

פרשת נצבים-וילך ה'תשס"ו

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ת, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

קה

זה המזמור אמר דוד כשהעלה הארון לעיר דוד ויהי משורר אותו לפני הארון, וכיפר כל הניסים שעשה במצרים והיאך שלח לפניו יוסף ובא לבית האסורים והוציא אותו עד שבא למעלה גדולה לאסור שרי פרעה בלי רשות פרעה:

א הוֹדוּ לַיהוָה קִרְאוּ בְשֵׁמוֹ הוֹדִיעוּ בְּעַמִּים עֲלִילוֹתָיו: ב שִׁירוּלוֹ זַמְרוּלוֹ שִׁיחוּ
בְּכָל־נַפְלְאוֹתָיו: ג הִתְהַלְלוּ בְּשֵׁם קִדְשׁוֹ יִשְׁמַח לָב | מִבְּקִשֵׁי יְהוָה: ד דַּרְשׁוּ יְהוָה וְעִזּוּ בַקִּשׁוֹ
פְּנֵי תַמִּיד: ה זְכוּ נַפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר־עָשָׂה מִפְתּוֹ וּמִשְׁפָּטֵי־פָיו: ו זַרַע אַבְרָהָם עֲבָדוּ בְּנֵי
יַעֲקֹב בְּחִירָיו: ז הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־הָאָרֶץ מִשְׁפָּטָיו: ח זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צִוָּה
לְאַלְפֵי דוֹר: ט אֲשֶׁר בָּרַת אֶת־אַבְרָהָם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִשְׁחָק: י וַיַּעֲמִידָהּ לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל
בְּרִית עוֹלָם: יא לֵאמֹר לְךָ אֵתָּן אֶת־הָאָרֶץ־כְּנָעַן חָבֵל נַחֲלַתְכֶם: יב בְּהִיוֹתְכֶם מֵתֵי מִסְפָּר כְּמַעַט
וְגֵרִים בְּהֵ: יג וַיִּתְהַלְכוּ מִגּוֹי אֶל־גּוֹי מִמַּמְלָכָה אֶל־עַם אַחֵר: יד לֹא־הֵנִיחַ אֲדָם לַעֲשָׂקֶם וַיִּזְכַּח
עֲלֵיהֶם מְלָכִים: טו אֶל־תִּתְּנֵם בְּמִשְׁיַחַי וְלִנְבִיאֵי אֶל־תִּרְעוּ: טז וַיִּקְרָא רַעֲב עַל־הָאָרֶץ
כָּל־מִטְהַה־לֶּחֶם שָׁבֵר: יז שָׁלַח לִפְנֵיהֶם אִישׁ לְעַבְד נִמְכָר יוֹסֵף: יח עָנּוּ בַכֶּבֶל רָגְלוֹ בְּרוּל בָּאָה
נַפְשׁוֹ: יט עַד־עַתָּה בֹא־דִבְרוּ אִמְרַת יְהוָה צִרְפַּתְהוּ: כ שָׁלַח מֶלֶךְ וַיִּתִּירְהוּ מִשָּׁל עַמִּים
וַיִּפְתַּחְהוּ: כא שָׁמוֹ אֲדוֹן לְבֵיתוֹ וּמִשָּׁל בְּכָל־קַנְיָנוֹ: כב לְאַסֹּר שָׁרָיו בְּנַפְשׁוֹ וּזְקָנָיו יַחֲפֵם:
כג וַיָּבֵא יִשְׂרָאֵל מִצְרַיִם וַיַּעֲקֹב גַּר בְּאֶרֶץ־חָם: כד וַיִּפֹּר אֶת־עַמּוֹ מֵאֵד וַיַּעֲצֵמְהוּ מִצְרָיו:
כה הִפְקֹד לָבֶם לְשֵׁנָא עַמּוֹ לְהַתְנַפֵּל בַּעֲבָדָיו: כו שָׁלַח מֹשֶׁה עֲבָדוֹ אֶהֱרֹן אֲשֶׁר בָּחַר־בוֹ:
כז שָׁמוּבֶם דִּבְרֵי אֹתוֹתָיו וּמִפְתִּים בְּאֶרֶץ חָם: כח שָׁלַח חֹשֶׁד וַיַּחֲשֹׁד וְלֹא־מָרוּ אֶת־דִּבְרוֹ:
כט הִפְקֹד אֶת־מִימֵיהֶם לְדָם וַיִּמַּת אֶת־דֹּגְתָם: ל שָׂרֵץ אֲרָצָם צַפְרֻדַּעִים בְּחֹדְרֵי מְלִכְיהֶם:
לא אֵאמֹר וַיָּבֵא עָרֹב כְּנִים בְּכָל־גְּבוּלָם: לב נָתַן גְּשֵׁמִיהֶם כָּרֵד אֵשׁ לְהַכּוֹת בְּאֲרָצָם: לג וַיִּקַּד
גַּפְנֵם וַתֵּאֲנַתֶּם וַיִּשְׁפֹּר עַץ גְּבוּלָם: לד אֵאמֹר וַיָּבֵא אֲרֶבָה וַיִּלַּק וַאֲיִן מִסְפָּר: לה וַיֵּאכַל כָּל־עֵשֶׂב
בְּאֲרָצָם וַיֵּאכַל פְּרֵי אֲדָמָתָם: לו וַיִּקַּד כָּל־בְּכוֹר בְּאֲרָצָם רֵאשִׁית לְכָל־אוֹנָם: לו וַיִּזְצִיאֵם בְּכֶסֶף
וַהֲבִי וַאֲיִן בְּשַׁבְּטָיו כּוֹשֵׁל: לה שָׁמַח מִצְרַיִם בְּצִאתָם פִּיר־נַפֵּל פָּחַדָם עֲלֵיהֶם: לט פָּרַשׁ עֲנַן
לְמִסְדָּ וַאֲשׁ לְהַאִיר לַיְלָה: מ שָׁאֵל וַיָּבֵא שָׁלוֹ וְלֶחֶם שָׁמִים יִשְׁבִּיעֵם: מא פָּתַח צוּר וַיִּזְבּוּ מַיִם
הִלְכוּ בַצִּיּוֹת נָהָר: מב פִּיר־זָכַר אֶת־דִּבְרֵי קִדְשׁוֹ אֶת־אַבְרָהָם עֲבָדוֹ: מג וַיִּזְצֵא עַמּוֹ בְּשִׁשּׁוֹן
כְּרִנָּה אֶת־בְּחִירָיו: מד וַיִּתֵּן לָהֶם אֲרָצוֹת גּוֹיִם וַעֲמַל לְאֻמִּים יִירָשׁוּ: מה בַּעֲבוּר | יִשְׁמְרוּ חֻקָּיו
וְתוֹרֹתָיו יִנְצְרוּ הַלְלוּיָהּ:

קו

זה המזמור קאי על הקודם, ואמר המשורר הודו לה' על שעשה לנו עוד ניסים מה שלא זכרנו מקדם כאשר מי ימלא גבורות ה' אם כאנו לספר מי יוכל למלא הכל:
 א הללויה | הודו ליהוה פירטוב פי לעולם חסדו: ב מי ימלא גבורות יהוה ישמיע פל־תהלתו:
 ג אשרי שמרי משפט עשה צדקה בכל־עת: ד זכרני יהוה ברצון עמך פקדני בישועתך:
 ה לראות | בטובת בחיריך לשמח בשמחת גויך להתהלל עם־נחלתך: ו חטאנו עם־אבותינו
 הענינו הרשענו: ז אבותינו במצרים | לא־השכילו נפלאותיך לא זכרו את־רב חסדיך וימרו
 עליהם בים־סוף: ח ויושיעם למען שמו להודיע את־גבורתו: ט ויגער בים־סוף ויחרב ויוליכם
 בתהמות במדבר: י ויושיעם מיד שונא וינאלם מיד אויב: יא ויכסו־מים צריהם אחד מהם לא
 נותר: יב ויאמינו בדבריו ישירו תהלתו: יג מהרו שכחו מעשיו לא־חפו לעצתו: יד ויתאוו תאוה
 במדבר וינסו־אל בישיומו: טו ויתן להם שאלתם וישלח רוזן בנפשם: טז ויקנאו למשה במחנה
 לאהזן קדוש יהוה: יז תפתח־ארץ ותבלע דתן ותכס על־עדת אכירם: יח ותבער־אש בעדתם
 להכה תלהט רשעים: יט יעשו־עגל בחרב וישתחוו למסכה: כ וימירו את־כבודם בתבנית שור
 אכל עשב: כא שכחו אל מושיעם עשה גדלות במצרים: כב נפלאות בארץ חם גוראות
 עליהם־סוף: כג ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפריץ לפניו להשיב חמתו מהשחית:
 כד וימאסו בארץ חמדה לא־האמינו לדברו: כה וירגנו באהליהם לא שמעו בקול יהוה: כו וישא
 ידו להם להפיל אותם במדבר: כז ולהפיל זרעם בגוים ולזרותם בארצות: כח ויצמדו לבעל
 פעור ויאכלו זבחי מתים: כט ויכעיסו במעלליהם ותפרץ־בם מגפה: ל ויעמד פינחס ויפיל
 ותעצר המגפה: לא ותחשב לו לצדקה לדר ודר עד־עולם: לב ויקציפו עלימי מריבה וירע למשה
 בעבורם: לג פיהמרו את־רוחו ויכפא בשפתיו: לד לא־השמידו את־העמים אשר אמר יהוה
 להם: לה ויתערכו בגוים וילמדו מעשיהם: לו ויעבדו את־עצביהם ויהיו להם למוקש: לז ויזבחו
 את־בניהם ואת־בנותיהם לשדים: לח וישפכו דם נקי דם־בניהם ובנותיהם אשר זבחו לעצבי
 כנגען ותחנף הארץ בדמים: לט ויטמאו במעשיהם ויזנו במעלליהם: מ ויחר־אף יהוה בעמו
 ויתעב את־נחלתו: מא ויתנם ביד־גוים וימשלו בהם שגאיהם: מב וילחצום אויביהם ויפגעו תחת
 ידם: מג פעמים רבות יצילים והמה ימרו בעצתם וימכו בעונם: מד וירא בצר להם בשמעו
 את־דבתם: מה ויזכר להם בריתו וינחם כרב חסדיו: מז ויתן אותם לרחמים לפני פל־שוביהם:
 מז הושיענו | יהוה אלהינו וקבצנו מן־הגוים להדות לשם קדשך להשתבח בתהלתך:
 מח פרו־יהוה אלהי ישראל מן־העולם | ועד העולם ואמר פלהעם אמן הללויה:

מפתח כללי

- א) מזמורי תהילים ק"ה ק"ו..... ב
- ב) מאמר ד"ה אתם נצבים אור ליום בי פי נצו"י, ח"י אלול ה'תשמ"ב..... ה
- ג) מאמר ד"ה אחת שאלתי ש"פ נצבים-וילך, כ"ג אלול, ה'תשט"ו..... ח
- ד) שיחת ש"פ נצבים-וילך, כ"ג אלול ה'תשט"ו..... יז
- ה) לקוטי שיחות (בלה"ק) פרשת נצבים..... כד
- ו) שיעורי תניא לשבוע פרשת נצבים-וילך..... כח
- ז) לוח "היום יום" לשבוע פרשת נצבים-וילך..... מ
- ח) שיעורי רמב"ם – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת נצבים-וילך..... מב
- ט) שיעורי רמב"ם – פרק אחד ליום לשבוע פרשת נצבים-וילך..... עד
- י) שיעורי רמב"ם – ספר המצוות לשבוע פרשת נצבים-וילך..... פב
- יא) ביאורים לפרקי אבות פרק חמישי..... פד
- יב) לקוטי תורה מבואר - אני לדודי פרק ה..... פה
- יג) שולחן ערוך אדמו"ר הזקן..... פו
- יד) ספר הזכרונות (בלה"ק) – פרק ק"ל..... פז
- טו) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס פרשת נצבים-וילך..... פט

בית דין רבני אנ"ש בארה"ק

ב"ה

אדר ה'תשס"ו

לכבוד

כל המקבלים את ה"דבר מלכות"
שלום וברכה!

כולנו רואים שב"ה הקונטרס "דבר מלכות" הולך ומתפשט בכל רחבי תבל בצורה יוצאת מהכלל, והמוציאים לאור משתדלים לעמוד בבקשות ובדרישות המגיעות מכל רחבי תבל.

כיום מודפסת חוברת "דבר מלכות" בכ 150,000 עותקים בחודש, שהגיעו כבר לעתים לעלות הדפסה של כ- \$100,000 לחודש, כשעל זה נוספות הוצאות של אריזה ומשלוח לכל רחבי תבל - בעלות חודשית של כ- 100,000 שקל. דבר אשר המוציאים לאור לא העלו כלל על דעתם בעת שהחלו להוציא לאור את ה"דבר מלכות".

משבוע לשבוע גוברות הבקשות ל"דבר מלכות" מכל החוגים והקהלים, כולל יהודים שלצערנו לעת עתה אינם מגדירים עצמם כשומרי תורה ומצוות. במקומות ציבור רבים מחלקים ומספקים את החוברת לכל מבקש, ומיום ליום נראים יותר ויותר יהודים מחוגים שונים, גם שלא מאנ"ש, המעיינים ולומדים בשיחותיו הקדושות של הרבי ומקיימים את תקנותיו הקדושות בלימוד החומש התניא והרמב"ם.

כמו כן במוסדות רבים הן של אנ"ש והן מחוגים אחרים, מתקיימים שיעורים ב"דבר מלכות" כחלק מתוכנית הלימודים הקבועה בכיתות, עובדה שגרמה בין השאר לביקוש כמויות גדולות מאותם מוסדות על מנת שיוכלו לקיים את השיעורים. (זה עתה קבלנו ידיעה שרק בשבוע שעבר הגיעה פנייה מבית חב"ד נתיבות, אשר מבקשים להוסיף עוד 150 חוברות לשבוע - מעבר ל- 300 חוברות שקבלו עד עתה בכל שבוע - עבור ישיבת נווה דקלים שהייתה בגוש קטיף ועברה לכפר מימון הנמצא לידם ואשר החליטו ללמוד שם שיעור קבוע ב"דבר מלכות", כמו"כ ביקשו גם מהמוסד "אהלי תורה" בקראון הייטס 150 חוברות "דבר מלכות" לשבוע, כאשר היו בקשות נוספות בכמויות גדולות למקומות נוספים אשר אי אפשר למנותם.

אך כדי שתהיה אפשרות למוציאים לאור להמשיך ולספק את הדרישות ההולכות וגוברות ואשר החוברות "דבר מלכות" יגיעו לכל מאן דבעי - חייבים אנו לפנות לכל המקבלים ולומדים את ה"דבר מלכות" - ולבקשם להשתתף בעלות האריזה והמשלוחים אשר כאמור הגיעה גם היא לעלויות גבוהות מאוד.

אי לכך אנו מבקשים מכל המקבלים והלומדים בחוברות הדבר מלכות להשתתף בעלויות המשלוחים בסכום שנקבע להלן:

תושבי ארץ הקודש סך של 20 ₪ לחודש.

תושבי שאר העולם סך של 10 \$ לחודש.

מובן שכל מי שיכול ורוצה להוסיף על כך תבוא עליו הברכה!

את הסכומים הנ"ל הננו מבקשים להעביר לחשבון:

חשבון ע"ש:

סניף:

בנק:

409-112321 מס' "דבר מלכות" מס' 177

ביתר עילית, מס' 177

פועלי אגודת ישראל, מס' - 52

ניתן להפקיד תרומה בכל סניפי הבנק הבינלאומי עבור חשבון "דבר מלכות" ללא כל עמלה

כמו כן ניתן לשלוח המחאות לפקודת "דבר מלכות" (נא לציין "למוטב בלבד") והוראות-קבע לכתובת:

דבר מלכות, ת.ד. 1855 רמת גן, מיקוד 52118.

בברכה והצלחה

הרב יוסף העכט

הרב מנחם מענדל גלובבסקי

הרב אליהו יוחנן גורארי

הרב מרדכי שמואל אשכנזי

הרב זאב דב סלוניס

הרב בן ציון ליפסקר

הרב יצחק יהודה ירוסלבסקי

הרב אברהם מיכאל הלפרין

הוראה לחיוב חשבון

בס"ד, תאריך

קוד מסלוקה		סוג חשבון		מספר חשבון בבנק	
בנק	סניף				
קוד המוסד / מס' מזהה של הלקוח בחברה				אסמכתא	
				4 2 7 5 2	

לכבוד
בנק
סניף
כתובת הסניף

1. אני/הח"מ

(מס' זהות/ח.פ.)

(מס' בעלי החשבון ממוינע בספרי הבנק)

כתובת

מיקוד

עיר

מס

רחוב

- נותקים לכם בזה הוראה לחייב את חשבונו הנ"ל בסניפכם, בגין תרומה בסכומים ובמועדים שיומצאו לכם מדי פעם בפעם באמצעי מגנטי, ע"י "דבר מלכות" כמפורט מטה ב"פרטי ההרשאה".
1. ידוע לי/לנו כי:
 - א. הוראה זו ניתנת לביטול ע"י הודעה ממני/מאתנו בכתב לבנק ול"דבר מלכות" שתכנס לתוקף, יום עסקים אחד לאחר מתן ההודעה בבנק וכן, ניתנת לביטול ע"י הוראת כל דין.
 - ב. אהיה/נהיה רשאים לבטל מראש חיוב מסוים ובלבד, שהודעה על כך תימסר על ידי/נו לבנק בכתב, לפחות יום עסקים אחד לפני מועד החיוב.
 - ג. אהיה/נהיה רשאים לבטל חיוב, לא יותר מתשעים ימים ממועד החיוב אם אוכיח/נוכיח לבנק, כי החיוב אינו תואם את המועדים או הסכומים שנקבעו בכתב ההרשאה, אם נקבעו.
 2. ידוע לי/לנו כי הפרטים שצוינו בכתב ההרשאה ומילויים, הם נושאים שעל/נו להסדיר עם המוטב.
 3. ידוע לי/לנו, כי סכומי החיוב עפ"י הרשאה זו, יופיעו בדפי החשבון וכי לא תישלח לי/לנו ע"י הבנק הודעה מיוחדת בגין חיובים אלה.
 4. הבנק יפעל בהתאם להוראות בכתב הרשאה זה, כל עוד מצב החשבון יאפשר זאת, וכל עוד לא תהיה מניעה חוקית או אחרת לביצוען.
 5. הבנק רשאי להוציאני/נו מן ההסדר המפורט בכתב הרשאה זה, אם תהיה לו סיבה סבירה לכך, ויודיע לי/לנו על כך מיד לאחר קבלת החלטתו, תוך ציון הסיבה.
 6. לא לאשר ל"דבר מלכות" בספח המחובר לזה, קבלת הוראות אלו ממני/מאתנו.

פרטי ההרשאה

1. סכום החיוב ומועדו יקבעו מעת לעת ע"י "דבר מלכות" עפ"י המוסכם בינינו.

2. פרטי החיוב:

מועד חיוב אחרון	מועד חיוב ראשון	הצמדה		תדירות החיוב	מס' חיובים	סכום לחיוב בודד
		בסיס	סוג			
				☐ חודשי ☐ דו-חודשי ☐		

חתימת בעלי החשבון

קוד מסלוקה		סוג חשבון		מספר חשבון בבנק	
בנק	סניף				
קוד המוסד / מס' מזהה של הלקוח בחברה				אסמכתא	
				4 2 7 5 2	

אישור הבנק

בס"ד
לכבוד
"דבר מלכות"
רח' בצלאל 27
רמת גן 52521

קיבלנו הוראות מ _____ לכבד חיובים בסכומים ובמועדים שיופיעו באמצעי מגנטי שתצוינו לנו מידי פעם בפעם, ואשר מספר חשבונו/נכם בבנק יהיה נקוב בהם, והכל בהתאם למפורט בכתב ההרשאה.

רשמנו לפנינו את ההוראות, ונפעל בהתאם כל עוד מצב החשבון יאפשר זאת; כל עוד לא תהיה מניעה חוקית או אחרת לביצוען; כל עוד לא התקבלה אצלנו הוראת ביטול בכתב-על-ידי בעלי החשבון, או כל עוד לא הוצאו/בעלי החשבון מן ההסדר.

אישור זה לא יפגע בהתחייבויותיכם כלפינו, לפי כתב השיפוי שנחתם על-ידיכם.

בכבוד רב,

בנק _____

סניף _____

חתימה וחותמת הסניף

תאריך _____

מקור טופס זה, על שני חלקיו, ישלח לסניף הבנק, העתק הימני ימסר למשלם.

כתובת להעברות כסף מחו"ל

Address for Telex transfers :
First International Bank of ISRAEL
Tel-Aviv

Branch: Pagi Beitar ilit branch
Branch no. 177
Acc name: DVAR MALCHUT
Acc no: 155-112321

Swift code no. FIRBILITXXX

There is no need for ABA# or other identification
Our us \$ correspondents include the Major New York Banks.
eg: Republic, Citibank, Chase Manhattan, Bankers.

BANK POALEY AGODAT ISRAEL
BEITAR ILIT BRANCH
972 -2 -5723204

בס"ד. אור ליום ב' פ' נצו"י, ח"י אלול ה'תשמ"ב.

הנחת הת' בלתי מוגה

אתם נצבים היום כלכם לפני הוי' אלקיכם גו'¹, ומבאר בזה רבינו הזקן (בעל יום ההולדת דח"י אלול) בלקו"ת ד"ה זה (בריש פרשתנו²), דהנה פרשה זו קורין לעולם לפני ר"ה³. ועוד זאת, דבפסוק זה ישנו רמז ליום ר"ה עצמו, שהרי נאמר בו אתם נצבים היום, וידוע מה דאי' בזהר⁴, דהיום בה"א הידיעה קאי על ראש השנה, זה היום תחלת מעשיך⁵. דביום זה אתם נצבים היום כלכם גו' ראשיכם שבטיכם גו' מחוטב עציך עד שואב מימך, דפרט כאן הכתוב עשר דרגות שישנם בעם ישראל, שכולם מתאספים להיות לאחדים כאחד. וכולם נצבים לפני ה"א גו', דענין נצבים הוא (כביאור כ"ק אדמו"ר הצ"צ⁶) מלשון נצב שפירושו לשון ראש וקצין כמ"ש⁷ ומלך אין באדום נצב מלך, היינו שהם נצבים בתוקף גדול ביותר, וכן מובן גם ממה דאי' במדרש תנחומא עה"פ, מה היום מאיר כו' אף אתם כו'. וההדגשה בדבר היא דאף שמדגיש בפסוק שישנו חילוק בין ראשיכם כו' לשואב מימך, היינו בין עשר הדרגות הנ"ל, הנה אעפ"כ נצבים כולם "לאחדים כאחד"⁸, עד שהאחדות היא באופן דמבלי אשר ימצא ראש וסוף. היינו שיש ב' דרגות בהאחדות. הא' הוא מה שהראש צריך להרגל והרגל צריך להראש, דכל הדרגות צריכין זל"ז. והב' הוא מבלי אשר ימצא ראש וסוף. היינו, דלא רק שהראש והרגל מתאחדים אבל בכ"ז עדיין ניכר מהו הראש ומהו הסוף אלא למעלה מזה, מה שלא ימצא האדם ראש וסוף, היינו למעלה מחלוקת הדרגות. ועי"ז נצבים כראוי לפני הקב"ה, ובאופן שהם לאחדים כאחד עם הקב"ה, וזהו מה שר"ה הו"ע התשובה כי בר"ה כללות נשמות ישראל תשובנה למקורם ושרשם. ומסיים בלקו"ת שם את הפרק הראשון בהמאמר, "וזהו דרך כלל".

וממשיך אח"כ בפרק ב', "אך דרך פרט כו' ומהו ענין התשובה כו' ביאר הכתוב אח"כ לעברך בברית כו'". היינו דענין התשובה הקשורה לר"ה היא באופן של ברית. והענין (כהמשך הלקו"ת שם) כמו למשל שני אוהבים כו' שכורתים ברית ביניהם שלא תפסוק אהבתם כו', דכריתת הברית היא ע"י ששניהם עוברים בתוך גוף אחד להיות לאחדים. והיינו, דכשם שלפני שכרתו את העגל (וכיו"ב) הי' הוא גוף אחד, ומה שכרתוהו לשנים אינו מבטל ענין זה, כך גם בענין הברית, שתוכנו הוא לאחד את כל העוברים בין הבתרים שיהיו לגוף אחד. וזהו לעברך בברית ה"א. להיות לאחדים כאחד עם הקב"ה, שזהו"ע דיבחר לנו את נחלתינו את גאון יעקב אשר אהב סלה⁹. וע"י הכריתת ברית נעשה ג"כ הכרתת המלך

(1) פרשתנו כט, ט ואילך.

(2) מד, א.

(3) תוד"ה קללות שבתו"כ - מגילה לא, ב. טושו"ע או"ח סתכ"ד

ס"ד.

(4) ח"ב לב, ב. ח"ג רלא, א. וראה גם לקו"ת תבוא מא, ג.

(5) תפילת מוסף דר"ה - ר"ה כז, א.

(6) אוה"ת פרשתנו ס"ע א'רא.

(7) מ"א כב, מח.

(8) לשון הלקו"ת שם.

(9) תהלים מז, ה.

בר"ה כי הנה אמרו¹⁰ אין מלך בלא עם כו', ולכן צריכין לכריתת בין המלך והעם להיות לאחדים כאחד עם הקב"ה. וזהו ע"ר"ה שמכתירים את הקב"ה למלך¹¹. דזהו גם אחד הטעמים שהובא¹² בשם הרס"ג על מצות תקיעת שופר בר"ה, משום שהכרתת המלך היא בחצוצרות וקול שופר.

והנה ענין הברית בין הקב"ה לישראל שייך גם לנתינת ארץ ישראל לישראל כמובן מהמשך הפרשה שלאח"ז¹³. והענין הוא, כמבואר בלקו"ת תבוא¹⁴ עה"פ¹⁵ היום הזה הוי' אלקיך מצוך גו', דגם יום זה הוא ר"ה, ופסוק זה מחובר לפרשה שלפניו המסיימת ארץ זבת חלב ודבש, היינו ענין הכניסה לארץ ישראל. כי יש עולם שנה ונפש¹⁶, וכמו שיש בחי' זה (דא"י) בעולם כך יש בשנה, והו"ע ר"ה. וזה כולל גם ענין ארץ ברוחניות דקאי על תושבע"פ¹⁷, כמבואר בתו"א בתחלתו¹⁸ עה"פ¹⁹ ארץ ארץ ארץ שמעי דבר ה', דג' נקראו ארץ, ישראל ותושבע"פ ומצות.

והנה נת"ל שהכרתה נעשה ע"י תקיעת שופר. והענין הוא, דהנה כתיב²⁰ תקעו בחודש שופר וידוע²¹ תורת הבעש"ט (בעל יום ההולדת דח"י אלול) דצריך להבין מה שנאמר תקעו בחודש שופר, ולא נאמר תקעו שופר בחודש, ומבאר שהכוונה בזה היא בחידושו של שופר, דע"י תקיעת שופר פועלים ענין של חידוש, ענין חדש לגמרי. ומזה מובן, שהכרתת הקב"ה למלך ע"י תק"ש היא באופן מיוחד, באופן של חידוש.

וזהו ג"כ המשך הכתוב כי חוק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב, שהקב"ה נותן לכאו"א מישראל כתיבה וחתימה טובה, חוק הוא ענין פרנסה גשמיית כמ"ש²² הטריפני לחם חוקי²³, לכל אחד ואחת בתוככי כלל ישראל, ובטוב הנראה והנגלה, דכולם נכתבים ונחתמים מיד בספרן של צדיקים גמורים²⁴, דעמך כולם צדיקים²⁵, עוד בחודש אלול, והמנהג ישראל²⁶ (אשר תורה הוא²⁷) שמר"ח אלול נוהגין לכתוב לחבירו באגרת איחולי כתיבה וחתימה טובה, היינו שממשיכים זה עד לכתובה בפועל בעולם העשי', שתהי' שנה טובה. ועי"ז מקבלים מיד כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בטוב הנראה והנגלה. דכשם שהעבודה דר"ה היא תקעו בחודש שופר, באופן של חידוש, כנ"ל, היינו עבודת התשובה כו', כך גם הברכה

21) ראה כש"ט סקי"ט וסרנ"ו. וראה גם או"ת להה"מ עה"פ.

לקו"ת פרשתנו מז, א. אוה"ת פרשתנו ע' א'רמא. ובכ"מ.

22) משלי ל, ח.

23) ראה לקו"ת ר"ה נד, ד. נה, ד. סה"מ תש"י ע' 24. ובכ"מ.

וראה גם לקו"ת שם נט, ב.

24) ראה ר"ה טז, ב.

25) ישעי' ס, כא.

26) ראה מטה אפרים סתקפ"א ס"ט (מלקוטי מהרי"ל הל' ימים

הנוראים).

27) ראה ירושלמי פסחים פ"ד ה"א. תוד"ה נפסל - מנחות כ,

ב. ובכ"מ.

10) ראה בחיי וישב לח, ל. שער היחוד והאמונה פ"ז. ובכ"מ.

11) ר"ה טז, א. לד, א. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1354.

12) אבודרהם סדר תפילת ר"ה.

13) ראה פרשתנו ל, טז, כ.

14) מא, ג.

15) שם כו, טז.

16) ראה אוה"ת יתרו ע' תתטז (וש"ג).

17) ראה לקו"ת תבוא שם.

18) א, ג.

19) ירמי' כב, כט.

20) תהלים פא, ד.

- כי חוק לישראל משפט לאלקי יעקב - נמשכת ממקורות חדשים, שהקב"ה מחדש עוד מקורות ברכה ושפע, ופותח צינורות חדשים, ונותן כלים חדשים, כידוע²⁸ הפירוש במ"ש²⁹ והוא יכלכלך, שהקב"ה יתן גם את הכלים הדרושים לקבלת ברכתו של הקב"ה מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה. וכפתיחת הסליחות בפסוק³⁰ לך ה' הצדקה כו', דענין הצדקה קשרו עם הצירוף דשם הוי' השולט בחודש אלול, היוצאות מאותיות אחרונות של הפסוק³¹ וצדקה תהי' לנו כי גו'³². כי נוסף לזה מה שישראל יכולים להיות ניזונים בזרוע, כי הם מלאים מצוות כרימון³³, ויתירה מזו, עד שתורת אמת מעידה על כל אחד מישראל שעמך כולם צדיקים²⁵, ועל כאו"א מהם נאמר²⁵ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר, שהקב"ה מתפאר בהם, וכמ"ש³⁴ את הוי' האמרת גו' והוי' האמריך גו'. ומשום זה יהי' חידוש מיוחד באופן הברכות, דנוסף לזה שבודאי מקבלים כל ישראל מה שמגיע להם (כיון שהם ניזונים בזרוע), שפע רב טוב הנראה והנגלה, הנה בנוסף לזה מוסיף הקב"ה לך הוי' הצדקה, כהנה וכהנה, עד למעלה ממדידה והגבלה, ותהי' שנה טובה ומבורכת למעלה ממדידה והגבלה בבני חיי ומזוני רויחי, ובכולם רויחי.

וענין זה נפעל (כנ"ל) בחודש אלול, שהרי מנהג ישראל הוא לברך בשנה טובה מתחלת חודש אלול. ועד שזה מביא למטה מעשרה טפחים את ביהמ"ק השלישי, שהוא עומד ותלוי למעלה³⁵, וצריכים רק להמשיכו למטה, כביאת משיח צדקנו בגאולה האמיתית והשלימה במהרה בימינו ממש. והי' ביום ההוא יתקע בשופר גדול³⁶, תקע בשופר גדול לחרותנו, וכמו שמתפללים בכל יום, כי לישועתך קוינו כל היום. ואין מקרא יוצא מידי פשוטו³⁷, שמקבלים פני משיח צדקנו, שנקרא ג"כ בשם מלך, מלכא משיחא, באופן דתרועה, ותרועת מלך בו³⁸, וזה נמשך למטה מעשרה טפחים, ובעגלא דידן, ובלשון פסק דין הרמב"ם³⁹, ומיד הן נגאלין, ובשמחה ובטוב לבב.

(34) תבא כו, יז ואילך.	(28) סה"מ תרפ"ח ע' כת. פלח הרמון וירא סב, ג (מאדמו"ר
(35) ראה תנחומא ס"פ פקודי. זח"א כח, א. ועוד. רש"י ותוס'	הצ"צ בשם הבעש"ט).
סוכה מא, סע"א. ר"ה ל, סע"ב. תוס' שבועות טו, ריש ע"ב.	(29) תהלים נה, כג.
(36) ישעי' כז, יג.	(30) דניאל ט, ז.
(37) שבת סג, א. וש"נ.	(31) ואתחנן ו, כה.
(38) בלק כג, כא.	(32) משנת חסידים מס' אלול פ"א. וראה גם לקולוי"צ זח"א,
(39) הל' תשובה פ"ז ה"ה.	ע' קעג.
	(33) ברכות נו, א. וש"נ.

בס"ד. ש"פ נצבים-וילך, כ"ג אלול, ה'תשט"ו

(הנחה בלתי מוגה)

אחת שאלתי מאת הוי' גו' שבתי בבית הוי' כל ימי חיי לחזות בנועם הוי' ולבקר בהיכלו, ואיתא במדרש וילקוט², אמר הקב"ה לדוד בתחילה אתה אומר אחת שאלתי גו' שבתי בבית הוי' ואח"כ אתה שואל כמה שאלות, לחזות בנועם הוי' ולבקר בהיכלו וגו', והשיבו דוד ממך למדתי, בתחלה לא באת עלי אלא באחת, שנאמר³ ועתה ישראל מה הוי' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה גו', ואח"כ פתחת עלינו במצוות הרבה, שנאמר ללכת בכל דרכיו ולדבקה בו וגו'. ואיתא בלקו"ת סוף ספר במדבר⁴ שאמר הרב המגיד הטעם שבאמת שאל דוד רק דבר אחד לבד, והדברים הנוספים מסתעפים מזה הדבר, שמוכרחים להיות ממילא בהיות הדבר הזה מפני שהכל אחד, ולא הוצרך לבקש רק דבר אחד וממילא באים עם זה שאר הדברים. אך צריך ביאור לדבריו, שלזה לא הי' צריך דוד ללמוד מה', שהרי באמת לא שאל רק שאלה אחת. ועכ"ל, דבאמת יש בזה כמה פרטים, אלא שכל פרטים אלו הם נכללים בהכלל דשבתי בבית הוי'. וכמו"כ הוא גם במ"ש ועתה ישראל וגו', שיש בזה כמה פרטים, אלא שכל הפרטים הם כלולים בהענין ליראה את הוי', שבזה נכללים במילא שאר הפרטים, ועל זה אמר דוד ממך למדתי, שכמו"כ הוא בהבקשה דאחת שאלתי, שמצד הכלל דשבתי בבית הוי' יהיו במילא כל הפרטים שנכללים בזה. והנה, כיון שהענין דממך למדתי הוא לימוד בתורה, הרי בהכרח לומר שאין זה לימוד בעלמא של ב' דברים נבדלים שאינם שייכים זה לזה, אלא לימוד זה הוא כמו כל לימוד בתורה שאינו במקרה כו', אלא באופן שהענינים הם שייכים זה לזה. וצריך להבין שייכות הענינים דשבתי בבית הוי' עם הענין דליראה גו', וכמו"כ שייכות של הסתעפות פרטי הענינים שנכללים בהם.

ב) ולהבין זה צריך להקדים תחלה⁵ מ"ש⁶ שוקיו עמודי שש, ואמרו רז"ל⁷ שוקיו זה העולם שנשתוקק הקב"ה לבראתו, עמודי שש שנברא לששה ימים. דהנה, מ"ש שוקיו זה העולם שנשתוקק הקב"ה לבראתו, הרי זה כמרז"ל⁸ שנתאווה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים, והיינו, שאין אנו יודעים שום טעם על זה, ורק אנו יודעים שכך נתאווה. וזה שאין אנו יודעים טעם על זה הוא לפי שתשוקה זו היא למעלה ממקום ששייך בו טעם, גם מבחי' טעם למעלה. והנה, אמרו חז"ל⁹ במי נמלך בנשמותיהם של צדיקים, שההמלכה על בריאת העולמות היתה עם נשמות ישראל, שהם החליטו את ענין הבריאה, והיינו, דכיון שכוונת ההתהוות הוא מפני שנתאווה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים, ונשמות ישראל הם המה המשלימים כוונה זו, לכן בהם נמלך והם החליטו את בריאת העולמות. וזהו כללות ענין ירידת

(5) בכל הבא לקמן – ראה ד"ה והי' כי תבוא עטר"ת (סה"מ

עטר"ת ע' תרמד ואילך).

(6) שה"ש ה, טו.

(7) במדב"ר רפ"י.

(8) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פ"ג,

ו. תניא רפל"ו. ובכ"מ.

(9) ב"ר פ"ח, ז. ועוד.

(1) תהלים כז, ד.

(2) מדרש תהלים ויל"ש עה"פ. וראה לקו"ש ח"ט ע' 170.

וש"ג.

(3) עקב י, יב.

(4) צו, סע"ב. וראה גם אוה"ת מסעי ע' א'טזו. ואתחנן ע' תיח.

עקב ע' תקעת. ד"ה אחת שאלתי תרע"ה (המשך תער"ב ח"ב ע')

א'קיד ואילך).

הנשמה למטה¹⁰, בכדי להאיר את חושך העולם, כמ"ש¹¹ נר הוי' נשמת אדם, היינו שהם מאירים את העולם, ועושים אותו דירה לו ית'. והענין בזה, דהנה, עולם הוא מלשון העלם והסתר¹², והיינו לפי שהתהוות העולמות בכלל ועוה"ז בפרט היא ע"י ההעלם והסתר דוקא, שזהו שהתהוות היא מספירת המלכות, שהו"ע הרוממות וההתנשאות, שע"ז נתעלם הפנימיות שבה, ונמשך למטה הארה בלבד. וזהו שבספירת המלכות יש בחי' ים ובחי' ארץ, בחי' ים הוא כנסת ישראל שכונסת ואוספת בתוכה האורות דבחי' ישראל דלעילא, בחי' ז"א, דבחי' ז"א הוא סוף עולמות הא"ס¹³, ובחי' המלכות כונסת בתוכה האורות דז"א ומעלמת עליהם, כמו הים שמעלים על הנמצאים בתוכו, ועי"ז נמשך בחי' ארץ, הארה בלבד. וכשם שהתהוות העולמות ב"ע היא ע"י ההעלם, כמו כן ובעומק יותר הוא בכללות ההשתלשלות, שבא ע"י ההעלם דצמצום הראשון שהוא בדרך סילוק, שנסתלק ונתעלם האור הראשון לגמרי, ואח"כ נמשך הקו שהוא הארה דהארה בלבד, כמ"ש¹⁴ באורך נראה אור, באורך הוא האוא"ס שלפני הצמצום, ומאור זה נראה אח"כ (ע"י הצמצום) אור הקו שהוא הארה, והארה דהארה בלבד. ואור הקו מסתיים במלכות דאצילות¹⁵, ומה שנמשך בב"ע הוא הארה חיצונית בלבד¹⁶, וגם הארה זו באה בבחי' התעלמות בהפרסא, שע"י הפרסא משתנה האור. ומצד התעלמות האור אפשרי שיהי' התהוות העולמות עד עוה"ז הגשמי. ועל זה ישנו ענין ירידת הנשמה למטה, שהנשמות הם המאירים את חושך העולם. וטעם הדבר שביכולת הנשמות להאיר את חושך העולם, הוא לפי שהנשמות שרשם מאצילות, כמ"ש¹⁷ נשמה שנתת בי טהורה היא, ויתרה מזה, שהנשמות הם מפנימיות הכלים¹⁸ ופנימיות האור¹⁹, ולכן הם אלקות בעצם מהותם, והיינו, שגם כמו שהם בבחי' אתה בראתה אינם כמו שאר הנבראים שהם יש ודבר נפרד, אלא הם אלקות בעצם מהותם, ולכן גם בהיות הנשמה למטה היא משגת וגם רואה אלקות, ועי"ז שגם למטה היא משגת וגם רואה אלקות, הרי כיון שההשגה היא בהנה"ב, הנה עי"ז מאירה הנשמה גם את הגוף ונה"ב (כמ"ש²⁰ בכל לבבך, בשני יצריך), וסוכ"ס הרי הוא מברר גם את חלקו בעולם. (ג) והנה כל זה הו"ע עבודת הבירורים שהנשמה מבררת את הגוף ונה"ב וחלקו בעולם מצד עבודת עצמה, אמנם עיקר המשכת אוא"ס בעולם הוא ע"י קיום המצוות בכלל וקיום מצוות מעשיות בפרט. והענין בזה, דהנה המצוות הם לבושים, כמ"ש בזהר²¹, וכ"כ נוגע הענין ביותר עד שכאשר חסר יומא חסר לבושא חדא, והיינו, לפי שכל ענין ירידת הנשמה הוא בשביל לגלות אלקות בעולם, והגילוי הוא ע"י קיום המצוות, ולכן נוגע ביותר

17) ברכת "אלקי נשמה" (ברכות ס, ב). לקו"ת פ' ראה כז, א. ובכ"מ.

18) ראה עץ חיים שער כח (שער העיבורים) פ"א. שער מ (שער פנימיות וחיצוניות) דרוש יוד. פרי עץ חיים הקדמה לשער השבת פ"ה. שער השבת פ"י. לקו"ת פ' ראה כז, סע"ג ואילך. יו"כ ע, ג. ביאורה"ז לאדמו"ר האמצעי פינחס קיד, ד ואילך.

19) ראה תניא אגה"ת פ"ד. סה"מ תרנ"ז ע' ערה. ועוד.

20) ואתחנן ו, ה. משנה ברכות נד, א. ספרי ופרש"י עה"פ.

21) ראה זח"א רכד, א. וראה תניא אגה"ק סכ"ט. תו"א לב, ד

ואילך. מו, ב. פב, א. ובכ"מ.

10) ראה סה"מ עטר"ת שם ס"ע תרמב ואילך.

11) משלי כ, כז.

12) ראה לקו"ת שלח לז, ד. חוקת סה, א. ביאורה"ז להצ"צ ח"א ע' שנה [ע"פ מחז"ל פסחים נ, א]. וראה קה"ר ג, יא (ג) בסופו [הובא בלקו"ת במדבר ה, סע"ג]. ועוד.

13) ראה תו"א תרומה פא, ב. ובכ"מ.

14) תהלים לו, י.

15) ראה עץ חיים שער ג (שער סדר אצילות למהרח"ו) פ"א.

ועוד.

16) ראה תניא אגה"ק ס"כ. סה"מ תרע"ח ע' קסא. ועוד.

לבוש המצוות, שהמצוות נעשים לבושים לקבל הארת אלקות. והצורך בלבושי המצוות הוא גם כדי שהנשמות יוכלו לקבל זיו תורתם ועבודתם בג"ע, והיינו, דכיון שהנשמה היא נברא, וזיו תורתם ועבודתם הוא אלקות, ובפרט כמו שהוא בג"ע, לכן צריכה הנשמה ללבושים בכדי לקבל הגילוי דג"ע. דהנה²², הגילוי שבג"ע הוא נעלה יותר מהגילוי שבעולמות, שהרי הגילוי בעולמות הוא מבחי' ז' תחתונות בלבד, כמ"ש²³ זכור רחמיך וחסדיך כי מעולם המה, וגם גילוי זה הוא בהעלם המהות כי אם המציאות בלבד, משא"כ הגילוי בג"ע הוא מבחי' ג' ראשונות, ומאיר בגילוי מהות האלקות. ולכן הנה בכדי לקבל הגילוי דג"ע הרי זה ע"י לבוש דוקא, והו"ע המצוות שהם נעשים לבושים להנשמה שעל ידם היא מקבלת את הגילוי דג"ע. וענין לבושי המצוות הוא כמו אספקלריא (אף שהיא אספקלריא) המאירה. דהנה, גם משה רבינו, אף שנשתנה משאר הנביאים, דכל הנביאים נתנבאו בכה ומשה בזה²⁴, והיינו שנבואתו לא היתה בדרך ידיעת המציאות כי אם בדרך גילוי המהות, מ"מ, גם נבואתו היתה ע"י אספקלריא דוקא, אלא שהיתה אספקלריא שמגלה מהות האור, והיינו, שאינו דומה נבואת משה לנבואת ישעי', שנבואת ישעי' היתה באספקלריא שאינה מאירה ונבואת משה הי' באספקלריא המאירה²⁵, אבל מ"מ הרי זה ע"י בחי' אספקלריא. וכמו"כ המצוות הם לבושים שבבחי' אספקלריא המאירה, שע"י נעשה גילוי בחי' מהות אלקות שבג"ע*. אמנם, יש במצוות בחי' נעלית יותר מענין הלבושים, והו"ע הפירות, כמרז"ל²⁶ גבי עגלה ערופה שלא הניחו לעשות פירות, מאי פירות, אילימא פרי' ורבי', זקן מאי איכא למימר, אלא מאי פירות מצוות. וגם מצינו שהמצוות נקראו בשם זריעה, כמ"ש²⁷ זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד, דסתם מצוה נק' בשם צדקה²⁸, והו"ע זריעה. וצריך להבין מהו הענין שהמצוות נקראים לבושים ולפעמים נקראים פירות וזריעה, מהו החילוק ביניהם.

(ד) ויובן זה בהקדים תחלה משנת"ל שכל ענין ההתהוות והעבודה הוא לעשות לו ית' דירה בתחתונים. ואינו מובן בזה²⁹, הרי את השמים ואת הארץ אני מלא³⁰, וא"כ מה צריך להעבודה דקיום המצוות לעשות לו דירה, מאחר שגם בלא"ה הוא מלא את השמים ואת הארץ. וגם צריך להבין משארז"ל³¹ ע"פ³² וירא מלאך ה' גו' מתוך הסנה, למה מתוך הסנה ללמדך שאין מקום פנוי משכינה אפילו מתוך הסנה, והרי הכוונה בזה היא לא רק לסנה בגשמיות דוקא, אלא גם לסנה ברוחניות, והיינו שגם מי שהוא במעלה פחותה ביותר, שהוא כמו סנה שאין בו שום מעלה, הנה אפילו מתוך הסנה ברוחניות אין מקום פנוי

(22) ראה סה"מ תרצ"ז ע' 256. וש"נ.

(23) תהלים כה, ו. וראה סה"מ ה'ש"ת ע' 82 בהערה.

(24) ספרי ופרש"י ר"פ מטות. וראה לקו"ת ר"פ מטות.

(25) ראה יבמות מט, ב. ויק"ר פ"א, יד. זח"א לג, ב.

(26) סוטה מו, א.

(27) הושע י, יב.

(28) ראה גם תניא פל"ז (מח, ב). תו"א מב, ג. לקו"ת דברים כג,

ג. שה"ש טז, ג. לח, א. ובכ"מ.

(29) בכ"ז – ראה תו"א שמות נג, סע"ג ואילך. סה"מ תרנ"ד

ע' קיט ואילך. עזר"ת ס"ע קכה ואילך. ד"ה וראא תשי"ד (תורת

מנחם – התועדויות ח"י ע' 316 ואילך). וש"נ.

(30) ירמ"י כג, כד.

(31) שמו"ר פ"ב, ה. ועוד.

(32) שמות ג, ב.

(* וראה אגה"ק סכ"ט (קמט, א): שמבחי' אור זה עצמו תשתלשל כו' עד שיברא ממנה לבוש כו' מעין מהות אור זה כו'.

בלא שכינה. וא"כ אינו מובן מה שדוקא ע"י עבודה עושים דירה לו ית' בתחתונים, דמאחר שאין מקום פנוי משכינה אפילו מתוך הסנה ברוחניות, מה צריך לעבודה, הרי בלא"ה אין מקום פנוי משכינה. והיינו, דגם לפירוש האמיתי בתניא³³ שהכוונה בתחתונים אינה לתחתונים במקום, שהרי הוא ית' הוא למעלה מגדר מקום, אלא הכוונה הוא לענין תחתונים במעלה, הנה גם לפירוש זה אינו מובן, דמאחר שאין מקום פנוי משכינה אפילו מתוך הסנה ברוחניות, א"כ אינו מובן צורך העבודה כו'.

אך הענין הוא, דהנה ידוע שהגילויים למעלה נחלקים לב' בחי', ממכ"ע וסוכ"ע. והיינו שעצמות א"ס הוא למעלה מגדר המשכה והשפעה, וכל מה שנמשך ונשפע בעולמות הוא רק התפשטות זיו והארה בלבד, אלא שבזה גופא ישנם ב' בחי', ממלא וסוכב. ומבשרי אחזה³⁴, דהנה, עצם הנפש אינה מתלבשת בגוף, לפי שהגוף קטן מהכילה, שהרי מלאך בשליש עולם עומד³⁵, וא"כ הנשמות שהם למעלה מהמלאכים, כודאי שהגוף קטן מהכילם, אלא שעצם הנשמה אינה מתלבשת בהגוף, ומה שנמשך בגוף הוא הארה בלבד. ובזה גופא יש ב' מדריגות. והיינו, שתחלה הוא המשכת החיות כללי, שאין בו התחלקות דראש גוף ורגל ושאר אברי הגוף, והוא מה שהאדם מרגיש שהוא חי בכללותו, ואח"כ נמשך ומתחלק החיות בבחי' חיות פרטי, כח הראי' בעין, כח השמיעה באזן, וכמו"כ בשאר אברי הגוף, עד בחי' כח ההילוך ברגל. וטעם הדבר שחיות זה הוא בהתחלקות, הוא לפי שהוא בא בהתלבשות פנימי בהגוף, ולכן הוא מתחלק לפי אופן אברי הגוף. ועד"ז יובן למעלה, דהנה אמרז"ל³⁶ מה הנשמה ממלאה את הגוף כך הקב"ה ממלא את העולם, שזהו אור הממלא שהוא מתחלק לפי אופן העולמות, דבעולמות עליונים האור הוא ממדריגות נעלות, והוא בגילוי, ובעולמות תחתונים האור הוא ממדריגות תחתונות, והוא בהעלם, והיינו לפי שהחיות דאור הממלא מתלבש בפנימיות בעולמות, ומשום זה הוא מתחלק לפי אופן העולמות. אמנם אור הסוכב אין בו התחלקות, לפי שהוא נעלה מהעולמות. וזהו כללות ענין העבודה שעל ידה נעשה דירה בתחתונים, דענין הדירה הוא שדר בה בכל עצמותו כו'³⁷, והיינו שע"י קיום המצוות ממשיכים גם את אור הסוכב שלמעלה מהעולמות שיהי' בגילוי בפנימיות. וזהו מה שאמרו³⁸ חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, ואיתא בזהר³⁹ קב"ה דאתכליל מאתר עלאה סתימא דכל סתימין ברזא דמאה ברכאן, שהוא אור הסוכב שלמעלה מהעולמות, דבספירות הוא ספירת הכתר, בחי' מאה. וזהו"ע מאה ברכות, דברכה הו"ע הגילוי, דזהו ההפרש בין ברכה להודאה⁴⁰, דהודאה הוא גם בדבר שאינו בגילוי, שגם כאשר אינו רואה את הדבר ואינו משיג את הדבר, מ"מ הרי הוא מודה שכן הוא, משא"כ ברכה הוא כאשר הענין הוא בגילוי, וזהו"ע

33 פל"ו.

34 איוב יט, כו.

35 ראה ב"ר פס"ח, יז. ועוד.

36 ראה מדרש תהלים קג, א. ברכות י, א.

37 ראה מאמרי אדה"ז תקס"ה ח"א ע' תפט (ועם הגהות –

אוה"ת שה"ש ח"ב ע' תרעט ואילך). אוה"ת בלק ע' תתקצז. סה"מ

תרל"ה ח"ב ריש ע' שגג. המשך תרס"ו ס"ע ג. סה"מ תרס"ט ע'

קס. תרע"ח ע' קצג.

38 מנחות מג, ב.

39 ח"א קכג, א.

40 "וכמ"ש בסי' בדרוש ל"ג בעומר [שה, ד ואילך]". – ד"ה

והי' כי תבוא שבהערה 5.

מאה ברכות, דמאה שהוא בחי' הכתר יהי' באופן של ברכה דהיינו בגילוי, וכנ"ל שכל ענין העבודה הוא שאור הסובב יהי' בגילוי.

(ה) והנה ההמשכה שע"י המאה ברכות היא ע"י הדיבור, שהרי ברכה היא בדיבור, ועי"ז נמשך בחי' הסובב. אמנם ע"י מעשה המצוות ממשיכים ענין נעלה יותר, שהוא המשכת העצמות. והענין בזה, דהנה, ידוע הכלל שכל הגבוה ביותר יורד למטה יותר⁴¹, ויש כמה דוגמאות על זה, כמו בענין ראי' ושמיעה, שראי' שהוא כח עליון ביותר תופס בדבר גשמי דוקא, משא"כ השמיעה שהיא למטה יותר תופסת בדבר רוחני לפי ערך מה שנתפס בראי'. וכמו"כ הוא גם בענין די לחכימא ברמיזא⁴², ששכל עמוק ונעלה ביותר אינו נתפס באותיות השכל, כי אם ברמז גשמי דוקא. וכמו"כ הוא באותיות החקוקים על האבן טוב, הנה על אבן טוב וזך לא יהיו ניכרים האותיות, כי אם על השעוה דוקא. וכל זה הוא לפי שכל הגבוה ביותר יורד למטה ביותר. וכמו"כ יובן בענין קיום מצוות מעשיות, שעל ידם דוקא הוא המשכת העצמות. וזהו שהמצוות נקראים בשם זריעה, דהנה, צמיחת הפירות היא ע"י זריעת הגרעין דוקא, שהרי הפירות שצומחים בעלמא בלי זריעה, מצד כח הצומח שבארץ, הנה פירות אלו אינם משובחים כל כך, ופירות משובחים צומחים ע"י הזריעה דוקא. והנה, אף שהגרעין נמצא בהפרי, מ"מ אין זורעים את בשר הפרי שיש בו טעם וריח, שמזה לא יהי' הצמיחה, כי אם בזריעת הגרעין שאין בו לא טעם ולא ריח, מזה דוקא יהי' צמיחת האילן ופירותיו. וכמו"כ יובן בזריעת המצוות, דבמצוות יש כוונת המצוות ברכת המצוות ומעשה המצוות, הנה עיקר ענינם הוא המעשה דוקא, היינו, לא הכוונה והברכה, טעם וריח, כי אם המעשה דוקא, שמזה הוא הצמיחה, כנ"ל שכל הגבוה ביותר יורד למטה מטה ביותר. וכשם שבזריעת הגרעין צריכה הזריעה להיות בארץ דוקא, דכאשר הגרעין יהי' מונח על השלחן לא תהי' מזה שום צמיחה, כי אם בזריעת הגרעין בארץ דוקא, כמו"כ הוא במצוות, שצריך לזרעם בנשמות ישראל דוקא, כי נשמות ישראל נקראים ארץ חפץ, כמ"ש⁴³ כי תהיו אתם ארץ חפץ, וכמ"ש בזהר⁴⁴ כמה חביבין ישראל קמי קוב"ה דאתרעי בהו כו', ולהיות שלמעלה אין ענין של פירוד והבדלה (עס טיילט זיך ניט), הרי כיון שהרצון הוא בישראל, הרי זוהי מציאותם (דאָס זיינען זיי), וכיון שנשמות ישראל הן המה הארץ חפץ, הנה בזריעת המצוות בנשמות ישראל אזי נעשית הצמיחה, והיינו, שכאשר איש ישראל עושה את המצוה אזי היא מצוה שנמשך על ידה גילוי אוא"ס, משא"כ כאשר עניני המצוות מונחים על השולחן אזי הם תשמישי קדושה בלבד, וכמו כן אם אוא"ע יקיימו את המצוות, לא תהי' מזה שום המשכה, ואדרבה חסד לאומים חטאת⁴⁵, והיינו לפי שאוא"ע הם בחי' ארץ לא זרועה⁴⁶, מדבר העמים⁴⁷, ורק בזריעת המצוות בנשמות ישראל דוקא אזי נעשית ההמשכה. וכשם שבזריעת הגרעין בארץ הרי יש

41 ראה שערי אורה נח, א ואילך. סה, א ואילך. ובכ"מ.

42 ראה מדרש משלי כב, טו. זהר ח"א כו, ב. ח"ג רכט, סע"ב.

44 ח"ב קכו, א.

45 משלי יד, לד.

46 ירמ' ב, ב.

47 יחזקאל כ, לה.

רפ, ב. ועוד.

43 מלאכי ג, יב.

ארץ מגדלת מין זה ויש ארץ מגדלת מין זה, כמו"כ הוא גם בזריעת המצוות בארץ חפץ, שכל מצוה יש לה מקומה המתאים, וכמו תפילין, הנה כמו שלמעלה ענין התפילין הוא המשכת בחי' גולגלתא והוא בחי' קרקפתא ותפילין, שהו"ע מוחין העליונים, כמו"כ למטה צ"ל התפילין מונח על ראש (מוח) האדם דוקא, וכמו"כ הוא בציצית, שענינם למעלה הוא ל"ב נתיבות חכמה, ולמטה הם ל"ב חוטיין, וכמו"כ שופר בחי' בינה, והיינו, שדוקא ע"י זריעת המצוה במקומה המתאים*, אזי נעשית הצמיחה, שהו"ע המשכת העצמות.

ושרש הדברים הוא, דהנה בחי' המלכות נקראת ארץ חפץ, לפי שיש בה הרצון עליון דבחי' הכתר, דכתר עליון איהו כתר מלכות⁴⁸. וזהו הטעם שהמלכות מהוה את הנבראים מאין ליש כמו הארץ שמצמחת כו', דענין זה שיש בכח המלכות להוות, הוא לפי שיש בה כח העצמות, שהרי ההתהוות הוא מהעצמות דוקא שאין לו עילה וסיבה קודמת כו', כדאיתא באגה"ק⁴⁹, וא"כ איך היא ההתהוות ע"י המלכות, אלא שזהו לפי שיש בה כח העצמות. אך הכוונה בכללות ההתהוות מאין ליש ע"י המלכות היא כדי לפעול ביטול בהנבראים שהם יש ודבר נפרד, שזהו כל ענין המלכות לפעול ביטול בדבר הנפרד, שהרי אין מלך בלא עם⁵⁰, מלשון גחלים עוממות, ולא גחלים לוחשות כשלהבת הקשורה בגחלת⁵¹, שהו"ע ע"ס הגנוזות, וגם לא כמו שהוא באצילות, שהרי גם באצילות איהו וחיוהי חד איהו וגרמוהי חד⁵², אלא דוקא בהנבראים דבי"ע שהם יש ודבר נפרד, הנה על זה ישנו ענין המלכות כדי שיהי' הביטול בהם. וביטול זה שע"י המלכות הוא נעלה יותר מהביטול שע"פ טעם ודעת, דבעבודה שע"פ טו"ד, הנה גם כאשר ההתבוננות פועלת עליו כדבעי, מ"מ הרי זה רק במקום מסויים, המקום שבו מגיע ענין ההשגה, וכללות הביטול אינו ביטול במציאות לגמרי דהנחת עצמותו, שהרי גם כאשר פועל ע"י ההתבוננות שאינו רוצה בגשמיות וכל רצונו הוא ברוחניות, הרי זה רק מה שנסתנה כו', אבל לא שנתבטל לגמרי, משא"כ הביטול דמלכות הוא ביטול דהנחת עצמותו.

(ו) ובזה יובן מה שקבעו ראש השנה ביום ו' למעשה בראשית שהוא יום בריאת אדם הראשון, לפי שכאשר נברא האדם אמר⁵³ באו נשתחוה ונכרעה⁵⁴, הוי' מלך גאות לבש⁵⁵, ומשום זה קבעו ראש השנה ביום בריאת האדם, מצד הביטול דמלכות. אך לכאורה אינו מובן, הרי בריאת המלאכים היתה קודם בריאת האדם, די"א בשני וי"א בשישי⁵⁶, ובהמלאכים יש ג"כ ענין הביטול, כמ"ש⁵⁷ וצבא השמים לך משתחווים, וכמ"ש רבינו בתניא⁵⁸

48) תיקוני זהר בהקדמה (יז, א).

49) ס"כ.

50) בחיי וישב לח, ל. שם ר"פ בלק. ועוד. תניא שעהיחיהו"א

פ"ו (פא, ב).

51) ספר יצירה פ"א מ"ז.

52) תיקוני זוהר בהקדמה (ג, ב).

53) ראה פרקי דר"א פי"א. זהר ח"א רכא, ב. ח"ג קז, ב. תיקוני

זהר תיקון נו. ובכ"מ.

54) תהלים צה, ו.

55) שם צג, א.

56) ב"ר פ"א, ג. פרקי דר"א רפ"ד. וראה סה"מ תש"ג ע' 73.

וש"נ.

57) נחמי' ט, ו.

58) פמ"ב בהגהה.

(* בציצית – צריך לזרעם בכנפות טלית (מקיף, הגוף) ובעלת ד' כנפים וכו', וכמבואר בדרושי ציצית ההתאמה לרוחניות הענינים. ושופר – ע"י קול הקנה היוצא ע"י הפה, ובאופן דפשוטה ואח"כ שברים תרועה וכו', וכמבואר בסידור ההתאמה לבינה וכו'.

בענין ההתבוננות בביטול המלאכים שזהו כמו הנכנס לחצר המלך ורואה שרים רבים ונכבדים משתחוים כו' שעי"ז תפול עליו אימה ופחד כו', וא"כ מהו החידוש בבריאת האדם דוקא. אך הענין הוא, דביטול המלאכים הוא ביטול שע"פ טו"ד, כיון שמכירים את עילתם כו', וא"כ אין זה ביטול דהנחת עצמותו. ועוד זאת, שהביטול הוא בגוף המלאכים שהוא מב' יסודות הדקים בלבד⁵⁹. אמנם בבריאת האדם נתגלה הביטול דמלכות שהוא הביטול דהנחת עצמותו, וגם הביטול הוא בגוף האדם שבו ניתוסף גם ב' יסודות הגשמיים, ולכן ביטול זה מגיע למעלה יותר, לפי שכל הגבוה ביותר יורד למטה יותר, שזוהי גם המעלה בספירת המלכות דוקא, דכתר עליון איהו כתר מלכות (כנ"ל).

(ז) והנה על בחינת ארץ הנ"ל כתיב⁶⁰ ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה. וצריך להבין⁶¹ מהו אומרו עד אחרית שנה, הרי באחרית שנה זו מתחלת שנה שני', וא"כ הול"ל לעולם ועד. אך הענין הוא, שהחיות של השנה שעברה מסתלק לשרשו ומקורו בליל ראש השנה ונמשך חיות חדש כו', ועל המשכה חדשה זו ישנו דין ומשפט, כמ"ש⁶² כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב, והיינו, שישראל הם הנשמות שעבודתם היא בבחינת אתהפכא, ויעקב הם הנשמות שעבודתם היא בבחי' אתכפיא, ועל שניהם ישנו משפט על המשכת האלקות (משפט לאלקי גו'), וויפל אלקות זאָל נמשך ווערן בהם, והדין ומשפט הוא לפי אופן העבודה של שנה הקודמת, היינו לפי אופן הביטול דמלכות שהי' אצלם בשנה העברה. אמנם, משפט איהו רחמים⁶³, והו"ע המשכת י"ג מדות הרחמים בחודש אלול⁶⁴, שמצד זה אין מביטים על מעשיו בשנה שעברה, וממשיכים לו המשכה חדשה, שנה טובה ומתוקה בכל עניניו, בגשמיות ורוחניות.

(ח) והנה כשם שבבחי' ארץ חפץ למעלה שהוא ספירת המלכות, הנה דוקא בספירת המלכות, שאין מלך בלא עם, שם הוא המשכת כתר עליון, כמו"כ הוא גם בנשמות ישראל שנקראים ארץ חפץ, שעיקר ההמשכה היא ע"י קיום המצוות מעשיות דוקא, שעי"ז דוקא הוא המשכת העצמות. וזהו"ע סוף מעשה במחשבה תחלה⁶⁵, שהדיוק בזה הוא לא תחלת המחשבה כ"א מחשבה תחלה, והיינו שהוא תחלה גם ממחשבה, הנה בחי' זו נמשכת בסוף מעשה דוקא.

אמנם עדיין צריך להבין איך מגיעים המצוות בהעצמות, הרי סוכ"ס התענוג דהמצוות הוא תענוג פרטי, תענוג דעבודת הבירורים, ומאחר שהוא תענוג פרטי איך הוא מגיע בהעצמות. דהנה⁶⁶, מבואר ההפרש דששת ימי החול ושבת, דכשם שלמטה בששת ימי החול הוא העסק בעובדין דחול ובשבת היא השביתה מזה, כמו"כ הוא למעלה, שבששת ימי החול

59 ראה תו"א בראשית ד, ב. לקו"ת ברכה צח, א. סידור עם
 60 עקב יא, יב.
 61 ראה תניא אגה"ק רס"ד.
 62 תהלים פא, ה.
 63 ראה תיקוני זהר בהקדמה (יז, ב).
 64 ראה משנת חסידים מסכת אלול פ"א מ"ג. לקו"ת פ' ראה
 לב, א.
 65 פיוט לכה דודי.
 66 בהבא לקמן – ראה ד"ה שופטים ושוטרים וד"ה אחת
 שאלתי תרע"ה (המשך תער"ב ח"ב ע' א'קח ואילך).
 67 בראשית ב, ב.

הנה כח התענוג שלמעלה (כביכול) והרצון שכל ומדות מתלבשים כולם בהתהוות, ובשבת הוא העלי' כו', כמ"ש⁶⁷ ויכל אלקים, מלשון כליון, שהוא העלי' במקורו ושרשו. ומ"מ, הנה גם בשבת אין העלי' בהעצמות ממש, דמאחר שהוא תענוג פרטי, הרי גם כמו שהוא מתעלה בשרשו ומקורו הרי זה תענוג פרטי כמו שהוא כלול בכללות התענוג, אבל אין זה עצם התענוג ממש. וא"כ יובן לפי זה גם בתענוג מעשיית המצוות, דמאחר שהוא תענוג פרטי, הרי גם בשרשו הוא תענוג פרטי כמו שהוא כלול כו', אבל אינו עצם התענוג ממש. אך הענין יובן ממה שאנו רואים בענין ההשפעה, דהנה, ענין ההשפעה הוא מצד מדת הטוב והחסד, וכמו איש הטוב והחסד שברצונו תמיד להשפיע, וכאשר אין לו למי להשפיע הוא מצטער על זה, כפי שמצינו באברהם אבינו, והיינו לפי שמצד מדת הטוב נדרש (מאָנט זיך) ענין ההשפעה. אמנם, מצד זה הרי הי' צריך להיות נוגע רק ענין ההשפעה (שהוא ישפיע), אבל לא שההשפעה תתקבל אצל המקבל, דהנה, מצינו שענין ההשפעה נוגע, כמאמר⁶⁸ יותר ממה שהעגל רוצה לינוק הפרה רוצה להניק, לפי שמצד מדת הטוב ענינו הוא להשפיע, אבל בענין זה הרי אינו נוגע שיתקבל בהמקבל. וכמו"כ צריך להיות למעלה, שיהי' נוגע רק ענין ההשפעה, ולא ענין הקבלה. אמנם אנו רואים שאינו כן, דכאשר ההשפעה אינה מתקבלת בהמקבל, הרי לא זו בלבד שלא נשלם רצונו, אלא שהוא עוד מצטער בזה, ומזה מוכרח שענין המקבל מגיע בעומק יותר מאשר ענין ההשפעה. והיינו, שהגם שענין ההשפעה נוגע ביותר, וכמאמר⁶⁹ יותר משבעה"ב עושה עם העני העני עושה עם בעה"ב, מ"מ, הנה המקבל נוגע יותר, ער דערלאַנגט טיפער, שלכן הנה גם כאשר השפיע אלא שלא נתקבל בהמקבל, הרי הוא בצער. ועד"ז יובן למעלה בענין התענוג מעשיית המצוות, שמצד ענין ההשפעה הרי זה באמת תענוג פרטי שכלול בעצמות התענוג, אבל מצד ענין הקבלה, היינו מה שנפעל בהעולמות, הנה ענין זה מגיע בעומק יותר, דהמקבל מושרש בעצם המשפיע, ולכן הרי זה מגיע בעצם התענוג ממש. וזהו סוף מעשה במחשבה תחלה, דמחשבה תחלה הוא למעלה מענין המחשבה כנ"ל, שזהו מצד מעלת המקבל, שמגיע למעלה מכללות ענין המחשבה (ההמשכה). ועי"ז נשלמת הכוונה דנתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים, דענין הדירה הוא מה שדר בה בכל עצמותו ומהותו, וענין זה נשלם בקיום המצוות מעשיות דוקא, שמגיע למעלה גם מהתענוג פרטי שכלול בהעצם, אלא מגיע בעצמות ממש.

ט) זהו אחת שאלתי מאת הוי' אותה אבקש שבתי בבית הוי' כל ימי חי. דהנה, בית הוי' הו"ע האותיות, כמאמר⁷⁰ שתי אבנים בונות שתי בתים, ובזה ישנם אותיות התורה ואותיות התפלה, וכמו"כ הוא (באותיות המצוות) במצוות מעשיות בפועל, שענין זה מגיע בעצם התענוג, שזהו"ע לחזות בנועם הוי', דנועם הוי' הוא למעלה מהוי', והוא עצם התענוג, ומשם נמשך בבחי' הוי', היינו בהשתלשלות. וכמו"כ הוא בהנפש, שמעשה המצוות נוגע בעצם הנפש, בחי' יחידה, וזהו אחת שאלתי, דאחת היא יחידה, כמ"ש התוספות במנחות⁷¹

(70) ספר יצירה פ"ד מט"ז.

(71) יח, א.

(68) ראה פסחים קיב, א.

(69) ראה ויק"ר פל"ד, ת. ועוד.

עד אחת, עד הנפש שנקראת יחידה. ומצד בחי' יחידה נעשה שבתי בבית הוי', דשבתי הו"ע ישיבה, ואיתא בחסידות⁷² בשם הרמב"ם במורה נבוכים⁷³ שישבה מורה על בחי' שאין בה שינויים כלל, והיינו לפי שבחי' היחידה אין בה שינויים, ומה שנוגע ביחידה הו"ע קיום המצוות בפועל דוקא, שזה מגיע בהתענוג עצמי, לחזות בנועם הוי'. וזהו ג"כ מ"ש ועתה ישראל מה הוי' אלקיך שואל מעמך, מ"ה הוא ביטול עצמי, שזהו מ"ש ליראה את הוי', לא מהוי', אלא את הוי', את דייקא, שהוא דבר הטפל ובטל לגמרי⁷⁴, שהו"ע ביטול עצמי, בחי' יראה עילאה ביטול במציאות⁷⁵. ומצד בחי' זו נמשכים במילא שאר הפרטים. וזהו מה שאמר דוד ממך למדתי, דהנה יר"ע היא ביטול במציאות, שהוא עומק רום, ומצד זה נמשך כל הפרטים. ובחי' שבתי בבית הוי' הוא מעשה המצוות, שהוא עומק תחת, הנה גם זה מגיע בתענוג עצמי, ונמשך מזה כל הפרטים. וזהו שאמר דוד ממך למדתי, דעומק רום מתקשר עם עומק תחת⁷⁶, ולכן, הנה כשם שמצד עומק רום נמשכים כל הפרטים, כן הוא בעומק תחת, שמגיע ג"כ בתענוג העצמי כו'. וזהו מה שביקש דוד בשם כנס"י אחת שאלתי, שזוהי הבקשה דבחי' היחידה, ותוכן הבקשה הוא שבתי בבית הוי', שהו"ע קיום המצוות מעשיות שיגיע בהעצם.

ומזמור זה מתחילים לומר בחודש אלול, ואומרים אם תקום עלי מלחמה בזאת אני בוטח⁷⁷, דמלחמה היא מלחמת הביורורים, כמאמר⁷⁸ נהמא אפום חרבא ליכול, וגם כאשר תקום עלי מלחמה, הרי הוא בבטחון גמור שינצח את המלחמה ותושלם הכוונה, לפי שזה נוגע בהעצם, ולכן הוא בטוח שתומשך המשכה חדשה, היינו, שלא יתחשבו עם מעשיו בשנה העברה, ותומשך לו המשכה חדשה מלמעלה מהשתלשלות, ויומשך בשנה טובה ומתוקה לכאו"א בהמצטרך לו בכל עניניו, בגשמיות וברוחניות, בבני חיי ומזוני רויחא.

(76) ראה ספר יצירה פ"א מ"ה. תורת חיים בשלח שכד, ב (בהוצאה החדשה – רכג, ב ואילך). דרך חיים לח, ד. ובכ"מ.

(77) תהלים כז, ג.

(78) זח"ג קפח, ב. וראה סה"מ תש"ד ע' 103.

(72) ספר החקירה להצ"צ פ, ב ואילך. אוה"ת נ"ך ח"א ע' ער. (73) ח"א פי"א.

(74) ראה ברכות לו, ב. ב"ק מא, ב.

(75) ראה לקו"ת במדבר יג, ב. קונטרס העבודה פ"ג. ובכ"מ.

בס"ד. שיחת ש"פ נצבים-וילך, כ"ג אלול ה'תשט"ו.

בלתי מוגה

א. אודות! הענין דח"י אלול, אמר כ"ק מו"ח אדמו"ר² בשם זקני החסידים, ש"ח"י אלול" פירושו, שהוא מכניס חיות באלול.

ענינו של אלול הוא – שצריכים לתקן את השנה שעברה, ועי"ז לזכות לשנה טובה ומתוקה בשנה הבאה. וענינו של ח"י אלול הוא – שהוא מכניס חיות בעבודה זו. לא רק שלא יהי' זה בדרך "מצות אנשים מלומדה"³, אלא אפילו כשעושה זאת בהכנה ובכוונה, יכול להיות שזה ללא חיות; וזוהי פעולתו של ח"י אלול – שיהי' מתוך חיות ("מיט א' חיות און א' לעבעדיקייט").

ח"י אלול הוא יום הולדתו של הבעל שם טוב, וכפי שאמר כ"ק מו"ח אדמו"ר⁴, שאין זה רק יום הולדתו בגופו, אלא גם יום ההולדת בנשמתו, וגם יום התגלותו של הבעש"ט – לאחר שנים – הי' בח"י אלול, שזוהו ענין התגלות חסידות הכללית.

ואח"כ בא כ"ק אדמו"ר הזקן, והמשיך ענין זה גם בהבנה והשגה, שזוהו ענין חסידות חב"ד – הנה גם יום הולדתו שלו הוא בח"י אלול.

כלומר, שח"י אלול, שענינו גילוי תורת החסידות הכללית וגילוי תורת החסידות חב"ד, מכניס חיות בכל עניני העבודה דאלול, שענין החיות, כידוע, קשור עם שמחה.

ב. הגם שהעבודה דאלול היא תשובה, חרטה על העבר וקבלה טובה על להבא, שענין זה הוא במרירות, וא"כ, איך יכול להיות ביחד עם זה ענין השמחה, שהוא ההיפך ממנו? אך הביאור בזה⁵:

נוסף על פסק הרמב"ם⁶ שכל מצוה צריכה להיות בשמחה מצד זה שמקיים את רצון הבורא, ובזה מבאר את הפסוק⁷ "תחת אשר לא עבדת את הוי' אלקיך בשמחה"⁸, ובמילא, כיון שתשובה היא מצוה⁹, צריכה גם התשובה להיות בשמחה¹⁰,

– אלא שבזה ענין השמחה הוא מצד ענין צדדי, לא מצד ענינה של מצוה זו עצמה, אלא כיון שהוא מקיים מצוה, הרי הוא בשמחה על כך שמקיים את הרצון העליון¹¹ –

לשם (ע' קסא). וש"נ.

(9) ראה לקו"ש חל"ח ע' 18 ואילך. וש"נ.

(10) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ט ריש ע' 154.

ואדרבה: כיון שמצות התשובה היא מצוה יסודית ועיקרית – הרי במצוה זו צריך להיות ענין השמחה עוד יותר מאשר בשאר המצוות (ראה גם אגרות-קודש חכ"ד ע' קט. וש"נ). – מהנחה בלתי מוגה.

(11) כלומר: שמחה זו היא מצד הענין הכללי שבכל המצוות – קיום רצון העליון, ולא מצד הענינים הפרטיים שבכל מצוה בפני עצמה, שמצד ענינים אלו אין ענין של שמחה, ויתירה מזה במצות התשובה – שמצד ענינה הפרטי של המצוה נמצא הוא בתנועה של היפך השמחה (מהנחה בלתי מוגה).

(1) מכאן עד סוס"ב – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידיש), ונדפס בלקו"ש ח"ב ע' 388 ואילך (אלא שנשמט שם הציון לשיחה זו). במהדורא זו ניתוספו כמה פרטים מהנחה בלתי מוגה, וגם כמה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

(2) סה"ש תש"ה ע' 122. וראה תורת מנחם – התוועדויות ח"ב ס"ע 206. וש"נ.

(3) ישע"י כט, יג. וראה תניא פל"ט (נג, ב). ובכ"מ.

(4) לקו"ד ח"א לב, ב.

(5) ראה גם תורת מנחם שם ריש ע' 207. וש"נ.

(6) סוף ה' לולב.

(7) תבוא כח, מז.

(8) ראה רבינו יונה ברכות רפ"ה. של"ה תושב"כ ס"פ תבוא (שפו, א). תניא פכ"ו (לג, א), וב"מ"מ, הגהות והערות קצרות

הנה ח"י אלול, דהיינו תורת החסידות, פועל שהתשובה עצמה, שבכללותה ענינה מרירות, הנה בזה עצמו ישנו שמחה. ח"י אלול פירושו – חיות בהענין דאלול גופא. והשמחה אינה סתירה להמרירות.

וכמ"ש אדמו"ר הזקן בתניא¹² בענין התשובה, שצ"ל "בכ"י תקיעא בלבאי מסטרא דא וחדוה תקיעא בלבאי מסטרא דא"¹³, שבאותו זמן ובאותו ענין גופא יכולים להיות ב' התנועות ההפכיות¹⁴. וכפי שמסיים שם, שגם בזמן של "ירגיזו כו"¹⁵ ומרירות, שזהו מצד הנפש הבהמית – אז גופא עליו להיות בשמחה, מצד הרגש הנפש האלקית והבטחון הגמור ש"לא ידח ממנו נדח"¹⁶, ו"לעולם גו' נצר מטעי מעשה ידי להתפאר"¹⁷, שמטעם זה "כל¹⁸ ישראל יש להם חלק לעולם הבא"¹⁹.

ונמצא מובן, שענין השמחה כאן הוא מצד התשובה גופא – שבתנועת התשובה גופא, כשהוא נמצא במרירות, ו"ירגיזו על יצר הרע", באותה תנועה עצמה הרי הוא שמח מצד זה שהנפש האלקית שבה אל הקב"ה.

ג. (וסיים כ"כ אדמו"ר שליט"א:)

כל זה הוא אריכות הביאור בענין התשובה בשמחה. אך מה שנוגע לפועל הוא – שהעבודה דחודש אלול וימי הסליחות תהי' בשמחה, וכיון ששמחה פורצת גדר²⁰, מסירה השמחה את העלם והסתר הגוף והנפש הבהמית, ובמילא ניתוסף עי"ז חיות בעבודת התשובה, ועבודת התשובה נעשית קלה יותר.

[כ"כ אדמו"ר שליט"א צוה לנגן "אבינו מלכנו".]

ד. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה אחת שאלתי.

ה. נתבאר לעיל (בהמאמר²¹), שבקשת דוד המלך "אחת שאלתי גו"²² היא בקשה כללית אחת ("אחת שאלתי") – "שבתי בבית הוי' כל ימי חיי", וממנה מסתעפים כו"כ פרטים: "לחזות בנועם הוי' וגו'".

ולכאורה אינו מובן:

מדוע הוצרך דוד המלך לבקש בקשה אחת שממנה יסתעפו כל הפרטים שלאח"ז – הרי הי' ביכלתו לבקש מלכתחילה בפירושו את כל הפרטים שזקוק להם?

והביאור בזה – מצד שני ענינים, כדלקמן.

ו. ענין הא':

ליהודי צריך להיות נוגע ענין אחד בלבד – "שבתי בבית הוי'", ההתקשרות עם הקב"ה, וכל שאר הענינים לא צריכים להיות נוגעים לו כלל, וכמ"ש בתניא²³ "ולא יהי' בית ישראל ככל הגוים דזנין ומפרנסין ומוקרין לנשייהו

17) ישעי' ס, כא.

18) סנהדרין רפ"א.

19) והרי מבואר בתורת החסידות (ראה סה"מ מלוקט ח"ד ע' קצו. וש"נ) שהענין ד"עולם הבא" הוא למעלה גם מגן-עדן – הן ג"ע התחתון, ואפילו ג"ע העליון (מהנחה בלתי מוגה).

20) ראה בארוכה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך.

21) בתחלתו (לעיל ע' 290).

22) תהלים כז, ד.

23) אגה"ק ס"ט (קיד, א) – ע"פ לוח התיקון.

12) פל"א-ד. אגה"ת פ"א.

13) זח"ג עה, א.

14) אף שמבאר שם (אגה"ת פ"י) ש"בדור יתום הזה (ש) אין הכל יכולין להפוך לבם כרגע מן הקצה אל הקצה", ולכן חילקו ב' עבודות אלו לשני זמנים שונים, העבודה ד"ירגיזו כו" (מרירות) היא בזמן דתיקון חצות, ועבודת השמחה היא בשעת התפלה (מהנחה בלתי מוגה).

15) ברכות ה, רע"א.

16) ע"פ שמואל-ב יד, יד. וראה תניא ספל"ט. הל' ת"ת לאדה"ז

פ"ד ה"ג.

ובנייהו מאהבה", כיון שנוגע לו רק הענין ד"שבתי בבית הוי"; וכאשר ענין זה נוגע לו – אזי מבקש בדרך ממילא גם על שאר הענינים, כיון שבאופן זה כל עניניו הם חלק מהענין ד"שבתי בבית הוי".

וזהו "אחת שאלתי" – כמבואר לעיל (בהמאמר²⁴) "שאלתי" קאי על בחי' היחידה²⁵, והרי ענינה של "יחידה" הוא שמקבלת מ"יחיד"²⁶, ובמילא, שום דבר אינו נוגע לה, מלבד דבר אחד – ההתקשרות לה"יחיד", שזהו"ע "שבתי בבית הוי".

שום ענין שבעולם אינו נוגע לו, לא גשמיות ולא רוחניות, ורצונו רק בדבר אחד – להתקשר עם הקב"ה! – (כ"ק אדמו"ר שליט"א הפסיק ואמר:) נמצא כאן יהודי²⁷ שדרכו להתברך תמיד שיזכה ללמוד "תורה לשמה" ... ובכן: מה נוגע ענינים של "מדריגות", "תורה לשמה" וכו'? ...! לשם מה זקוקים למדריגות וענינים נעלים – שיהיו ענינים פשוטים, ובלבד שימלאו את רצונו של הקב"ה, שזהו"ע "אחת שאלתי" ...!

ומצד הענין ד"אחת שאלתי", הרי זה באופן ד"כל ימי חיי", היינו, באופן תמידי ללא שינויים. – מצד פרטי הכחות, יש מקום לשינויים, שהרי מצד כח פלוני נדרש ענין מסויים, ומצד כח אחר נדרש ענין אחר, ובמילא, לפעמים ישנה התעוררות לענין מסויים, ולאחרי כן – התעייף עיניך בו ואיננו²⁸ ... אבל מצד בחי' היחידה ("אחת שאלתי") – אין מקום לשינויים והתחלקות כלל.

ואז – גם הענינים הפרטיים שנימנו לאחרי כן ("לחזות בנועם הוי' וגו'"), אינם ענין של שינוי והתחלקות, אלא הם פרטים שמצד הפשיטות. וע"ד המבואר בנוגע לעצמות, שיש בו הן אחדות והן ריבוי, שאם לא תאמר כן הרי אתה מחסר שלימות²⁹, וכן הוא ג"כ בעצם הנשמה (שנקראת "יחידה" ע"ש שמקבלת מ"יחיד") – שגם הפרטים הם פרטים שמצד הפשיטות.

ז. והנה, אף שאין אנו אוהזים במדריגה זו, ששום ענין לא יהי' נוגע לנו, מלבד "אחת שאלתי", ההתקשרות עם ה"יחיד" – מ"מ, צריכה להיות ידיעת הענין, עכ"פ בנוגע לפועל.

וכמסופר בא' ה"ביכלאך"³⁰, ששאלו פעם את אדמו"ר הזקן על כך שבתורת החסידות מדובר ע"ד מדריגות נעלות ביותר בענין האהבה כו', בשעה שאין אוהזים בהם. והשיב אדמו"ר הזקן (כמדומה בשם המגיד): כתיב³¹ "והסירותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר". זהו תפקידו של הקב"ה, וענין זה יהי' לעתיד. ואילו עבודתנו אנו – היא בענין הידיעה ("וידעת היום³²"), וע"י שענין הידיעה אצלנו יהי' כדבעי – יקיים בנו הקב"ה לעתיד את הענין ד"ונתתי לכם לב בשר".

וכן הוא בנדרו"ד: גם אם אין אוהזים במדריגה זו ששום דבר לא יהי' נוגע – מ"מ צריכה להיות הידיעה שכן צריך להיות, ובמילא, מה צריכים לבקש ומה צריך להיות נוגע – בנוגע לפועל עכ"פ – רק ההתקשרות עם ה"יחיד", מילוי רצונו של הקב"ה.

ומזה מובן, שכאשר נמצאים בהזמן ד"אחת שאלתי", ומנצלים זמן זה כדי לבקש ("אריינכאפן") בקשות פרטיות³³ – אין זה מתאים כלל להענין ד"אחת שאלתי" ...!

24 פ"ט (לעיל ע' 300).
 25 ראה תוד"ה עד אחת – מנחות יח, א.
 26 ראה לקו"ת פ' ראה כה, א. ובכ"מ.
 27 כנראה הכוונה להרה"ח ר' דוד הלוי שטאָקאָמער (ראה תורת מנחם – מנחם ציון ח"ב ע' 409).
 28 משלי כג, ה.
 29 ע"ד לשון עבוה"ק ח"א רפ"ח. וראה ד"ה ויהי ביום השמיני פ"ה (לעיל ע' 51) ובהנסמן שם.
 30 נעתק ב"מגדל עז" (כפ"ח תש"מ) ע' שח. וש"נ. וראה גם תורת מנחם – התוועדות ח"ט ס"ע 111 ואילך.
 31 יחזקאל לו, כו.
 32 ואתחנן ד, לט.
 33 במשך ההתוועדות ביקשו כו"כ מאנ"ש ברכות בענינים פרטיים (המו"ל).

ח. ועוד זאת – ענין הב' – שגם מצד הענינים הפרטיים (בקשות פרטיות) אין הדבר כדאי ("עס לוינט אויך ניט").

ויובן ע"פ משל מענין הרפואה³⁴:

כאשר ישנו חולי רח"ל באבר מסויים, הרי, מצד התכללות האיברים, שייך חולי זה גם לאיברים אחרים – הן משום שהחולי שבאבר זה מגיע בשרשו מאבר אחר, והן משום שהחולי שבאבר זה פועל, בדרך ממילא, גם על אבר אחר.

ולכן, כאשר מרפאים רק את האבר החולה – הרי אף שאבר זה נתרפא, מ"מ אין בזה ראי' כלל לגבי האיברים האחרים, כי אין הכרח שנתרפאה גם סיבת החולי (השייכת לאיברים אחרים, כנ"ל). משא"כ כשמרפאים את החולי בשרשו – מתרפא בדרך ממילא גם המסובב, דהיינו החולי שבאבר זה, וכן התוצאות הנובעות מחולי זה לגבי איברים אחרים (כנ"ל).

וכן הוא גם ברוחניות:

כאשר מבקשים אודות ענין פרטי, הרי גם אם פועלים שתתמלא הבקשה – והרי ב"עת רצון" אכן פועלים זאת... – ורואים במוחש שהענין נתמלא, מ"מ, אי"ז ראי' על הסיבה, המסובב והתוצאות של הדבר.

משא"כ כאשר ישנו הענין ד"אחת שאלתי", דהיינו שהאדם מתקשר עם שרשו – אזי נפעלים גם כל הענינים הפרטיים בדרך ממילא.

ט. שבת מברכים חודש תשרי הוא ככל שבת מברכים החודש – שבו מסיימים את החודש העבר, ומתכוננים לקראת החודש הבא. ונוסף לזה ישנו ענין מיוחד בשבת מבה"ח תשרי – שבו צריכה להיות ההכנה על כל השנה כולה:

ידוע³⁵, שבחודש תשרי נעשית ההמשכה על כל השנה, וכמ"ש³⁶ "ארץ אשר גוי' תמיד עיני הוי' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה" – "רשית" חסר אל"ף, אותיות "תשרי"³⁷, דהיינו שבחודש תשרי נעשית ההמשכה על כל השנה כולה.

ובפרטיות יותר: כיון ש"רשית" קאי על תשרי – הרי זו ראי' ש"אחרית" קאי על אלול. ונמצא, שבחודש תשרי ("רשית השנה") ההמשכה היא על כל השנה, עד חודש אלול ("אחרית שנה").

ומכיון שההמשכה דחודש תשרי היא עד חודש אלול הבא – הרי מובן, שגם ההכנה לזה בחודש אלול, ובפרט בשבת מבה"ח תשרי, צריכה להיות על כל השנה כולה, עד לחודש אלול שלאחריו.

והנה, בכל שנה ושנה ישנם עליות למעלה יותר מבשנה שלפני³⁸, כידוע שככל שנמשך הזמן ("וואָס ווייטער און ווייטער") העליות הן גדולות יותר. ואעפ"כ, מבלי הבט על כך שבשנה הבאה (שלאחרי חודש אלול הבא) יהיו עליות גדולות יותר – יש להתכונן כבר עתה גם לקראת חודש אלול הבא!

36) עקב יא, יב.

37) בעה"ט עה"פ.

38) ראה תניא אגה"ק סי"ד.

34) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חי"א ע' 138.

35) ראה סה"מ תקס"ו ע' שטט. אוה"ת דרושי סוכות ע' א'תשנו.

ברכה ע' א'תתסו. סה"מ תר"ל ע' רפז. תרנ"ד ע' לו. תרע"ח ע' רעה. תש"ב ע' 49. ועוד.

י. העבודה³⁹ דאלול – הרי היא הכנה על תשרי. בחודש אלול יש לתקן את המעשים של השנה שעברה, ולפעול בעצמו "אחת שאלתי" – שיצא מכל עניניו הפרטיים. וע"י הענין ד"אחת שאלתי" בחודש אלול נעשית אח"כ ההמשכה החדשה דחודש תשרי, "לך לבדך ואין לזרים אתך"⁴⁰, שנה טובה ומתוקה בכל המצטרך לו.

וזהו הטעם שבתיבת "אלול" נרמזים כל הג' קוים דתורה עבודה וגמילות חסדים:

אלול – ראשי תיבות "אנה"⁴¹ לידו ושמתי לך"⁴², דקאי על קו התורה, שהרי התורה היא מקלט מיצר הרע⁴³, כמאמר רז"ל⁴⁴.

אלול – ראשי תיבות "אני"⁴⁵ לדודי ודודי לי"⁴⁶, שהוא קו העבודה, תפלה⁴⁷.

אלול – ראשי תיבות "איש"⁴⁸ לרעהו ומתנות לאביונים"⁴⁹, שהוא הקו דגמילות חסדים.

יסוד והקדמה לכל קוים אלו – הוא עבודת התשובה, המרומזת בראשי תיבות ד"אלול" – "(ומל⁵⁰ הוי' אלקיך) את לבבך ואת לבב (זרעך)"⁵¹, שזהו היסוד לכל הקוים. וע"ד "מודה אני לפניך" שאומרים בתחלת עבודת היום, שפונה להקב"ה ("ער קערט זיך צום אויבערשטן"), וענין זה מגיע עד "לפניך", "דלא אתרמיז בשום אות וקוץ"⁵², שזהו הקדמה לכל הקוים.

וע"י העבודה דחודש אלול באים להגאולה, שענין זה נרמז בראשי תיבות "להוי' ויאמרו לאמר אשירה"⁵³, ראשי תיבות אלול⁵⁴.

כל זה הוא כללות העבודה דחודש אלול – ההכנה לתשרי. והעיקר בזה הוא בשבת שלפני תשרי, ש"מיני מתברכין כולי יומי"⁵⁵ דהשבו, ויום ראש השנה בכלל, שבת מברכין – למעלה – דתשרי.

יא. ענין השבת בכלל הוא מקום (מדריגה) נעלה ביותר, ועד שלפעמים מבואר⁵⁶ ששבת הוא למעלה גם מראש-השנה.

וכן הוא גם ע"פ נגלה – שהרי ראש-השנה מותר במלאכת אוכל נפש, ששבת אסור בה. והיינו, שבראש-השנה ישנו ענין של עבודה, משא"כ בשבת אין צורך בעבודה כלל, כיון שבמדריגה זו אין שום פגם.

ובפרט בשבת לאחר חצות, בזמן תפלת המנחה, שהוא "רעוא דכל רעוין"⁵⁷, והוא זמנה של סעודה שלישית, שעז"נ⁵⁸ "היום לא".

ובפרט בשבת מברכים, שהוא ממוצע המחבר בין ב' החדשים, וממילא מובן שהוא למעלה משניהם⁵⁹.

*

-
- (39) סעיף זה הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידיש), ונדפס בלקו"ש ח"ב ע' 395 ואילך. במהדורא זו ניתוספו כמה פרטים מהנחה בלתי מוגה, וגם כמה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.
- (40) משלי ה', יז.
- (41) משפטים כא, יג.
- (42) פרע"ח שער ר"ה פ"א. שער הפסוקים להאריז"ל עה"פ.
- (43) מכות יו"ד, א. וראה סה"מ תש"ד ע' 270 ואילך (תורת מנחם – התוועדויות ח"ג ס"ע 285 ואילך).
- (44) להעיר גם ממארוז"ל (קידושין ל, ב) "בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין" (מהנחה בלתי מוגה).
- (45) שה"ש ו, ג.
- (46) אבודרהם סדר תפלת ר"ה ופירושה (בשם הדרשנים).
- (47) פרע"ח שם. שעה"פ עה"פ.
- (48) ראה סה"מ צ' להרמב"ם מ"ע ה. ובכ"מ.
- (49) (48) בספר ערוגת הבושם (בשם ס' אמרכל).
- (50) פרשתנו (נצבים) ל, ו.
- (51) בעה"ט עה"פ. אבודרהם שם.
- (52) וראה תניא אגה"ק ס"ד (קה, ב).
- (53) לקו"ת פינחס פ, ב. וראה זח"א יא, א. רנו, ב.
- (54) בשלח טו, א.
- (55) פע"ח שם. וראה גם לעיל ס"ע 288 ואילך. וש"נ.
- (56) ראה זח"ב סג, ב. פח, א.
- (57) ראה סה"מ עזר"ת ע' סט. ועוד.
- (58) זח"ב פח, סע"ב. וראה המשך תרס"ו ריש ע' תקמה.
- (59) בשלח טז, כה. וראה לקו"ש חכ"א ע' 84. וש"נ.
- (59) חסר המשך השיחה (המו"ל).

יב. ישנם הטוענים: מדוע מתעסקים בלהט ובתוקף כ"כ ("וואָס קאַכט מען זיך אַזוי שטאַרק") בהענין ד"יפוצו מעינותיך"? ואם מתעסקים כבר בענין זה – מדוע מדגישים את חסידות חב"ד דוקא⁶⁰?

והמענה לזה – בהקדים ענין בפרשתנו:

על⁶¹ הפסוק⁶² "לקוח את ספר התורה הזה", אמרו רז"ל⁶³ ש"משה רבינו כתב בכתב ידו "י"ג תורות, י"ב ל"ב שבטים, ואחת הניח בארון, שאם יבקש לזייף דבר (בתורה) שיהיו מוצאים אותה שבארון"⁶⁴.

התורה היא נצחית, וגם סיפורי התורה הם נצחיים, והם הוראות לכל הדורות. ההוראה ממאמר רז"ל האמור: ענין זה שבנוגע לפרטי דינים מסויימים, ובפרט מנהגים, ישנו חילוק בין מקום אחד לחבירו, שפוסקים ומתנהגים לפי הפוסקים שבאותו מקום, שהרי "אלו ואלו דברי אלקים חיים"⁶⁵ – הטעם לזה הוא, כיון שניתנה התורה לידרש "בכלל ופרט ופרטי פרטיות" לכל נשמה פרטית המושרשת בפרט זה שבתורה⁶⁶, וכאו"א מישראל צריך לנהוג לפי חלק זה בתורה, שבו מושרשת נשמתו.

וכן הדבר, ויתרה מזו, בנוגע לפרטי חובת הלבבות – העבודה פנימית דאהבה ויראה – שישנם בזה חלוקים רבים⁶⁷, ולכאו"א ישנו השער שלו, שעל-ידו ה"ה מתעלה ומתקשר עם אלקות.

אלא שענין זה הוא רק בנוגע לפרטים, ורק פרטים מסויימים.

והנה, בענין התפלה, ידוע שנוסחאות התפלה השונות נמשכות מזה ש"י"ג השתחויות היו במקדש נגד י"ג שערי שןרמזו לעתיד אי"ה – י"ב שערים ל"ב השבטים⁶⁸, "שער ראובן וגו"⁶⁹, ושער הי"ג, שהוא "שער הכולל" לכל השבטים, נוסח התפלה שהוא לכל בני ישראל בשוה. ואף שישנה מעלה בהשערים הפרטיים דכל שבט בנפרד, ו"בזמן שהיו ידועים כל שבט ושבת ונוסח השייך לכל שבט ושבת, בודאי הי' יותר טוב שכל אחד יכנס בשער שלו .. אמנם בזה"ז שאינם יודעים השבטים (יותר טוב שאפילו היודעים שבטם (כמו כהנים ולויים)) יכנסו בשער הכולל"⁷⁰ – שהוא הנוסח שתיקן האריז"ל⁷¹.

ועד"ז הוא גם בתורה, הן בגליא דתורה והן בפנימיות התורה – שמכיון שאין יודעים לאיזה שורש שייכים, יש להכנס בשער הכללי⁷².

60 ראה גם לעיל ע' 83.

61 מכאן עד סוף הסעיף – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידיש), ונדפס בלקו"ש ח"ד ע' 1148 ואילך. במהדורא זו ניתוספו כמה פרטים מהנחה בלתי מוגה, וגם כמה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

62 פרשתנו (וילך) לא, כו.

63 דב"ר פרשתנו פ"ט, ט. פסיקתא דר"כ פ' וזאת הברכה. מדרש תהלים עה"פ צ, א. ועוד. הובא בהקדמת הרמב"ם לפיה"מ (ולספר היד). ועוד.

64 ונמצא, שיתכן שאצל שבט של בני – או חלק ממנו – הי' טעות בס"ת, ויוכלו להגיהו רק מהס"ת הכללי דוקא, שהוא בחי' שער הכללי, כדלקמן (מהנחה בלתי מוגה).

65 עירובין יג, ב. וש"נ.

66 הקדמת התניא (ג, ב).

67 שם (ד, א).

68 וכפי שמצינו בנוגע לקריעת ים-סוף, כמ"ש (תהלים קלו, יג ובפרש"י) "לגזור ים סוף לגזרים", ל"ב גזרים (מהנחה בלתי מוגה).

69 יחזקאל מח, לא.

70 כדי לכלול עצמם עם הכלל (מהנחה בלתי מוגה).

71 לקו"א להה"מ ממעזריטש (אות קלג) הובא בהקדמת שער הכולל.

72 דוגמא לדבר:

בתורה ישנם כו"כ חלקים: מקרא, משנה ואגדה וכו'. אמנם, מצד ענין הגלות, גלות "בבל" [שהיא שרש כל הגליות שלאח"ז, וכולם נקראות על שמה (ראה גם דניאל ב, לח. לקו"ת להאריז"ל ר"פ תצא)], ש"שם בלל גו" (נח יא, ט), שכל הענינים נתערבו יחד – ניתוסף בתורה "תלמוד בבלי" שהוא "בלול במקרא בלול במשנה בלול בתלמוד" (ראה סנהדרין כד, א). ועתה, גם אם יש מי שיכול ללמוד כדבעי מקרא לחוד, משנה לחוד ואגדה לחוד – זקוק גם הוא ל"שער הכללי", שהוא תלמוד בבלי.

וכן הוא לאחרי שזכינו לגילוי השער הכללי ביותר דתורת החסידות הכללית, שהיא ביותר, ובפרט לאחר שזכינו לגילוי תורת החסידות כפי שנתבררה ונמשכה בבחי' חב"ד ע"י אדמו"ר הזקן – הרי ענין זה נעשה השער הכללי, שהכל זקוקים לו.

ואף שבדורות שלפנ"ז לא גילו פנימיות התורה – הרי מצד הענין

אדמו"ר הזקן נבחר⁷³, והוא חיבר את השו"ע, כדי לברר את ההלכות בגליא דתורה; ייסד את תורת חסידות חב"ד, בפנימיות התורה ודרכי העבודה; וביירר את נוסח התפלה⁷⁴, נוסח כללי המתאים לכאו"א מישראל⁷⁵ – שכל ג' ענינים אלו מתאימים לכל בני ישראל ולכאו"א מישראל, ודרכם יכולים לעבור כל ההעלאות (בתפלה) וכל ההמשכות (בתורה וע"י תורה).

ויהי רצון, שנלך בדרך הסלולה שסללו עבורנו, ונפיץ ענין זה לכל בני ישראל (וגם עניני השולחן-ערוך וסדר התפלה נכללים בהפצת המעיינות), ומובטחים אנו שע"י הפצת המעיינות חוצה "קא אתי מר"⁷⁶, דא מלכא משיחא, בקרוב ממש.

יג. [טרם צאתו אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:]

יעזור⁷⁷ השי"ת, שתהי' הכניסה לשנה החדשה בשמחה, ותהי' שנה טובה ומתוקה בכל המצטרך.

(74) כפי שנמסר ע"י הבעש"ט והמגיד (מהנחה בלתי מוגה).
 (75) ראה בבית רבי ח"א פ"י: כשסדר סידורו היו לפניו ששים סידורים מנוסחאות שונות וקיבץ סולת נקי' מכולם.
 (76) אגה"ק דהבעש"ט (כתר שם טוב בתחלתו. ובכ"מ).
 (77) קטע זה הוא המשך השיחה המוגהת דלעיל הערה 39.

ד"אכשור דרי (בתמי"י" (יבמות לט, ב ובפרש"י. וש"נ)), הנה דוקא עתה "מצוה לגלות זאת החכמה" (אגה"ק סכ"ו (קמב, ב)), ותורת החסידות נתגלתה ביותר, עד כדי כך שכאו"א מישראל, ואפילו יהודי פשוט, בכחו ללמוד תורת החסידות ולהבינה – כיון שעתה זהו השער הכללי (מהנחה בלתי מוגה).

(73) ראה הקדמת בניו להשו"ע.

לקוטי שיחות פרשת נצבים (כרך ב)

מתורגם ללשון הקודש

ישראל ביום ראש השנה.

בגשמיות אנו רואים ששני אוהבים נאמנים, שאהבתם מקורה בגורם מסוים, אם משום שאחד מכיר בסגולותיו של השני, או משום שהוא אוהב אותו כדי שהלה יאהבהו ותצמח לו מכך טובה, הרי כשזה רואה בעצמו מגרעת מסוימת והוא חושש שמא ירגיש חברו בדבר ומתוך כך ייגרם רפיון באהבתם - כל שכן כשהמגרעת היא בענינים עיקריים והיא עלולה להביא לביטול האהבה לגמרי, או, אף, לגרום היפוכה של אהבה - הרי, כשאהבתם חזקה עדיין, נעשית ביניהם כריתת ברית, שהאהבה תתקיים לעד.

שכן תוכן הענין של כריתת ברית הוא למעלה מטעם ודעת, השנים מניחים את ההגיון בצד, וכורתים ביניהם ברית להתקשרות עצמותית, במדה ששום דבר שבעולם לא יחליש את האהבה, והיא תהיה לעד ולעולמי עולמים.

כך גם לגבי האהבה שבין הקב"ה לבין בני ישראל: כשמגיע ראש-השנה, שאז האהבה היא חזקה מאד, שכן עומדים אז אחרי עבודת חודש אלול המסירה את החטאים המעלימים על האהבה, נעשית אז כריתת ברית הדדית, בני ישראל מתקשרים אל הקב"ה בהתקשרות עצמותית שלמעלה מטעם ודעת, כך שכל דבר שבעולם לא יהיה מסוגל להחלישה.

לעורר את הקב"ה, כביכול, להתקשר עם נשמות ישראל למעלה מטעם ודעת - הרי זה ע"י עבודה של "כולכם כאחד", ההתמסרות שלמעלה מטעם ודעת (שכן על-פי השכל הרי אדם זה הוא "ראש" ואילו השני "שואב מים", ומה הקשר ביניהם?). כדרך שמוסבר לגבי ענין "בכל מאדך", ע"י ה"מאד" שלך³, אף שהוא שלך בלבד, אתה "ממשיך" את ה"מאד" שבעצם.

ג. ברם, "כולכם כאחד" חייב להיות באמת. על האדם לדעת שאכן כך הוא המציאות: למרות שהוא חושב את עצמו לאחד מ"ראשיכם" ואת השני לאיש פשוט - הרי נוסף על כך שאי אפשר לדעת מיהו ה"ראש" ומיהו ה"רגל", שכן, לרוב, מעריך אדם את הזולת בדרגה פחותה ממה שהוא באמת ואת עצמו - יותר ממה שהוא באמת, הרי, מלבד זאת, אף אם המציאות היא אמנם כזאת שהוא הוא ה"ראש" - ישנו יתרון לרגל על הראש, בכך ששלמות הראש באה אך ורק ע"י הרגל, כאמור.

כך תובן העובדה שהגבועונים נעשו חוטבי עצים

א. נאמר ב"לקוטי תורה"¹, והדברים מובאים ברשימת כ"ק מו"ח אדמו"ר לפ' נצבים תש"ז, שפ' נצבים נקראת תמיד בש"ק שלפני ראש-השנה. פעמים היא נקראת יחד עם פ' וילך, ופעמים נקראת פ' נצבים לחוד, ובכל אופן - פ' נצבים נקראת תמיד בשבת שלפני ראש השנה.

וטעם הדבר הוא:

כל שבת כוללת בקרבה את ימי השבוע שלאחריה וקשורה אליהם. לפיכך נקרא, בשבת שלפני ראש-השנה: "אתם נצבים היום", ו"היום" מוסב על ראש-השנה, "יומא דדינא רבא".

כשמגיע "היום", יום ראש-השנה, צריך להיות: "אתם נצבים כולכם", על כל הנשמות להתיצב "לפני ה' אלקיכם", וכל הנשמות במדה שוה: למן "ראשיכם שבטיכם" עד חוטב עציך ושואב מימך". לגבי "חוטב עציך" מסביר רש"י כי המדובר בכנענים, שבאו להתגייר, דוגמת הגבועונים בימי יהושע, ונתקבלו אך ורק בגלל השבועה² - וגם הם עולים לפני הוי' יחד עם שאר בני ישראל, באופן של "כולכם", "לאחדים כאחד".

משמעות ענין זה, של "כולכם כאחד", אינה מתבטאת רק בכך שאחד סובל את משנהו, למרות שהוא הראש והשני הוא איש פשוט - אלא אף, יתרה מזו, הם מקבלים זה מזה, ומשלימים זה את זה, כשם שבגוף האדם משלימים הראש והרגל זה את זה. כל אחד מהם - גם הראש וגם הרגל - אין לו שלמות בלעדי השני.

זו העבודה הנדרשת בראש השנה, "היום", וכדי שתהיה האפשרות לבצעה - נקרא בתורה בשבת שלפני ראש השנה: "אתם נצבים היום כולכם גו' ראשיכם שבטיכם גו' חוטב עציך ושואב מימך", והקריאה בתורה מעניקה את הכוח להביא הדברים לידי פועל.

כדרך שמוסבר בתורת החסידות הטעם לכך שבראש השנה נאמרים פסוקי מלכיות וזכרונות ושופרות - לפי שע"י כך שמובאת הוכחה מן התורה שהקב"ה צריך להיות מלך ולזכור, ובמה - בשופר, ע"י כך נגרם שאכן הדבר נעשה בפועל.

ב. לאחר שנאמר: "אתם נצבים גו' מחוטב עציך עד שואב מימך" - נאמר עוד: "לעברך בברית הוי' אלקיך". כלומר: עבודה זו של "אתם נצבים... כולכם" מהוה הכנה "לעברך בברית", לכריתת הברית שבין הקב"ה לבני

(3) ראה תורה אור לט, ג.

(1) דברים מד, א.

(2) יהושע ט, טו.

את אדמו"ר הזקן אומר בנגונו הידוע: "כשיש לאברך קושיא בערכין - עליו להעריך עצמו תחלה", ומיד התעלף רבי הלל. כשמצאוהו ועוררוהו מעלפונו - כבר נסע אדמו"ר הזקן משם.

- שוב לא עלה ביד ר' הלל להיות אצל אדמו"ר הזקן. הוא היה נוסע אל אדמו"ר האמצעי ואל ה"צמח צדק", אבל אצל אדמו"ר הזקן היתה זו הפעם היחידה בה היה, וגם אז לא ראה אותו -

משמעותו של הספור בעבודת ה' - לגבינו ששמענו את הספור - היא:

הערכין הם ענין שאינו מבוסס על השכל. לפי ההלכה בערכין - יש, הרי, להתחשב בגיל ולא בסגולות בני האדם. כל האנשים בני גיל זהה הם בערך שוה. והרי, לכאורה, יש מקום לכך שאדם יקשה קושיא: "אני עסקתי כל שנותי בתורה ועבודה, בדברים שהקב"ה נהנה מהם, פמליא של מעלה נהנית מהם וגם על פי השכל האנושי ראויים הם להערכה, ואם כן יש ערך רב לשנותי - ואילו שנותי של פלוני בוזבוזו לריק וטוב לו שלא נברא?⁹ - כיצד, איפוא, יתכן שלשנות שנינו יהיה ערך שוה?!¹⁰ - על כך נאמר שכשיש למישהו קושיא בערכין - עליו להעריך עצמו (כדבעי) תחלה, וסרה הקושיא מאליה.

* * *

ה. לגבי חודש אלול יש - נוסף לראשי התיבות ה"כלליים"¹⁰ "אני לדודי ודודי לי" - גם מספר ראשי-תיבות "פרטיים" (ביחס לאופן של "אני לדודי"). כללית הם בשלשה מובנים, כנגד שלושת ה"קוים" של תורה, עבודה וגמילות חסדים: א) "אנה לידו ושמתי לך"¹¹ - כנגד קו התורה, כי דברי תורה קולטין הן¹², ב) "איש לרעהו ומתנות לאביונים"¹³ כנגד קו גמילות-חסדים (צדקה), ג) "ומל הוי' אלקיך את לבבך ואת לבב זרעך"¹⁴ - כנגד קו העבודה (תפלה ותשובה בכללה), כסיום הכתוב לאהבה גר', ומוסבר בקונטרס העבודה שעיקר עבודת התפלה היא האהבה (ולא היראה)¹⁵.

ענין התורה וענין העבודה הוסבר בהזדמנות אחרת. לגבי ענין הצדקה בלתי מובן מדוע ראשי התיבות הם

למשכן ולמקדש דוקא, לא כל בני ישראל היו במקדש, לא כולם דרו בירושלים. שם היו רק אנשי מעמד, שלוחי כל ישראל. ואילו עבודתם של הגבעונים היתה במקדש. הטעם לכך הוא לפי שאמיתיות שלמות המעלה טמונה דוקא ברגל.

וזוה הקשר של השבועה לדבר זה - השבועה שהיתה בשעת קבלת הגבעונים. שבועה - נעלית מטעם ודעת, ומגיעה לעצם הנפש⁴, ואילו עצם הנפש מתבטא דוקא ברגל.

ד. כשיהודי מתבונן שלפני התקיעות בראש השנה יבקש⁵: "יבחר לנו את נחלתנו, את גאון יעקב אשר אהב סלה", והרי משמעותו של "יבחר לנו" היא: "כך - ולא אחרת", וכשמתבונן שענין הבחירה בא דוקא מעצמותו יתברך, שכן רק הוא - עצמותו יתברך - נעלה מכל המדידות, נעלה מכל ההגבלות, חפשי, ומתבונן גם ב"אין ערוך" שלגבי עצמותו ית'⁶, - "יותר משאין ערוך לעולם העשיה לגבי עולם האצילות - אין ערוך לעולם האצילות לגבי אין-סוף ב"ה" - כל יחס של "אין ערוך" שיתואר אינו מהווה כלל משל ליחס "אין ערוך" שבין הבורא לבין הנבראים - מעתה: כיצד מרהיב הוא עוז לבקש מעצמותו ית' "יבחר לנו"?

- כשאדם יתבונן בכך ויעריך את עצמו - לא ישאר לו פנאי להעריך את השני.

רבי הלל מפאריטש⁷ השתוקק לראות את אדמו"ר הזקן⁸, אך בכל פעם שהיה מגיע לעיר בה הופיע אדמו"ר הזקן - לא פגש אותו, משום שאדמו"ר הזקן כבר נסע משם. עלה, איפוא, ברעיונו להזדרז ולהקדים, וכששמע שאדמו"ר הזקן עומד להגיע למקום מסוים - נסע לשם עוד בטרם בא אדמו"ר הזקן. לא הסתפק בכך, שכן בראותו שתמיד מזדמנות מניעות שונות לראייתו את פני אדמו"ר הזקן - חשש שגם הפעם לא יניחוהו להכנס, והתחכם ובא אל הדירה בה עמד להתאכסן אדמו"ר הזקן, והתחבא תחת המטה.

רבי הלל הכין קושיא במסכת ערכין כדי לשאת ולתת בהלכה עם אדמו"ר הזקן. מיד עם הכנס אדמו"ר הזקן לחדר, עוד בטרם הספיק רבי הלל לצאת ממחבואו - שמע

(4) ראה ספר קיצורים והערות לתניא עמוד מח ואילך.

(5) תהלים מז, ה.

(6) רמ"ק בספר אלימה הובא בפלה הרמון על הפרס ש"ג פ"א.

(7) הרב ר' הלל בן הר' מאיר הלוי מאליסאו אב"ד באברויסק (תקנ"ה - יא מנ"א תרכ"ד). ראה אודותו בספר פלח הרמון בראשית עמוד iv.

(8) ראה גם לקוטי דיבורים תקכד, א.

(9) ראה לקוטי תורה דברים כט, א.

(10) ראה לקו"ש כרך ב' ע' 99 הערה 23.

(11) שם הערה 21.

(12) שם הערה 22.

(13) שם הערה 25.

(14) שם הערה 26.

(15) בפרטיות - מובן שתשובה למעלה מג' קוין הנ"ל, אבל בכללות - תשובה ענינה תשוב אל האלוקים, בקשת צרכיו של האדם (שמהעקרים בזה שיהי' מכופר ומרוצה לפני ה' כר'), רוחניות הענין דקרבן עולה אשם חטאת וכ' - שכל זה הוא מתוכן ענין התפלה. שעל פי זה מובן שכשמדברים הענינים בפרטיות יש לחלק בין תפלה (אני לדודי ודודי לי) ותשובה (את לבבך ואת לבב) - וכדלעיל בליקוט פ' תבוא - מה שאין כן בהביאור בכללות.

ז. פעם דיבר כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" בנידון מעלת הצדקה, עד כמה גדול ערכו של סיוע ליהודי בפרנסה, ועד כמה עוזר הדבר בעבודת ה' לפתיחת המוח והלב לקבלת הגילויים מלמעלה.

והרבי ה"צמח צדק" סיפר²⁴ לבנו - אדמו"ר מהר"ש - את שבדידיה הוה עובדא: כשנסעתי מדוברומיסליא לליובאוויטש הייתי שבע רצון מאד מן הקירוב הפנימי של הסבא - אדמו"ר הזקן - וקויתי שבכואי לליובאוויטש תהיה לי הזכות לראות את הסבא בפנים מאירות (במחזה), הדבר היה שנים רבות לאחר הסתלקותו של אדמו"ר הזקן). בינתים התעוררו לי שאלות מספר בעניני נגלה ועניני חסידות וסדרתי את הענינים במחשבה.

בהגיעי לליובאוויטש הלכתי מיד למקום, שעליו סיפר לנו הסבא בדרך לליאדי, שלמד בבית הכנסת שעמד עליו. כפי שספרתי היה אז השטח פנוי, לאחר שריפה שהיתה אז.

כ"ק חותני אדמו"ר האמצעי סיפר על מקום זה, שלפני חמשים ושבע שנים עשה כ"ק רבנו הגדול את ליובאוויטש למקום מוכשר להנהלת חסידי חב"ד באריכות ימים ושנים וקיום נצחי עד ביאת משיח צדקנו.

מן העובדה שבכואי לליובאוויטש מתעלם ממני הרבי - אומר הרבי ה"צמח צדק" - הייתי שבור מאד ונפלתי ברוחי. היתה לי הרגשה של נפילה, ח"ו, מאיגרא רמה לבירא עמיקתא. אני התכוננתי לקירוב פנימי ולבסוף היה לי ריחוק כזה. הצטערתי מאד, ופשפשתי במעשי: איזה דבר עלול היה לגרום ריחוק זה, כדי לחזור בתשובה, כדי לזכות לראות פני קדשו של הסבא ולשמוע עניני תורה ועבודה.

ביום רביעי, כ' אלול, הלך הרבי ה"צמח צדק" לבית-הכנסת להתפלל. בדרכו פגש אחד מתושבי העיר בשם פנחס, שביקש ממנו הלוואת גמילות-חסד בסך שלושה רובלים, כדי שיוכל לקנות מעט בשוק ולמכור ויהיה לו להוצאות השבת. הרבי ה"צמח צדק" אמר לו שיכנס אליו הביתה לאחר התפלה ואז יתן לו.

בשעה שהרבי ה"צמח צדק" התכונן לתפלה, והניח טליתו על שכמו, נזכר ה"צמח צדק" בדברי ר' פנחס שהיום הוא יום-השוק, והרי השוק נפתח בבקר ובטח זקוק ר' פנחס מיד לכסף. הוריד ה"צמח צדק" את הטלית, הלך

של "איש לרעהו" הדנות במשלוח מנות ולא בצדקה? כן בלתי מובן מדוע ראשי-התיבות הם של המלים האחרונות, איש לרעהו גו', ולא של "משלוח מנות"?

הביטוי הוא: "ומתנות לאביונים". ההבדל בין ענינים לבין אביונים הוא - שעני נקרא מי שאינו עשיר, ואף לא בינוני, אבל יש לו משהו, ואילו אביון נקרא, כפי שאומר רש"י¹⁶, "שתאב לכל דבר", לכל דבר קל ערך, כיון שאין לו כלום¹⁷.

כן כולל הפירוש "תאב לכל דבר" גם את הקצה השני: הוא תאב אף לדבר הגדול ביותר, משום שהיה רגיל לכך. אפילו סוס לרכוב עליו, וכדומה - מאחר שהוא תאב לכך ובלעדי זאת אינו מסוגל לבצע שליחותו בעולם - עליך לתת לו זאת¹⁸.

ברם, עלול אדם לחשוב שהוא הוא העשיר, וכשהוא נותן, דבר גדול או דבר קטן, לחברו האביון - נותן הוא משלו. כלפי כך באות בפסוק לפני המלים "ומתנות לאביונים" - המלים "איש לרעהו": המתנות לאביונים הם של איש לרעהו, המקבל הוא רעהו, ונמצא באותו מצב של הנותן. אין אחד צריך לשני, כיון שהנותן אינו נותן משלו, הוא רק מחזיר לו את מה שנמצא אצלו כפקדון, וכפתגם חסידים הראשונים¹⁹ (בימי אדמו"ר הזקן): פרוסת הלחם הנמצאת ברשותי היא שלך כשלי, והיו מקדימים מלת "שלך". כמאמר רז"ל²⁰: יותר משבעל-הבית, עושה עם העני - העני עושה עם בעל-הבית, ואמרו רז"ל²¹: נפשו של עני החיית - למחר בנך או בתך כו' ומציל אני אותם.

ו. מאחר שהאדם מורכב מגוף ונשמה - יש גם בענין הצדקה - רוחניות.

כשם שבצדקה בגשמיות ההלכה היא שכל אחד, אפילו עני שבישראל, חייב בצדקה²² - כך גם בצדקה ברוחניות חייב כל יהודי, ואפילו עני מבחינה רוחנית, בצדקה, שכן יש לכל יהודי מה לתת. עובדה זו עצמה שנתקל בפלוני מהוה הוראה שעליו לעזור ולתת לפלוני, שכן מאחר שכל ענין הוא בהשגחה פרטית, ולא ברא הקב"ה דבר לבטלה²³, הרי בטח אירע כך בכוונה שיתן משהו לפלוני.

וכשם שבגשמיות אין הוא, הנותן לחברו, כי אם מיטיב בכך לעצמו, כנ"ל כך גם ברוחניות - ע"י כך שהוא משפיע לזולת, הוא מקבל ממנו, כיון שאמיתיות השלמות היא אך ורק ע"י התכללות הראש והרגל, כאמור לעיל.

(16) דברים טו, ד.

(17) ויקרא רבה פרשה לד, ו. מדרש משלי כב.

(18) כתובות סו, ב. רמב"ם הלכות מתנות עניים פרק ז הלכה ג.

(19) היום יום, טו אייר.

(20) ויקרא רבה פרשה לד, ח.

(21) תנחומא משפטים טו, ילקוט משלי רמד תקנט.

(22) גיטין ז, רע"ב. רמב"ם הלכות מתנות עניים פרק ז הלכה ה' שולחן

ערוך יורה דעה סימן רמח סעיף א.

(23) במדבר רבה יח, כב.

(24) ראה ספר השיחות קיץ ה'ת"ש עמוד 98.

יתרון התפלה לגבי התורה - בכך שהתפלה מביאה לשינוי בגשמיות, רופא חולים ומברך השנים, ועל ידי כך שעזב זאת לשם עשיית טובה ליהודי בגשמיות - זכה לראות את אדמו"ר הזקן.

ט. אשר לפועל:

מאחר שישנם כאלו שיתרונם בשני דברים: (א) יש להם מה לתת. (ב) סגולת המרץ, - ילכו בראש השנה בכתו כנסיות ויעוררו בני ישראל.

ראש-השנה הוא בן שני ימים, שלכל אחד מהם מעלתו המיוחדת. ביום הראשון של ראש השנה - "דינא קשיא", וביום השני - "דינא רפיא". הראשון - מדאורייתא, והשני - מדרבנן, ומאחר שחמורים דברי סופרים יש לכל יום יתרון על משנהו, ומשלימים זה את זה, עד שהם נהיים ל"יומא אריכתא"²⁹ - יש, משום כך, ללכת בשני הימים.

עלול מישחו לטעון: יש לי הרי חשבון מסובך של כל השנה, איני יודע מה נובע מן היצר הטוב ומה מן היצר הרע, ועתה ניתנו לי ארבעים ימי רצון כדי שאוכל לחשב את חשבוני - כיצד, איפוא, אקדיש זמני זה לאחרים? - על כך נאמר לו: מתנות לאביונים הם "איש לרעהו", וע"י כך שילך לעורר את חברו - יתוסף לו גם הוא.

(משיחת ש"פ נצבים, תש"י)

הביתה, לקח חמשה רובלים ומסרם לפנחס כדי שיוכל לסחור קימעה ולהשתכר.

כשחזר הרבי ה"צמח צדק" למנין ונטל ידיו מן הכיור כדי לעמוד בתפלה, התגלה אליו אדמו"ר הזקן, ופתר לו את ספיקותיו ופני קדשו אורו.

ח. רואים אנו, איפוא, מסיפור זה שהצדקה מועילה גם לרוחניות. ה"צמח צדק" עם כל סגולותיו, וביחוד הקירובים להם זכה בתקופת הסתלקות אדמו"ר הזקן, כשהיה לבדו עם אדמו"ר הזקן,

- אדמו"ר האמצעי היה בקרמנטשוג, ר' חיים אברהם²⁵ היה אז חולה, ור' משה²⁶ נשאר בצדה השני של החזית ולא היה באפשרותו לבוא מחמת המלחמה -

והיו לו אז קירובים רבים מצד אדמו"ר הזקן. נוסף על כך עשה פעולות שונות לראות את אדמו"ר הזקן, אך כל זה לא הועיל.

אך כשפגש יהודי ברחוב, ולא בד' אמותיו של הצמח-צדק (כלומר, לא שהלה בא אל הצמח-צדק), כי אם בד' אמותיו שלו - של ר' פנחס - ולא כשאמר תהלים וכדומה, כי אם כשחשב על גמילות-חסד כדי שיוכל להשתכר משהו, ולשם כך עזב את הענין של תפלה, והתפלה - של הצמח-צדק, והרי תפלה היא "שעת מוחין דגדלות למעלה וגם למטה"²⁷, ובאגרת הקדש²⁸ מוסבר

(27) תניא פרק יב.

(28) קונטרס אחרון (בתניא) פיסקא להבין מ"ש בפע"ח (קנה, א).

(29) ראה רש"י ביצה דף ד סוף ע"ב ד"ה אסורה בזה.

(25) נולד אלול תקל"ז או תקל"ח, נפטר בשנת תר"ח ומ"כ בלויבאוויטש.

ראה אודותו התמים חלק ח עמוד ת.

(26) ראה אודותיו ברשימות אדמו"ר - מוהרי"צ - נ"ע ע"ד רבנו הזקן.

יום ראשון י"ז אלול

עשר הספירות, ועבודתו של יהודי בעשרת כוחות נשמתו, "פעולות" גם למעלה ב"ספירות" של העולמות העליונים שמחן באים הספירות והכוחות של הנשמה.

הידיעה וההשגה במציאות ענין ה"ספירות" למעלה, הידיעה בסדר ההשתלשלות – היא עצמה "מצוה רבה ונשאה" (או "רמה ונשאה"). כפי שרבנו הזקן אומר להלן ב"קונטרס אחרון"⁶, וזה מביא לאהבת ה' וליראת ה' שהן יסוד ושורש לכל המצוות (כפי שמוכח גם ב"לקוטי תורה"⁷), והידיעה וההשגה בספירות ובכוחות הנשמה מעניקה חיות והתעלות אחרות לגמרי בעבודתו של יהודי.

"לְהִבִּין מִשָּׁל וּמְלִיצָה דְּבָרֵי חֲכָמִים וְחִידוֹתֵם" פְּעֻנֵי הַסְּפִירוֹת.
– הלשון "להבין משל ומליצה דברי חכמים וחידותם" היא מפסוק⁸, וכפי שמפרשים אומרים שם, הרי הכוונה ב"משל ומליצה" היא לתורה שבכתב, שישנם ענינים בתורה שבגלוי הם ענין של משל לענין נעלה יותר, למרות שגם המליצה בה הוא מתבטא, הוא גם כן תורה, הוראה ולימוד (כמו למשל "ראה חיים עם האשה אשר אהבת"⁹, שזה משל על חכמת התורה, אך גם פשט הדברים הוא תורה והוראה), ו"דברי חכמים הם גלים, ו"חידות" הם דברים שמן ההכרח להזדקק לכך שיגלו ויפתרו את החידה. מציין רבנו הזקן, שבענין ה"ספירות" ישנם גם כל הענינים של משל ומליצה, ודברי חכמים וחידותם, שכן, ענין ה"ספירות" הוא גם למעלה בעולמות העליונים וגם למטה בנפש של יהודי. מודעת זאת – ידוע הדבר בארץ מפי קדושי עליון נשמתם עדין, לקרב קצת אל השכל מאי דבריו: – מה שכתוב¹⁰: **"וּמִבְּשָׂרֵי אַחֲזָה אֱלוֹהִי, שֶׁהַכֹּהֵן – שֶׁהַכֹּהֵן הֵיא לְהִבִּין קֶצֶת אֱלֹהוֹתוֹ יִתְבַּרְךָ מִנְּפֶשׁ הַמְּלַבֶּשֶׁת כְּבֶשֶׂר הָאָדָם, –** כלומר, הנפש המחיה את הגוף, הוספת ב"ק אדמו"ר שליט"א: שכן, במהות הנפש לכשעצמה – כמו, ברוחניות בכלל בפני עצמה – אין כל הבנה כלל, ועל פי מאמר רז"ל: **עַל פְּסוּקֵי: "כִּרְכִי נִפְשִׁי וְגוֹ" – "מִה הַקְּדוֹשׁ-פְּרוּף-הוּא בּוֹ", – מלא כל העולם, אף הַנְּשָׁמָה בּוֹ", – מלאה את כל הגוף, ורבותינו ז"ל מונים שם דברים נוספים אשר כשם שהם אצל הקב"ה כך הם בנשמה, הרי, כיוון שרבותינו ז"ל משווים את הנשמה, שיש בה ענינים שישנם אצל הקדוש ברוך הוא, יכולים הרי להבין מהנשמה ענינים כפי שהם אצל הקדוש ברוך הוא, להבין ענינים באלקות. אלא, מהו באמת הדמיון ואיך אכן אפשר להשוות ענינים של הנשמה אל הקדוש ברוך הוא? – יביא רבנו הזקן מהזוהר, שהנשמה באה מפנימיות האלקות ויש בה ענינים מהספירות העליונות ומאלקות, לכן יכולים להבין**

טו. ענין "עשר ספירות", עשר הספירות של עולם ה"אצילות" ושל שאר העולמות (בהן מדובר באגרת זו), היא ענין יסודי בתורת הקבלה ובתורת החסידות.

כל ענין בריאת העולמות והנהגת העולמות – הוא על ידי ה"ספירות", כפי שנאמר במאמר "פתח אליהו"¹:
"אנת הוא דאפיקת עשר תיקונין וקרינין להון עשר ספירין לאנהגא בהון עלמיין סתימין דלא אתגליין ועלמיין דאתגליין" – אתה – "אור אין סוף" – האצלת (הבאת מהעלם להתגלות) עשרה לבושים הנקראים "עשר ספירות", להנדיג בהם העולמות שלא התגלו והעולמות הגלויים.

בעשר הספירות מתבטא גם הכוח הבל-גבול של "אין סוף" וגם כוח הגבול של "אין סוף", כפי שהוא אומר ב"עבודת הקודש"²: "אור אין סוף הוא שלימותא דכולא, כשם שיש לו כח בבלתי בעל גבול כך יש לו כח בגבול, שאם תאמר יש לו כח בבלתי בעל גבול ואין לו כח בגבול הרי אתה מחסר שלימותו ואין סוף הוא שלימותא דכולא". כלומר – "אור אין סוף" יש לו כח ב"בלי גבול", ויש לו גם כח ב"גבול". שכן, אם תאמר שיש לו כח רק ב"בלי גבול" ואין לו כח ב"גבול", הרי אתה מחסר בשלימותו, ו"אור אין סוף" הוא הרי השלימות של הכל. הרי, כיוון שענין ה"גבול" הוא שלימות, מן ההכרח שתהיה ל"אור אין סוף" השלימות של כוח ה"גבול".

שני כוחות אלה, כוח ה"בלי גבול" וכוח ה"גבול", באים ב"ספירות" באופן של בריאת והנהגת העולמות: ה"אורות" של הספירות, שהם פשוטים בלי ציור והגבלה של "חכמה" או "חסד", והם בבחינת "אין סוף" – הם ההתגלות של הכוח הבל-גבול כפי שהוא "עומד" בענין ה"ספירות"; ו"הכלים" שיש להם ציור פרטי והגבלה של "חכמה" ו"חסד" – הם ההתגלות של כוח ה"גבול". ועל ידי ה"ספירות" נמשך מ"אור אין סוף" שהוא ענין של אין סוף ובלי גבול – לברוא ולהנדיג העולמות שהם הרי מוגבלים.

כשם שהספירות, גם האורות וגם הכלים, מאוחדות בתכלית עם "אור אין סוף", ש"איהו וחיהו חד איהו וגרמוהי חד"³, אור אין סוף והאורות הם דבר אחד, אור אין סוף והכלים הם דבר אחד, הרי שהתהוות והנהגת העולמות – היא מ"אור אין סוף", ובכל זאת העולמות הם ענין של גבול ולא "אין סוף" ובלי גבול (כמו שזה ב"אור אין סוף" המהווה ומחיה אותם). שכן, זה הרי בא על ידי ענין ה"ספירות" שבהן ישנה ירידת כוח ה"גבול" להוות ולהחיות עולמות בעלי גבול.

ההתלבשות של "אור אין סוף" בענין ה"ספירות", נקראת "אדם", ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם⁴, שכן "אדם" משמעו פרצוף של עשר ספירות. בתורת הקבלה מדובר בעיקר אודות ענין ה"ספירות" של העולמות הרוחניים, ה"ספירות" של עולם ה"אצילות" ושל שאר העולמות, ואילו בתורת החסידות מדובר יותר אודות ענין עשר הספירות והכוחות שישנם בנשמתו של כל יהודי, שהיא – הנשמה – באה ומשתלשלת מעשר הספירות⁵ – ישנן גם בה

1. הקדמת תיקוני הזוהר. 2. ח"א רפ"ח. 3. תקו"ז בהקדמה (ג), ב). ע"ח שמ"ז פ"ב ובכ"מ. וראה להלן ס"כ. 4. יחזקאל א, כו. 5. ראה תניא ח"א פ"ג. 6. קנו, ב. 7. ד"ה ולא תשבית. 8. משלי א, ו. 9. קהלת ט, ט. 10. איוב יט, כו. 11. ברכות י, א. 12. תהלים קג, א.

מאיר בכל הספירות שבעולם ה"אצילות", "אבא עילאה מקנא באצילות"¹⁹, חכמה עליונה מקננת באצילות, והרי שבכלים של הספירות שבעולם ה"אצילות" מאיר "אור אין סוף" ברוך הוא, ד"איהו ונרמוהי חד" באצילות, – שהוא, "אור אין סוף" ברוך הוא, והכלים של ה"ספירות"

אגרת הקדש

ויפח באפיו נשמת חיים מאן דנפח מתוכי נפח ואפי נפש דעשיה היא באה מזווג זו"נ דעשיה והמוחין שלהם שהם בחי' חיה ונשמה דזו"נ שהן הן אחוריים דכלים דזו"נ דאצילות שהם אלהות ממש שבתוכם מאיר אור א"ס ב"ה המלוכש וגנוו בחכמה דאצי דאיהו ונרמוהי חד באצילות וע"כ גם בנשמת האדם מאיר אור א"ס ב"ה מלוכש וגנוו באור החכמה שבה להחיות את האדם וממנה יוכל האדם להבין קצת בספירות העליונות שכולן מאירות בנשמתו הכלולה מהן.

– הם דבר אחד בעולם ה"אצילות", וכיוון שהספירות ד"אצילות" הן פנימיות הספירות של עולם ה"עשיה", הרי שבספירות של עולם ה"עשיה" מתלבש "אור אין סוף" ברוך הוא, ועל כן – ולכן, גם בנשמת האדם – הבאה מהספירות, מאיר אור- אין- סוף ברוך- הוא, מלבש וגנוו

באור החכמה שבה, – שבנפש, להחיות את האדם. וממנה – מהנשמה, יוכל האדם להבין קצת בספירות העליונות, שכלן – כל הספירות העליונות, מאירות בנשמתו הכלולה מהן. – שכן, הנשמה הרי באה מהספירות ויש בה עשרה כוחות כנגד עשר הספירות, לכן יכול האדם להבין באמצעותם בספירות העליונות. אלא, כשאומרים שבנשמה ישנם גם כן עשרה כוחות וספירות, מפני שהיא באה מעשר הספירות שלמעלה, ובה מאירות כל הספירות העליונות, ושכך סיבה שמהנפש יוכל האדם להבין בספירות שלמעלה – נדרש לציין, שלא יחשבו שישנו איזה ערך דמיון ביניהם, שלספירות העליונות יש איזה דמיון לכוחות שבנשמה, ושלכוחות הנשמה יש איזה ערך שהוא לספירות העליונות; לכן, בא רבנו הזקן להלן לשלול ולציין, שיש להפשיט פשטות הפירוש, שכן אין שום דמיון ושום ערך ביניהם, שהרי גם על מדת החסד של אברהם אבינו, שהיה "מרכבה" להקדוש ברוך הוא²⁰, אף על פי כן אומרים עליה שאין לה שום ערך דמיון למדת החסד שלמעלה. ובלשון רבנו הזקן:

מהנשמה ענינים באלקות, ובלשון רבנו הזקן: ועל פי מאמר הזהר¹³ על פסוק¹⁴: "ויפח באפיו נשמת חיים" – "מאן דנפח, מתוכיה נפח", – הנופח – נופח מפנימיותו, שלא כמו בדיבור, כשאחד מדבר, הרי הוא מוציא את ההבל החיצוני, אך הנופח – מוציא את פנימיות ההבל, וכשאומרים הלשון "נפחה" על הכנסת הנשמה בגוף, משמעה, שהנשמה באה מפנימיות האלקות, וכפי שרבנו הזקן מסביר זאת ב"אגרת התשובה"¹⁵, ואלו נפש דעשיה – "עשיה" הוא העולם התחתון ביותר, ו"נפש" היא התחתונה בחמש המדרגות נפש, רוח, נשמה, חיה, יחידה, היא

באה מזווג – יחוד, זו"נ – ז"א ו"נוקבא", דעשיה, – של עולם העשיה, מיחוד זיווג ז"א (מדות) ונוקבא (מלכות) של עולם ה"עשיה" באות הנפשות של עולם העשיה, והמחין שלהם – של ז"א ונוקבא ד"עשיה", שהם בחינת חיה ונשמה דזו"נ, – "חיה" היא בחינת "חכמה", "החכמה תחיה"¹⁶, ו"נשמה" היא בחינת "בינה", "נשמת שדי תבינם"¹⁷, כך, בנשמה שהיא רק המדרגה של נפש ד"עשיה" – ישנן כל הספירות, מ"ד"א, שש מדות, מ"נוקבא", מלכות, מ"חכמה" ומ"בינה", שהן הן אחוריים – החיצוניות, דכלים דזו"נ דאצילות, – שכן, הכלים של זו"נ של "אצילות" מאירים ב"עשיה", ומתלבשים בספירות עולם ה"עשיה"¹⁸; הרי שהספירות של עולם ה"עשיה", הן החיצוניות והאחוריים של הכלים של זו"נ ד"אצילות", שהם – הכלים ד"אצילות", הם אלהות ממש, שבתוכם – בכלים ד"אצילות" מאיר אור- אין- סוף ברוך- הוא מלבש וגנוו בחכמה דאצילות, – כפי שאומר בהגדה שברק ל"ה בחלק הראשון של ספר ה"תניא", טעמו של דבר, מדוע "אור אין סוף" שורה ב"חכמה" דוקא; הרי, "אור אין סוף" שב"חכמה",

יום שני י"ח אלול

אבינו, והיא מדתו – של אברהם אבינו, מדת "אהבה רבה", (נפח אחר: שבה היה) שהיה אוהב את הקדוש-ברוך-הוא – ה"אהבה רבה" של אברהם אבינו להקדוש ברוך הוא, באה מהאור של החסד העליון ד"אצילות", אהבה גדולה ועליונה כל כך, עד שנעשה "מרכבה"

אגרת הקדש

אך צריך להקדים, מה ששמעתי ממורי עליו השלום – הרב ע"פ ואנכי עפר ואפר שאמר אברהם אבינו ע"ה על הארת נשמתו המאירה בגופו מאור חסד עליון והיא מדתו מדת אהבה רבה (נ"א שבה הי') שהיה אוהב את הקב"ה אהבה גדולה ועליונה כ"כ עד שנעשה

13. הובא לעיל ח"א רפ"ב; ח"ג (אגרת התשובה) פ"ד – בשם הזוהר. 14. בראשית ב, ט. 15. שם. 16. קהלת ז, יב. וראה לעיל ס"ד. 17. איוב לב, ח. 18. ראה ע"ח שמו"ז פ"ב. 19. תקו"ז ת"ו. 20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ב"ר פמ"ז, ת. ובכ"מ. נת' בתניא ח"א פ"ח. פכ"ג. ועוד". 21. וירא יח, כז.

שמדת החסד של אברהם אבינו איננה מעין ומסוג מדת החסד שלמעלה – זאת, כדי לשלול ענין זה מכל הצדדים. וְלוֹה אָמַר: – ולכן אמר אברהם אבינו: "וְאֵנֹכִי עֹפֵר וְאֹפֵר", דְּכַמּוֹ שֶׁהָאֵפֶר הוּא מְהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתָיו שֶׁל הָעֵץ הַנִּשְׂרָף, שֶׁ – העץ לפני שנשרף, הִיָּה מְרַבֵּב מִד' יְסוּדוֹת: אֵשׁ רֵיחַ מִיָּם עֹפֵר, – כל דבר הרי מורכב מארבעה יסודות אלה²², וְג' יְסוּדוֹת: אֵשׁ מִיָּם רֵיחַ – חֲלָפוֹ וְהִלְכוֹ לָהֶם וְכָלוּ בְּעֵשֶׂן הַמַּתְהוּהָ מְהֻרְבָּתָן בְּנוֹדָע, – העשן יש בו משלשה יסודות אלה, אש, רוח, מים, שהיו בהרכבתו של העץ, וְיִסוּד הַד' שֶׁהָיָה בְּעֵץ, שֶׁהוּא הָעֹפֵר שָׁבוֹ – הוא אינו עולה עם העשן, אלא הַיּוֹרֵד לְמַטָּה וְאֵין הָאֵשׁ שׁוֹלְמַת בּוֹ, הוּא הַנִּשְׂרָף קִיָּם, וְהוּא הָאֵפֶר. – מה שנשאר מיסוד העפר שבעץ. הרי, שהאפר הוא מהות העץ, שלפני זה היה עץ וכעת הוא אפר, כִּי, יֵאמֵר רַבְּנֵי הַזִּקּוֹן לְהִלְךְ, שֶׁגַם קוֹדֵם כִּשְׁהָעֵץ הָיָה עֵץ, הִיָּה עֵיקֵר מְהוּת הָעֵץ – העפר, שִׁכְתָה הוּא אֶפֶר. וְהַנְּהָ, כֹּל מְהוּת הָעֵץ וּמְשֻׁשׁוֹ – שֶׁהָעֵץ יֵשׁ לוֹ "מַמְשׁוֹ" וְיִכְוִלִים לְמַשְׁשׁוֹ, שׁוֹה הָרִי לֹא מֵהָאֵשׁ, או

הרוח או המים שבו, וְחֻמְרוֹ וְצוּרְתוֹ בְּאֶרֶץ וְרַחֵב וְעֵבִי שֶׁהָיָה נִרְאָה לְעֵיִן קִדְּם שֶׁנִּשְׂרָף - עֶקְרוֹ הִיָּה מִיִּסוּד הָעֹפֵר שָׁבוֹ, – שבעץ, כִּי שֶׁאֵשׁ מִיָּם רֵיחַ בְּלוֹלִים בּוֹ, – שהעץ כולל בתוכו גם מהיסודות אש, מים ורוח, אך העיקר שבו הוא מיסוד העפר, שממנו באים האורך, הרחב והעובי של העץ, כִּי הָעֹפֵר – יסוד העפר שבו, הוּא חֻמְרוֹ יוֹתֵר מְכֻלָּן, – מאשר שאר שלשת היסודות, וְיֵשׁ לוֹ אֶרֶץ וְרַחֵב וְעֵבִי, מֵה שֶׁאֵין בְּן בָּאֵשׁ וְרוּחַ, – שאין בהם אורך רחב ועובי, וְגַם חֻמְרוֹ – למרות שלמים יש כבר הרי ממשות, ואורך רחב ועובי, אך הֵם מְעַט מְצוּעֵיר – במדה מעטשה ביותר, בְּעֵץ, וְכָל אֶרְבּוֹ וְרַחֲבוֹ וְעֵבִיו – של העץ, "הַכֹּל הִיָּה מִן הָעֹפֵר וְהַכֹּל שָׁב אֶל הָעֹפֵר", שֶׁהוּא הָאֵפֶר הַנִּשְׂרָף אַחֲרֵי שֶׁנִּפְרְדוּ מִמֶּנּוּ אֵשׁ מִיָּם רֵיחַ. – והאפר שנשאר הוא העפר שהיה קודם עיקר מהות העץ. וְהַנְּה, כִּמוֹ שֶׁהָאֵפֶר אֵין לוֹ דְּמִיּוֹן וְעֶרֶךְ אֶל מְהוּת הָעֵץ הַגָּדוֹל בְּאֶרֶץ וְרַחֵב וְעֵבִי קִדְּם שֶׁנִּשְׂרָף, לֹא בְּכַמּוֹתוֹ וְלֹא

לְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא. – כלומר, אברהם אבינו היה בטל לגמרי להקדוש ברוך הוא עד לאופן הביטול של "מרכבה", שהוא למעלה מביטול העבד לאדונו, שכן, העבד למרות שהוא בטל לאדון, יש לו בכל זאת רצון עצמי, אלא שהוא מבטל את רצונו בפני רצון האדון, ואילו "מרכבה" בטלה לגבי הרוכב באופן שאין למרכבה שום רצון עצמי, ובאופן כזה היה ביטולו של אברהם אבינו להקדוש ברוך הוא. וְסֻלְקָא דְעֵתָא אֲמִינָא, – והיו יכולים לסבור, שֶׁבְּחִינַת חֶסֶד וְאַהֲבָה שֶׁלְמַעְלָה בְּסִפְרֵי הָעֲלִיּוֹנוֹת הִיָּה מְעִין וְסוּג מְהוּת מְהוּת "אַהֲבָה רַבָּה" שֶׁל אֲבֵרָהּ אֲבִינוֹ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם, כִּי שֶׁהִיָּה – החסד והאהבה שלמעלה, הֵן גְּדוּלָה – בכמות, וְנִפְלְאוּת – באיכות, מְפֻנָּה – ממדתו של אברהם אבינו, לְמַעְלָה מְעֵלָה עַד אֵין קֵץ וְתַכְלִית, – אמנם גדולה ונפלאה ממנה – אך על כל פנים איזה דמיון יש ביניהם, בְּנוֹדָע מְהוּת הָעֲלִיּוֹנוֹת שֶׁאֵין לָהֶם נֶפֶשׁ אַחֵר: קֵץ וְתַכְלִית מְצִיד עֲצָמוֹ, – כשההשפעה מהמדות העליונות יורדת למטה, היא באה בקץ וסוף ותכלית, כלומר בענין של

גבול, שלכן מתהווים ממנה עולמות ונבראים בעלי גבול, אך, מצד עצמו, כפי שהמדות העליונות הן בעצם, הן בלי גבול ואין בהן קץ וסוף ותכלית, כִּי אֹרֶךְ-אֵין-סוּף בְּרוּךְ-הוּא מְאִיר וּמְלַבֵּשׁ בְּתוֹכָם – בתוך המדות העליונות, מְשֻׁשׁ, וְ"אִיהוּ וְגִרְמוֹהֵי חַד", – הוא, "אור אין סוף" ומדותיו, הכלים של הספירות, הם דבר אחד, במילא הרי גם המדות העליונות הן בבחינה של "אין סוף", מֵה שֶׁאֵין בֶּן בְּנִשְׁמַת הָאָדָם הַמְּלַבֵּשׁת בְּחֻמְרוֹ, – בגוף שהוא חומרי, שֵׁשׁ לְמִדּוּתֵיהֶן קֵץ וְגִבּוֹל, – הרי מובן במילא, שמדת החסד שלמעלה גדולה ועליונה בעליונות בלתי מוגבלת ממדת החסד ואהבה של אברהם אבינו כפי שנשמתו לבושה בגוף, אֲבָל מְכַל מְקוֹם סֻלְקָא דְעֵתָא אֲמִינָא – היו יכולים לחשוב, שֶׁמִּדּוּתֵיהֶן – של נשמת אברהם אבינו, הֵן מְעִין וְסוּג מְהוּת הָעֲלִיּוֹנוֹת. – קודם שלל רבנו הזקן מלמעלה למטה, שמדת החסד שלמעלה איננה מעין ומסוג החסד והאהבה של אברהם אבינו. וכעת הוא שולל גם מלמטה למעלה,

אגרת הקדש

22. רמב"ם הל' יסודי התורה רפ"ד.

מהותו ואיכותו בשהיה עין נחמד למראה וטוב למאכל²³ על דרך משל, – שאין הרי שום ערך ושום דמיון בין האפר לבין העץ, כך אין שום ערך ושום דמיון בין מדת האהבה של אברהם אבינו לגבי מדת החסד והאהבה של "אצילות". ויותר מזה, להבדיל באלפים הבדלות, – בין

האפר והעץ הגשמי לגבי רוחניות מדות האהבה של אברהם אבינו וחסד ד"אצילות", רק שדברה תורה בלשון בני אדם כמשל ומלצה: – קוראים, לכן, את מדת החסד והאהבה של אברהם אבינו על שם החסד והאהבה של "אצילות". כך יובן גם במכל שכן, שהמדות הכוחות וספירות הנשמה של יהודי למטה, אין להם שום ערך ושום דמיון לגבי הספירות

שמהן הם באים. אך בכל זאת, כיוון שהם באים מהן והספירות מאירות בנשמתו של יהודי, יכול יהודי להבין מנשמתו (המוחיה את גופו) קצת בספירות העליונות, שזה תוכן הפסוק "ומבשרי אחזה אלקה".

באיכותו, – אין לאפר שום דמיון ושום ערך לא לכמות העץ ולא לאיכותו ולחשיבותו, אף שהוא [הוא] מהותו ועצמותו – העץ הוא מהותו ועצמותו של האפר, וממנו – מהעץ, נתהיה – האפר; כך על דרך משל אמר אברהם אבינו עליו השלום על מדתו,

מדת החסד והאהבה המאירה בו ומלבשת בגופו, דאף שהיא [היא] מדת האהבה וחסד העליון שבאצילות המאיר בנשמתו שהיתה מרכבה עליונה, אף-על-פי-כן בדרתה למטה להתלבש בגופו – שזה הרי, על ידי השתלשלות העולמות ממדרגה למדרגה על ידי צמצומים רבים – יורד הרי האור של מדת החסד ד"אצילות" דרך השתלשלות

מדרגות רבות ומצטמצם על ידי צמצומים רבים – הרי אז, אין דמיון וערך מהות אור האהבה המאיר בו אל מהות אור אהבה וחסד עליון שבאצילות, אלא בערך ודמיון מהות העפר שנעשה אפר אל

יום שלישי י"ט אלול

בהגבלה, עד כמה להשפיע, או שלא להשפיע. נסח אחר: כל עקרן כלל, – כלומר, שלמקבלים מסויימים לא תהיה ההשפעה כלל, או כפי שכתוב בחצאי הריבוע: "כל עיקר", לא להתחיל להשפיע להם כלל, וכל זה

בא מצד ה"גבורה" שהיא מדת הדין והצמצום, ומדת הרחמים לרחם על מי ששייך לשון רחמנות עליו, – שלמרות שאין הוא ראוי שישפיעו לו, אך מצד הרחמנות צריכים לרחם עליו ולהשפיע לו, והיא – מדת הרחמים, היא מדה ממצעת בין גבורה לחסד, שהיא – מדת ה"חסד" היא להשפיע לכל, גם למי

שלא שייך לשון רחמנות עליו כלל, מפני שאינו חסר כלום ואינו שרוי בצער כלל²⁴. – ובכל זאת, מצד מדת ה"חסד", שהיא חסד והשפעה בלי הגבלה, יוצא להשפיע גם לכזה, אך, מצד מדת

והנה, כללות ה' ספירות שבנשמת האדם נודע לכל [בדרך כלל בכתב יד ליתא], שהמדות נחלקות בדרך כלל ל' מדות, וכל פרטי המדות שבאדם – נטיותיו השונות של האדם, אם הן

נטיות חיוביות, שהוא נמשך אליהן, או נטיות שליליות, שהוא עומד בנפרד מהן, באות מאחת מ' מדות אלו, שכן – שבע המדות, שרש כל המדות וכללותן, – שורש כל המדות והנטיות באדם, הם שבע מדות אלו, ובהן ישנם כל הפרטים באופן כללי, לפני שהם באים בפרטים של נטיות פרטיות, שכן: – שבע המדות הן: מדת החסד

להשפיע בלי גבול, – כלומר, גם עצם ההשפעה הוא בלי הגבלה, וגם אל מי שמשפיעים הוא בלי הגבלה, ההשפעה היא לכל, ומדת הגבורה לצמצם מלהשפיע כל כך, – כלומר, שההשפעה, היא

אגרת הקדש

והנה כללות ה"ס שבנשמת האדם נודע לכל [בדרך כלל ב"י ליתא] שהמדות נחלקות בדרך כלל ל' מדות וכל פרטי המדות שבאדם באות מאחת מ' מדות אלו שהן שורש כל המדות וכללותן שהן מדת החסד להשפיע בלי גבול ומדת הגבורה לצמצם מלהשפיע כ"כ או שלא להשפיע [ג"א כל עיקר] כלל ומדת הרחמים לרחם על מי ששייך לשון רחמנות עליו והיא מדה ממוצעת בין גבורה לחסד שהיא להשפיע לכל גם למי שלא שייך לשון רחמנות עליו כלל מפני שאינו חסר כלום ואינו שרוי בצער כלל

23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ענינו ראה זח"א כו, א. וצ"ע השייכות לנדו"ד". 24. הרבי שליט"א מעיר ב"הערות ותיקונים", שהמלה "לשון", "לשון רחמנות", מיותרת לכאורה. 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "חידוש לגבי המבואר בכ"מ - חסד משפיע גם לזה שמדה"ר אומרת לא להשפיע (אף שחסר) או גם שאסור לרחם עליו".

הסברא הנוטה לזכות או הסברא הנוטה לחוב, או לכשר או לפסול וכדומה, וכל זאת כדי שיוכל לקבל את השכל, **מַעַט מַעַט**, – מן השכל הוא משפיע לו, ולא כל השכל. כלומר, גם באורך השכל, בירידת ובהורדת השכל, מן ההכרח שיהיה צמצום בהתאם לכיוונו

הקליטה של המקבל, וגם ברוחב השכל, בפרטיו הרבים של השכל, מן ההכרח שיהיה צמצום, כדי שהמקבל יוכל לקלוט אותם, ו**בְּחִינַת עֲצָה** זו – המיעצת לו איך להשפיע את השכל, **נְקֻרָת "נִצַּח" ו"הוד"**, שֶׁהֵן "כְּלִיּוֹת יוֹעֲצוֹת"; – כשם שבגוף האדם יש לכליות (גם) תפקיד של עצה (מיעץ), כך גם בנפש, מדות "נצח" ו"הוד" הן הכליות המיעצות כיצד להשפיע, וְנִבְּחָה אַחֵר: **וְהֵן** – ברוחניות, "תְּרִין פִּיעִין", – שני הביעין **הַמְּשָׁלִים הַזֵּרֵעַ**, – כמו שבגשמיות, ביכול הזרע הוא על ידי ה"תְּרִין פִּיעִין", כך ברוחניות, בדבר השפעה, זה על ידי המדות "נצח" ו"הוד", שֶׁהֵיא הַמְּשָׁבֵת מִהַמְּחָה, דִּתְּיֵנו דְּבַר חֲכָמָה וְשֶׁכֵּל הַנְּמִשֵּׁךְ מִשְׁכַּל הָאֵב, –

המשפיע שכל לבנו, שֶׁלֹא יִמְשָׁךְ כְּמוֹ שֶׁהוּא שֶׁכֵּל דֵּק מְאֹד בְּמַחוֹ וְשֶׁכֵּלוֹ, רק ישתנה קצת מדקות שכלו ויתחווה שכל שאינו דק כל כך, כְּדִי שִׁיּוּכַל הֵבֵן לְקַבֵּל בְּמַחוֹ וְהַכְּתָוָה, וְהוּא מְשָׁשׁ, עַל דְּרָךְ מְשָׁל, בְּטָפָה – של זרע, הַיּוֹרֵד מִהַמְּחָה שֶׁהֵיא דְּקָה מְאֹד [מְאֹד], וְנִעֲשִׂית נִסָּה וְחִמְרִית מְשָׁשׁ בְּכִלְיוֹת וְתִרְיִן פִּיעִין. – זהו הירידה וההגשמה שנעשה בשכל המשפיע, שיהיה לפי ערך שכל המקבל. וְנִבְּחָה "ו"הוד" נְקֻרָאִים "שְׁחָקִים" ו"רְחִימִים" שְׁשׁוּחָקִים מִן לְצַדִּיקִים, – השם של רקיע "שחקים" הוא על שם ש"שוחקים מן לצדיקים"²⁶, וזה ענין נוסף ב"נצח" ו"הוד" שהן מחלקות את השכל לחלקים רבים. ובלשון רבנו הזקן: **כְּמוֹ הַטּוֹחַן [חֲטִימִים] בְּרַחֲמִים, עַל דְּרָךְ מְשָׁל, שֶׁמִּפְרָר הַחֲטִימִים לְחֻלְקִים דְּקִים מְאֹד** – כִּי צְרִיף הָאֵב לְחֻלְקִין הַשְּׁכַל וְדְּבַר חֲכָמָה שְׂרוּצָה לְהַשְׁפִּיעַ לְבָנּוֹ, וְלְחֻלְקֵם לְחֻלְקִים רַבִּים, וְלוֹמֵר לוֹ מַעַט מַעַט – מן השכל, בְּמוֹעֲצוֹת וְדַעַת. – מה לומר לו ומה לא לומר לו, ענין חלוקת השכל וגילוי חלקים מסויימים בלבד מהשכל, הוא צמצום

ה"רחמים" שיש בה גם התכללות של "גבורה", קיימת הגבלה שלא להשפיע לאחד כזה, ולעומת זה מי שרחמנות עליו, הרי למרות שאין הוא ראוי, נדרש מצד רחמנות להשפיע לו. וּלְפִי שֶׁהֵיא – מדת ה"רחמים", היא מְדָה מְצַעֶת – שיש בה גם "חסד" וגם

"גבורה", נְקֻרָת "תְּפֻאֶרֶת", כְּמוֹ בְּגֵדֵי תְּפֻאֶרֶת, עַל דְּרָךְ מְשָׁל, שֶׁהוּא בְּגֵד צְבֻעַ בְּגוֹנִים הַרְבֵּה מְעַרְבִים [בו ככתב יד ליתא] בְּדֵרֶךְ שֶׁהוּא תְּפֻאֶרֶת וְנִי, מַה שְּׂאִין בֵּן בְּגֵד תְּצַבֵּעַ בְּגוֹן אֶחָד – לֹא שִׁיף בּוֹ לְשׁוֹן תְּפֻאֶרֶת.

– שכן, "תפארת" היא רק התכללות של כמה גוונים, ומפני שבמדת ה"רחמים" ישנה התכללות של חסד וגבורה – היא נקראת בשם "תפארת". וְאֶחָד כֶּה, – אחרי שישנה ההתעוררות להשפיע, אם שההתעוררות היא מצד מדת ה"חסד" או מצד מדת ה"גבורה", או מצד מדת ה"רחמים", כְּבֹא תְּהַשְׁפֵּעַ לִידֵי מַעֲשֵׂה, דִּתְּיֵנו בְּשַׁעַת תְּהַשְׁפֵּעַ מְשָׁשׁ²⁶ – כלומר, לא כשהוא לומד את הענין לעצמו, אלא – בהכנה להשפיע אותו ממש לאחר

מכן, צְרִיף לְהַתְּעִין – ולהתבונן, אִיךְ לְהַשְׁפִּיעַ, בְּדֵרֶךְ שִׁיּוּכַל הַמְּקַבֵּל לְקַבֵּל תְּהַשְׁפֵּעָה²⁷, בְּגוֹן שְׂרוּצָה לְהַשְׁפִּיעַ דְּבַר חֲכָמָה לְלַמְדָּה לְבָנּוֹ, – שלבן יש חשק גדול להשפיע מה שיותר, אם יאמרנה לו בְּלֵה כְּמוֹ שֶׁהֵיא בְּשָׁכְלוֹ – לֹא יוּכַל הֵבֵן לְחֻלְקֵי וְלְקַבֵּל, – גם מפני שהשכל כפי שהוא אצל האב (המשפיע) עדין מדי מכדי שהבן יוכל להבינו ולקלוט – אלא הוא מוכרח קודם להלביש את השכל בענין אחר לא כל כך עדין (כמו במשל שלמטה מהנמשל), וגם מפני שכל העשירות של השכל על כל פרטיו וסברא הנוטה לצד אחד וסברא הנוטה לצד השני – הרי זה עשיר מדי מכדי שיוכל הבן (המקבל) לקבל את השכל, אלא הוא מוכרח מקודם להפריד את השכל לחלקים, לא לגלות לו את כל הפרטים, אלא פרטים מסויימים של השכל, שיהיה קל לו לקבל, רק שְׂצִרִיף לְפַרְדַּ לּוֹ בְּסֵדֶר וְעִנְיָן אֶחָד, – משל, שהוא ענין שני, לא אותו ענין של השכל והנמשל, דְּבַר דְּבַר עַל אַפְּנֵינוּ, – כלומר, שאין הוא מגלה לו שתי הסברות שהן לחיוב ולשלילה, אלא באופן אחד – או את

26. הרבי שליט"א מעיר ב"הערות ותיקונים" ש"בד"ה כי ידעתיו ס"ג (אור התורה צח, ב) תיבות אלו אינן". 27. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שזהו – מלי ויסוד כדלקמן". 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כנ"ל סוף שהיחווה"א, מחגיגה יב, ב".

וזהו הכוונה ב"חסר". להלן יסביר רבנו הזקן בחינת ה"יסוד". וּבְחִינַת "יסוד" היא, על דרך משל, ההתקשרות שֶמְקַשֵּׁר הָאֵב שְׁכָלוֹ בְּשָׁכָל בְּנוֹ בְּשִׁעַת לְמוֹדוֹ עִמּוֹ בְּאַהֲבָה וְרִצּוֹן, שְׂרוּצָה שְׂבִיבִין בְּנוֹ; – שמצד הרצון ישנה ההתקשרות, ההתמסרות וההתקשרות

של שכל האב (המשפיע) עם שכל הבן (המקבל), וּבְלִעְדֵי זֶה, – בלי ההתקשרות של מדת ה"יסוד", גַם אִם הָיָה הַבֵּן שׁוֹמֵעַ דְּבוּרִים אֵלָיו עֲצָמָם מִפִּי אָבִיו [שְׂמַדְבֵּר בְּעֵדוֹ וְלוֹמֵד לְעֲצָמוֹ (בכתב יד קודש אדמו"ר בעל צמח צדק נשמתו עדין, בדרוש "כי ידעתיו" סעיף י"ג שהועתק שם לשון זה), ליתא תיבות אלון] – לֹא הָיָה מִבֵּין כָּל כֶּךָ כְּמוֹ עֲבָשׁוֹ, שְׂאֵבִיו מְקַשֵּׁר שְׁכָלוֹ אֵלָיו וְמַדְבֵּר עִמּוֹ פְּנִימִים אֵל פְּנִימִים בְּאַהֲבָה וְחֶשֶׁק, שְׂחֹשֵׁק מְאֹד שְׂבִיבִין בְּנוֹ, – שזוה לא רק רצון, מה שהוא רוצה שהבן יבין, אלא חשק ורצון, רצון שכלול בו תענוג (שזה ענין "יסוד", סוג כזה של התקשרות). אחרי המלים

"שמדבר בעדו ולומד לעצמו", כתוב באותיות קטנות: בכתב יד קודש אדמו"ר בעל "צמח צדק" (בדרוש כי ידעתיו סעיף י"ג) שהועתק שם לשון זה) ליתא – אין – תיבות אלון – שכן, לא זו בלבד שאינו דומה כשלומד אותו ענין לעצמו לכשלומד אותו עם בנו באהבה, אלא גם כשהוא לומד ומשפיע לבנו בלי התקשרות וכו' – אין זה באותו אופן כמו בשעה שהוא משפיע לבנו בהתקשרות וכו', החשק וההתקשרות מוסיפים בהבנת הבן. וְכָל מַה שֶׂהַחֶשֶׁק וְהַתְּעִנוּג גְּדוֹלִים – כֶּךָ הַחֶשֶׁק וְהַתְּעִנוּג גְּדוֹל, שֶׁהַבֵּן יוֹכֵל לְקַבֵּל יוֹתֵר, וְהָאֵב מְשַׁפֵּיעַ יוֹתֵר, – עצם העובדה שהבן "קולט" במדה מרובה יותר וטוב יותר, גורם שהאב ישפיע יותר, כִּי עַל יְדֵי הַחֶשֶׁק וְהַתְּעִנוּג מִתְרַבֵּה וּמִתְגַּדֵּל שְׁכָלוֹ – של האב, בְּהִרְחֵבַת הַדַּעַת לְחֶשֶׁק וְלִלְמֹד לְבָנוֹ (וְכֵמוֹ עַל דְּרַךְ מִשָּׁל בְּנִשְׁמִיּוֹת מְשִׁי, – בבחינת ה"יסוד" בזיווג גשמי, רְפוּי הַזֶּרַע הוּא מְרַב הַחֶשֶׁק וְהַתְּעִנוּג, וְעַל יְדֵי זֶה מְשַׁפֵּיף הַרְבֵּה מִהַמַּחַ, – משם באה טיפת הזרע, וְלָבֵן הַמְשִׁילוֹ חֲכָמִי הָאֵמֶת לוֹוֹג נְשָׁמִי, – שכן, בהשפעת השכל ישנם ענינים כמו שהם בהשפעה של משפיע

בעומק השכל, נוסף על הצמצומים האמורים לעיל באורך ורחב השכל, כך שבכל ששת הקצוות של השכל, אורך, רוחב ועומק – ישנה ה"פעולה" של הכליות היועצות של "נצח" ו"הוד". וְגַם בְּכָלֵל, בְּחִינַת "נצח" הוּא לְנֶצַח וְלְעֹמֵד נֶגֶד כָּל מוֹנֵעַ הַחֶשֶׁק

וְהַלְמוּד מִבְּנוֹ מִבֵּית וּמְחוּץ, – גם דברים שהם פנימיים ומונעים מלהשפיע לו ומללמוד אתו, וגם דברים שהם מניעות חיצוניות, מִבֵּית – הֵינּוּ לְהַתְּחַזֵּק נֶגֶד מִדַּת הַתְּבוּרָה וְהַצְמֻצוֹם שְׂבָאָב עֲצָמוֹ, שֶׁהֵיא מְעוֹרְרַת דֵּינִים בְּרִצּוֹנוֹ עַל בְּנוֹ, לֹמֵר שְׂאֵינוֹ רְאוּי לְכַךְ עֲדִין – להשפיע לו חכמה עמוקה ושכל עמוק זה – אלא עליו להתחזק כנגד זה – ולהשפיע לו. זה קבג משמעות "נצח" לגבי המניעות מבית, להשתלט על המניעות הפנימיות שבתוכו הוא. (בכתב יד נרשם: חסר). – בכתבי היד שעיינו בהם כדי להשוות לאגרות הקודש הנדרסות – כשהכינו "תניא" זה לדפוס²⁹

– נרשם "חסר". ההסברה לכך היא: א) מניעות "מחוץ", מניעות חיצוניות, אין רבנו הזקן מסביר. וכתוב על כך הרבי שליט"א: שצריך עיון אם המניעות מחוץ יותר פשוטות מאשר המניעות "מבית", וּאֲדַרְבֵּא – "מבית" יותר פשוט. אלא – כתוב הרבי שליט"א – הביאור על המניעות "מחוץ" כלול במה שצויין כאן שחסר באגרת. ב) בהתאם למה שלמדנו הפירוש של "ובכלל בחינת נצח", שבכלל ובבחינת "נצח" כלול גם ענין הנצחון, להתגבר על המניעות והעיכובים נגד ההשפעה – לא חסר כלום במה שרבנו הזקן אינו מסביר ענין כזה בבחינת "הוד", שכן ב"הוד" אין ענין דומה שיוכלל בכלל של בחינת "הוד" – כפי שהדבר ב"נצח", ענין הנצחון. ברם, אפשר גם ללמוד פירוש המלים "וגם בכלל בחינת נצח", בצורה אחרת, שהכוונה היא ל"נצח" בכלל – לא פרט במדת ה"נצח" שבו היא משתווה למדת "הוד", ששתייהן הן "כליות יועצות", ו"תרין ביעין", ו"שחקים ששחקים מן", אלא ענין ה"נצח" בכלל – כללות ענין ה"נצח", ושעל כך הוא אומר שזה ענין הנצחון, כשלומדים באופן כזה, חסר כאן הביאור: מהו ה"כלל" של ענין ומדת "הוד" –

29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ככתוב בהקדמת הר"א שו"ב הגיהו אגה"ק שנדפסו בהשוואה לכת"י (לא דאדה"ז עצמו)" 30. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אפ"ל: "פה אל פה" בלא אמצעי (ראב"ע - בהעלותך יב, ח), אבל פנים אל "פנים" בחי' נעלית יותר, והרי כאן מדבר במעלות דיסוד הכי נעלות - ועד "שחושק מאד". וגם - עפ"ז דוקא ה"ז הפכו דמדבר בעדו". 31. נדפס באוה"ת וירא שם (צח, ב) 32. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי צ"ל: גדל (במקום גדול)".

שֶׁהַקָּטָן שֶׁהִתְקַבֵּה - בִּינָה - דַּעַת - הַשְּׂכֵל שֶׁלּוֹ הֵן בְּכַחַת קְטָנוֹת - כִּף כָּל מְדוּתָיו הֵן בְּרִבְרִים קְטָנֵי הָעָרָה. - וכשהוא גדל, שאז שכלו מתגדל - מדותיו הן אז בענינים גדולים יותר, וְגַם בְּגִדוּלִים - במבוגרים עצמם, תלוי הדבר גם בקטנות וגדלות שכל ההורים, "לְפִי שֶׁכָּלוּ יְהִלֵּל אִישׁ"³³,

- "איש" הוא תואר המדות, כפי שכתוב³⁴: "כאיש גבורתו"; הרי שבח והילול המדות גם הם בהתאם לשכל, כִּי לְפִי רַב חֲכָמָתוֹ - כִּף הוּא רַב אֲהַבְתּוֹ וְחִסְדּוֹ. וְכֵן שָׂאָר כָּל מְדוּתָיו פְּנִימִיּוֹת וְחִיצוֹנִיּוֹת, מְקוּרָן הוּא מְחַבְּהָ - בִּינָה - דַּעַת שְׂפּוֹ. וְהַעֲקָר הוּא הַדַּעַת שְׂבּוֹ, - הַעֲיָקָר בְּנוֹעַ לְמִדּוֹת, הוּא ה'דעת' באדם, הַנִּמְשָׁךְ מִכַּחַת הַחֲכָמָה וְכִינָה שְׂבּוֹ, - שֶׁלֹּא אַחֲרָיִם תּוֹפֵס אֶת הַשְּׂכֵל בְּכּוּחַ הַחֲכָמָה, נְקוּדַת הַבְּרָקָה הַשְּׂכֵל, וְהוּא מִבִּין אֶת הַשְּׂכֵל עַל כָּל פְּרִטְיוֹ בְּכּוּחַ הַבִּינָה - הוּא מֵתַעַמֵּק בְּדַעְתּוֹ וּמֵתַקְשֵׁר עִם הַמוֹשְׁכָל - (הַדְּבָר שְׁהוּא מִבִּין) לְהַרְגִישׁוֹ וּלְחוּשׁ בּוֹ, לֹא רַק לְהַבִּינֵי אֲלֵא גַם לְהַרְגִישׁוֹ, זֶה הַעֲיָקָר שֶׁל הַמְדוּת, בְּנִרְאָה כְּחוֹשׁ, כִּי לְפִי שְׁנֵי דַּעוֹת - שֶׁל בַּחֲנִית "דַּעַת", בְּנֵי אָדָם זֶה מִזֶּה - כִּף הוּא שְׁנֵי מְדוּתֵיהֶם. - כְּפִי מִדַּת ה'כִּר דַּעַת" שֶׁל הָאָדָם - כִּךְ הֵן מְדוּתָיו: אִם הוּא בֵּר דַּעַת גְּדוּל יוֹתֵר - מְדוּתָיו גְּדוּלוֹת וְיַצִּיבוֹת יוֹתֵר; אִם אֵין הוּא בֵּר דַּעַת גְּדוּל - מְדוּתָיו קְטָנוֹת וּבִלְתֵי יַצִּיבוֹת, שְׂכּוֹ, "דַּעַת" הִיא הַקִּיּוֹם וְהַחַיּוּת שֶׁל הַמְדוּת, כְּפִי שֶׁרַבְנוּ הִזְקֵן אֹמֵר בְּפֶרֶק שְׁלִישִׁי שֶׁל הַחֶלֶק הָרִאשׁוֹן שֶׁל סֵפֶר ה'תְּנִיָּא".

למקבל ביווג גשמי, כמו שיתבאר). - על כל פנים, ענינה של בחינת ה'יסוד' - הוא ההתקשרות בחשק ותענוג מהמשפיע אל המקבל³³. וְהִנֵּה, מְדוּת אֱלוֹ - שְׁהוּסְבְּרוּ כִּאֵן בַּעֲנִין הַהִשְׁפָּעָה, הֵן בְּחִינּוֹת חִיצוֹנִיּוֹת - הַמְדוּת הַחִיצוֹנִיּוֹת, שְׂבִנְפֵשׁ, וְכִתּוּבֵן מְלַבְּשׁוֹת מְדוּת פְּנִימִיּוֹת,

- מדות שהן יותר נפשיות, והן הסיבות למדות החיצוניות המתבטאות בענין ההשפעה, שֶׁהֵן - הַמְדוּת הַפְּנִימִיּוֹת, הֵן בְּחִינּוֹת אֲהַבָּה וְנִרְאָה כִּי. דְּהִינֵה, עַל דְּרָךְ מִשָּׁל, בְּאָב הַמִּשְׁפִּיעַ לְבָנּוֹ מְחַמֵּת אֲהַבְתּוֹ, - הִרִי פְּנִימִיּוֹת מִדַּת הַחֶסֶד וְהַהִשְׁפָּעָה הִיא הָאֲהַבָּה, וּמִדַּת ה'חֶסֶד' הִיא חִיצוֹנִיּוֹת בְּלִבְד לַגִּבִּי הָאֲהַבָּה, וּמִזֶּנֶץ הַשְּׁפָעָתוֹ מִפְּחָדוֹ וְנִרְאָתוֹ, שֶׁלֹּא יָבֵא לְיָדֵי מְכַשׁוֹל חֶסֶם וְשָׁלוֹם. - הִרִי שֶׁהַפְּחָד וְהִירָאָה הֵם הַפְּנִימִיּוֹת שֶׁל מִדַּת ה'גְּבוּרָה', שְׁעִנִּינָה שֶׁלֹּא לְהִשְׁפִיעַ אוֹ לְמַעַט בְּהִשְׁפָּעָה, וְכַשֵּׁם שֶׁשֶׂאֵר הַמְדוּת הֵן עֲנַפִּים מֵאֲהַבָּה וּמִירָאָה (כְּפִי שֶׁאֹמֵר בְּפֶרֶק הַשְּׁלִישִׁי שֶׁל הַחֶלֶק הָרִאשׁוֹן שֶׁל סֵפֶר ה'תְּנִיָּא") - הִרִי כְּפִי שֶׁהַדְּבָר בְּאֲהַבָּה וּבִירָאָה, שְׁהֵן הַפְּנִימִיּוֹת שֶׁל מְדוּת "חֶסֶד" ו"גְּבוּרָה", כִּךְ הַדְּבָר גַּם בַּעֲנַפֵּיהֶן, בְּשֶׂאֵר הַמְדוּת, שִׁישֵׁן מְדוּת שְׁהֵן פְּנִימִיּוֹת לַגִּבִּי הַמְדוּת שְׁהֵן חִיצוֹנִיּוֹת שֶׁל הַנֶּפֶשׁ. וּמְקוּרָן וְשֶׂרֶשׁ מְדוּת אֱלוֹ, הַפְּנִימִיּוֹת וְהַחִיצוֹנִיּוֹת, הוּא מְחַבְּהָ - בִּינָה - דַּעַת שְׂבִנְפֵשׁ, כִּי לְפִי שֶׁכָּלוּ הָאָדָם - כִּף הֵן מְדוּתָיו, - אִם שְׂכָלוּ גְּדוּל - מְדוּתָיו הֵן בַּעֲנִינִים גְּדוּלִים, וְאִם שְׂכָלוּ קְטָן - מְדוּתָיו הֵן בַּעֲנִינִים קְטָנִים, בְּנִרְאָה כְּחוֹשׁ,

אגרת הקדש

לזיווג גשמי כמו שית'.) והנה מדות אלו הן בחי' חיצוניות שבנפש ובתוכן מלוכשות מדות פנימיות שהן בחי' אהוי"ר כו' דהיינו עד"מ באב המשפיע לבנו מחמת אהבתו ומונע השפעתו מפחדו ויראתו שלא יבא לידי מכשול ח"ו. ומקור ושרש מדות אלו הפנימיות והחיצוניות הוא מחב"ד שבנפשו כי לפי שכל האדם כך הן מדותיו כנראה בחוש שהקטן שהחב"ד שלו הן בבחי' קטנות כך כל מדותיו הן בדברים קטני הערך וגם בגדולים לפי שכלו יהולל איש כי לפי רוב חכמתו כך הוא רוב אהבתו וחסדו וכן שאר כל מדותיו פנימיות וחיצוניות מקורן הוא מחב"ד שבו והעיקר הוא הדעת שבו הנמשך מבחי' החו"ב שבו כנראה בחוש כי לפי שינוי דעות בני אדם זה מזה כך הוא שינוי מדותיהם.

יום רביעי כ' אלול

בענינים של "יש" ו"מציאות", להבין את מציאותם וכדומה, שכן, כיוון שזו נפש של קליפה, הרי למרות שזו קליפת "נוגה" שיש בה גם טוב, בכל זאת היא קשורה ב"יש" ו"מציאות" ובענינים תחתונים, אך באמת לאמתו, - לאמיתת ענין הספירות

אגרת הקדש

והנה כ"ז הוא רק עד"מ לבד כי כ"ז הוא בנפש השכלית התחתונה שבאדם הבאה מקליפת נוגה אך באמת לאמיתו בנפש העליונה האלהית שהיא חלק אלוה ממעל כל

והנה, כל זה - המוסבר לעיל בענין המדות, בהקשר לענין ההשפעה, הוא רק על דרך משל לבד, - אין זה ענינן האמיתי של "ספירות" בנפש, כי כל זה הוא בנפש השכלית התחתונה שבאדם, הנבאה מקליפת נגה. - נפש זו היא "תחתונה" שנמשכת לענינים (ארציים) תחתונים, ואף ענין השכל שבנפש זו הוא בענינים תחתונים,

33. על מה שאין רבנו הזקן מבאר בחינת "מלכות" - מציין הרבי שליט"א: "כנראה הטעם: בכ"ו כל ו' המדות שע"ע מבאר: להשפיע (ההשפעה), לצמצם כו' בבוא ההשפעה לידי מעשה - שמוה מובן שישנה קודם שבאה לידי מעשה - בשלימותה במשפיע והוה מל' (אוועקלייג של המשפיע כי ההשפעה היא עדיין בהמשפיע, אבל בשלימותה בערך הגבלות המקבל)". 34. משלי יב, ח. 35. שופטים ח, כא.

החלק הראשון של ספר ה"תניא" הענין של "חלק אלקה ממעל", שנפש זו היא נפש עליונה השקועה בענינים נעלים, בענינים של אלקות, כל המדות, פנימיות וחיצוניות, הן לה' לבדו. - גם ה"חסד" שהוא מדה חיצונית וגם האהבה שהיא פנימיות החסד -

הם שניהם להקדוש ברוך הוא לבדו, כי מחמת אהבת ה' ומרב חפצו לדבקה בו, הוא חפץ - ברצון פנימי לעשות חסד כדי לדבקה במדותיו, - של הקדוש ברוך הוא, במאמר רז"ל על פסוק: "ולדבקה בו" - הדבקה במדותיו. - כיצד יכול אדם להתדבק בהקדוש ברוך הוא - הרי זה על ידי שהוא מתדבק במדותיו, וכמו שהקב"ה הוא רחום - כך הוא רחום, וכמו שהקב"ה הוא חפץ חסד - הרי זה המניע הפנימי הטמון ברצונו לעשות חסד - וזאת כדי להתדבק בהקב"ה. וכן במדת התורה, - חיצוניות היראה - היא גם כן רק בענינים של אלקות, להפריע מן הרשעים ולענינם בעניני התורה, - שזה ענין של "גבורה", וכן להתגבר

אגרת הקדש

המדות פנימיות וחיצוניות הן לה' לבדו כי מחמת אהבת ה' ומרוב חפצו לדבקה בו הוא חפץ חסד כדי לדבקה במדותיו כמארו"ל ע"פ ולדבקה בו הדבק במדותיו וכן במדת הגבורה להפריע מן הרשעים ולענינם בעונשי התורה וכן להתגבר על יצרו ולקדש א"ע במותר לו ולעשות גדר וסייג לתורה מפני פחד ה' ויראתו פן יבא לידי חטא ח"ו וכן לפאר את ה' ותורתו בכל מיני פאר ולדבקה בשבחיו בכל בחי' נפשו דהיינו בהתבוננות שכלו ומחשבתו גם בדיבורו וכן לעמוד בנצחון נגד כל מונע מעבודת ה' ומלדבקה בו ונגד כל מונע מלהיות כבוד ה' מלא את כל הארץ כמלחמות ה' אשר נלחם דהע"ה וכן להשתחוות ולהודות לה' אשר מחיה ומחיה את הכל והכל בטל במציאות אצלו וכולא קמיה כלא חשיב וכאין ואפס ממש ואף שאין אנו משיגים איך הוא הכל אפס ממש קמיה אעפ"כ מודים אנחנו כהודאה אמיתית שכן הוא באמת לאמיתו ובכלל זה ג"כ להודות לה' על כל הטובות אשר גמלנו ולא להיות כפוי טובה ח"ו ובכלל זה להודות על כל שבחיו ומדותיו ופעולותיו באצ"ו ובריאות עליונים ותחתונים שהם משובחים עד אין תכלית [ג"א חקר] ונאים וראויים אליו ית' וית' והוא מלשון הוד והדר וכן במדת צדיק יסוד עולם להיות

שדיבור הוא הרי 'מעשה זוטא'³⁸ - הרי זה גם כן בחינת מעשה; או שהכוונה היא לכל בחינות הנפש השייכות בענין השבחים, והן, שכל ומחשבה ודיבור. וכן - במדת ה'נצח', לעמוד בנצחון נגד כל מונע מעבודת ה' ומלדבקה בו, ונגד כל מונע מלהיות כבוד ה' מלא - ובהתגלות, את כל הארץ, כמלחמות ה' אשר נלחם ידוד המלך עליו השלום. - שענין המלחמות והנצחונות בא מצד מדת ה'נצח' של הנפש האלקית, וכן - במדת ה'הוד', להשתחוות ולהודות לה', - בבחינה של הודאה ושל ביטול, שהוא מודה למרות שאין הוא מבין, אשר מחיה ומחיה את הכל, והכל כמל במציאות אצלו, וכלא קמיה - הכל לגבי הקדוש ברוך הוא, פלא חשיב, - נחשב לכלום, וכאין ואפס ממש. ואף שאין אנו משיגים איך הוא הכל אפס ממש קמיה - לגביו שכן, הקב"ה הרי ברא הכל, והרי זו בריאה "יש" מ"אין" - גם מצד הכוח האלקי המהווה והבורא, אף-על-פי-כן,

על יצרו, ולקדש את עצמו - להיבדל, במתן לו, ולעשות גדר וסייג לתורה - כל זה הוא מפני פחד ה' ויראתו, פן יבא לידי חטא חס ושלום. - שבגלל כך הוא מקדש עצמו בהרבה "שערים" של היתר, שלא יבוא לידי שער אחד אל איסור³⁷, ומצד זה הוא עושה לעצמו גדרים וסייגים לענינים של תורה - כדי שלא יעבור חס ושלום על אף חטא, הרי, שה"יראה", שהיא המדה הפנימית, היא להקב"ה, וה"גבורה", המדה החיצונית, היא גם כן בענינים של הקב"ה - ענינים של תורה ומצוות. וכן - במדת ה"תפארת", לפאר את ה' ותורתו בכל מיני פאר, - כמו ספר תורה הדור, תפילין יפות, וכדומה, שזו מדת ה"תפארת", מלשון יופי, ולדבקה בשבחיו - במתן שבח להקב"ה, בכל בחינות נפשו, - שזה "תפארת", מלשון "לפאר" ולשבח, דהיינו בהתבוננות שכלו ומחשבתו - שמה שהוא מפאר ומשבח את הקב"ה, יהיה מתוך התבוננות עמוקה של שכלו ושל מחשבתו בגדלות הקב"ה, גם בדיבורו. - שאמירתו שבחיו של הקב"ה בדיבור, לא תהיה דיבור בפה בלבד, אלא גם מתוך התבוננות עמוקה של שכל ושל מחשבה. כך שישנן כאן כל בחינות נפשו, שכל ומדות - מדת ה"תפארת" - ומחשבה ודיבור,

מודים אנחנו בהודאה אמיתית - הנחה אמיתית בנפש, המרגישה את האמת, שכן הוא באמת לאמתו. - שהאמת האמיתית היא כמו "דעת עליך", שהכל הוא "כלא ממש" ובטל במציאות לגבי הקב"ה, שלא כפי שהוא ב"דעת תחתון" שקיים "יש" אלא שה"יש" בטל לאלקות³⁹, זה בא מצד מדת ה'הוד', ההודאה והביטול לאמת למרות שלא מבנינים אותה. ובכלל זה - של מדת ה'הוד', גם כן, להודות לה' על כל הטובות אשר גמלנו, ולא להיות כפוי טובה חס ושלום. - שאינו מכיר בטוב שעשו לו, אלא שיתן תודה להקב"ה על כל הטובה שהקב"ה עשה אתנו, זה "הוד", מלשון הודאה - להודות, ובכלל זה, - של מדת ה'הוד', להודות על כל שבחיו ומדותיו ופעולותיו באצילות ובריאות עליונים ותחתונים, שהם משובחים עד אין תכלית [נפח אחר: חקר], ונאים וראויים אליו יתברך ויתעלה, והוא מלשון "הוד ותהדר". וכן במדת - יסוד, הנקראת "צדיק יסוד עולם"⁴⁰, - שגם היא, כפי שהיא בנפש האלקית, היא באלקות, כפי ועל דרך שדובר לעיל, במשל, בענין ההשפעה, ש"יסוד" הוא ענין ההתקשרות בחשק ותענוג להשפיע לבנו (המקבל), כך יאמר רבנו הזקן להלן בענין

36. עקב יא, יב. 37. ר"ח שער הקדושה פט"ו. ובכ"מ. 38. סנהדרין סה, א. 39. ראה לקו"ת ואתחנן ד, א ואילך. 40. משלי י, כה.

וְעִבְדוֹתָו כְּעִבְדוֹתַי כָּל עֶבֶד לְאֲדוֹנָיו בְּאִימָה וּבִירָאָה. – כך יעבוד את הקדוש ברוך הוא באימה וביראה מצד הקבלת עול שקיבל על עצמו עול מלכות שמים. רבנו הזקן הסביר כאן כל שבעת המדות, מ"חסד" עד "מלכות", כפי שהן כולן באלקות – בנפשו האלקית של יהודי. להלן יסביר רבנו הזקן את הכוחות והספירות של חכמה – בינה – דעת – בנפש האלקית.

"יסוד", התקשרות בחשק ובתענוג באלקות, להיות נפשו קשורה בה' חיי החיים, – המחיה את החיים עצמם, ולדבקה בו – בהקדוש ברוך הוא. פְּדִיָקָה וְחִשְׁיָקָה, פְּחִשְׁקָה וְתַעֲנוּגָה נִפְלְאוּ. – שזה מצד מדת ה"יסוד", ההתקשרות באלקות בחשק ותענוג נפלא, וּבְמִדַּת מְלָכוּת, – של הנפש האלקית שהיא באלקות, לְקַבֵּל עָלָיו עַל מְלָכוּתוֹ

אגרת הקדש

נפשו קשורה בה' חיי החיים ולדבקה בו בדביקה וחשיקה בחשק ותענוג נפלא ובמדת מול' לקבל עליו עול מלכותו ועבודתו כל עבד לאדונו באימה וביראה

יום חמישי כ"א אלול

בוש מגדולת הקב"ה, וְיֵשׁ פְּחִינָה – בגדולת ה', שְׁמִמְנָה פָּאָה – בחינת ומדריגת אהבה, הנקראת אֶהְבָּה רַבָּה, וְיֵשׁ פְּחִינָה – בגדולת ה', שְׁמִמְנָה פָּאָה אֶהְבָּה זוּמָא. – המדריגה הקטנה יותר באהבה; כל האמור הוא במדות הפנימיות של אהבה ושל יראה –

ומקור וְשֵׁרֵשׁ כָּל הַמְדוּת הֵן מְחַכְמָה-בִּינָה-דַעַת, דְּהֵינּוּ: תְּחִיבָהּ הִיא מְקוֹר תְּשַׁבֵּל תְּמַשִּׁיג אֶת ה' וְחִכְמָתוֹ וְגִדְלָתוֹ וּמְדוּתָיו הַקְדוּשׁוֹת שְׁמַנְהִיג וּמַחֲיָה בְּהֵן כָּל הָעוֹלָמוֹת עֲלִיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, – הרי המקור של השכל המבין כל זאת – הוא ספירת

אגרת הקדש

ומקור ושורש כל המדות הן מחכמה-בינה-דעת, דהיינו: החכמה היא מקור השכל המשיג את ה' וחכמתו וגדולתו ומדותיו הקדושות שמנהיג ומחיה בהן כל העולמות עליונים ותחתונים, – הרי המקור של השכל המבין כל זאת – הוא ספירת ה"חכמה" שבנפשו האלקית של יהודי, וּבִינָה הִיא – כוח ההתבוננות פְּחִינָה זו – של גדולת ה' ושל מדותיו, בְּאֶרֶץ וְרַחֵם וְעַמֵּק בִּינָתוֹ, – כפי שהוסבר בלמדנו הפרק השלישי של החלק הראשון של ספר ה"תניא", שבשכל ישנן ששה קצוות של אורך, רוחב ועומק; "אורך" – ירידת השכל במשלים וכדומה, שיהיה מובן גם למי שאינו משיג את השכל העמוק כפי שהוא לפני הירידה; "רוחב" – רחבות השכל בפרטים והסתעפויות רבים של השכל; "ועומק" – העמקות מה שיש בשכל עומק לפניו מעומק, לְחִבּוֹן דְּכָר מְתוּדָה דְּכָרִי, וְלַהּוֹלִיד מְחִשְׁנָה זו תולדותיה, שֶׁהֵן מְדוּת אֶהְבָּה וִירָאָה – שהן

הבאות מחכמה-בינה-דעת, מהבנה ומהתבוננות בגדולת ה' וְכֵן בְּמְדוּת תְּחִיבּוֹנִיּוֹת, שֶׁהֵן: חֶסֶד בּוֹ' – ו"גבורה" וכו' – הן באות כולן מחכמה – בינה – דעת, מההתבוננות בגדולת ה' וּבְכֹלֵן – בכל המדות, צָרִיךְ לְהִיּוֹת מְלַבֵּשׁ בְּהֵן פְּחִינַת הַדַּעַת, שֶׁהִיא פְּחִינַת הַתְּקַשְׁרוֹת הַנֶּפֶשׁ, הַקְשׁוּרָה וְתַקְעָה בְּחִשְׁנָה זו שְׁמִשְׁנָת אִיזָה עֵינֵן מְגִדְלָת ה', שְׁמִמְנָה נוֹלְדָה בָּהּ – בנפש, אִיזָה מְדָה מְחַמְדוֹת, – הרי בשעה שהנפש מבינה את הענין, נדרש שיהיה כוח ה"דעת", שיהיה קשור ונתון בענין שהוא משיג, פִּי פְּחִינַת הַדַּעַת כְּרִנְעָה מְחִשְׁנָה זו – מְסַתְּלָקָת גַּם בְּן הַמְדָה הַנּוֹלְדָה מִמְנָה, מְהַגְלִי – שהיתה לפני זה

בגלוי, בְּנֶפֶשׁ אֵל הַהֶעֱלֵם, – שבנפש היא באופן של העלם, לְהִיּוֹת בָּהּ – רק בְּכַח וְלֹא פְּעֻלָּה. – שרק בכוח יש לו האהבה או היראה, אבל בפועל ובגילוי אין לו אותה מדה. מי מביא שהאהבה או היראה תהיה בפועל – הרי זה כוח ה"דעת", שכן, על ידי ההתקשרות אל השכל באופן שאין הוא מסיח דעתו ממנו אף לא לרגע אחד – המדות הנולדות מן השכל הן בהתגלות ו"בפועל", וְלִכֵּן נִקְרָא הַזּוּיג בְּלִשׁוֹן "דַּעַת"⁴², מִפְּנֵי שֶׁהוּא לִשׁוֹן הַתְּקַשְׁרוֹת.

תולדות ההשגה, שעל ידי הבנתו גדלות הקדוש ברוך הוא, נולדת בו אהבה להקב"ה או יראה להקב"ה, וְשִׁאֲרֵי מְדוּת הַנּוֹלְדוֹת בְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית, הַמְשַׁבֵּלֵת וּמְתַבּוֹנְנַת בְּגִדְלָת ה'. פִּי "לְגִדְלָתוֹ אִין חֶקֶר", וְיֵשׁ בְּחִינַת גִּדְלָת ה', שְׁעַל יְדֵי הַתְּבּוֹנְנוֹת הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית בָּהּ – תִּפְּל עָלֶיהָ אִימָתָה וּפְחַד שֶׁהִיא יִרְאָה תִּתְּאָה, – יראה תחתונה, שֶׁהִיא בְּחִינַת מְלָכוּת, וְיֵשׁ בְּחִינַת גִּדְלָת ה' שְׁמִמְנָה פָּאָה יִרְאָה עֲלָאָה, – יראה עליונה, יִרְאָה בְּשֵׁת, – שהוא

41. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ב' פ'י (אוה"ת בראשית ע' 2048 ואילך)". 42. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה ח"ג ספ"ג".

ה"דעת" שתבוא בהשגה של "בינה" ולא בצורה של נקודה, אלא בהתפשטות ובהרבה פרטים בהשגה, ומשלים והסברים המורידים את השכל למטה יותר – הרי זה הכוח והבחינה של "דעת" המחברת ומקשרת נקודת ה"חכמה" ל"בינה", "חכמה" משולה למעין שהמים נובעים ממנו טיפין טיפין, ו"בינה" משולה לנהר שהמים שופעים בו בהתפשטות ובהרחבות – והכוונה היא שממעין החכמה יבוא לנהר הבינה. ואילו "דעת תחתון" מקשר את המוחין למדות, שמשכל ומהשגה יבוא ענין המדות, והוא מעניק למדות חיות וקיום. על כל פנים מוסבר כאן איך כל עשרת הכוחות והספירות בנפש האלקית הם בעיני אלקות, ועל ידם הרי "מבשרי אחזה אלקה", יכולים להבין בספירות העליונות.

– ומהתקשרות כזו, ישנה תולדה, ובענין ההתקשרות של שכל ישנה תולדה של מדות, וזוהו בחינת דעת תחתון – המדריגה התחתונה בבחינת "דעת", [נסח אחר: הדעת התחתון], המתפשט במדות ומתלבש בהן להחיותן ולקיימן. ויש בחינת דעת העליון, – המדריגה העליונה בבחינת "דעת" שהוא בחינת התקשרות וחיבור מקור השכל המשיג עמק המשיג, שהוא פנקדה וכברק המבריק על שכלו, – יקשר כל זאת שיתפשט למטה, ויבא עמק המשיג לידי הכנה, בהרבת הפאור בארץ ורחב, שהיא בחינת בינה, הנקראת "רחובות הנהר", כמו שיתפאר במקומו⁴³: – כלומר, זו בחינת ה"דעת" המחברת "חכמה" ל"בינה", ש"חכמה" שהיא נקודה, וכברק המתגלה ונעלם מיד, מחברת בחינת

אגרת הקדש

לשון התקשרות וזהו בחי' דעת תחתון [נ"א הדעת התחתון] המתפשט במדות ומתלבש בהן להחיותן ולקיימן ויש בחינת דעת העליון שהוא בחינת התקשרות וחיבור מקור השכל המשיג עומק המושג שהוא כנקודה וכברק המבריק על שכלו שיתפשט למטה ויבא עומק המושג לידי הכנה בהרחבת הביאור באורך ורוחב שהיא בחינת בינה הנק' רחובות הנהר כמו שיתבאר במקומו:

והוא מעניק למדות חיות וקיום. על כל פנים מוסבר כאן איך כל עשרת הכוחות והספירות בנפש האלקית הם בעיני אלקות, ועל ידם הרי "מבשרי אחזה אלקה", יכולים להבין בספירות העליונות.

הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א לאגרת הקודש סוף סימן מ"ו

לכאורה כמה ענינים (ושמות) בחו"ב ובאין מדייק הנ"ל (דרך, רח"ו). ויל"פ דכאן עקרו בי' בנוגע למדות (וכנ"ל דבי' המוחין מתחיל: ומקור ושורש כל המדות כו') ולכן גם בנוגע לבי' ד"ע כן הוא. ועפמשנ"ת דדעת הוא זוג ב' היסודות דחו"ב כו' ודרך ורח"ו הם ב' יסודות דחו"ב (ראה מאו"א בערך דעת, דרך, רח"ו וש"נ).

יום שישי כ"ב אלול

וחבר⁴⁴; רבנו הזקן מציין שני הביטויים "אחיי" ו"רעיי", שהאגרת נכתבה מתוך האהבה בשני האופנים. הנה לא נעלם ממני צוק העתים, – הללו, אשר נתדלדלה הפרנסה, וכפרט הידועים לי מפתחיתכם – מקהלתכם, אשר מטה ידם – מצב פרנסתם ירד מטה, פלי שום משען ומשענה⁴⁵,

לאנשי קהלת וכו': כנזכר לעיל, רבות מאגרות הקודש שלו, כתב רבנו הזקן, בקשר לענין הצדקה בכלל, וצדקת ארץ ישראל (בשביל אלה שעוסקים בתורה ובעבודה בארץ ישראל) בפרט, חלק מאגרות הקודש הופנו לקהלות מסוימות בהודמניות מסוימות.

אגרת הקדש

לאנשי ק' וכו':

מז אהובי אחיי ורעיי אשר כנפשי הנה לא נעלם ממני צוק העתים אשר נתדלדלה הפרנסה ובפרט הידועים לי ממוחניכם אשר מטה ידם בלי שום משען ומשענה וממש לוויים ואוכלים ה' ירחם עליהם וירחיב להם בצר בקרוב ועם כל זה לא טוב הם עושים לנפשם לפי הנשמע אשר קפצו ידם הפתוחה מעודם עד היום הזה ליתן ביד מלאה ועין יפה לכל הצטרכות ההכרחיים לדי מחסורי האביונים נקיים אשר עיניהם נשואות אלינו ואנו

אגרת הקודש סימן טו, נכתבה לקהלה מסוימת, כפי שצויין בראשית האגרת: "לאנשי ק' וכו'", וכפי הנראה מתוכן האגרת, היה מצב הפרנסה באותה קהלה ירוד מאד, ונתקבלו ידיעות אצל רבנו הזקן, שה"מעמד" של אותה קהלה עבר "כולל חב"ד" (צדקת ארץ ישראל) קטן בגלל כך. לכן כותב להם רבנו הזקן, שידוע לו מצב פרנסתם, שנתדלדל מאד בזמנים האחרונים, ובכל זאת

נוגע הדבר בנפשם, שמבלי הבט על מצבם, יחזיקו את ה"מעמד" לצדקת ארץ ישראל, ומציין טעמים על כך גם על פי דין וגם לפני משורת הדין.

טז. אהובי, אחיי ורעיי אשר – קרובים ויקרים לי בנפשי! – ישנה מעלה בקרבנו של אח וישנה מעלה בקרבנו ומסירותו של יד

– כלומר, שלא הבעל ולא האשה מרוויחים לפרנסה, וממש לזוים ואוכלים⁴⁶, – נאלצים ללוות כספים כדי לקנות צרכי אוכל, ה' ירחם עליהם וירחיב להם פצור בקרוב, – הרי מצב זה – כותב רבנו הזקן – ידוע לי, ועם כל זה – מבלי הבט על המצב האיום, לא טוב הם עושים לנפשם, לפי הנשמע, אשר קפצו ידם הפתוחה מעודם עד היום הזה, לתת, ביד מלאה ועין יפה⁴⁷ לכל הצטרכות ההכרחיות לדי מחסורי האביונים נקיים⁴⁸, אשר עיניהם נשואות אלינו, – שנבוא לעזרתם, הכוונה לעניי ארץ ישראל שאין להם שום מקור לפרנסה רק מה שעוזרים

43. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע כוונתו "במקומו" – ואולי הכוונה להמקומות בח"א (ראה מפתחות) וכן בלקו"ת וכו'". 44. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ד חילוק אחותי רעיתי – לקו"ת ר"פ בהר. ובכ"מ". 45. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "היינו שאין מרוויחים עתה". 46. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "היינו (1) שאין להם מלפנים ג"כ, (2) שגם לאכילה אין (חיי נפש)". 47. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שזה מוסף בכמות הנתונה (תרומות פ"ד מ"ג)". 48. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "תואר בלתי רגיל לאביון. ואפ"ל דתתי משמע גם מל' עקי מנכסיו".

קור וכדומה, אלא הם מלבושי כבוד, וזכה משפחה בשר ודגים וכל מטעמים של האדם וכל בני ביתו, ולא שיף - לומר בזה "חייך קודמין", מאחר שאינן חיי נפש ממש כמו של העני שנה בשנה ממש, כדאיתא - כמו שמצינו בנדרים דף פ. - "מעין של בני העיר - חייך קודמין לחיי אחרים - חייך קודמין לחיי אחרים; (שתיית) בהמתם ובהמת אחרים - בהמתם קודמת לבהמה אחרים; כביסתן וכביסת אחרים - כביסתן קודמת לכביסת אחרים" ואילו אם מדובר במים לחיי אחרים וכביסתן - חיי אחרים קודמין לכביסתן" - מפני שאצל האחרים זה יותר ענין של חיים. הרי, שאם הצרכים אינם שווה בשה ממש, גם אם מדובר בדבר נחוץ מאד, בכל זאת לא אומרים "חייך קודמין לחיי חבריך", בשעה שלגבי אותם עניים מדובר אודות לחם לפי הטף, עצים ומלבושים להגן מפני הקור, הרי זה קודם וחשוב יותר אפילו מצרכים חשובים למשפחה העצמית, למרות שלפי הבנתם הם - אלה הם דברים מאד חשובים להם.

להם מה"כולל", ואם אנו לא נרחם עליהם, הם ושלום - מי ירחם עליהם? "וחי אחיך עמך" פתיב⁴⁹! - כלומר, גם בצרכי החיים המוכרחים ביותר, יתחלקו עם יהודי שני, ולא אמרו - חכמינו ז"ל⁵⁰: "חייך קודמין", אלא כשביד אחד קתון של מים וכו', - מה שחכמינו ז"ל אומרים שחיו של אדם באים לפני חיו של הזולת, ו"וחי אחיך עמך" הכוונה, שאתה בעצמך (חייך אתה) בא תחילה, הם אמרו זאת רק כשיש ביד אחד כד מים המספיקים להחזקת חיו של אדם אחד בלבד, עד שייגעו למקום ישוב שיש שם מים, ואם יתחלק במים אלה עם יהודי שני, שניהם לא ישארו בחיים, שאז אומרים "חייך קודמין לחיי חבריך", שיהא ב"שנה לשנה להשיב נפשם בצמא, אבל אם העני צריך לחם לפי הטף ועצים וכסות פקרה וכהאי גוונא - צרכי חיים דומים, כל דברים אלו קודמין לכל מלבושי כבוד - מלבושים שלא זקוקים להם בגלל

אגרת הקדש

לא נרחם עליהם ח"ו מי ירחם עליהם וחי אחיך עמך כתיב ולא אמרו חייך קודמין אלא כשביד אחד קיתון של מים וכו' שהוא דבר השווה לשניהם בשווה לשתות להשיב נפשם בצמא. אבל אם העני צריך לחם לפי הטף ועצים וכסות בקרה וכה"ג כל דברים אלו קודמין לכל מלבושי כבוד וזכה משפחה בשר ודגים וכל מטעמים של האדם וכב"ב ולא שייך בזה חייך קודמין מאחר שאינן חיי נפש ממש כמו של העני שנה בשנה ממש כדאיתא בנדרים דף פ'.

קודמין לחיי חבריך, שיהא - כד המים, דבר השנה לשניהם בשנה - לגבי שניהם מדובר על צורך נפש שווה, לשתות להשיב נפשם בצמא, אבל אם העני צריך לחם לפי הטף ועצים וכסות פקרה וכהאי גוונא - צרכי חיים דומים, כל דברים אלו קודמין לכל מלבושי כבוד - מלבושים שלא זקוקים להם בגלל

שבת קודש כ"ג אלול

מפרש, שאין הוא נכנס "לפנים משורת הדין" אלא נוהג כפי שהדין מחייב בלבד, סוף בא לידי כה, - שיצטרך להזדקק לצדקה, הם ושלום⁵². - כלומר, המדקדק בזה לעשות רק כמו שהוא על פי דין - סופו שבא לידי כך חס ושלום, שיצטרך הוא עצמו להזדקק לקבלת צדקה ח"ו, וגם⁵³, כי בלנו צריכים לרחמי שמים בכל עת, - רחמים מן השמים הנמשכים על ידי פאתעירותא - בהתעוררות העבודה למטה דיןא בכל עת ובכל שעה, לעורר רחמינו על הצריכים לרחמים, וכל המאמין לבבו וכובש רחמיו, והיה מאיזה טעם שיהיה - גורם כן למעלה, הם ושלום. - כל זה הוא הרי ענין הנוגע לעתיד (ובהווה), ופועל שיתן עד שיהי בשווה עמך - הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א; אך, יש בזה ענין הנוגע גם לעבר (הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א: ופועל שיתן יותר מאשר יהי לעצמו - כיון שזוהו) לשם

והנה, זהו על פי שנת הדין גמור, - צרכי חיים של הזולת קודמים לצרכי הסתמיים הוא, ומה גם לצרכי הלוקסוס שלו, אבל באמת גם אם הוא ענין דלא שיף כל כך האי טעמא - טעם זה, שחיו ממש של הזולת קודם לצרכי הסתמיים הוא, הרי גם במצב כזה כשלא מדובר אצלו בבשר ודגים וכל מטעמים, אלא כדי שיתן צדקה עליו לתת חלק מלחמו, או כשאצל המקבל, העני, לא מדובר על ענין של לחם ממש לילדיו הקטנים או צרכי חיים אחרים, אלא סתם דברים נצרכים, ראוי לכל אדם שלא לדקדק להעמיד על הדין, - לנהוג

אגרת הקדש

והנה זהו עפ"י שורת הדין גמור. אבל באמת גם אם הוא ענין דלא שייך כ"כ ה"ט ראוי לכל אדם שלא לדקדק להעמיד על הדין רק לדחוק חיו וליכנס לפני ולפנים משורת הדין ולדאוג לעצמו ממארו"ל שכל המדקדק בכך סוף בא לידי כך ח"ו וגם כי כולנו צריכים לרחמי שמים בכל עת באתעירותא דלתתא דוקא בכל עת ובכל שעה לעורר רחמינו על הצריכים לרחמים וכל המאמין לבבו וכובש רחמיו יהיה מאיזה טעם שיהיה גורם כך למעלה לכבוש וכו' ח"ו ומה גם כי אדם אין צדיק

אך ורק כפי שהדין מחייב, רק לדחוק חיו ולכנס לפני ולפנים משורת הדין, - גם אם על פי דין לא מוטל עליו, באותו מקרה, להתחלק עם הזולת - יעשה זאת מצד לפנים משורת הדין, ולדאוג לעצמו ממאמר רז"ל⁵⁴, - גם בשעל פי דין "שלך קודם לשל כל אדם", אבל אומרת הגמרא, שכל המדקדק בכך - וכפי שרש"י

49. בהר כה, לו. 50. ב"מ סב, א. 51. ב"מ לג, א. בגמ' שם: "כל המקיים (ופרש"י מדקדק) בעצמו כן סוף בא לידי כך ח"ו". (לעיין בד"ס). 52. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אדגה: (1) מהעתיד, (2) בנוגע לממון (מזוני)". 53. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בנוגע: (1) להווה, (2) גם לבני חיי".

– אינו פְּעוּלָם הָזֶה, לְבַד מִצְדָּקָה⁵⁴, – שאת שכרה משלמים בעולם הזה, לְפִי שֶׁהוּא מֵזֵב לְבְרִיּוֹת⁵², כְּדֹאִיתָא – כפי שאנו מוצאים בְּ – מסכת קדושין סוף פָּרָק קמ"א⁵³. וְגַם יֵשׁ לְחוּשׁ לְעֹנֵשׁ⁵⁴, חֵם וְשְׁלוֹם, כְּשֶׁחֲבָרָיו נִמְנִים לְדַבֵּר מִצְוָה וְהוּא לֹא נִמְנָה עִמָּהֶם⁵⁵, –

כשאחרים מבני הקהלה נותנים ה'מעמדות" שלהם ל"כולל" והוא אינו נותן – הרי זה שהם מצטרפים יחד ונמנים לדבר מצוה ואילו הוא אינו מצטרף אתם, כְּנֹדַע מִמָּאֵר רַ"ל⁵⁶. – על כך את הפסוק⁵⁷ "וחרסון לא יוכל להמנות". וְלִשְׁוֹמְעִים יִנְעַם, וְתִבּוֹא עֲלֵיהֶם בְּרַכַּת מֵזֵב, כְּכֹל מִלֵּי דְמִיטְב, הַמִּיבָּה ה' לְחֹבוֹתֵים וְיִשְׁרִים⁵⁸, כְּנִפְשָׁם וְנִפְשָׁ – כרצונם וכרצון הַדּוֹרֵשׁ שְׁלוֹמָם מִכָּל לֵב וְנִפְשָׁ: – כוונת רבנו הזקן, שהטוב שיעשה אתם השי"ת יהי זה כפי רצונם הם וכפי רצונו של רבנו הזקן.

כפרת עוונות ותיקון עוונות של העבר; ומה גם, כִּי אָדָם - אֵין צְדִיק בְּאָרְצָא אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב תָּמִיד וְלֹא יִחַטָּא⁵⁴, וְהַצְדָּקָה מִכְּפָרַת⁵⁵ וּמִנְגָּה מִן הַפְּרָעוֹת וְכוּ'⁵⁶, וְלֹאֲתָ – ולכן, היא – הצדקה היא, רְפוּאָת הַגּוֹף וְנִפְשָׁ⁵⁷ מִמָּשׁ, "אֲשֶׁר עוֹר בְּעַד עוֹר וְכָל אֲשֶׁר לְאִישׁ יִתֵּן בְּעַד נִפְשׁוֹ"⁵⁸. – הרי שלא שייך להגביל עצמו לתת רק עד לסכום מסוים, כשם שלא שייך להגביל את הסכום שמוציאים בשביל רפואה, שכן, אדם נותן כל אשר לו לשם רפואתו, ולשם הצלת נפשו. כל זה מדובר אודות נתינה; אך, לאמיתו של דבר, אין זו "נתינה", שכן, הקדוש ברוך הוא משלם זאת ובהכפלה. ובלשון רבנו הזקן: כְּשֶׁגַם, אֲנִי מִמָּמִינִים בְּנֵי מִמָּמִינִים, כִּי הַצְדָּקָה אֵינָה רַק הַלְוָאָה לְתַקְדּוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא⁵⁹, כְּדִבְרֵיב: – כמו שכתוב⁶⁰: "מִלְוָה ה' חוֹנֵן דָּל, וְנִמְלֹו יִשְׁלַם לוֹ" כְּכַפְלִים – לא רק בעולם הבא, אלא גם פְּעוּלָם הָזֶה, הַשְּׂכָר כָּל הַמִּצְוֹת לִיבָא

אגרת הקדש

בארץ אשר יעשה טוב תמיד ולא יחטא והצדקה מכפרת ומגינה מן הפורענות וכו' ולזאת היא רפואת יתן בעד נפשו ובשגם אנו מאמינים בני מאמינים כי הצדקה אינה רק הלואה להקב"ה כדכתיב מלוה ה' חונן דל וגמולו ישלם לו בכפליים בעולם הזה דשכר כל המצות ליבא בעוה"ז לבד מצדקה לפי שהוא טוב לבריות כדאיתא בקדושין ס"פ קמא וגם יש לחוש לעונש ח"ו כשחבריו נמנים לדבר מצוה והוא לא נמנה עמהם כנודע ממארו"ל ולשומועים יונעם ותבוא עליהם ברכת טוב בכל מילי דמיטב הטיבה ה' לטובים וישרים כנפשם ונפש הדו"ש מכל לב ונפש:

הַדּוֹרֵשׁ שְׁלוֹמָם מִכָּל לֵב וְנִפְשָׁ: – כמו שכתוב⁶⁰: "מִלְוָה ה' חוֹנֵן דָּל, וְנִמְלֹו יִשְׁלַם לוֹ" כְּכַפְלִים – לא רק בעולם הבא, אלא גם פְּעוּלָם הָזֶה, הַשְּׂכָר כָּל הַמִּצְוֹת לִיבָא

54. קהלת ז, כ. 55. ראה דב"ר פ"ה, ג. 56. ראה ויק"ר רפכ"ז. 57. ראה תנחומא משפטים טו. 58. איוב יא, יד. וראה אגרת התשובה ספ"ג. 59. ראה ב"ב י, סע"א ופרש"י ותדא"ג מהר"ל שם. 60. משלי יט, יז. 61. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה שלילת השכר דמצות בעוה"ז אינו נוגע בנדו"ד (כ"א רק החיוב דישנו בצדקה). וי"ל דמרמו עוד טעם: סגולה לפרנסה בעוה"ז - בכל המצות אינה לבד בצדקה (וכמש"נ - בכפליים מנתינתו)". 62. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מאי נפק"מ כאן הטעם? וי"ל דבוה מוסיף דאפילו אינו בסוג וחי אחיך - בכ"ז שייך הנ"ל, כיון שהוא בכלל בריות (ראה פל"ב) ועפ"ז יומתק שבאווארנט (שלא לדקדק) כל הג' הגבלות: אע"פ שנאמר: (1) וחי - לא ידקדק בוה, (2) אחיך - יתן גם לבריות, (3) עמך - לא יהי' בשוה כ"א יותר להמקבל". 63. מ, א. 64. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לא רק מניעת שכר". 65. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ובמילא גם אם נתן כבר לצדקה כדרוש לפנ"ז ובמילא נתעלמו כל הענינים דלעיל - צריך ליתן עוד בעת המנין כו' - חידוש אגה"ק זו". 66. חגיגה ט, ב. ברכות כו, א. 67. קהלת א, טו. 68. ל' הכתוב - תהלים קכח, ד.

יום שישי	יז אלול	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: תבא, ששי עם פירש"י. תהלים: פג"פז. מט"נא. תניא: והנה מדות . . . "קכג" מדותיהם.		
רבינו הזקן הי' בעצמו הקורא בתורה. פעם אחת לא הי' בליאזנא ש"פ תבא, ושמע אדמו"ר האמצעי – והוא עודנו נער קודם הבר מצוה – הקריאה מאחר. העגמת נפש מהקללות שבתוכחה הביאתו לכאב לב, עד שביוהכ"פ נסתפק רבינו הזקן אם יוכל להתענות. כששאלו את אדהא"מ הרי בכל שנה קוראים פרשה זו, ענה: כשאבא קורא "הערט זיך ניט קיין קללות" [לא נשמעות שום קללות].		

יום ראשון

שבת	חי אלול	ה'תש"ג
לששי עולה הבעל קורא, ומעצמו. שיעורים. חומש: תבא, שביעי עם פירש"י. תהלים: פח"פט. נב"נד. תניא: והנה כ"ז . . . שיתבאר במקומן.		
יום הולדת את הבעש"ט בשנת תנ"ח. יום שנתגלה אליו מורו ורבו הק' [אחיה השילוני] – תפ"ד. יום שנתגלה הבעש"ט – תצ"ד. יום הולדת את רבינו הזקן – תק"ה.		

יום שני

תוכן תורת הבעש"ט בש"פ תבוא ח"י אלול תרנ"ב אחר קבלת שבת: והי' כי תבוא אל הארץ גו'. ארץ ל' מרוצה ול' רצון כדאיתא במדרש. אז דו וועסט צוקומען צום רצון וואָס איז א מתנה מלמעלה און בירושה בכל אחד מישראל, איז די עבודה דארף זיין וישבת, אראָפּטראָגען אין התישבות, ולקחת גו' ושמת בטנא, ממשיך זיין אורות בכלים, והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך, א איד דארף וויסען אז ער גייט פון איין אָרט אין דעם אַנדערען, איז ניט ער גייט אליין נאָר מ'פירט איהם מלמעלה, און די כוונה איז לשכן שמו שם, אויף מפרסם זיין אלקות אין דעם אָרט וואו ער איז [כשתגיע אל ה'רצון' שהוא מתנה מלמעלה ובירושה בכל אחד מישראל, צריכה העבודה להיות 'ישבת' – ל"הורידו", לעשותו מיושב, ולקחת גו' ושמת בטנא, להמשיך אורות בכלים, והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך, על יהודי לדעת שהליכתו ממקום למקום אינה יזמתו אלא מובילים אותו מלמעלה, והכוונה היא לשכן שמו שם, לפרסם אלקות במקום שנמצא בו].

אחר תפלת ערבית חזר עוד הפעם תורה הקודמת והוסיף: והי' כי תבוא גו' בכדי דו זאָלסט צוקומען צום רצון כו', איז דאָס דורך דעם אז והלכת אל המקום גו' לשכן שמו שם, זאָלסט זיך מוסר נפש זיין אויף מפרסם זיין דאָרטען אלקות, מיט וואס איז מען מפרסם אלקות, מיט א ברכה און א פסוק תהלים [על מנת שתגיע לרצון כו', זהו על ידי שוהלכת אל המקום גו' לשכן שמו שם – תמסור את הנפש כדי לפרסם שם אלקות. במה מפרסמים אלקות – בברכה ופסוק תהלים].

יום ראשון	יט אלול	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: נצו"י, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: צ"צו. נה"נו. תניא: טז. אהוביי . . . "248" דף פ'.		
רבינו הזקן זייענדיג נאָך אין וויטעבסק, האָט ער אמאָל געזאָגט א תורה אויפ'ן פסוק אתם נצבים גו', און האָט געטייטשט מחוטב עצך ל' עצה, מ'דארף אויסהאקען די רבות מחשבות בלב		

יום שלישי

איש, שואב מימיו אויסשעפען די מים וואָס מצמיחים כל מיני תענוג.

תרגום חפשי

רבינו הזקן, עוד בהיותו בוויטעבסק, אמר פעם תורה על הפסוק "אתם נצבים גו'", ופירש: מחוטב עצך לשון עצה, יש לעקור [לחטוב] את הרבות מחשבות בלב איש, שואב מימיו לשאוב [החוצה] את המים שמצמיחים כל מיני תענוג.

ה'תש"ג

כ אלול

יום שני

שיעורים. חומש: נצבים וילך, שני עם פירש"י.
תהלים: צז"קג. נח"ס.
תניא: והנה זהו . . . לב ונפש.

דער וואָס איז נידעריג און גראָב הערט ניט אָן די אייגענע גראָבקיט און נידעריקייט [זה שנחות וגם אינו חש את גסותו ונחיתותו הוא].

יום

רביעי

ה'תש"ג

כא אלול

יום שלישי

שיעורים. חומש: נצבים וילך, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קד"קה. סא"סג.
תניא: יז. נודע . . . 250" וע"ש היטב.

אבינו הראשון אברהם בגלל עבודתו במסירת נפש לפרסם אלקותו ית' – אל אחד – לכל בני העולם, זכה להנחיל לזרעו עד סוף כל הדורות את האמונה הטהורה בה' ובתורתו, וכל איש ואשה בישראל יש להם הכח והעוז למסור נפשם על התורה הקדושה.

יום

חמישי

ה'תש"ג

כב אלול

יום רביעי

שיעורים. חומש: נצבים וילך, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קר"קז. סד"סו.
תניא: וזהו שארז"ל . . . מנוחה כו'.

תורת החסידות דורשת, כי תחלה להוכיח צריכים להסיר את הצפרנים, ניט שטעכען זיך [לא לדקור], כי בטופרהא אחידן [בצפרנים נאחזות], יעדער שטאָך איז [כל דקירה היא] קליפה וסטרא אחרא, ואחר נטילת הצפרנים צריך להיות נטילת ידים, כמבואר ענינה בדא"ח, המשכת המוחין למדות.

יום

שישי

ה'תש"ג

כג אלול

יום חמישי

שיעורים. חומש: נצבים וילך, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קח"קיב. סז"סט.
תניא: יח. כתיב . . . 252" בלק"א.

ר' משה, בנו של רבינו הזקן, בלמדו – והוא אז כבן ח"יא שנה – הסוגיא בשבחן של חכמים בגטין (ס"ז, א) נסתפק במאמר רשב"י שם שנו מדותי, שיש בזה שני פירושים: למדו תורתו (רש"י) או מדותי כפשוטו. בתוך כך נכנס רבינו הזקן ואמר – בניגון, כדרכו בקדש: תורה שניתנה לנו כולה מדות טובות, אפילו העונשין שבה הם באמת חסד וטוב, ושני הפירושים אחד הם, והא בהא תליא [זה בזה תלוי]: אי אפשר להיות מדות טובות בלי תורה וא"א לתורה בלי מדות טובות. ככל הנ"ל קרה גם להצ"צ בהיותו בגיל ח"יא שנה.

שבת

קודש

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - י"ז אלול-כ"ג אלול ה'תשס"ו

יום ראשון

הלכות ברכות פרק י

א. ברכות אחרות ודברים אחרים הרבה שאין בהן פתיחה (בברור) ולא תתימה (בברור), תקנו חכמים דרך שבת והודיה להקדוש ברוך הוא, כמו ברכות התפלה שפבר כתבנום; והם אלו: הבונה בית חדש, והקונה בלים חדשים בין יש לו פיוצא בהן בין אין לו - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שהחנינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה'.

ב. וכן הרוצה את חברו לאחר שלשים יום, מברך 'שהחנינו'; ואם ראהו לאחר שנים עשר חדש, מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, מחיה המתים'. הרוצה פרי המתחדש משנה לשנה, בתחלת ראיתו מברך 'שהחנינו'.

ג. שמע שמועה טובה, מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, הטוב והמטיב'; שמע שמועה רעה, מברך: 'ברוך... דין האמת'. ותיב אדם לברך על הרעה בטובת נפש, כדרך שמברך על הטובה בשמחה - שגאמר: "ואהבת את ה' אלהיך, בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך", ובכלל אהבה זו היתרה שנצטוינו בה, שאפלו בעת שיצר לו, יודה וישבח בשמחה.

ד. הגיעה אליו טובה, או ששמע שמועה טובה - אף על פי שהדברים מראין, שטובה זו תגרום לו רעה - מברך 'הטוב והמטיב'; וכן אם נגעה אליו רעה, או ששמע שמועה רעה - אף על פי שהדברים מראין, שרעה זו גורמת לו טובה - מברך 'דין האמת'; שאין מברכין על העתיד להיות, אלא על מה שארע עתה.

ה. ירדו גשמים רבים - אם יש לו שדה, מברך 'שהחנינו'; ואם היתה שלו ושל אחרים, מברך 'הטוב והמטיב'. ואם אין לו שדה, מברך: 'מודים אנטנו לך ה' אלהינו, על כל טפה וטפה שהורדת לנו; ואלו פיננו מלא שירה פים, ולשונונו ונה פהמון גליו, וישפתינו שבת כמרחבי הרקיע, ועינינו מאירות פשמש וכרח, ונדינו פרושות כנשרי שמים, ורגלינו קלות כפאלות - אין אנו מספיקין להודות לך ה' אלהינו, ולברך את שמך מלפנו, אפלו על אחת מאלף אלפי אלפים ורב רבבי רכות פעמים הטובות שעשית עמנו ועם אבותינו. מלפנים - ממצרים גאלתנו ה' אלהינו, מבית עבדים פדינתנו, ברעב ונתנו, ובשבע כלפלתנו, ומחרב הצלתנו, ומדבר מלטתנו, ומחלואים רעים רבים דליתנו מלפנו; ועד הנה עזרונו רחמיך ה' אלהינו, ולא עזבונו חסדיך. על פן, אברים שפלגת בנו, ורוח ונשמה שנפחת באפנו, ולשון אשר שמת בתוך פינו - הן הם ברנה ידו לך, ויברכו את שמך, מלכנו. ברוך אתה ה', רב ההודיות אל התשבחות'.

ו. מאימתי מברכין על הגשמים? משירבו המים על הארץ, ויעלו אבעבועות מן המטר על פני המים, וילכו האבעבועות זה לקראת זה.

ז. אמרו לו: 'מת אביו וירשתו' - אם יש עמו אחין - מברך בתחלה 'דין האמת', ואחר כך 'הטוב והמטיב'; ואם אין עמו אחים, מברך 'שהחנינו'. קצבו של דבר - שכל טובה שהיא לו ולאחרים, מברך 'הטוב והמטיב'; וטובה שהיא לו לבדו, מברך 'שהחנינו'.

ח. ארבעה צריכין להודות - חולה שנתרפא, ותיב ששיצא מבית האסורים, ויורדי הים לפיעלו, והולכי דרכים לפיעו לישוב; וצריכין להודות בפני עשרה, ושנים מהם חכמים, שגאמר: "וירוממוהו בקהל עם, ובמושב זקנים היללהו". וכיצד מודה? עומד ביניהן ומברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, הגומל לחיבים טובות, שגמלני כל טוב'; וכל השומעין אומרים: 'שגמלך טוב, הוא יגמלך, סלה'.

ט. הרוצה מקום שנעשו בו נסים לישאל, כגון ים סוף ומעברות הירדן (נעברו בו ישראל בימי יהושע) - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שעשה נסים לאבותינו במקום הזה; וכן כל מקום שנעשה בו נס לרבים. אבל מקום שנעשה בו נס ליחיד - אותו היחיד וכן בנו מברך לפי שראה אותו המקום: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שעשה לי נס במקום הזה', או: 'שעשה נס לאבי במקום הזה'. הרוצה גב אריות (שהושלך בו דניאל), וכבשן האש (שהושלך בו דניאל) - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שעשה נס לצדיקים במקום הזה'. הרוצה מקום שעובדין בו עבודה זרה - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שנתן ארץ אפים לעובדי רצונו'. מקום שנעקרה ממנו עבודה זרה - אם בארץ ישראל הוא - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שעקר עבודה זרה מארצנו'; ואם בחוץ לארץ הוא - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שעקר עבודה זרה מן המקום הזה'; ואומר בשתיקה: 'כשם שעקרת מן המקום הזה, כך תעקר מכל המקומות, ותשיב לב עובדיהן לעבדך'.

י. הרוצה בתי ישראל בישובן - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, מציב גבול אלמנה'; כתרנגון - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, דין האמת'. הרוצה קברי ישראל - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר יצר אתכם בדין, וזן אתכם בדין, וכלכל אתכם בדין, והחיה אתכם בדין, והמית אתכם בדין, והוא עתיד להקים אתכם לחיי העולם הבא בדין; ברוך אתה ה', מחיה המתים'.

יא. הרוצה שש מאות אלף בני אדם כאחד - אם גוים הן - אומר: "בושה אמכם מאד, חפרה יולדתכם; הנה

רביעי - כשרואה אותה ביום רביעי בבקר, מברך 'עושה בראשית'. וכן כשתחזור הלכנה לתחלת מזל טלה בתחלת החדש, ולא תהיה נוטה לא לצפון ולא לדרום; וכן כשיחזרו כל כוכב וכוכב מתמשת הכוכבים הנשארם לתחלת מזל טלה, ולא יהיה נוטה לא לצפון ולא לדרום; וכן בכל עת שיראה מזל טלה עולה מקצה המזרח - על כל אחד מאלו, מברך 'עושה בראשית'.

יט. הרואה בתי אמות העולם בישובן, אומר: "בית גאים, יסת ה"; בחרבנן, אומר: "אל נקמות, ה', אל נקמות, הופיע". וכן אם ראה קברי אמות העולם, אומר: "בושה אמכם מאד, חפרה יולדתכם".

כ. הנכנס למרחץ - אומר: 'יהי רצון מלפניך ה' אלהי, שתכניסני לשלום, ותוציאני לשלום; ותצילני מזה ומפיוצא בזה, לעתיד לבוא'. וכשיצא מן המרחץ, אומר: 'מודה אני לפניך ה' אלהי, שהצלתני מן האור'.

כא. הנכנס להקיו דם - אומר: 'יהי רצון מלפניך ה' אלהי, שיהא עסק זה לי לרפואה, כי רופא של חנם אתה; וכשיצא, אומר: 'ברוך רופא חולים'.

כב. ההולך למד את גרנו [למדוד כמות פירותיו] - אומר: 'יהי רצון מלפניך ה' אלהי, שתשלח ברכה במעשה ידי; התחיל למד, אומר: 'ברוך השולח ברכה בכרי הזה' [ערימה]. מיד ואחר כך בקש רחמים, הרי זו תפלת שוא; וכל הצועק לשעבר, הרי זו תפלת שוא.

כג. הנכנס לבית המדרש - אומר: 'יהי רצון מלפניך ה' אלהי, שלא אפשל בדבר הלכה, שלא אמר על טמא טהור, ועל טהור טמא, על מתר אסור, ועל אסור מתר; ואל אפשל בדבר הלכה, וישמחו בי חברי [על כשלוני]; ואל יקשלו חברי, ואשמח בהם'.

כד. וביציאתו מבית המדרש, אומר: 'מודה אני לפניך ה' אלהי, ששמת חלקי מיושבי בית המדרש, ולא שמת חלקי מיושבי קרנות; שאני משפכים, והם משפכים - אני משפכים לדברי תורה, והם משפכים לדברים בטלים; אני צמל, והם צמלין - אני צמל ומקבל שחר, והם צמלין ואינן מקבלין שחר; אני רץ, והם רצים - אני רץ לחיי העולם הבא, והם רצין לבאר שחת'.

כה. הנכנס לברך - אומר: 'יהי רצון מלפניך ה' אלהי, שתכניסני לברך זה לשלום; ואם נכנס בשלום - אומר: 'מודה אני לפניך ה' אלהי, שהכנסתני לשלום'. וכשיבקש לצאת - אומר: 'יהי רצון מלפניך ה' אלהי, שתוציאני מברך זה לשלום; יצא בשלום - אומר: 'מודה אני לפניך ה' אלהי, שהוצאתני מברך זה לשלום; וכשם שהוצאתני בשלום, כך תוליכני לשלום, ותסמכני לשלום, ותצעידני לשלום, ותצילני מפך כל אויב ואורב בדרך'.

כו. כללו של דבר: לעולם יצעק אדם על העתיד לבוא, ויבקש רחמים; ויתן הודיה על שעבר, ויודה וישבח כפי פחו. וכל המרבה להודות את ה' וילשבחו תמיד, הרי זה משבח.

אחרית גוים, מדבר ציה וערכה"; ואם ישראל הן, ובארץ ישראל - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, חכם הרזים'. הרואה מתכמי אמות העולם - אומר: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שנתן מתכמתו לבשר ודם; חכמי ישראל, מברך: 'שנתן מתכמתו ליראיו'; מלכי אמות העולם, מברך: 'שנתן מכבודו לבשר ודם'; מלכי ישראל, מברך: 'שנתן מכבודו ליראיו'.

יב. הרואה את הכושי, ואת המשנין בצורת פניהן או באבריהן - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, משנה הבריות'. הרואה סומה, או קטע [בידיו או ברגליו], ומפי שחין, ובהקנין [מלאים בהרות], וכיוצא בהן - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, דין האמת; ואם נולדו בן ממעי אמן, מברך: 'משנה הבריות'. הרואה פיל וקוף וקפוף [מיו 799], מברך: 'ברוך משנה הבריות'.

יג. הרואה בריות טובות ומתקנות ביותר, ואילנות טובות - מברך: 'שפקה לו בעולמו'. היוצא לשדות ולגנות בימי ניסן, וראה אילנות פורחות ונצנים [עלים רכים] עולים - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שלא חסר בעולמו כלום, וברא בו בריות טובות נאות, כדי להתנאות בהן בני אדם'.

יד. על הרוחות שנסבו בוצע [בטערה], ועל הברקים, ועל הרעמים, ועל קול ההברה [רעש] שתשמע בארץ כמו רחים גדולים, ועל האור שבאורי שיראו כאלו הן כוכבים ונפלים ורצים ממקום למקום, או כמו כוכבים שיש להן זנב - על כל אחד מאלו - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שכחו מלא עולם; ואם רצה - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, עושה בראשית'.

טו. על ההרים, ועל הגבעות, על המדברות, ועל הימים, ועל הנהרות - אם ראה אחד מהן אחר שלשים יום - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, עושה בראשית'. הרואה את הים הגדול [אוקיינוס] משלשים יום לשלשים יום או יותר - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, העושה את הים הגדול'.

טז. הרואה קשת בענן - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, זוכר הברית, נאמן בבריתו, וקיים במאמרו'. הרואה לכנה בחדושה - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר במאמרו ברא שחקים, וברוח פיו כל צבאם, חק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידתם, ששים ושמחים לעשות רצון קוניהם, פועלי אמת שפעלתם אמת; וללכנה אמר, שתתחדש להיות עטרת תפארת לעמוסי בטן, שהם עתידין להתחדש כמותה, ולפאר ליוצרים על כבוד מלכותו; ברוך אתה ה', מתחדש חדשים'. **יז.** וצריך לברך ברכה זו מעמד; שכל המברך על החדש בזמנו, כאלו הקביל פני שכינה. ואם לא ברך עליו בלילה הראשון - יש לו לברך עליו עד ששה עשר יום בחדש, עד שתמלא פגיתו [יתמלא עיגולה].

יח. הרואה את החמה ביום תקופת ניסן של תחלת המחזור של שמונה ועשרים, שהתקופה בתחלת ליל

הלכות ברכות פרק יא

א. כל הברכות בלן - פותח בהם ב'ברוך', וחותם בהם ב'ברוך'; חוץ מברכה אחרונה של קריית שמע, וברכה הסמוכה לתקרתה, וברכת הפרות והדומה לה, וברכת עשית המצוות. ואלו הברכות שאמרנו שהן דרך שבת והודיה - יש מהן שהוא פותח ב'ברוך', ואינו חותם, ויש מהן שהוא חותם ב'ברוך', ואינו פותח, אלא מעט מברכות המצוות, כגון ברכת ספר תורה, וכגון רואה קברי ישראל - מאלו שהן דרך שבת והודיה. אבל שאר ברכות המצוות בלן - פותח בהן ב'ברוך', ואינו חותם.

ב. יש מצות עשה שאדם חייב להשתדל ולרדף עד שיעשה אותה, כגון תפלין וספה ולולב ושופר; ואלו הן הנקראין 'חובה', לפי שאדם חייב על כל פנים לעשותן. ויש מצוות שאינן חובה אלא דומין לרשות, כגון מזוזה ומעקה [לגגן] - שאין אדם חייב לשכן בבית החייב במזוזה, כדי שיעשה מזוזה, אלא אם רצה לשכן כל ימיו באהל או בספינה, ויש; וכן אינו חייב לבנות בית, כדי לעשות מעקה. וכל מצות עשה שבין אדם להקדוש ברוך הוא, בין מצוה שהיא חובה, בין מצוה שאינה חובה - מברך עליה קדם לעשייתה.

ג. וכן כל המצוות שהן מדברי סופרים - בין מצוות שהן חובה מדבריהם [מדרבנן], כגון מקרא מגלה והדלקת נר שבת והדלקת נר חנוכה, בין מצוות שאינן חובה, כגון ערוב [חצירות] ונטילת ידים - מברך על הכל קדם לעשייתן, 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו לעשות'. והיכן צונו? בתורה, שכתוב בה: "אשר יאמרו לך - תעשה". נמצא ענין הדברים והצפון, כן הוא - 'אשר קדשנו במצוותיו, שצוה בהן לשמע מאלו, שצונו להדליק נר של חנוכה, או לקרות את המגלה; וכן שאר כל המצוות שמדברי סופרים.

ד. ולמה אין מברכין על גטילת ידים באחרונה [מים אחרונים]? מפני שלא חייבו בדבר זה אלא מפני הסכנה, ודברים שהן משום סכנה, אין מברכין על עשייתן. הא למה זה דומה? למי שסגן את המים ואחר כך שתה בלילה, מפני סכנת עלוקה [תולעת מים טסוכנת], שאינו מברך וצונו לסגן את המים; וכן כל פיוצא בזה.

ה. העושה מצוה, ולא ברוך - אם מצוה שצדק עשייתה קיימת, מברך אחר עשייה; ואם דבר שעבר הוא, אינו מברך. כיצד? הרי שנתעטף בציצית, או שלבש תפלין, או שישב בספה, ולא ברוך תחלה - חוזר ומברך אחר שנתעטף, 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו להתעטף בציצית'; וכן מברך אחר שלבש תפלין, 'להניח תפלין', ואחר שישב בספה, 'לישב בספה'. וכן כל פיוצא באלו.

ו. אבל אם שחט בלא ברכה, אינו חוזר אחר שחיטה ומברך: 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו על השחיטה'; וכן אם פסה הדם בלא ברכה, או הפריש תרומה ומעשרות, או שטבל, ולא ברוך - אינו חוזר ומברך אחר עשייה. וכן כל פיוצא בזה.

ז. אין לך מצוה שמברכין אחר עשייתה לעולם, אלא טבילת הגר בלבד - שאינו יכול לומר 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו', וצדין לא נתקדש ולא נצטווה, עד שיטבל; לפיכך, אחר שיטבל, מברך על הטבילה, מפני שהיה דחוי מעקרו [מלפני הטבילה], ולא היה ראוי לברכה.

ח. כל מצוה שעשייתה היא גמר חיוב, מברך בשעת עשייתה; וכל מצוה שיש אחר עשייתה צווי אחר, אינו מברך אלא בשעה שעושה הצווי האחרון. כיצד? העושה ספה, או לולב, או שופר, או ציצית, או תפלין, או מזוזה - אינו מברך בשעת עשייה 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו לעשות ספה', או 'לולב', או 'שופר', או 'ציצית', או 'תפלין'; מפני שיש אחר עשייתן צווי אחר. ואימתי מברך? בשעה שישב בספה, או כשינענע הלולב, או כשישמע קול השופר, או כשיתעטף בציצית, ובשעת לבישת תפלין, ובשעת קביעת מזוזה. אבל אם עשה מעקה - מברך בשעת עשייה: 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו לעשות מעקה'; וכן כל פיוצא בזה.

ט. כל מצוה שהיא מזמן לזמן, כגון שופר וספה ולולב ומקרא מגלה ונר חנוכה, וכן כל מצוה שהיא קנין לו, כגון ציצית ותפלין ומזוזה ומעקה, וכן מצוה שאינה תדירה ואינה מצויה בכל עת, שהרי היא דומה למצוה שהיא מזמן לזמן, כגון מילת בנו ופדיון הבן - מברך עליה בשעת עשייה 'שהחנינו'. ואם לא ברוך על ספה ולולב וכיוצא בהן 'שהחנינו' בשעת עשייה, מברך עליהן 'שהחנינו' בשעה שיצא ידי חובתו בהן; וכן כל פיוצא בהן.

י. אחד העושה מצוה לעצמו, ואחד העושה אותה לאחרים - מברך קדם עשייתה, 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו לעשות'; אבל אינו מברך 'שהחנינו', אלא על מצוה שעשה לעצמו. היו לפניו מצוות הרבה, אינו מברך 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו על המצוות' - אלא מברך על כל אחת ואחת בפני עצמה.

יא. כל העושה מצוה, בין שהיתה חובה עליו בין שאינה - אם עשה אותה לעצמו, מברך 'לעשות'; עשה אותה לאחרים, מברך 'על העשייה'.

יב. כיצד? לבש תפלין, מברך 'להניח תפלין'; נתעטף בציצית, מברך 'להתעטף בציצית'; ישב בספה, מברך 'לישב בספה'. וכן הוא מברך 'להדליק נר של שבת', ו'לגמר את הלל'. וכן אם קבע מזוזה לביתו, מברך 'לקבע מזוזה'. עשה מעקה לגגו, מברך 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו לעשות מעקה'; הפריש תרומה ומעשרות לעצמו, מברך 'להפריש'; מל את בנו, מברך 'למול את הבן'; שחט פסחו וחיגיתו, מברך 'לשחט'.

יג. אבל אם קבע מזוזה לאחרים, מברך 'על קביעת מזוזה'; עשה להן מעקה, מברך 'על עשיית מעקה'; הפריש להם תרומה ומעשרות, מברך 'על הפרשת תרומה'; מל את בן חברו, מברך 'על המילה'. וכן כל פיוצא באלו.

שפחה ולקח עברה עמה וילדה, הרי זה נמול לשמונה; ואף על פי שלקח העבר בפני עצמו, והרי העבר עצמו מקנת כסף - הואיל וקנה אמו קדם שתלד, נמול לשמונה. ה. לקח שפחה לעבריה [קנה רק העוברים שתוליד], או שלקח שפחה על מנת שלא להטבילה לשם עבדות [שתקבל על עצמה מצוות כאשה] - אף על פי שנוול ברשותו, נמול ביום שנוול; שהרי הנוול הזה, כאלו הוא מקנת כסף לבדו, וכאלו היום קנהו, שאין אמו בכלל שפחות [של] ישראל, כדי שיהיה הבן יליד בית. ואם טבלה אמו [לשם עבדות] אחר שילדה, הרי זה נמול לשמונה.

ו. לקח עבד גדול מן הגוים, ולא רצה העבד למול - מגלגלין עמו [משכנעים אותו] כל שנים עשר חדש; ותר על פן, אסור לקימו כשהוא ערל, אלא חוזר ומוכרו לגוים. ואם התנה עליו מתחלה, והוא אצל רבו הגוי, שלא נמול אותו - מתר לקימו והוא ערל; ובלבד שיקבל עליו שבע מצוות שנוצטוו בני נח, ויהיה כגר תושב [כגוי שקיבל ד' מצוות]; אבל אם לא קבל עליו שבע מצוות, יהרג מיד. ואין מקבלין גר תושב, אלא בזמן שהיובל נוהג.

ז. גוי שנכנס לקהל ישראל, חיב מילה תחלה; ואם מל כשהיה גוי, צריך להטיף ממנו דם ברית כשיהגיר. וכן קטן שנוול כשהוא מהול, צריך להטיף ממנו דם ברית ביום השמיני. אנדרוגינוס, והוא הילוד שיש לו זכרות כזכר ונקבות כנקבה - צריך למול אותו בשמיני; וכן יוצא דפן [נוול בניתוח קיסרי]. ומי שיש לו שתי ערלות, מלין את שתיהן בשמיני.

ח. אין מלין לעולם אלא ביום, אחר עלות השמש - בין ביום השמיני, שהוא זמנה, בין שלא בזמנה, שהוא מתשיעי והלאה, שנאמר: "וביום השמיני" - "ביום", ולא בלילה. ואם מל משעלה עמוד השחר, פשוט. וכל היום פשוט למילה; ואף על פי כן, מצוה להקדים בתחלת היום - וריון, מקדימין למצוות.

ט. מילה בזמנה, דוחה את השבת; ושלא בזמנה - אינה דוחה לא את השבת, ולא את יום טוב. ובין בזמנה ובין שלא בזמנה, דוחה את הצרעת. כיצד? שאם היה בהרת [נגע צרעת] בעור הערלה, חותכה עם הערלה; אף על פי שקציצת נגע הצרעת בלא תעשה - יבוא עשה, וידחה את לא תעשה.

י. כשם שמילת הבנים דוחה את השבת - כך מילת העבדים שהן נמולין לשמונה דוחה את השבת, אם חל שמיני שלהן בשבת; חוץ מליד בית שלא טבלה אמו עד שילדה - שאף על פי שנמול לשמונה, אינו דוחה את השבת.

יא. קטן שנוול כשהוא מהול, ומי שנוול בחדש השמיני לעבורו קדם שתגמר בריתו שהוא כנפל מפני שאינו חי, יוצא דפן, ואנדרוגינוס, ומי שיש לו שתי ערלות - אינן דוחין את השבת, אלא נמולין באחד בשבת, שהוא יום תשיעי להן.

יד. עשה המצוה לו ולאחרים כאחד - אם היה מצוה שאינה חובה, מברך 'על העשיה'; לפיכך הוא מברך 'על מצות ערוב'. היה חובה ונתפנון להוציא עצמו מידי חובה, ולהוציא אחרים - מברך 'לעשות'; לפיכך הוא מברך 'לשמע קול שופר'.

טו. נטל את הלולב - מברך 'על נטילת הלולב'; שפיון שהגביהו, יצא ידי חובתו. אבל אם ברך קדם שיטל - מברך 'לטל לולב', כמו 'לישב בספה'. ומכאן אתה למד, שהמברך אחר שעשה, מברך 'על העשיה'. אבל נטילת ידים ושחיטה, הואיל וכדברי הרשות הן - אפלו שחט לעצמו - מברך 'על השחיטה' ו'על פסוי הדם', ו'על נטילת ידים'. וכך הוא מברך 'על בעור חמץ', בין שפדק לעצמו בין שפדק לאחרים - שמצת שגמר בלבד לבטל, נעשת מצות הבעור קדם שיפדק, כמו שיתבאר במקומו. טז. כל דבר שהוא מנהג - אף על פי שמנהג נביאים הוא, כגון נטילת ערבה בשביעי של חג, ואין צריך לומר מנהג חכמים, כגון קריאת ההלל בראשי חודשים ובחלו של מועד של פסח - אין מברכין עליו. וכן כל דבר שסתפק לך אם טעון ברכה אם לאו, עושין אותו בלא ברכה. ולעולם יזהר אדם מברכה שאינה צריכה, וברכה בפרכות הצריכות; וכן דוד אומר: "בכל יום אברכה".

ברוך רחמנא דסימן

הלכות מילה

מצות עשה אחת, והיא למול את הזכרים ביום השמיני. ובאור מצוה זו - בפרקים אלו.

הלכות מילה פרק א

א. מילה - מצות עשה שחיבין עליה ברת, שנאמר: "וערל זכר, אשר לא ימול את בשר ערלתו - ונכרתה הנפש ההיא מעמיה". ומצוה על האב למול את בנו, ועל הרב [האדון] למול את כל עבדיו [הכנענים] "יליד בית, ומקנת כסף". עבר האב או האדון ולא מל אותן, בטל מצות עשה; ואינו חיב ברת, שאין הכרת תלוי אלא בערל עצמו. ובית דין מצוין למול אותו הבן או העבד, בזמנו; ולא יניחו ערל, לא בישראל, ולא בעבדיהן.

ב. אין מלין בנו של אדם שלא מדעתו, אלא אם בן עבר ונמנע למולו, שפית דין מלין אותו על כרחו. ונתעלם מבית דין, ולא מלו אותו - כשיגדל, הוא חיב למול את עצמו; וכל יום ויום שיעבר עליו משיגדל ולא ימול את עצמו, הרי הוא מבטל מצות עשה; אבל אינו חיב ברת, עד שזמנו והוא ערל, במזיד.

ג. אחד עבד שנוול ברשות ישראל, ואחד עבד הנלקח מן הגוים - הכל, חיב הרב למולן; אלא שיליד בית, נמול לשמונה; ומקנת כסף, נמול ביום שנולקח - אפלו לקחו ביום שנוול, נמול ביומו.

ד. יש מקנת כסף [עבד שנקנה] שנמול לשמונה, ויש יליד בית [שנוול לשפחות] שנמול ביום שנוול. כיצד? לקח

יום שני

הלכות מילה פָּרָק ב

א. הפל כשרין למול; ואפלו הערל ועבד וקטן ואשה מלין, במקום שאין שם איש. אבל גוי, לא ימול כלל; ואם מל, אינו צריך לחזור ולמולו שנייה. ובכל מלין, אפלו בצר [אבו חדה] ובזכוכית, ובכל דבר שכורת; ולא ימול בקרומית [חוד] של קנה, מפני הספנה. מצוה מן המבחר למול בברזל, בין בספין בין במספנים; ונהגו כל ישראל בספין.

ב. כיצד מוהלין? חותכין את כל העור החופה את העטרה, עד שתתגלה כל העטרה; ואחר כך פורעין את הקרום הרך שלמטה מן העור בצפרן, ומחזירו לכאן ולכאן, עד שינאה בשר העטרה. ואחר כך מוצץ את המילה, עד שיצא הדם ממקומות רחוקים, כדי שלא יבוא לידי ספנה; וכל מל שאינו מוצץ, מעבירין אותו [מפטרין אותו מהיות מוהל]. ואחר שמוצץ, נותן עליה אספלונית או רטיה [מיני תחבושות] וכיוצא בהן.

ג. יש ציצין [שאריות עור העטרה] מעכבין את המילה, ויש ציצין שאין מעכבין. כיצד? אם נשאר מעור הערלה, עור החופה את רב גבהה של עטרה - הרי זה ערל כמות שהיה; ואותו העור החופה הנוותר, הוא ציץ המעכב. ואם לא נשאר ממנו אלא מעט, שאינו חופה רב גבהה של עטרה - זה הוא ציץ שאינו מעכב.

ד. המל - כל זמן שעוסק במילה - חוזר בין על ציצין המעכבין, בין על ציצין שאינן מעכבין. פֶּרַשׁ [סילק ידיו] - על ציצין המעכבין, חוזר; על ציצין שאינן מעכבין, אינו חוזר. מל ולא פרע את המילה, כאלו לא מל.

ה. קטן שבשרו רך ומדלדל [רפוי], או שהיה בעל בשר עד שינאה כאלו אינו מהול - רואין אותו בעת שיתקשה: אם נראה שהוא נמול, אינו צריך כלום; וצריך לתקן [לדחוק] הבשר מפאן ומפאן, מפני מראית העין. ואם בעת שיתקשה לא יראה שהוא נמול - חוזרין וקוצצין מן הבשר המדלדל מפאן ומפאן, עד שתראה העטרה גלויה בשעת קשוי. ודבר זה, מדברי סופרים; אבל מן התורה, אף על פי שהוא נראה כערל, הואיל ומל, אינו צריך למול פעם שנייה.

ו. עושין כל צרכי מילה בשבת, מלין ופורעין ומוצצין, וחוזר על ציצין המעכבין, אף על פי שפרש; ועל ציצין שאינן מעכבין, כל זמן שלא פרש; ונותן עליה אספלונית. אבל מכשירי מילה, אינן דוחין את השבת. כיצד? הרי שלא מצאו ספין - אין עושין ספין בשבת, ולא מביאין אותו במקום למקום; ואפלו במבוי [רחוב סתום משלושה צדדים] שאינו מערב [שלא עשו בו עירוב], אין מביאין אותו מחצר לחצר, ואין ערוב דבריהם נדחה מפני הקצת הספין, הואיל ואפשר להביאו מערב שבת.

ז. וכן אין שותקין לה [למילה] סממנין [מיני רפואה],

יב. מי שנולד בין השמשות, ספק ביום ספק בלילה - מונין מן הלילה, ונמול בתשיעי שהוא ספק שמיני. ואם נולד ערב שבת בין השמשות - אינו דוחה את השבת, אלא נמול באחד בשבת; שאין דוחין את השבת מספק.

יג. מי שנולד בחדש השמיני - אם היה שלם בשערו ובצפרניו - הרי זה נולד שלם וכן שבועה הוא, אלא שגשתה; ומתיר לטלטלו בשבת ואינו באבן, ומלין אותו בשבת. אבל אם נולד ושערו לקוי, ואין צפרניו שלמין בבריתן - הרי זה בן שמונה ודאי, שלא היה ראוי להולד אלא בתשעה, ויצא קדם שיגמר; לפיכך, הוא חשוב כאבן, ואסור לטלטלו בשבת. ואף על פי כן, אם שקה שלשים יום - הרי הוא נולד של קמא, והרי הוא כשאר הנולדין לכל דבר; שכל ששקה שלשים יום באדם, אינו נפל.

יד. מי שנולד בחדש השביעי לעבורו - אם נולד שלם - הרי זה נולד של קמא, ומלין אותו בשבת. ספק בן שבועה, ספק בן שמונה - נמול בשבת מפל פנים: אם בן שבועה הוא ושלם הוא, בדין שידחה שבת; ואם בן שמונה הוא, הרי זה שמל כמתחף בשר הוא, לפי שזה נפל, אם הוא בן שמונה.

טו. הוציא העבר ראשו חוץ למעי אמו בין השמשות - אף על פי שלא יצא כלו אלא בלילי שבת, אין מלין אותו בשבת. וכל מי שאינו דוחה את השבת - אינו דוחה את יום טוב ראשון; ודוחה את יום טוב שני. ובשני ימים טובים של ראש השנה, אינו דוחה לא את הראשון ולא את השני; וכן מילה שלא בזמנה, אינה דוחה שני של ראש השנה.

טז. חולה, אין מלין אותו עד שיבריא; ומונין לו מצת שיחיה מחליו, שבעת ימים מצת לעת, ואחר כך מלין אותו. במה דברים אמורים? בשחלצתו חמה [יצאה ממנו הקדחת], וכיוצא בזה [של כל הגוף]; אבל אם באבו לו עיניו - בעת שיתפתחו עיניו ויברפאו, מלין אותו מיד. וכן כל כיוצא בזה [שהחולי הוא באבר מסויים].

יז. קטן שנמצא בשמיני שלו ירק ביותר - אין מלין אותו, עד שיפיל [יתווסף] בו דם ויחזרו מראיו כמראה הקטנים הבריאים. וכן אם היה אדם ביותר כמי שצבעו [אותו] - אין מלין אותו, עד שיפלע בו דמו ויחזרו מראיו כשאר הקטנים; מפני שזה חלי הוא. וצריך להזהר בדברים אלו הרבה, ואין מלין אלא נולד שאין בו שום [שום] חלי; שספנת נפשות דוחה את הכל, ואפשר למול לאחר זמן; ואי אפשר להחזיר נפש אחת מישראל לעולם.

יח. אשה שמלה [נתנה למול את] בנה ראשון ומת מחמת המילה שהכשילה את לחו, וכן מלה את השני ומת בן מחמת המילה, בין מבעל זה, בין מבעל אחר - הרי זו לא תמול את השלישי בזמנו, אלא ממתנין לו עד שיגדיל מעט ויתחזק לחו.

שמים וארץ, שנאמר: "אם לא בריתי יומם ולילה - חקות שמים וארץ לא שמתיו".

ה. המל את עבדו - מברך: 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו למול את העבדים ולהטיף מהן דם ברית, שאלמלא דם ברית, לא נתקדמו שמים וארץ, שנאמר: "אם לא בריתי יומם ולילה - חקות שמים וארץ לא שמתיו". ואם מל עבד של אחרים, מברך 'על מילת העבדים'. והמל אדם גדול - צריך לכסות ערותו עד שיברך, ואחר כך מגלהו ומל אותו.

ו. גוי שמל קדם שיתגיר, וקטן שנולד כשהוא מהול - כשמיטיפין מהן דם ברית, אינן צריכין ברכה. וכן אנדרוגינוס (שיש לו סימני זכרות ונקבות) - אין מברכין על מילתו, מפני שאינו ודאי.

ז. גוי שצריך לחתוף ערלתו מפני מכה או שחין שנולד בה - אסור לישראל לחתוף לו אותה; שהגויים - לא מעלין [מצילין] אותן מידי מיתה, ולא מורידין אותן אליה, ואף על פי שנעשית מצוה ברפואה זו, שהרי לא נתפנן למצוה. לפיכך, אם נתפנן הגוי למילה, מתר לישראל למול אותו.

ח. מאוסה היא הערלה שנתגנו בה הרשעים, שנאמר: "כי כל הגוים ערלים". וגדולה היא המילה, שלא נקרא אברהם אבינו שלם, עד שמל, שנאמר: "היתהלף לפני, ונהיה תמים, ואתנה בריתי ביני ובינך". וכל המפר בריתו של אברהם אבינו, ונהיח ערלתו [שלא נימול], או משקה [כיסה העטרה שלא יהא נראה מהול] - אף על פי שיש בו תורה ומעשים טובים הרבה, אין לו חלק לעולם הבא.

ט. בוא וראה, כמה תמונה מילה: שלא נתלה [המתין המלאך] למשה ובנו עליה אפלו שעה אחת, אף על פי שהיה בדרך [וביקש המלאך להורגו על שלא מל]. וכל מצוות התורה נכרתו עליהן שלש בריתות בלבד, שנאמר: "אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה לכרות את בני ישראל בארץ מואב, מלבד הברית אשר כרת אתם בחרב"; ושם הוא אומר: "אתם נצבים היום... לעברך בברית ה' אלהיך". הרי שלש בריתות. ועל המילה, נכרתו שלש עשרה בריתות עם אברהם אבינו: "ואתנה בריתי ביני ובינך", "אני, הנה בריתי אתך", "והקמתי את בריתי ביני ובינך", "לברית עולם", "ואתה את בריתי תשמר", "זאת בריתי אשר תשמרו", "והנה לאות בריתי", "והנה בריתי בבשרכם", "לברית עולם", "את בריתי הפר", "והקמתי את בריתי אתו", "לברית עולם", "ואת בריתי אקים את יצחק".

ברוך רמנא דסייען.

סדר תפלות כל-השנה

נהגו העם לקרות בכל-יום בשחר. אחר שקורין פְרִשֵׁת 'צו' וברכת כהנים קורין משנה זו: אלו דברים שאין להם שעור הפאה והכפונים וְהָרְאִינָם וְגַמְלֵתָם חֲסָדִים וְתַלְמוּד תּוֹרָה. אלו

ואין מחמין לה חמין, ואין עושין לה אספולוגית, ואין טורפין [מערבים] יין ושמן. לא שחק כמון [מיו זרע] מערב שבת, לועס בשניו ונותן; ואם לא טרף יין ושמן, נותן זה לעצמו וזה לעצמו. זה הכלל: כל שאפשר לעשותו מערב שבת, אינו דוחה את השבת; אבל אם שכחו ולא הכינו המכשירין, תדחה המילה לתשיעי.

ח. מלו את הקטן בשבת, ואחר כך נשפכו החמין או נתפזרו הסממנין - עושין לו הכל בשבת, מפני שספגה היא לו. מקום שדרפן להרחיץ את הקטן, מרחיצין אותו בשבת: ביום המילה בין לפני המילה בין לאחר המילה, או בשלישי של מילה שחל להיות בשבת, בין רחיצת כל גופו בין רחיצת מילה, בין בחמין שהוחמו מערב שבת בין בחמין שמחמין לו בשבת - מפני שספגה היא לו.

ט. שכחו ולא הביאו ספין מערב שבת, אומרים לגוי להביא ספין בשבת, ובלבד שלא יביא אותו דרך רשות הרבים. כללו של דבר: כל דבר שעשיתו בשבת אסורה עלינו משום שבות [איסור מדרבנן להרבות השביתה בשבת], מתר לנו לומר לגוי לעשות אותן כדי לעשות מצוה בזמנה; ודבר שעשיתו אסורה עלינו משום מלאכה, אסור לנו לומר לגוי לעשותו בשבת.

י. מכשירי מילה [דברים המסייעים למילה], אפלו בזמנה - אינן דוחין את יום טוב, הואיל ואפשר לעשותן מערב יום טוב; וקל וחומר הדברים: אם לא דחו מכשירי מילה שבות שהיא מדבריהם, היאך ידחו לא תעשה של תורה? אבל שוחקין לה סממנין ביום טוב, הואיל וראויין לקדשה [לתבל בהם תבשיל], וטורפין לה יין ושמן.

הלכות מילה פרק ג

א. המל - מברך קדם שימול 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו על המילה', אם היה מל בן חבור; ואם מל בנו, מברך 'למול את הבן'. ואבי הבן מברך ברכה אחרת: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו; שמצוה על האב למול את בנו, יתר על המצוה שמצוין כל ישראל שימולו כל ערל שביניהן; לפיכך, אם אין שם אביו, אין מברכין אחרים ברכה זו. ויש מי שהורה שיברכו אותה בית דין או אחד מן העם; ואין ראוי לעשות כן.

ב. ואם היו שם עומדין - אומרים: 'בשם שהכניסתו לברית, בן תכניסוהו לתורה ולחפה ולמעשים טובים'.

ג. ואחר כך מברך אבי הבן, או המל, או אחד מן העם העומדין שם: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדש ידך מבטן, וחק בשארו שם, וצאצאיו חתם באות ברית קדש; על בן בשכר זאת אל חי חלקנו לעד צורנו, צוה בצואת קדושים להציל ידידות שארנו משחת; ברוך אתה ה', כורת הברית'. ואבי הבן מברך 'שהחנינו'.

ד. המל את הגרים - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו למול את הגרים ולהטיף מהם דם ברית, שאלמלא דם ברית, לא נתקדמו

הגדול והקדוש בעולמך ובישועתך פרום ותגביה קרננו. ברוך המקדש שמו ברכים. אתה הוא יי אלהינו בשמים ממעל ועל הארץ מתחת ובשמי השמים העליונים. אתה הוא ראשון ואתה הוא אחרון ומבלעדיך אין אלהים. קבץ קניף מארבע כנפות הארץ נכירו ונדעו כל באי עולם כי אתה הוא האלהים לבדך לכל ממלכות הארץ. אתה עשית את השמים ואת הארץ. ומי בכל מעשה ידיך בעליונים או בתחתונים מי שיאמר לך מה תעשה. אבינו שבשמים עשה עמנו כמו שהבטחתנו על ידי חוזה בעת ההיא אביא אתכם ובעת קבצי אתכם פיאתן אתכם לשם ולתהלה בכל עמי הארץ בשובי את שבותיכם לעיניכם אמר יי ונאמר (נחמיה ט, ו): אתה הוא יי לבדך אתה עשית את השמים שמי השמים וכל צבאם הארץ וכל אשר עליה הימים וכל אשר בהם ואתה מחיה את כלם וצבא השמים לך משפתותים. אתה הוא יי האלהים אשר בחרת בצבאם והוצאתו מאור כשדים ושמת שמו אברהם. אתה הוא ושנותיך לא תמו. יי מלך יי מלך יי מלך לעולם ועד. יי מלך כו' עד ברוך יי לעולם אמן ואמן.

ברכה ראשונה שמברכין לפני פסוקי הזמירות זהו נסחה: ברוך שאמר והיה העולם. ברוך הוא. ברוך אומר ועושה. ברוך גוזר ומקיים. ברוך מרחם על הארץ. ברוך מרחם על הבריות. ברוך מעביר אפלה ומביא אורה. ברוך משלם שכר טוב ליראיו. ברוך שאין לפניך לא עולה לא שכתה ולא כזב ולא מרמה לא משוא פנים ולא מקח שחד. ברוך אל חי לעד וקיים לנצח. ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. האל המהלל בפי עמו משבח ומפאר בלשון כל חסידיו ועבדיו. ובשירי דוד עבדך משיחך נהללך יי אלהינו בשבחות ובזמירות נודך ונשבחך ונפאריך ונזכיר שמך מלפנו אלהינו יחיד חי העולמים. משבח ומפאר עדי עד שמו. ברוך אתה יי מלך מהלל בתשבחות. וקורין פסוקין אלו: יהי כבוד יי לעולם ישמח יי במעשיו כו' (תהלים קד, לא) אשרי כו' עד סוף תלים. ואתר-כך קורא פסוקים אלו: ברוך יי לעולם אמן ואמן (שם פט, ג).

דברים שאדם אוכל פרותיהן בעולם הזה והקורן קימת לו לעולם הבא. כבוד אב ואם וגמילות חסדים ועיון תפלה ובקור חולים והשפמת בית המדרש והקנסת אורחים והקצאת שלום בין אדם לחברו ותלמוד תורה כנגד כלם. אמר רבי זירא (ברכות לא). בנות ישראל הן החמירו על עצמן שאפלו רואות טפת דם פתחיהן יושבות עליה שבעה נקיים. תנא דבי אליהו (מגילה כח): כל השונה הלכות בכל יום מבטח לו שהוא בן העולם הבא, שנאמר (חבקוק ג, ו): "הליכות עולם לו". אל תקרי "הליכות" אלא "הלכות". אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא (ברכות סד). תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם. שנאמר (ישעיה נד, יג): "וכל בניך למודי יי וכו'. מזמור לדוד יי מי יגור באהלך מי ישפן בהר קדשך הולך תמים ופועל צדק. לעולם (תנא דבי אליהו פרק בא) יהא אדם ירא שמים בסתר ומודה על האמת ודובר אמת בלבבו וישכם ויאמר רבון העולמים לא על צדקותינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך כי על רחמיך הרבים. מה אנו מה חיינו מה חסדנו מה צדקתנו מה כחננו ומה גבורתנו מה נאמר לפניך יי אלהינו הלא כל הגבורים כאין לפניך ואנשי השם כלא היו וחכמים כבלי מדע ונבונים כבלי השכל כי כל מעשינו תהו ובהו וימי חיינו הכל לפניך כמו שכתוב בדברי קדשך (קהלת ג, יט), "ומותר האדם וגו'. אבל אנחנו עמך בני בריה. בני אברהם אהבה שנשבעת לו בהר המוריה. גרע יצחק יחידך שנעקד על גבי מזבחה. עדת יעקב בנה כבורך שמאחבתך שאחבת אותו ומשמחתך ששמחת בו קראת אותו ישראל וישרון. לפיכך אנו חייבין להודות לך ולשבחך ולפאריך ולתן שבח והודאה לשמך. וחייבין אנו לומר לפניך בכל יום ערב ובקר שמע ישראל יי אלהינו יי אחד. אשרינו מה טוב חלקנו מה נעים גורלנו מה יפה רשתנו. אשרינו שאנו משכימין ומעריבין בכל יום תמיד ערב ובקר ואמרים שמע ישראל יי אלהינו יי אחד. אתה הוא קדם שנברא העולם אתה הוא אחר שנברא העולם אתה הוא בעולם הזה ואתה הוא לעולם הבא. אתה הוא ראשון ואתה הוא אחרון קדש שמך

בְּרָכָה ראשונה שלפני קריאת שמע זו היא נסחה. ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם יוצר אור ובורא חשך כו' עד יוצר המאורות. בְּרָכָה שנייה — אהבת עולם אהבתנו יי אלהינו חמלה גדולה ויתרה חמלת עלינו אבינו מלכנו כו' עד בעמו ישראל באהבה:

בְּרָכָה אחרונה שלאחר קריאת שמע זו היא נסחה: אמת ויציב וכו' עד ברוך אתה יי גאל ישראל.

ובערבית — בְּרָכָה ראשונה ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר בדברו מעריב ערבים עד ברוך אתה יי המעריב ערבים. בְּרָכָה שנייה — אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת וכו' עד ברוך אתה יי אוהב עמו ישראל. בְּרָכָה ראשונה שלאחר קריאת שמע של ערבית זו היא נסחה: אמת ואמונה כל־זאת קים עלינו כו' עד ברוך אתה יי גאל ישראל. בְּרָכָה אחרונה זו היא נסחה: השכיבנו יי אלהינו לשלום וכו' עד ברוך שומר עמו ישראל לעד. ברוך יי לעולם אמן ואמן כו' (תהלים פט, ג) עד פדיטה אותי יי אל אמת. יראו עינינו וישמח לבנו כו' עד יי מלך יי מלך יי מלך לעולם ועד. ונהגו מקצת העם לברך פסוקים באמצע בְּרָכָה וקוראין בנסח זה: ויֵרָא כֹּל־הָעָם ויִפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם ויאמרו יי הוא האלהים יי הוא האלהים (מלכים־א יח, ט). הושיענו אלהי ישענו וקבצנו והצילנו מן־הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך (דברי הימים־א טז, לה). כי לא ישש יי את־עמו בעבור שמו הגדול כי הואיל יי לעשות אתכם לו לעם (שמואל־א יב, כב). ועלו מושיעים בהר ציון לשפט את־הר עשו והיתה ליי המלוכה (עובדיה א, כא). והיה יי למלך על־כָּל־הָאָרֶץ ביום ההוא יהיה יי אחד ושמו אחד (זכריה יד, ט). אלהינו שבשמים יחד שמך הקרוי עלינו קים את־שמך ומלכותך עלינו תמיד. בְּיָדְךָ נפשות החיים והמתים אשר בידו נפש כל־חי ורוח כל־בשר איש. בְּיָדְךָ אפקיד רוחי פדיטה אותי יי אל אמת (תהלים לא, ו). ואנחנו עמך וצאן מעעיתך נוֹדָה לך לעולם לדור ודור נספר תהלתך (שם עט, יג). יי הצילה נפשי משפת־שקר מלשון רמיה (שם קב, ב). ישראל נושע ביי תשועת

יי לעולם אמן ואמן. ויברך דויד את־יי לעיני כל־הקהל ויאמר דויד ברוך אתה יי אלהי ישראל וכו' (דברי הימים־א כט, ייד).

בְּרָכָה אחרונה של אחר פסוקי הזמירות זהו נסחה: ישתבח שמך לעד מלכנו האל המלך הגדול והקדוש בשמים ובארץ. פי לך נאה יי אלהינו ואלהי אבותינו וכו'. וקורא השירה עד סופה כמנהג המקום.

בשפת נהגו כל־העם להוסיף לפני בְּרָכָה זו נסח זה. נשמת כל־חי תברך את־שמך יי אלהינו. ורוח כל־בשר תפאר ותרום זכרך מלכנו תמיד לדור ודור. ומעולם ועד עולם אתה אל. ומבלעדיך אין אלהים ואין לנו מלך גואל ומושיע פודה ומציל בכל־עת צרה וצוקה אלא אתה. מפרנס ומרחם. אלוה כל־בריות. אדון התולדות. המהלל בתשבחות. המנהג עולמו בחסד ובריותיו ברחמים רבים. אלהים אמת לא ינום ולא ישן. המעורר ישנים והמקיץ נרדמים. סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים. ולך אנחנו מודים. ואלו פינו מלא שירה פים ולשוננו רנה כהמון גליו ושפתותינו שבח כמרחבי רקיע ועינינו מאירות בשמש וכירח וידינו פרושות כנשרי שמים ורגלינו קלות כאילות אין אנו מספיקין להודות לך יי אלהינו ואלהי אבותינו ולברך את־שמך על־אחת מאלף אלפי אלפים רב רבי [רבי] רכבות פעמים הטובות נסים וגבורות שעשית עמנו ועם אבותינו. מלפנים ממצרים גאלתנו יי אלהינו מבית עבדים פדיתנו. ברעב זנתנו ובשבע כלכלתנו. מחרב הצלתנו ומדבר מלטתנו ומחלאים רעים רבים דליתנו (רוממתנו). ועד הנה עזרנו רחמך יי אלהינו ולא עזבונו חסדיך. על פן אברים שפלתנו בנו ורוח ונשמה שנפחת באפינו ולשון אשר שמת בפינו הן הם יודו ויברכו את־שמך יי אלהינו וכו' ישתבח וכו'. וכן נהגו לקרות כל "מזמור שיר ליום השבת" (תהלים כב). קדם שיתחילו פסוקי הזמירות ביום השבת וביום הפפורים. ויש מקומות שנהגו לקרות הלל הגדול בשבתות קדם פסוקי הזמירות. ויש מקומות שנהגו לקרות שיר המעלות (תהלים

קכא־קכד) — הכל כמנהגם:

עולמים לא תבשו ולא תפלמו עד עולמי עד (ישעיה מה, יז). יהי יי אלהינו עמנו באשר היה עם-אבותינו. אל-יעזבנו ואל-יטשנו להטות לבבנו אליו ללכת בכל-דרכיו לשמר מצותיו וחקיו ומשפטיו אשר צנה את-אבותינו (מלכים-א ח, נו). כל הנשמה תהלל יה הללויה (תהלים קנ, ו). ברוך יי ביום. ברוך יי בלילה. ברוך יי בשכבנו. ברוך יי בקומנו. תמיד נהללך סלה ונשים בחקיך ובאמונתך. ברוך אתה יי המולך בכבודו חי וקיים תמיד ימלך עלינו וכו' :

יום שלישי

נסח ברכות התפלה וסדורן

א ברוך אתה יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא וכו': ב אתה גבור לעולם אדני מחיה מתים אתה רב להושיע (מוריד הטל). (משיב הרוח ומוריד הגשם). מכלכל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים סומך נופלים וכו': ג אתה קדוש ושםך קדוש וקדושים בכל-יום והללוך סלה. ברוך אתה יי האל הקדוש: ד אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה וחננו מאתך דעה חכמה ובינה והשכל. ברוך אתה יי חונן הדעת: ה השיבנו אבינו לתורתך ודבקנו במצותיך וקרבתנו מלכנו לעבודתך והחזירנו בתשובה שלמה לפניך. ברוך אתה יי הרוצה בתשובה: ו סלח לנו אבינו כי חטאנו מחל לנו מלכנו כי פשענו לך כי אל טוב וסלח אתה. ברוך אתה יי חנון המרבה לסלח: ז ראה-נא בענינו וריבה ריבנו ודון דיננו ומהר לגאולנו כי אל מלך גואל חזק אתה. ברוך אתה יי גואל ישראל: ח רפאנו יי אלהינו ונרפא הושיענו ונושעה כי תהלתנו אתה. והעלה רפואה שלמה לכל-תחלואינו כי אל רופא ורחמן אתה. ברוך אתה יי רופא חולי עמו ישראל: ט ברכנו יי אלהינו בכל-מעשה דינו וברך את-שנותינו ותן (טל ומטר לברכה) ברכה על-כל-פני האדמה ושבע את-העולם מברכותיך ורוה פני תבל. ברוך אתה יי מברך השנים: י תקע בשופר גדול לחרותנו ושא נס לקבץ את-כל-גליותנו מארבע כנפות כל-הארץ לארצנו. ברוך אתה יי מקבץ נדחי עמו ישראל: יא השיבה שופטינו כבראשונה

ויועצינו כבתחלה והסר ממנו גזון ואנחה ומלך עלינו אתה לברך בחסד וברחמים בצדק ובמשפט. ברוך אתה יי מלך אוהב צדקה ומשפט: יב למלשינים אל תהי תקוה וכל-האפיקורסין כלם כרעע יאבדו ומלכות זדון תעקר ותשבר במהרה בימינו. ברוך אתה יי שובר רשעים ומכניע זדים: יג על-החסידים ועל-הצדיקים ועל-גרי הצדק ועל-שארית עמך בית ישראל יהמו רחמיך יי אלהינו ותן שכר טוב לכל-הבוטחים בשמך באמת וכו': יד תשכן בתוך ירושלים עירך באשר דברת ובנה אותה בנין עולם במהרה בימינו. ברוך אתה יי בונה ירושלים: טו את-צמח דוד במהרה תצמיח וקרנו תרום בישועתך. ברוך אתה יי מצמיח קרן ישועה: טז שמע קולנו יי אלהינו וחוס ורחם עלינו וקבל ברחמים וברצון את-תפלתנו מלכנו ריקם אל תשיבנו כי אתה שומע וכו': יז רצה יי אלהינו בעמך ישראל ולתפלתם שעה והשב העבודה לדביר ביתך ואשי ישראל ותפלתם וכו' ברוך אתה יי המחזיר שכינתו לציון: יח מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו צור חיינו ומגן ישענו אתה לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך על-חיינו וכו': יט שים שלום טובה וברכה חן וחסד ורחמים עלינו ועל-ישראל עמך וברכנו כלנו ממאור פניך נתת לנו יי אלהינו תורה וחסים אהבה וכו'.

בימות החמה אומר בברכה (שניה), "רב להושיע מוריד הטל מכלכל חיים בחסד" וכו'. ומברך ברכה תשיעית בנסח זה "ברכנו יי אלהינו בכל-מעשה דינו וברך את-שנתנו בטללי רצון ברכה ונדכה פשנים הטובות. ברוך אתה יי מברך השנים". כליל מוצאי שבת ובמוצאי יום הכפורים ובמוצאי ימים טובים מברך ברכה רביעית בנסח זה "אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה. אתה הבדלת בין קדש לחל בין אור לחשך בין ישראל לעמים בין יום השביעי לששת ימי המעשה. פשם שהבדלת בין קדש לחל בין פדנו והצילנו מכל-מיני משחית ומפל-מיני פרעניות המתרגשות לבא בעולם ושמרנו מן-הכל וחנונו מאתך" וכו'. בראשי חדשים ובחלו של

מועד מוסיף בכרפת שבע-עשרה בערבית ושחרית ומנחה ומברך אותה בנסח זה, רצה יי אלהינו וכו' עד עבודת ישראל עמך. אלהינו ואלהי אבותינו יעלה ויבא וכו' ותחזינה יעינינו וכו'. ובחלו של מועד אומר "ביום מקרא קדש הזה ביום מועד חג המצות הזה" או ("ביום מועד חג השבועות הזה" או) "ביום מועד חג הסוכות הזה". ביום תענית מברך היחיד ברפת שש-עשרה בנסח זה. "שמע קולנו יי אלהינו חוס ורחם עלינו וקבל ברחמים וברצון את תפלתנו מלפניך מלפני ריגם אל תשיבנו. עננו אבינו עננו ביום צום תעניתנו כי בצרה גדולה אנחנו. אל תסתר פניך ממנו ואל תעלם אונך משמוע בקשתנו והיה קרוב לשוענו. טרם נקרא ואתה תענה נדבר ואתה תשמע פדך שגאמר (ישעיה סה, כד): והיה טרם יקראו ואני אענה עוד הם מדברים ואני אשמע כי אתה שומע תפלת כל-פה: ברוך אתה יי שומע תפלה". ושליח צבור אומר נסח זה ברכה בפני עצמה אחר ברכה שביעית. אומר "עננו וכו' עד "כי אל עונה בעת צרה פודה ומציל בכל-עת צרה וצוקה. ברוך אתה יי העונה בעת צרה". בתשעה באב מברך ברפת ארבע-עשרה בנסח זה "רחם יי עלינו על-ישראל עמך ועל-ירושלים עירך העיר האבלה החורבה השוממה הנתונה ביד זרים. היושבת וראש לה חפוי כאשה עקרה שלא ילדה. ובלעוה לגיונות ויירשוה עובדי פסילים. ויתנו נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים ולבהמת הארץ. על-פן ציון במרר תבכה וירושלים תתן קולה. לפי לבי על-חלליהם מעי מעי על-הרוגייהם. ראה יי והביטה וראה שוממותיה ונתמנה כי באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה. ככתוב (זכריה ב, ט) ואני אהיה-לה נאם-יי חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה. ברוך אתה יי בונה ירושלים". בפורים מברך ברפת שמנה-עשרה בנסח זה. "מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהינו על-חיינו המסורים בידך על-נשמותינו הפקודות לך על-נסיך שבכל-יום ויום ועל-נפלאותיך שבכל-עת וכו'. על-הנסים ועל-הגבורות ועל-התשועות וכו'. ועל כלם יי אלהינו אנו מודים לך. הטוב כי לא-כלו וכו'. בתנפה מברך ברכה זו בנסח זה "מודים אנחנו לך" כו' עד "ועל-

נפלאותיך שבכל-עת ערב ובקר וצהריים" "על-הנסים" כו' עד "ואחר-פן באו בנך" וכו'. שליח צבור מברך לעולם ברכה שלישית בנסח זה "נקדישך ונמליכך ונשלש לך קדשה משלשת פדך האמור על-יד נביאך (ישעיה ו, ג) וקרא זה אל-זה ואמר: קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל-הארץ כבודו. כבודו וגדלו מלא עולם ומשרתיו שואלים איה מקום כבודו להעריצו לעמם משבחים ואומרים ברוך כבוד יי ממקומו (יחזקאל ג, יב). ממקומך מלפני תופיע ותמלך עלינו כי מחכים אנחנו לך. מתי תמלך בציון בחיינו ובחיינו תשפן תתגדל ותתקדש בתוך ירושלים עירך לדור ודור לגצח נצחים ועינינו תראינה במלכות עזך פדך האמור בדברי קדשך על-ידי דוד משיח צדקך (תהלים קמו, י): ימלך יי לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה. לדור ודור נגיד גדלך ולגצח נצחים קדשתך נקדיש ושבחך אלהינו מפינו לא ימוש כי אל מלך גדול וקדוש אתה. ברוך אתה יי האל הקדוש". בעת ששליח צבור אומר בברכה זו "וקרא זה אל-זה" כל-העם עונים "קדוש קדוש קדוש" וכו'. וכשהוא אומר "איה מקום כבודו" כל-העם עונים "משבחים ואומרים ברוך" כו'. וכשהוא אומר "בחיינו ובחיינו" כל-העם עונים אמין. וכשהוא אומר "על-ידי דוד משיח צדקך" כל-העם אומרים "ימלך יי לעולם". וכל-אלו הדברים שעונים הצבור הוא קורא עמהן. ולא יגביה קולו בעת שהן עונים עמו. ואחד היחיד ואחד השליח צבור — בעשרה ימים שמראש השנה עד יום הכפורים אומר בסוף ברכה זו "כאמור (ישעיה ה, טז): ויגבה יי צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה. ברוך אתה יי המלך הקדוש". שליח צבור אומר "קדיש" לעולם קדם כל-תפלה ואחר כל-תפלה ואחר שאומר סדר היום. בכל-עת שיאמר סדר היום יתחנן מעט ויאמר "קדיש". וכשישלים לקרות בתורה ובכל-עת שיתחנן בדברי תחנונים פשיגמר תחנוניו יאמר "קדיש".

נסח הקדיש

יתגדל ויתקדש שמה רבא (שמו הגדול) בעלמא דברא כרעותה (שברא כרצונו) וימליך

ואתר זהא להון ולכון חנא וחסדא ורחמי וסיעתא ורוחא מקדם אבוהון דבשמאי ואמרו אמן. זהא שלמא וכו'. וזהו הנקרא "קדיש דרבנן" (לחיי החכמים).

מנהגנו להתחנן בנפילת פנים בדברים ופסוקים אלו — פעמים בכלן ופעמים במקצתן. לפיכך אני כורע ומשתחוה ומתחנן לפניך אדון העולם אלהי האלהים ואדוני האדונים. פי לא על צדקותינו אנהנו מפילים תחנונינו לפניך כי על רחמיה הרבים. יי שמעה יי סלחה יי הקשיבה ועשה אל תאחר. מה נאמר לפניך השם מה נדבר ומה נצטדק (דניאל ט, יח) חטאנו עוינו והרשענו ומרדנו וסרנו ממצותיך וממשפטיך (שם ט, ה) לך יי הצדקה ולנו בשת הפנים (שם ט, ז) השחרו פנינו מפני חטאתינו ונכפפה קומתנו מפני אשמותינו. אין לנו פה להשיב ולא מצח להרים ראש. אלהי בשתי ונכלמתי להרים אלהי פני אליך כי עונותינו רבו עד למעלה ראש ואשמותינו גדלה עד לשמים (עזרא ט, ו) אין בנו מעשים עשה עמנו צדקה למען שמך והושיענו כמו שהבטחתנו על ידי נביאך (ישעיה מח, ט): למען שמי אאריך אפי ותהלתי אחסם לך לבלתי הכריתך. לא למענכם אני עושה בית ישראל כי אם לשם קדשי אשר חללתם בגוים אשר באתם שם (יחזקאל לו, כב) לא לנו יי לא לנו פי לשמך תן כבוד על חסדך על אמתך. למה יאמרו הגוים איה נא אלהיהם (תהלים קטו, א-ב) אגא יי אל תפן אל קשי העם הזה ואל רשעו ואל חטאתו (דברים ט, כז) סלח נא לעון העם הזה כגדל חסדך וכאשר נשאת לעם הזה ממצרים ועד הנה (במדבר יד, יט) וסלחת לעוננו כי רב הוא (תהלים כה, יא) יי שמעה יי סלחה יי הקשיבה ועשה ואל תאחר למענך אלהי פי שמך נקרא על עירך ועל עמך (דניאל ט, יט):

נהגו העם להתחנן אחר נפילת פנים פשמגביה פניו מן הקרקע בפסוקים אלו: ואנחנו לא נדע מה נעשה פי עליך עינינו (דברי הימים ב, יב) זכר רחמיה יי וחסדיך פי מעולם המה (תהלים כה, ו) אל תזכר לנו עונות ראשונים מהר יקדמונו רחמיה פי דלוננו מאד (שם עט, ח) קומה עזרתה

מלכותה ויצמח פרקנה (גאולתו) ויקרב משיחה ויפרק עמה בתיכון וביומיכון ובחיהון דכל בית ישראל בעגלא (במהרה) ובזמן קריב ואמרו אמן. זהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך וכו'. בעת שיאמר שליח צבור "יתגדל ויתקדש שמה רבא" כל העם עונין אמן. ובעת שהוא אומר תחלה "ואמרו אמן" כל העם עונין "אמן" זהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. ומצות חכמים הראשונים לענות "אמן" זהא שמה רבא מברך "בכל כחו של אדם. וכשהוא אומר "יתברך" כל העם עונין אמן. וכשהוא אומר "ברוך הוא" כל העם עונין אמן. וכשהוא אומר בסוף "ואמרו אמן" כל העם עונין אמן. וכסדר הזה עונין בכל קדיש וקדיש. קדיש בתרא (קדיש אחרון) — כל קדיש שאומר שליח צבור אחר שגומר התפלה שאינו אומר אחריו פלום אלא כל העם שומעין אותו ונפטין — נהגו העם להוסיף בסופו נסחא זו "תתקבל צלותהון (תפלתם) ותתעבד בעותהון וצלותהון ובעותהון (תחינתם) דכל בית ישראל קדם אבוהון דבשמאי. זהא שלמא רבא (שלום רב) וסיעתא (סיוע) ופרקנא משמאי (וגאולה — משמים) עליכון ועלנא ועל קהלהון דישראל (עליכם ועלינו ועל קהל ישראל) ואמרו אמן. עושה שלום במרומיו הוא ברחמיו יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן". קדיש דרבנן — כל עשרה מישראל או יתר שעסקין בתלמוד תורה שעל פה ואפלו במדרשות או בהגדות כשהן מסימין אומר אחד מהן קדיש בנסח זה "יתגדל ויתקדש שמה רבא דעתיד לתדתא עלמא ולא חייא מתיא ולמפרק חייא ולמבני קרתא דירושלם ולשכללא היכלא קדישא ולמעקר פלחנא נכראא מן ארעא ולא תבא פלחנא דשמאי לאתרה בזיוה ויחודה וימליך מלכותה (שעתיד: לחדש הבריאה, להחיות המתים ולגאול החיים; לבנות העיר ירושלים ולבנות בית המקדש, לעקור עבודת הנכרים, ולהשיב עבודת השמים למקומו, בזיוו וייחודו, וימליך מלכותו) וכו' עד "ונחמתא דאמירן בעלמא ואמרו אמן. על רבנן ועל תלמידיהון ועל תלמידי תלמידיהון דעסקין באורייתא די באתרא הדין ודי בכל אתר

למושיענו. אתה הוא אלהינו אתה הוא אדוננו אתה הוא מלכנו אתה הוא מושיענו. אתה תקום תרחם ציון כיעת לחננה כייבא מועד (שם, קב, יד). אף צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים אתפניך (שם קמ, יד). ויבטחו בך יודעי שמך כי לאעזבת דורשיך (שם ט, יא). כי פלהעמים ילכו איש בשם אלהיו ואנחנו נלך בשם יי אלהינו לעולם ועד (מיכה ד, ה).

פבר אמרנו בספר הזה (הלכות תפלה פרק ב הלכה ח) שבימי השבתות וימים טובים מתפלל אדם בכלתפלה שבע ברכות — שלש ראשונות ושלש אחרונות וברכה אחת אמצעית מעין היום. ובראש השנה וביום הכפורים של יובל מתפלל באמצע שלש ברכות ובתפלת מוסף בלבד. ונמצא מתפלל במוסף בשני ימים אלו תשע ברכות. ובמוסף ראש חדש ובמוסף חלו של מועד מתפלל שבע — שלש ראשונות ושלש אחרונות וברכה אחת באמצע:

וזהו נסח פלהברכות האמצעיות

ברכה אמצעית של לילי שבת — "אתה קדש את יום השביעי לשמך תכלית מעשה שמים וארץ וברכתו מכלהימים וקדשתו מכלהימנים באמור (בראשית ב, ג): 'ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו' וגו'. אלהינו ואלהי אבותינו רצהנא במנוחתנו וכו'. ברכה אמצעית של יוצר — "ישמח משה במתנת חלקו כי עבד נאמן קראת לו. כליל תפארת בראשו נתת בעמדו לפניך על הר סיני הוריד בידו שני לוחות אבנים וכתוב בהן שמירת שבת וכן כתוב בתורתך (שמות לא, טז): ושמרו בני ישראל כו'. ישמחו במלכותך שומרי שבת קוראי ענג עם מקדשי שביעי. אלהינו ואלהי אבותינו רצהנא במנוחתנו" כו' עד "ברוך אתה יי מקדש השבת". ברכה אמצעית של מוסף שבת — "למשה צוית על הר סיני מצות שבת שמור וזכור וכו' צויתנו יי אלהינו להקריב לך קרבן מוסף כראוי. יהי רצון מלפניך יי אלהינו שתעלנו לארצנו וכו' ואת מוסף יום המנוח הזה נעשה ונקריב" כו' עד "על ידי משה עבדך. ולא נתתו מלפנו לגויי הארצות ולא הנחתו מלפנו לעובדי אלילים גם

לנו ופדנו למען חסדך (שם מד, כז) יהי חסדך יי עלינו כאשר יחלנו לך (שם לג, כב) אם עונות תשמרה יי מי יעמד כי עמך הסליחה למען תנא (שם קל ג, ד) יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו (שם כ, י) כי הוא ידע יצרנו זכור כי עפר אנחנו (שם קג, יד) עזרנו אלהי ישענו עלדבר כבוד שמך והצילנו וכפר עלחטאתינו למען שמך (שם עט, ט) וכן נהגו העם להתחנן אחר סדר היום בתחנונים אלו: יי אלהי אברהם יצחק וישראל אבותינו שמרה זאת לעולם ליצר מחשבות לבב עמך והכן לבכם אליך (דברי הימים א כט, יח) והוא רחום כפר עון וגו'. (תהלים עח, לח) כי אתה יי טוב וסלח ורבחסד לכלקראיך. (שם פו, ה) צדקתך צדק לעולם ותורתך אמת (שם קיט, קמב). מיאלכמוך נושא עון ועובר על פשע. ישוב ירחמנו יכבש עונותינו וגו' (מיכה ז, יח"ט). ברוך יי יום יום יעמסלנו האל ישועתנו סלה (תהלים סח, ב). יי צבאות עמנו משגבלנו אלהי יעקב סלה (שם מו, ח). יי צבאות אשרי אדם בוטח בך (שם פד, יג). ברוך אדוננו ברוך בוראנו ברוך שבראנו לכבודו והבדילנו מןהתועים ונתן לנו תורת אמת על ידי משה רבנו וחי עולם נטע (נטעה) בתוכנו. הרחמן יפתח לבנו לתלמוד תורתו ויתן בלבנו אהבתו ויראתו ותורתו לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם וכנפש חפצה למען לא ניגע לריק ולא גלד לבהלה. בן יהי רצון ורחמים מלפניך יי אלהינו שנתנה לשמר חקיך בעולם הזה ולימות המשיח כדי שנוזכה ונירש טוב לחיי העולם הבא. למען יזמרך כבוד ולא ידם יי אלהי לעולם אודך (שם ל, יג). יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגואלי (שם יט, טו): נהגו מקצת העם לקרא בכל יום אחר תחנונים אלו שיר מזמור שהיו הלויים אמרים בבית המקדש באותו היום וקורין: "לדוד אליך יי נפשי אשא" כל המזמור (שם, פרק כה). וקורין "אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום" וכו'. אין באלהינו אין פאדוננו אין כמלפנו אין כמושיענו. מי כאלהינו מי כאדוננו מי כמלפנו מי כמושיענו. נודה לאלהינו נודה לאדוננו נודה למלפנו נודה

כמו שכתבת עלינו בתורתך על-ידי משה עבדך. יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתחדש" וכו' עד "לפדות נפשנו. רצה-נא במנוחתנו וקדשנו במצותיך" כו' עד "וינוחו בם כל-ישראל אוהבי שמך. ברוך אתה יי מקדש השבת וישראל וראשי חדשים".

ברכה אמצעית של יום טוב של פסח — ערבית שחרית ומנחה — "אתה בחרתנו מכל-העמים אהבת אותנו ורצית בנו מכל-הלשונות וקדשתנו במצותיך וקרבתנו מלפנו לעבודתך ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת. ותתן לנו יי אלהינו מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון את-יום טוב מקרא קדש הזה את-יום חג המצות הזה זמן חרותנו באהבה זכר ליציאת מצרים. אלהינו ואלהי אבותינו יעלה ויבא כו' והשיאנו יי אלהינו את-ברכת מועדיך לחיים ולשלום כאשר אמרת ורצית לברכנו כן תברכנו סלה. ותן חלקנו בתורתך ושמח נפשנו בישועתך וכו' ברוך אתה יי מקדש ישראל והזמנים". **ברכה** אמצעית ממוסף הפסח — "אתה בחרתנו מכל-העמים" כו' עד "זכר ליציאת מצרים". "ומפני חטאינו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו ואין אנו יכולין לעלות להראות ולהשתחוות לפניך בבית בחרתך בגנה הדרך בבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו מפני היר שנסתלקה במקדשך. יהי רצון מלפניך יי אלהינו שתשוב ותרחם עליו ועלינו ברחמיך הרבים ותקבץ פזורינו מבין הגוים ונפוצותינו פנס מירפתי ארץ. והביאנו לציון עירך ברנה ולירושלים בית מקדשך בשמחת עולם ושם נעשה לפניך את-קרבנות חובותינו תמידין כסדרן ומוספין פהלכתן ואת-מוסף יום טוב מקרא קדש הזה יום חג המצות הזה נעשה ונקריב לפניך פמצות רצונך כמו שכתבת עלינו בתורתך על-ידי משה עבדך. מלך רחמן רחם עלינו וכו' והשיאנו וכו' ברוך אתה יי מקדש ישראל והזמנים".

ובנסח הזה הוא מתפלל בחג שבועות ובחג הספות בלא חסרון ובלא יתר. אלא שבחג השבועות הוא אומר "את-יום טוב מקרא קדש הזה את-יום חג השבועות הזה זמן מתן

במנוחתו לא ישכנו ערלים. לבית ישראל נתתו זרע ישרון אשר בם בחרת חמדת ימים אותו קראת. אלהינו ואלהי אבותינו רצה-נא במנוחתנו" כו' עד "ברוך אתה יי מקדש השבת". **ברכה** אמצעית של מנחת שבת — "אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. עטרת תהלה ועטרת ישועה לעמך נתת. אברהם יגל יצחק ויגן יעקב ובניו ינוחו בו מנוחה שלמה שאתה רוצה בה. יפירו בניך ויגדעו כי מאתך היא מנוחתם. תנחילנו אבינו ואל-תהי צרה ויגון ביום מנוחתנו. אלהינו ואלהי אבותינו וכו'".

ברכה אמצעית של מוסף ראש-החדש — "ראשי חדשים לעמך נתת זמן פפרה לכל-תולדותם להיותם מקריבים לפניך זבחי רצון ושיערי חטאת לכפר בעדם ופרון לכלם יהיו תשועת נפשם מיד שונא. מזבח חדש בציון תכין ועולת ראש חדש נעלה עליו. שירי דוד נשמע בעירך האמורים לפני מזבחתך. אהבת עולם תביא להם וברית אבות לפנים תזכר. אלהינו ואלהי אבותינו מפני חטאינו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו. יהי רצון מלפניך יי אלהינו שתעלנו לארצנו ואת-מוסף יום ראש החדש הזה" כו' עד "על-ידי משה עבדך. יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתחדש עלינו את ראש החדש הזה לטובה ולברכה לחן ולחסד ולרחמים לחיים ולשלום ויהי ראש החדש הזה קץ וסוף לכל-חטאתינו וצרותינו. תחלה וראש לפדות נפשנו כי כעמך ישראל מכל-האמות בחרת וראשי חדשים להם נתת. ברוך אתה יי מקדש ישראל וראשי חדשים". **ברכה** אמצעית ממוסף ראש חדש שחל להיות בשבת — "אתה יצרת עולמך מקדם כליית מלאכתך ביום השביעי בחרת בנו מכל-העמים ורצית בנו מכל-הלשונות וקדשתנו במצותיך וקרבתנו מלפנו לעבודתך ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת. ותתן לנו יי אלהינו שבתות למנוחה ויום ראש חדש הזה לכפר בעדנו שחטאנו לפניך. ומפני חטאינו" וכו' עד "ומוספים פהלכתן ואת-מוספי יום המנוח הזה ויום ראש החדש הזה נעשה ונקריב את-קרבנות חובותינו תמידין כסדרן כמצות רצונך

ואימתך על כל-מה שבבאת וייראוך כל-המעשים וישתחוו לפניך כל-הברואים ויגשו כלם אגדה אחת לעשות רצונך בלבב שלם כו'. וכך תן כבוד לעמך תהלה ליראיך ותקנה טובה לדורשיך ופתחון פה למיחלים לך שמחה לארצה ששון לעירך וצמיחת קרן לדוד עבדך ועריכת גר לבן-ישי משיחך במהרה בימינו. ואז צדיקים יראו וישמחו וישרים יעלו וחסידים כו' כפתוב בדברי קדשך ימלך יי לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה. וכתוב ויגבה יי וגו' ברוך אתה יי המלך הקדוש. ברכה אמצעית של ראש השנה — ערבית שחרית ומנחה — אתה בחרתנו מכל-העמים כו'. ותתן-לנו יי אלהינו את-יום טוב מקרא קדש הזה זכרון תרועה באהבה וזכר ליציאת מצרים. אלהינו ואלהי אבותינו יעלה ויבא כו'. אלהינו ואלהי אבותינו מלך על כל-העולם פלו בכבודך והנשא על כל-הארץ ביקרך והופע בהדר גאון עזך על כל-יושבי תבל ארצה. וידע כל-פעול פי אתה פעלתו ויבין כל-יצור פי אתה יצרתו ויאמר כל אשר רוח ונשמה באפו יי וכו' קדשנו כו'. ברוך אתה יי מלך על כל-הארץ מקדש ישראל ויום הזכרון.

ברכה ראשונה משלש ברכות אמצעיות של מוסף ראש השנה — אתה בחרתנו ומפני חטאינו כו' ואת-מוספיי כו' כמו שכתוב. "עלינו לשבח לאדון הכל לתת גדלה ליוצר בראשית שלא עשנו כגויי הארצות וכו'. אוחילה לאל אחלה פניו אשאלה ממנו מענה לשון אשר בקהל עם אשירה עזו אביעה רננות בעד מפעליו כו'. ברוך אתה יי למדני חקיך (תהלים קיט, יב). על-כן נקנה לך יי אלהינו לראות מהרה בתפארת עזך וכו'. אלהינו ואלהי אבותינו מלוך כו' ברוך אתה יי מלך על כל-הארץ מקדש ישראל ויום הזכרון. היום הרת (הרינו ולידתו של) עולם היום יעמיד במשפט כל-יצורי עולם אם כבנים אם פעבדים אם כבנים רחמנו כרחם אב על בנים אם פעבדים עינינו לך תלויות" וכו'. ברכה שנייה — אתה זכר מעשה עולם ופוקד כל-יצורי קדם כו' פי זכר הנשפחות אתה הוא מעולם ואין שכחה לפני כסא כבודך ועקרת יצחק לזרעו תזכר וכו'.

תורתנו באהבה זכר ליציאת מצרים". ובמוסף הוא אומר "ואת-מוסף יום טוב מקרא קדש הזה יום חג השבועות הזה". וכן בספוד הוא אומר "את-יום טוב מקרא קדש הזה יום חג הספוד הזה זמן שמחתנו באהבה" וכו'. ובשמיני עצרת אומר "את-יום טוב מקרא קדש הזה את-יום חג שמיני עצרת הזה זמן שמחתנו" כו'. וכן במוסף אומר "ואת-מוסף יום טוב מקרא קדש הזה יום חג שמיני" כו'. ואם חל יום טוב להיות בשבת אומר "אתה בחרתנו" כו' עד "ותתן-לנו יי אלהינו שבתות למנוחה מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון את-יום המנוח הזה ואת-יום טוב מקרא קדש הזה את-יום פלוני" כו', וכן במוסף אומר "ואת-מוספי יום המנוח הזה" כו'. ועל דרך זו הוא מזכיר השבת בראש השנה וביום הכפורים אם חלו להיות בשבת — בין בשאר תפלות בין במוסף — וחזתם בכל-התפלות של שלש רגלים "מקדש השבת וישראל והזמנים". ובראש השנה חזתם "מלך על-כל-הארץ מקדש השבת וישראל ויום הזכרון". וביום הכפורים — "מלך על-כל-הארץ מקדש השבת וישראל ויום הכפורים".

ראש השנה. נהגו רב העם מראש השנה ועד יום הכפורים להוסיף בכל-תפלה בעשרת הימים. בברכה ראשונה מוסיפים "זכרנו לחיים כו' ברוך אתה יי מגן אברהם". ומוסיפין בברכה שנייה "מי כמוך אב הרחמים זוכר יצוריו ברחמים. ברוך אתה יי מחיה המתים". ומוסיפין בברכה שמונה-עשרה "זכר רחמיך" וכו'. ובברכה אחרונה מוסיפין "ובספר חיים" וכו'. ובתפלת נעילה של יום הצום אומר בברכה (במקום) "זכרנו לחיים" — "חתמנו". וכל-אלו התוספות מנהג מקומות. ויש מקומות שנהגו שלא יוסיפו דבר.

מנהג פשוט שמברכין ברכה שלישית בנסח זה בשני ימים של ראש השנה בכל-תפלה ותפלה מארבע התפלות וכן נהגו מקצת לברך אותה באותו הנסח בכל-תפלה ותפלה מתמש תפלות של יום הכפורים. וזהו גסתה: "אתה קדוש ושמך קדוש וקדושים בכל-יום יהללוך סלה. ובכך תן פתחך יי אלהינו על כל-מעשיך

חטאנו אָבֵל אֲנַחְנוּ וְאֲבוֹתֵינוּ אֲשָׁמְנוּ בְּגִדְנוּ גִזְלוֹנוּ
 דִּבְרָנוּ דְּפִי הָעוֹיֵנוּ וְהִרְשָׁעְנוּ וְדָנוּ חֲמִסְנוּ" כו'. עַד
 "כִּי אָמַת עָשִׂיתָ וְאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעְנוּ" (נחמיה ט, לג).
 מֵה־נֶּאֱמַר לִפְנֵיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ יוֹשֵׁב מְרוֹם וּמֵה־נִּסְפָּר
 לִפְנֵיךָ שׁוֹכֵן שְׁחָקִים הִלֵּא הַנְּסֻתוֹת וְהַנְּגִלוֹת אַתָּה
 יוֹדֵעַ. אַתָּה יוֹדֵעַ רְזִי עוֹלָם וְתַעְלוּמוֹת סִתְרֵי
 כָּל־חַי. אַתָּה חוֹפֵשׁ כָּל־חַדְרֵי כֶּטֶן וּבוֹחוֹן כָּל־יֹת
 וְלֵב. אֵין כָּל־דָּבָר נֶעְלָם מִמֶּךָ וְאֵין נִסְתָּר מִנְּגִד
 עֵינֶיךָ. וּבְכֵן יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַל־הִי
 אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתִּמְחַל לָנוּ עַל כָּל־חַטָּאוֹתֵינוּ וְתִכַּפֵּר לָנוּ
 עַל כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ וְתִסְלַח לָנוּ עַל כָּל־פְּשָׁעֵינוּ.

עַל חֲטָא שְׁחָטָאנוּ לִפְנֵיךָ בְּאִנְסָא וְעַל חֲטָא שְׁחָטָאנוּ
 לִפְנֵיךָ בְּבָלִי דְעַתָּה. עַל חֲטָא שְׁחָטָאנוּ לִפְנֵיךָ
 בְּגִלּוּי וְעַל חֲטָא שְׁחָטָאנוּ לִפְנֵיךָ בְּדַעַת וּבְמַרְמָה.
 עַל חֲטָא שְׁחָטָאנוּ לִפְנֵיךָ בְּהִרְהוּר הַלֵּב וְעַל חֲטָא
 שְׁחָטָאנוּ לִפְנֵיךָ בְּוִדּוּי פֶּה. עַל חֲטָא שְׁחָטָאנוּ
 לִפְנֵיךָ בְּזִדּוֹן וְעַל חֲטָא שְׁחָטָאנוּ לִפְנֵיךָ בְּחֻזֵק יָד.
 עַל חֲטָא שְׁחָטָאנוּ לִפְנֵיךָ בְּטַמְאָת שְׁפָתַיִם וְעַל
 חֲטָא שְׁחָטָאנוּ לִפְנֵיךָ בְּיִצְרָא הָרַע. עַל חֲטָא
 שְׁחָטָאנוּ לִפְנֵיךָ בְּיִדְעֵיִם וְעַל חֲטָא שְׁחָטָאנוּ לִפְנֵיךָ
 בְּלֹא יוֹדְעֵיִם. עַל חֲטָא שְׁחָטָאנוּ לִפְנֵיךָ בְּכַחַשׁ
 וּבְכֻזָּב וְעַל חֲטָא שְׁחָטָאנוּ לִפְנֵיךָ בְּלִשׁוֹן הָרַע. עַל
 חֲטָא שְׁחָטָאנוּ לִפְנֵיךָ בְּמִרְאֵית הָעֵין וְעַל חֲטָא
 שְׁחָטָאנוּ לִפְנֵיךָ בְּנִשְׁוֹף וּבְמַרְבִּית. עַל חֲטָא
 שְׁחָטָאנוּ לִפְנֵיךָ בְּשִׁית שְׁפָתוֹתֵינוּ וְעַל חֲטָא
 שְׁחָטָאנוּ לִפְנֵיךָ בְּעֵינַיִם רְמוֹת. עַל חֲטָא שְׁחָטָאנוּ
 לִפְנֵיךָ בְּפִתְחוֹן פֶּה וְעַל חֲטָא שְׁחָטָאנוּ לִפְנֵיךָ
 בְּצַעֲדֵי רַגְלֵיִם. עַל חֲטָא שְׁחָטָאנוּ לִפְנֵיךָ בְּקַפִּיצַת
 יָד וְעַל חֲטָא שְׁחָטָאנוּ לִפְנֵיךָ בְּרִצּוֹן וּבְדַעַת. עַל
 חֲטָא שְׁחָטָאנוּ לִפְנֵיךָ בְּשִׁנְגָה וְעַל חֲטָא שְׁחָטָאנוּ
 לִפְנֵיךָ בְּתִמְהוּן לֵבָב. עַל חֲטָאִים שְׁאֵנוּ חִיבִים
 עֲלֵיהֶם חֲטָאֵת. עַל חֲטָאִים שְׁאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם
 עוֹלָה. עַל חֲטָאִים שְׁאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם קֶרְבָּן. עַל
 חֲטָאִים שְׁאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם אָשֶׁם וְדָאִי. עַל
 חֲטָאִים שְׁאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם אָשֶׁם תְּלוּי. עַל
 חֲטָאִים שְׁאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם קֶרְבָּן עוֹלָה וְיֹרֵד. עַל
 חֲטָאִים שְׁאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם עֲשֵׂה. עַל חֲטָאִים
 שְׁאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם לֹא־תַעֲשֶׂה שְׁנִתְּנוּ (שְׁנִתְּנוּ)
 לַעֲשֶׂה. עַל חֲטָאִים שְׁאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם מִיתָה
 בְּיַד־שָׁמַיִם. עַל חֲטָאִים שְׁאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם כְּרַת.

הַיּוֹם הֵרַת עוֹלָם הַיּוֹם יַעֲמִיד בְּמִשְׁפָּט כָּל־יִצְוֵרֵי
 עוֹלָם אִם כְּבָנִים אִם פְּעֻבָּדִים אִם כְּבָנִים רַחֲמָנוּ
 פָּרַחֵם אָב עַל בָּנִים" כו'. בְּרֻכָּה שְׁלִישִׁית —
 "אַתָּה נִגְלִיתָ בַעֲנַן כְּבוֹדְךָ עַל עַם קְדוֹשְׁךָ לְדַבֵּר
 עִמָּם מִן הַשָּׁמַיִם הַשְּׁמַעְתָּם קוֹלְךָ כו' כִּי אַתָּה
 שׁוֹמֵעַ כו' בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ שׁוֹמֵעַ תְּרוּעָה. הַיּוֹם הֵרַת
 עוֹלָם" כו' פְּפֻתוֹב לְמַעְלָה.

בְּרֻכָּה אֲמַצְעִית שֶׁל צוּם יוֹם הַכַּפּוּרִים —
בְּעַרְבִית וְשַׁחֲרִית וּמִנְחָה וּנְעִילָה —
 "אַתָּה בַחֲרַתְנוּ כו'. וְתַתֵּן־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־יוֹם
 הַכַּפּוּרִים הַזֶּה וְאֶת־יוֹם מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה לְמַחֲלָה
 וְכו'. אֱלֹהֵינוּ וְאַל־הִי אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה וְיָבוֹא יִגִּיעַ
 יִרְאָה וְיִרְצָה יִשְׁמַע וְיִפְקֹד וְיִזְכֹּר לִפְנֵיךָ זְכוּרֵנוּ
 זְכוּרֵנוּ אֲבוֹתֵינוּ זְכוּרֵנוּ יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ וְזְכוּרֵנוּ מְשִׁיחַ
 בֶּן דָּוִד וְכו'. אֱלֹהֵינוּ וְאַל־הִי אֲבוֹתֵינוּ מַחֵל
 לַעֲוֹנוֹתֵינוּ וְכו'. אֱלֹהֵינוּ וְאַל־הִי אֲבוֹתֵינוּ מְלוֹךְ כו'.
 וְקִדְשָׁנוּ כו', וְדַכְרְךָ אָמַת וְקִיָּם כו' בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ
 מְלֶךְ עַל כָּל־הָאָרֶץ מְלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלַח וְכו'". בְּרֻכָּה
 אֲמַצְעִית שֶׁל מוֹסֵף — "אַתָּה בַחֲרַתְנוּ, וּמִפְּנֵי
 חֲטָאֵינוּ, וְאֶת־מוֹסְפֵי יוֹם מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה נַעֲשֶׂה
 וְנִקְרִיב לִפְנֵיךָ כְּמִצְוַת רְצוֹנְךָ כו'. אֱלֹהֵינוּ וְאַל־הִי
 אֲבוֹתֵינוּ מַחֵל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם צוּם הַכַּפּוּרִים הַזֶּה
 מְחַה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ" כו' עַד "וּמִבְּלַעֲדֶיךָ אֵין לָנוּ
 מְלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלַח וְכו'. אֱלֹהֵינוּ וְאַל־הִי אֲבוֹתֵינוּ
 מְלֶךְ עַל כָּל־הָעוֹלָם כְּלוּ בְּכַבּוֹדְךָ וְהַנְּשֵׂא עַל
 כָּל־הָאָרֶץ בִּיקְרָךְ וְהוֹפֵעַ בְּהַדָּר גָּאוֹן עֲזָךְ" וְכו'. עַד
 "וּמְלַכּוֹתוֹ בְּכָל מְשָׁלָה. קִדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן
 חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ וְשִׁבְעֵנוּ מִטּוֹבְךָ וְשִׁמְחָנוּ בִּישׁוּעָתְךָ
 וְטַהַר לְבָנוּ לַעֲבֹדְךָ בְּאָמַת וּדְכָרְךָ" כו'. עַד "בְּרוּךְ
 אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכַּפּוּרִים".

נְהַגוּ הָעַם בְּכָל־תְּפִלוֹת הַמוֹסְפִין כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר
"כְּמוֹ שֶׁפְּתַבַּת עֲלֵינוּ בְּתוֹרָתְךָ עַל־יַד־יְדֵי מִשְׁחָ
עֲבָדְךָ" מְזַכֵּיר קְרִיבּוֹת אוֹתוֹ הַיּוֹם כְּמוֹ שֶׁהֵם
כְּתוּבִים בְּתוֹרָה וְקוּרָא אוֹתָם הַפְּסוּקִים. וְאִם לֹא
הַזְכִּיר — בִּינּוֹן שְׁאָמַר "כְּמוֹ שֶׁפְּתַבַּת עֲלֵינוּ
בְּתוֹרָתְךָ" — שׁוּב אֵינוֹ צָרִיךְ:

נִסְחַ הַהוֹדוּי

אֱלֹהֵינוּ וְאַל־הִי אֲבוֹתֵינוּ תְּבֵא לִפְנֵיךָ תְּפִלָּתֵנוּ וְאַל
 תַּתְּעַלֵּם מִתְּחַנְּתָנוּ שְׁאֵין אָנוּ עוֹזֵי פָנִים
 וְקָשִׁי עַרְףְּ שְׁנֵאֵמַר לִפְנֵיךָ צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא

אלהינו פיי-ירבה לסלות. ואתה אלוה סליחות טוב ומטיב חנון ורחום ארך אפים ורב-חסד מרבה להטיב רוצה בתשובתן של רשעים ואין אתה חפץ במיתתן כפתוב חי אני נאם "אלהים אם אהפץ במות הרשע פי אם-בשוב רשע מדרכו ותיזה. שובו שובו מדרכיכם הרעים ולמה תמותו בית ישראל. השיבנו וקבלנו ומחל לנו וסלח כגדל חסדך. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניה " כו'. עושה שלום" וכו'.

יום רביעי

נסח ברכת המזון

ברוך אתה "אלהינו מלך העולם הן את-העולם פלו בטובו בחן ובחסד וברחמים ומפרנס לכל באמור (תהלים קמה, טו): פותח את-ידך ומשביע לכל-חי רצון ומכין מזון לכל-בריותיו אשר ברא. ברוך אתה "הן את-הכל. נודה לך "אלהינו ונברכה מלכנו כי הנחלת את-אבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה ברית ותורה על שהוצאתנו מארץ מצרים ופדיתנו מבית עבדים על תורתך שלמדתנו על חקי רצונך שהודעתנו על כלם "אלהינו אנו מודים לך ומברכים את-שמך באמור (דברים ח, י): ואכלת ושבעת וברכת את "אלהיך על-הארץ הטובה אשר נתן לך. ברוך אתה "על-הארץ ועל המזון. רחם "אלהינו על-ישראל עמך ועל-ירושלים עירך ועל-ציון משכן כבודך ועל-הבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו ומלכות דוד משיחך תחזיר למקומה בימינו ובנה ירושלים בקרוב כאשר דברת. ברוך אתה "בונה ברחמי את-ירושלים. ברוך אתה "אלהינו מלך העולם האל אבינו מלכנו אדירנו בוראנו גואלנו קדושנו קדוש יעקב המלך הטוב והמטיב שבכל-יום ויום גומלנו חן וחסד ורחמים וכל-טוב. הרחמן ישתבח לדור דורים. הרחמן יתפאר לגצח נצחים. הרחמן יפנו לימות המשיח ולבנין בית המקדש ולחיי העולם הבא. מגדול ישועות מלכו וגו' (שמואל-ב כב, נא), כפירים רשו ורעבו וגו' (תהלים לד, יא) הודו ליי כי טוב פי לעולם חסדו (שם קלו, א):

המפטיר בנביא מברך לפניה "ברוך אתה "אלהינו מלך העולם אשר בחר

על חטאים שאנו חייבים עליהם מלקות. על חטאים שאנו חייבים עליהם ארבע מיתות בית דין סקילה שרפה הרג והנק. על הגלויים לנו ועל שאינן גלויים לנו. הגלויים לנו כבר אמרנום לפניה "אלהינו ושאנים גלויים לנו כל-חטאינו אתה יודע כל-הנסתרות כפתוב "הנסתרות ליי אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם" וכו'. פי אתה סולחן לישראל מן העולם ומוחלן לשבטי ישראל ומבלעדיך אין לנו מלך מוחל וסולח. אלהי, עד שלא נוצרתי אני כדאי ועכשו שנוצרתי כאלו לא נוצרתי. עפר אני בחיי קל וחמר במיתתי. הרי אני לפניה "אלהי ככלי מלא בוששה וכלמה יהי רצון מלפניך שלא אחטא עוד ומה-שחטאתי מחה ברחמיך הרבים אבל לא על-ידי יסורין. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניה "צורי וגואלי (תהלים יט, טו).

פסדר הנה מתודה בערבית שחרית ומוסף ומנחה בין יחיד בין שליח צבור. אלא שהיחיד אומר ודוי זה אחר תפלתו אחר שגומר "שים שלום" קדם שיפסיע שלש פסיעות ושליח צבור אומר בתוך ברכה אמציעית קדם שיאמר "אלהינו ואלהי אבותינו מחל לעונותינו" מתודה ודוי פסדר הנה ואחר-כך אומר "מחל לעונותינו ביום צום הכפורים":

בנעילה מתודה פסדר הנה — "מה-נאמר לפניה יושב מרום כו' כי עונותינו רבו מלמנות כו' מה אנו מה חיינו מה חסדנו מה-צדקנו מה-מעשינו מה-נאמר לפניה "אלהינו הלא כל-הגבורים כאין לפניה ואנשי השם כלא היו וחקמים ככלי מדע ונבונים ככלי השכל פי כל מעשינו תהו וימי חיינו הכל לפניה כפתוב (קהלת ג, ט): ומותר האדם מן-הבהמה אין פי הכל הכל. אבל אתה הכדלת אנוש מראש ותפירהו לעמוד לפניה פי מי יאמר לך מה-תעשה ואם יצדק מה-יתן לך. ותתן לנו "אלהינו את-יום הכפורים הנה קץ מחילה לכל-חטאתינו למען נחדל מעשך ידינו ונשוב לעשות חקי רצונך בלב שלם כדבר שנאמר (ישעיה נה, ו): דרשו "בהמצאו קראהו בהיותו קרוב יעזב רשע דרכו ואיש און מחשבתיו וישב אל-"

עובדיה", עד סוף ספרו בתרי-עשר. וישב יעקב — "על שלשה פשעי ישראל" עד: "אריה שאג מי לא ירא" בתרי-עשר (עמוס ב, ו — ג, ח). ויהי מקץ — "וייקץ שלמה ונהג חלום" עד: "ויהי המלך שלמה מלך" במלכים (ג, טו — ד, א). ויש אליו — "ואתה כן-אדם קח לך עץ אחד" עד: "וידעו הגוים כי אני יי" ביהזקאל (לו, טו-כח). ויחי יעקב — "ויקרו ימי דוד למות" עד: "וישלמה ישב על-כסא דוד אביו" במלכים (ב, א-ב).

ואלה שמות — "בן-אדם הודע את-ירושלים" עד: "ויצא לך שם" ביהזקאל (טו, א-ד). וארא — "בקבצי את-בית ישראל" עד: "ביום ההוא אצמיח קרן לבית ישראל" ביהזקאל (כח, כה — כט, כא). בא אל-פרעה — "משא מצרים" עד: "אשר ברכו יי צבאות" בישעיה (כל פרק ט). ויהי בשלח — "שירת דבורה, מן: "ויכנע אלהים" עד: "ותשקט הארץ ארבעים שנה" בשופטים (ד, כג — ה, א-לא). וישמע יתרו — "בשנת מות המלך עזיהו" עד: "לסרבה המשרה" בישעיה (ו, א-ז — ט, ו). ואלה המשפטים — "הדבר אשר היה אל-ירמיהו" עד: "לא יפרת איש ליונדב בן-רכב" בירמיה (כל פרק לח). ויקחו-לי — "ויי נתן חכמה לשלמה" עד: "ושכנתי בתוך בני ישראל" במלכים (ה, כו — ו, א-ג). ואתה תצוה — "הגד את-בית ישראל את-הבית" עד: "ורציתי אתכם" ביהזקאל (מג, י"ב). פיתשא — "ודבר יי הנה אל-אליהו" עד: "וירכב אחאב וילך" במלכים (יה, א-מה). ויקהל — "וישלח המלך שלמה ויקח את-חירם מצר" עד: "ותתם מלאכת" במלכים (ו, יג-כב). אלה פקודי — "ויעש חירם" עד: "והפתות לדלתות הבית" במלכים (שם, מ-נ).

ויקרא — "עם-זו יצאתי לי" עד: "כה אמר יי מלך ישראל" בישעיה (מג, כא — מד, ו). צו את-אהרן — "עלותיכם ספו על-זבחיכם" עד: "באלה חפצתי נאם יי" בירמיה (ו, כא — ט, כג). ויהי ביום השמיני — "ויסף עוד דוד את-כל-בחור בישראל" עד: "כל אשר בלבבך" בשמואל (שמואל-ב, א — ז, ג). אשה פית-זרוע

בנביאים טובים ורצה בדבריהם הנאמרים באמת. ברוך אתה יי הבורח בתורה ובמשה עבדו ובישראל עמו ובנביאי האמת והצדק. ומברך לאחריה "ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם צור כל-העולמים צדיק בכל-הדורות האל הנאמן האומר ועושה מדבר ומקים אשר כל-דבריו אמת וצדק. נאמן אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דברך ודבר אחד מדברך אחור לא ישוב ריקם כי אל נאמן אתה. ברוך אתה יי האל הנאמן בכל-דבריו. רחם על-ציון כי היא בית חיינו ולעגומת נפש תושיע מהרה בימינו ותבנה מהרה. ברוך אתה יי בונה ירושלים. את-צמח דוד עבדך מהרה תצמיח וקרנו תרום בישועתך. ברוך אתה יי מגן דוד. על התורה ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום המנוח הזה שנתת לנו יי אלהינו לקדשה לכבוד ולתפארת. על הכל אנו מברכין שמך. ברוך אתה יי מקדש השבת". וביום טוב הוא אומר "ועל יום טוב מקרא קדש הזה שנתת לנו לששון ולשמחה. ברוך אתה יי מקדש ישראל והזמנים". ואם היה שבת ויום טוב — כולל שניהם וחותם "מקדש השבת וישראל והזמנים". פנסח שהוא חותם בתפלה בברכה אמצעית באותו היום כף הוא חותם בברכה אחרונה זו.

הענינות שנהגו רב העם לקרות מן הנביאים בכל-שבת ושבת ומפטירין בהן ואלו הן: בראשית — "הן עבדי אתמך-בו" עד: "אלה הדברים עשיתם ולא עזבתים" בישעיה (מב, א-לז). תולדת נח — "רני עקרה לא ילדה" עד: "הטו אונכם ולכו אלי" בישעיה (נד, א — נה, ג). לך-לך — "ואל-מי תדמיוני ואשונה" עד: "כי אני יי אענם אלהי ישראל" בישעיה (מ, כה — מא, יז). וירא אליו — "ואשה אחת מנשי בני הנביאים" עד: "ותשא את-בנה ותצא" במלכים-ב (ד, א-לו). ויהיו חיי שרה — תחלת הספר, עד: "יחי אדוני המלך לעולם" במלכים (שם, א-לה). תולדות יצחק — "משא דבר יי אל-ישראל ביד מלאכי" עד "וערבה ליי מנחת" וגו' בתרי-עשר (מלאכי, פרקים: א, ג, ד). ויצא יעקב — "ועמי תלואים למשובתי" עד: "ובנביא העלה" בתרי-עשר (הושע יא, ז — יב, יד). וישלח יעקב — "חזון

ירושלים" עד: "והתברכו בו גוים ובו יתהללו" בירמיה (ב, א — ד, ב). ראה אנכי — "הנה ימים באים נאם יי ויהקמת" עד: "אם יסתור איש במסתר" בירמיה (כג, ה-כד). שופטים — "ויהי כאשר זקן שמואל" עד: "ויאמר שמואל אל-אנשי ישראל לכו" בשמואל (ח, א, עד סוף הפרק). פיתח — "ויאספו פלשתים את-מחניהם" עד: "ויי יהיה עמך" בשמואל (יז, א-לז). והיה פיתח — "אז יבנה יהושע מזבח" עד: "ולא היה פיום ההוא" ביהושע (ח, ל — י, יד). אתם נצבים — "ויאסף יהושע את-כל-שבטי ישראל" עד: "כרמים וניתים אשר לא נטעתם" ביהושע (כד, א-יג). האזינו — "ולקחתי אני מצמרת הארז" עד: "והשיבו וחייו" ביחזקאל (יז, כב — יח, לב). וזאת הברכה — "ויהי אחרי מות משה עבד יי, ומדלג עד: "ויהי יי את-יהושע" ביהושע (א, א עד סוף הפרק ומדלג לפרק ו, כז).

כל-שבת שקורין בה שתי פרשיות — מפטירין בה מענין פרשה אחרונה. וזה המנהג ברב המקומות. וכן נהגו רב העם להיות מפטירין בנחמות ישעיה מאחר תשעה-באב עד ראש-השנה. בשבת שאחר תשעה-באב: "נחמו נחמו עמי" (מ, א-יא). בשניה — "ותאמר ציון" (מט, יד). בשלישית — "עניה סערה" (נד, יא). ברביעית — "אנכי אנכי הוא מנחמכם" (נא, יב). בחמשית — "קומי אורי" (ס, א). בששית — "רני עקרה" (נד, א). בשביעית — "שוש אשיש בי" (סא, י) עד ["וינשאם כל ימי עולם"].

נגמר ספר שני, בעזרת שדי. ומנין פרקים של ספר זה, ששה וארבעים: הלכות קרית שמע, ארבעה פרקים; הלכות תפלה וברכת כהנים, חמשה עשר פרקים; הלכות תפלין ומזוזה וספר תורה, עשרה פרקים; הלכות ציצית, שלשה פרקים; הלכות ברכות, אחד עשר פרקים; הלכות מילה, שלשה פרקים.

בשם ה' אל עולם.

נחלתי עדותיך לעולם, כי ששון לבי המה.

ספר שלישי והוא ספר זמנים

הלכותיו עשר, וזה הוא סדורן: הלכות שבת, הלכות ערובין, הלכות שביתת עשור, הלכות שביתת יום טוב,

— "ואיש בא מבעל שלישה" עד: "וילך מאתו כבדת ארץ" במלכים (מלכים-ב ד, מב — ה, יט). זאת תהיה — "וארבעה אנשים" (שם, ג-כ) ומדלג עד: "ולא השליכם מעל פניו" במלכים (שם, יג, כג). אחרי מות — "התשפט התשפט" עד: "ונחלת בך לעיני גוים" ביחזקאל (כב, א-טז). קדושים תהיו — "באו אנשים מזקני ישראל" עד: "צבי היא לכל-הארצות" ביחזקאל (כ, א-טו). אמר אל-הכהנים — "והכהנים הלויים בני צדוק" עד: "כל-נבלה וטרפה" ביחזקאל (מד, טו עד סוף הפרק). בהר סיני — "יי עזי ומעזי" עד: "רפאני יי וארפא" בירמיה (טז, יט — יז, יד). אם-בחקתי — "הנבא על-רועי ישראל" עד: "והצלתיים מיד העובדים בהם" ביחזקאל (לד, א-כז).

במדבר סיני — "והיה מספר בני ישראל" עד: "וארשתיך לי באמונה" בתרי-עשר (הושע ב, א-כב). נשא — "ויהי איש אחד מצרעה" עד: "ויגדל הנער ויברכהו יי" בשופטים (יג, ב-כד). בהעלתך — "רני ושמחי בת-ציון" עד: "די ונבבל יסדו הבית" בתרי-עשר (זכריה ב, יד — ד-ט). שלח-לך — "וישלח יהושע בן-נון" עד: "וגם נמגו כל-יושבי וגו'" ביהושע (ב, א). ויקח קרח — "ויאמר שמואל אל-העם" עד: "כי לא-יטוש יי את-עמו" בשמואל (שמואל-א יא, יד — יב, כב). זאת חקת התורה — "ויפתח הגלעדי" עד: "מממים ימימה" בשופטים (יא, א עד סוף הפרק). וירא בלק — "והיה שארית יעקב" עד: "והצנע לכת עם-אלהיך" בתרי-עשר (מיכה ה, ו — ג, ח). פינחס — "ויד יי היתה אל-אליהו" עד: "ויקם וילך אחרי אליהו" במלכים (מלכים-א יח, מו — יט, כא). ראשי המטות — "ויפתן משה למטה בני-ראובן" עד: "ויחלקו את-הארץ" ביהושע (יג, טו — יד, ה). אלה מסעי — "אלה הנחלת" עד: "ויפתנו בני-ישראל ללויים" ביהושע (יט, נא — כא, ג).

אלה הדברים — "אשר דבר יי אל ישראל" עד: "והייתם לי לעם" בירמיה (ל, ד-כב). ואתחנן — "ואתפלל אל-יי אחרי תתי את-ספר המקנה" עד: "שדות בכסף יקנו" בירמיה (לב, טז עד סוף הפרק). והיה עקב — "הלך וקראת באזני

בשביל אותו מעשה - אף על פי שלא נתפנון לה, ח'ב; שהדבר ידוע, שאי אפשר שלא תעשה אותה מלאכה. כיצד? הרי שצריך לראש עוף לשחק בו לקטן, וחתך ראשו בשבת - אף על פי שאין סוף מגמתו להריגת העוף בלבד, ח'ב; שהדבר ידוע, שאי אפשר שיחתך ראש החי אלא והמות בא בשבילו. וכן כל פיוצא בזה.

ז. כל העושה מלאכה בשבת - אף על פי שאינו צריך לגוף המלאכה, ח'ב עליה. כיצד? הרי שכפה את הגר מפני שהוא צריך לשמן כדי שלא יאבד, או כדי שלא ישרף חרש של גר - ח'ב; מפני שהכבוי מלאכה, והרי נתפנון לכבות; ואף על פי שאינו צריך לגוף הכבוי, ולא כפה אלא מפני השמן או מפני החרש - הרי זה ח'ב. וכן המעביר את הקוץ ארבע אמות ברשות הרבים, או המכבה את הגחלת, כדי שלא יזקו בהן רבים - ח'ב; אף על פי שאינו צריך לגוף הכבוי, או לגוף ההעברה, אלא להרחיק ההזק - הרי זה ח'ב. וכן כל פיוצא בזה.

ח. כל המתפנון לעשות מלאכה, ונעשת לו מלאכה אחרת שלא נתפנון לה - פטור עליה, לפי שלא נעשת מחשבתו. כיצד? ורק אכן או חץ בתברו או בכהמה כדי להרגו, הלה ועקר אילן בתליכתו, ולא הרג - הרי זה פטור. קל וחמר אם נתפנון לאסור קל ונעשה אסור חמור, כגון שנתפנון לזרק בכרמלית [מקום שאינו רה"י ואינו רה"ר], ועברה האבן לרשות הרבים - שהיא פטור. וכן כל פיוצא בזה. נתפנון לעשות דבר המתיר, ונעשת מלאכה - כגון שנתפנון לחתך את התלוש, וחתך את המחקר - אינו ח'ב כלום. וכן כל פיוצא בזה.

ט. נתפנון ללקט תאנים שחורות, ולקט לבנות, או שנתפנון ללקט ענבים ואחר כך תאנים, ונהפך הדבר ולקט התאנים בתחלה ואחר כך ענבים - פטור. אף על פי שלקט כל שחשב - הואיל ולא לקט בסדר שחשב, פטור; שלא אסרה תורה אלא מלאכת מחשבת.

י. היו לפניו שתי גרות דולקות, או כבות, ונתפנון לכבות זו וכבה את זו, או להדליק זו והדליק את זו - ח'ב; שהרי עשה מין המלאכה שחשב לעשותה. הא למה זה דומה? למי שנתפנון ללקט תאנה זו, ולקט תאנה אחרת, או למי שנתפנון להרג את זה, והרג את זה, שהוא ח'ב - שהרי נעשת מלאכה שחשב לעשותה.

יא. אכל אם נתפנון להדליק ראשונה ולכבות שניה אחרת, ונהפך הדבר וכבה ראשונה ואחר כך הדליק שניה אחרת - פטור. כבה זו והדליק זו בנשימה אחת, ח'ב - שאף על פי שלא הקדים בתדלקה, הרי לא אחר אותה, אלא שתייהן כאחת, ולפיכך ח'ב. וכן כל פיוצא בזה. וכל העושה מלאכה כמתעסק [התכוון לעשות מעשה אחר], ולא נתפנון לה - פטור.

יב. כל המתפנון לעשות מלאכה, ונעשת ביותר על פונתו - ח'ב; בפחות מפונתו, פטור. כיצד? הרי שנתפנון להוציא משא לאחריו ובא לו לפניו, ח'ב - שהרי נתפנון לשמירה פחותה, ונעשת שמירה מעלה. אכל אם נתפנון להוציא

הלכות חמץ ומצה, הלכות שופר וסכה ולולב, הלכות שקלים, הלכות קדוש החדש, הלכות תעניות, הלכות מגלה וחסנה.

הלכות שבת

יש בכללן חמש מצוות - שתי מצוות עשה, ושלוש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לשבות בשביעי; (ב) שלא לעשות בו מלאכה; (ג) שלא לענוש בשבת; (ד) שלא לצאת חוץ לגבול בשבת; (ה) לקדש יום השבת בזכירה. ובאור מצוות אלו בפרקים אלו.

הלכות שבת פרק א

א. שביטה בשביעי ממלאכה - מצות עשה, שנגמר: "וביום השביעי תשבת". וכל העושה בו מלאכה - בטל מצות עשה, ועבר על לא תעשה, שנגמר: "לא תעשה כל מלאכה". ומה הוא ח'ב על עשיית מלאכה? אם עשה ברצונו בזדון, ח'ב פרת; ואם היו שם עדים והתראה, נסקל; ואם עשה בשגגה, ח'ב קרבן חטאת קבועה [בין עני בין עשיר מביא בהמה].

ב. כל מקום שנגמר בהלכות שבת שהעושה דבר זה 'ח'ב' - הרי זה ח'ב פרת, ואם היו שם עדים והתראה, ח'ב סקילה; ואם היה שוגג, ח'ב חטאת.

ג. וכל מקום שנגמר שהעושה דבר זה 'פטור' - הרי זה פטור מן הפרת, ומן הסקילה, ומן הקרבן; אבל אסור לעשות אותו דבר בשבת; ואסורו מדברי סופרים, הרחקה מן המלאכה; והעושה אותו בזדון, מכין אותו מכת מרדות [מלקות מדברנו]. וכן כל מקום שנגמר 'אין עושין כך וכך', או 'אסור לעשות כך וכך בשבת' - העושה אותו דבר בזדון, מכין אותו מכת מרדות.

ד. וכל מקום שנגמר: 'מתיר לעשות כך וכך', הרי זה מתיר לכתלה. וכן כל מקום שנגמר: 'אינו ח'ב כלום', או 'פטור מכלום' - אין מכין אותו כלל.

ה. דברים המתירן לעשותן בשבת, ובשעת עשייתן אפשר שתעשה בגללן מלאכה ואפשר שלא תעשה - אם לא נתפנון לאותה מלאכה, הרי זה מתיר. כיצד? גורר אדם מטה וכסא ומגדל וכיוצא בהן בשבת, ובלבד שלא יתפנון לחפור חריץ בקרקע בשעת גרירתו; ולפיכך, אם חפרו הקרקע - אינו חושש בכך, לפי שלא נתפנון. וכן מהלה אדם על גבי עשבים בשבת, ובלבד שלא יתפנון לעקר אותן; לפיכך, אם נעקרו - אינו חושש. ורוחץ ידיו מעפר הפרות וכיוצא בהן, ובלבד שלא יתפנון להשיר את השער [שבדורותיו]; לפיכך, אם נשר - אינו חושש. פרצה דחוקה - מתיר להכנס לה בשבת, אף על פי שמשיר צרורות [רגבי אדמה]. וכן כל דבר שאינו מתפנון כגון זה - מתיר.

ו. עשה מעשה, ונעשת בגללו מלאכה שודאי תעשה

שהוא צריך לחלל עליו את השבת, ספק שאינו צריך, וכן אם אמר רופא לחלל עליו את השבת, ורופא אחר אומר: 'אינו צריך' - מחללין עליו את השבת; שספק נפשות דוחה את השבת.

ב. אַמְדוּהוּ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת שֶׁהוּא צָרִיךְ לָכֶּךָ וְכָךְ [רפואה מסוימת] שְׂמוּנָה יָמִים - אֵין אוֹמְרִים: 'נִמְתִּין עַד הָעֶרֶב, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְחַלֵּל עָלָיו שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת'; אֲלֵא מִתְחִילִין מֵהַיּוֹם שֶׁהוּא שַׁבָּת, וּמְחַלְלִין עָלָיו אֶפְלוּ מֵאַה שַׁבָּתוֹת; כֵּל זְמַן שֶׁהוּא צָרִיךְ וְיֵשׁ בוֹ סַפְּנָה אוֹ סַפְּק סַפְּנָה - מְחַלְלִין; וּמְדַלִּיקִין לוֹ אֶת הַנֵּר, וּמְכַבִּין מִלְּפָנָיו אֶת הַנֵּר, וְשׁוֹחֲטִין לוֹ, וְאוֹפִין וּמְבַשְׁלִין, וּמְחַמִּין לוֹ חֲמִין בֵּין הַשְּׂקוֹתוֹ בֵּין לְרַחֲצַת גּוּפוֹ. כִּלְלוּ שֶׁל דְּבַר: שַׁבָּת לְגַבֵּי חוֹלָה שֵׁיֵשׁ בוֹ סַפְּנָה - הָרִי הִיא כְּחַל, לְכָל הַדְּבָרִים שֶׁהוּא צָרִיךְ לָהֶן.

ג. כְּשֶׁעוֹשִׂים דְּבָרִים אֱלוֹ, אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן לֹא עַל דְּבֵי גוֹיִם, וְלֹא עַל יְדֵי קִטְנִים, וְלֹא עַל יְדֵי עֲבָדִים, וְלֹא עַל יְדֵי נָשִׁים - כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה שַׁבָּת קֶלֶה בְּעֵינֵיהֶם; אֲלֵא עַל יְדֵי גְדוּלֵי יִשְׂרָאֵל וְחֲכָמֵיהֶם. וְאֲסוּר לְהִתְמַהֵמֵה בְּחִלּוֹל שַׁבָּת לְחוֹלָה שֵׁיֵשׁ בוֹ סַפְּנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אִתְּם הָאֱדָם וְחֵי בָהֶם", וְלֹא שִׁימּוֹת בָּהֶם. הֵא לְמַדְתָּ, שֶׁאֵין מִשְׁפָּטֵי הַתּוֹרָה נִקְמָה בְּעוֹלָם, אֲלֵא רַחֲמִים וְחֶסֶד וְשִׁלּוּם בְּעוֹלָם. וְאֵלוֹ הַמֵּינִים שֶׁאוֹמְרִים שֶׁזֶה חִלּוֹל וְאֲסוּר, עֲלֵיהֶם הַכְּתוּב אוֹמֵר: "וְגַם אֲנִי נִתְמִי לָהֶם חֲקִים לֹא טוֹבִים, וּמִשְׁפָּטִים לֹא יִחִיו בָּהֶם".

ד. הַחוֹשֵׁשׁ בְּעֵינָיו [חש כאבים] - וְהוּא שִׁיְהִיָּה בְּשִׁתִּיקָן אוֹ בְּאַחַת מֵהֶן צִיר [ירד], אוֹ שֶׁהִיוּ דְּמַעוֹת שׁוֹתֶתוֹת מֵרַב הַכָּאֵב, אוֹ שֶׁהִיָּה דָם שׁוֹמֵת מֵהֶן, אוֹ שֶׁהִיָּה בְּהֶן קִדּוּחַ [חום], וְכִיּוֹצֵא בְּחֵלָאִים אֱלוֹ - הָרִי זֶה בְּכָלֵל חוֹלִים שֵׁיֵשׁ בְּהֶן סַפְּנָה, וּמְחַלְלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת, וְעוֹשִׂין לוֹ כֵּל צָרְכֵי רְפוּאָה.

ה. וְכֵן כֵּל שֵׁיֵשׁ מִכָּה בְּחִלּוֹל גּוּפוֹ מִן הַשְּׂפָה וּלְפָנָים - בֵּין בְּפִי, בֵּין בְּמַעֲיוֹ, בֵּין בְּכַבְדּוֹ וּטְחוּלוֹ אוֹ בְּשֶׂאֵר כֵּל שֵׁיֵשׁ בְּחֵלְלוֹ - הָרִי זֶה חוֹלָה שֵׁיֵשׁ בוֹ סַפְּנָה. וְאֵינוֹ צָרִיךְ אִמְדָּה, שַׁחֲלֵי כְּבֵד הוּא; לְפִיכֵךְ מְחַלְלִין עָלָיו מִזֵּד, בְּלֹא אֲמִידָה [הערכה]. וּמִכָּה שֶׁהִיא בְּגַב הַיָּד וּגַב הָרֶגֶל - הָרִי זֶה כְּמִכָּה שֶׁל חֵלֶל [הגוף], וְאֵינָה צָרִיכָה אִמְדָּה, וּמְחַלְלִין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת. וְהַחֵם שֶׁמְצַמֵּר [מכוון] אֶת הַבָּשָׂר - כְּמִכָּה שֶׁל חֵלֶל הוּא, וּמְחַלְלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת. וְכֵן כֵּל חֲלֵי שֶׁהַרּוֹפְאִים אוֹמְרִין שֶׁזֶה יֵשׁ בוֹ סַפְּנָה - אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּעוֹר הַבָּשָׂר מִבְּחוּץ, מְחַלְלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת עַל פִּיהֶם.

ו. הַבּוֹלֵעַ נִימָא [עלוקה] שֶׁל מַיִם - מְחַמִּין לוֹ חֲמִין בְּשַׁבָּת, וְעוֹשִׂין לוֹ כֵּל צָרְכֵי רְפוּאָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא סַכְּנַת נַפְשׁוֹת. וְכֵן מִי שֶׁנֶּשְׁכּוֹ כְּלָב שׁוֹטֵה, אוֹ אֶחָד מִזוֹחֲלֵי עֶפֶר שֶׁמִּיתִין - אֶפְלוּ הֵיוּ סַפְּק מִמִּיתִין סַפְּק אֵין מִמִּיתִין - עוֹשִׂין לוֹ כֵּל צָרְכֵי רְפוּאָה לְהַצִּילוֹ.

ז. חוֹלָה שֶׁאֲמַדוּהוּ רּוֹפְאִים לְהַכִּיא לוֹ גְּרוּגְרַת אַחַת, וְרָצוּ עֲשֶׂרָה בְּנֵי אָדָם וְהַכִּיאוּ לוֹ עֲשָׂר גְּרוּגְרוֹת בְּכַת אַחַת - בְּלֵן פְּטוּרִין מִכְּלוּם, וְאֶפְלוּ הַכִּיאוּ בְּזֶה אַחַר זֶה, וְאֶפְלוּ הַכִּיאוּ בְּרֵאשׁוֹנָה; שֶׁהָרִי בָלֵם בְּרֵשׁוֹת הַכִּיאוּ.

לְפָנָיו וְכֹא לוֹ לְאַחֲרָיו, פְּטוּר - שֶׁהָרִי נִתְפַּנֵּן לְהוֹצִיא בְּשִׁמְרָה מַעֲלָה, וְהוֹצִיא בְּשִׁמְרָה פְּחוּמָה. וְכֵן כֵּל כִּיּוֹצֵא בְּזֶה.

יג. הִיָּה חֲגוּר בְּסֵנֶר, וְהַשְּׁלִיךְ [ת-חב] הַמַּשָּׂא בֵּין בְּשָׂרוֹ וְחִלּוּקוֹ - בֵּין שֶׁבֵּא זֶה הַמַּשָּׂא שֶׁדָּרְכּוֹ לְהוֹצִיאָו בְּדֶרֶךְ הַזֹּאת לְפָנָיו, בֵּין שֶׁבֵּא לְאַחֲרָיו - חֵיב; שֶׁכֵּן דָּרְכּוֹ לְהִיּוֹת חוֹזֵר [מקדימה לאחור והפוך].

יד. כֵּל הַמְּתַפְּנֵן לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, וְהִתְחִיל בָּהּ, וַעֲשֶׂה כְּשֶׁעוֹר - חֵיב, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא הַשְּׁלִים כֵּל הַמְּלָאכָה שֶׁנִּתְפַּנֵּן לְהַשְּׁלִימָהּ. כִּיצַד? הָרִי שֶׁנִּתְפַּנֵּן לְכַתֵּב אֲגָרַת אוֹ שֶׁטֶר בְּשַׁבָּת - אֵין אוֹמְרִין: 'לֹא יִתְחַיֵּב זֶה, עַד שֶׁיִּשְׁלִים חֲפָצוֹ וְיִכְתֵּב כֵּל הָאֲגָרַת, אוֹ כֵּל הַשֶּׁטֶר'; אֲלֵא מְשִׁיכְתָּב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, יִתְחַיֵּב. וְכֵן אִם נִתְפַּנֵּן לְאַרְגַּל בְּגַד שֶׁלֵם - מְשִׁיאַרְגַּל שְׁנֵי חוּטִין, יִתְחַיֵּב; וְאֵף עַל פִּי שֶׁנִּתְפַּנֵּן לְהַשְּׁלִים, הוֹאִיל וַעֲשֶׂה כְּשֶׁעוֹר כְּכּוֹנֵה - חֵיב. וְכֵן כֵּל כִּיּוֹצֵא בְּזֶה.

טו. כֵּל מְלָאכָה שֶׁהִיָּחִיד כּוֹל לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ לְבַדּוֹ, וַעֲשֶׂה אוֹתָהּ שְׁנַיִם בְּשִׁתְּפוּת - בֵּין שֶׁעֲשֶׂה זֶה מְקַצֵּתָה וְזֶה מְקַצֵּתָה, כְּגוֹן שֶׁעָקֵר זֶה הַחֲפֵץ מֵרֵשׁוֹת זֶה וְהִנְחִיחוֹ הַשְּׁנִי בְּרֵשׁוֹת אַחֲרָת, בֵּין שֶׁעֲשֶׂה אוֹתָהּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד מִתְחִלָּה וְעַד סוֹף, כְּגוֹן שֶׁאֲחָזוּ שְׁנֵיהֶם בְּקִלְמוֹס וְכָתְבוּ אוֹ אֲחָזוּ כְּכָר וְהוֹצִיאוּהוּ מֵרֵשׁוֹת לְרֵשׁוֹת - הָרִי אֱלוֹ פְּטוּרִין.

טז. וְאִם אֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַעֲשׂוֹתָהּ לְבַדּוֹ עַד שֶׁיִּצְטָרְפוּ, כְּגוֹן שְׁנַיִם שֶׁאֲחָזוּ קוֹרָה וְהוֹצִיאוּהָ לְרֵשׁוֹת הָרַבִּים - הוֹאִיל וְאֵין כַּח בְּאֶחָד מֵהֶן לַעֲשׂוֹתָהּ לְבַדּוֹ, וַעֲשֶׂה אוֹתָהּ בְּשִׁתְּפוּת מִתְחִלָּה וְעַד סוֹף - שְׁנֵיהֶן חֵיבִין, וְשֶׁעוֹר אֶחָד לְשִׁנְיָהֶן. הִיָּה כַּח בְּאֶחָד לְהוֹצִיא קוֹרָה זֶה לְבַדּוֹ, וְהַשְּׁנִי אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאָהּ לְבַדּוֹ, וְנִשְׁתַּתְּפוּ שְׁנֵיהֶם וְהוֹצִיאוּהָ - זֶה הָרֵאשׁוֹן שֶׁיְכוֹל, חֵיב; וְהַשְּׁנִי מְסִיעַ הוּא, וּמְסִיעַ אֵינוֹ חֵיב כְּלוּם. וְכֵן כֵּל כִּיּוֹצֵא בְּזֶה.

יז. כֵּל הַמְּקַלְקֵלִין פְּטוּרִין. כִּיצַד? הָרִי שֶׁחָבַל בְּחִבְרוֹ אוֹ בְּבַהֲמָה דְּרָךְ הַשְּׁחֵתָה, וְכֵן אִם קָרַע בְּגָדִים אוֹ שָׂרָפָן אוֹ שֶׁבַר בָּלִים דְּרָךְ הַשְּׁחֵתָה - הָרִי זֶה פְּטוּר; חֲפֵר גְּמָה וְאֵינוֹ צָרִיךְ אֲלֵא לַעֲפֹרָה, הָרִי זֶה מְקַלְקֵל וּפְטוּר. אֵף עַל פִּי שֶׁעֲשֶׂה מְלָאכָה, הוֹאִיל וְכּוֹנְנָתָם לְקַלְקֵל, פְּטוּר.

יח. כֵּל הַמְּקַלְקֵל עַל מְנַת לְתַקֵּן, חֵיב. כִּיצַד? הָרִי שֶׁסִּפְּתָר כְּדֵי לְבָנוֹת בְּמִקוּמוֹ, אוֹ שֶׁמְחַק כְּדֵי לְכַתֵּב בְּמִקוֹם שֶׁמְחַק, אוֹ שֶׁחֲפֵר גְּמָה כְּדֵי לְבָנוֹת בְּתוֹכָהּ וְסוּדוֹת, וְכֵל כִּיּוֹצֵא בְּזֶה - חֵיב. וְשֶׁעוֹרוֹ, כְּשֶׁעוֹר הַמְּתַקֵּן.

יט. כֵּל הַעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, מְקַצֵּתָה בְּשׁוּגָג וּמְקַצֵּתָה בְּזָדוֹן - בֵּין שֶׁהִזִּיד וּלְבִסּוֹף שָׂגָג, בֵּין שֶׁשָּׂגָג וּלְבִסּוֹף הִזִּיד - פְּטוּר; עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה שְׁעוֹר הַמְּלָאכָה כְּלָה מִתְחִלָּה וְעַד סוֹף בְּזָדוֹן, וְאַחַר כֵּן יִהְיֶה חֵיב בְּרַת וּסְקִילָה; אוֹ יַעֲשֶׂהוּ בְּלוֹ בְּשָׂגָגָה מִתְחִלָּה וְעַד סוֹף, וְאַחַר כֵּן יִהְיֶה חֵיב חֲטָאת קְבוּעָה.

הַלְכוֹת שַׁבָּת פָּרָק ב

א. דְּחוּיָהּ הִיא שַׁבָּת אֲצֵל סַכְּנַת נַפְשׁוֹת, כְּשֶׁאֵר כֵּל הַמְּצוּוֹת; לְפִיכֵךְ, חוֹלָה שֵׁיֵשׁ בוֹ סַפְּנָה - עוֹשִׂין לוֹ כֵּל צָרְכֵי בְּשַׁבָּת, עַל פִּי רּוֹפְאֵי אֲמֵן שֶׁל אוֹתוֹ מְקוּם. סַפְּק

ומלפפין [כורכים] אותו [בבגדים], מפני שספנה היא לו אם לא יעשו לו כל אלה. וכן מרחיצים אותו לפני המילה, ולאחר המילה, וביום השלישי למילה, בחמין שהוחמו בשבת - מפני הספנה.

טו. האשה שישבה על המשבר [מקום הלידה] ומתה - מביאין ספין בשבת אפלו דרך רשות הרבים, וקורעין את כרסה ומוציאין את הנולד, שמא ימצא חי - שספק נפשות דוחה את השבת, ואפלו לנה שאין חזקתו חי.

טז. מפקחין פקוח נפשות בשבת, ואין צריך לטל רשות מבית דין; והמקדים להציל הנפש, הרי זה משבח. כיצד? ראה תינוק שנפל לים - פורש מצודה ומצלהו, ואף על פי שהוא צד הדגים עמו. שמע שטבע תינוק בים, ופרש מצודה להצלותו, והצלה דגים בלבד - פטור מכלום. נחפז להצלות דגים, והצלה דגים ותינוק - פטור, אפלו לא שמע שטבע; הואיל והצלה תינוק עם הדגים, פטור.

יז. נפל תינוק לבור - עוקר חליה [עפר שבשפת הבור] ומצלהו, ואף על פי שהוא מתקן בה מדרגה בשעת עקירתה. ננעלה דלת בפני תינוק - שובר את הדלת ומוציאו, ואף על פי שהוא מפצל אותה עצים שראויין למלאכה; שמא יבצע [יבהל] התינוק, וימות. נפלה דלקה, ויש שם אדם שחוששין שמא ישרף - מכבין אותה להצילו מן האש, ואף על פי שהוא כובש דרך ומתקנה בשעת כבוי. וכל הקודם להציל, הרי זה משבח; ואינו צריך לטל רשות מבית דין בכל דבר שיש בו סכנה.

יח. מי שנפלה עליו מפלת - ספק הוא שם, ספק אינו שם - מפקחין עליו [מפנים האבנים]; מצאוהו חי - אף על פי שנתרצץ, ואי אפשר שיבריא, מפקחין עליו ומוציאין אותו, לחיי אותה שעה.

יט. בדיקו עד חטמו, ולא מצאו בו נשמה [נשימה] - מגיחין אותו; שפכר מת. בדיקו ומצאו עליונים [אנשים בראש המפולת] מתים - לא יאמרו: 'כבר מתו תחתונים', אלא מפקחין על הכל; שאפשר במפלת, שישמות העליון ויחיה התחתון.

כ. היתה חצר שיש בה גוים וישאראלים, אפלו ישאראלי אחד ואסף גוים, ונפלה עליהם מפלת - מפקחין על הכל, מפני הישאראלי. פרש אחד מהן לחצר אחרת, ונפלה עליו אותה חצר - מפקחין עליו; שמא זה שפרש הוא הישאראלי, והנשארים גוים.

כא. נעקרו פלן מחצר זו לילף לחצר אחרת, ויבצע עקירתן פרש אחד מהן ונכנס לחצר אחרת, ונפלה עליו, ואין ידוע מי הוא - אין מפקחין עליו; שבין שנעקרו כלם, אין כאן ישאראל קבוע, וכל הפורש מהן כשהן מהלכין, הרי הוא בחזקת שפרש מן הרב. לפיכך, אם היה הרב ישאראל - אף על פי שנעקרו כלם, ופרש אחד מהם לחצר, ונפלה עליו - מפקחין עליו.

כב. המהלך במדבר, ולא ידע מתי הוא יום שבת - מונה מיום שטעה ששה, ומקדש שביעי, ומברך בו ברפת היום, ומבדיל במוצאו בשבת. ובכל יום ויום, ואפלו ביום זה

ח. חולה שהיה צריך לשתי גרוגרות, ולא מצאו אלא שתי גרוגרות בשני עקצין [החיבורים שבין התאנים לעץ] ושלוש גרוגרות בעקץ אחד - כורתין העקץ שיש בו שלש, אף על פי שאין צריכין אלא לשתיים, כדי שלא ירבו בכצירה, אלא יכרתו עקץ אחד ולא יכרתו שנים. וכן כל פיוצא בזה.

ט. המבשל לחולה בשבת, ואכל החולה והותר - אסור לקריא לאכל מן המותר; גזרה, שמא ירבה [כמות התבשיל] בשבילו. אבל השוחט לחולה בשבת, מותר לקריא לאכל ממנו בשר חי - שאין בדבר תוספת, כדי שנגזר שמא ירבה בשבילו. וכן כל פיוצא בזה.

י. חולה שאין בו סכנה, עושין לו כל צרכיו על ידי גוי. כיצד? אומרין לגוי לעשות לו, והוא עושה - לבשל לו ולאפות, ולהביא רפואה מרשות לרשות, וכיוצא באלו. וכן כוחל עניו [בסם רפואה] מן הגוי בשבת, אף על פי שאין שם סכנה. ואם היה צרכיו, אין בהן מלאכה - עושין אותו אפלו ישאראל; לפיכך מעלין [גדי ה-] אוננים בשבת, ומעלין אנקלי [תנור שכנגד הלב], ומחזירין את השבר [בעצם שנשברה]. וכן כל פיוצא בהן, מותר.

יא. היולדת, כשכורעת לילד - הרי היא בסכנת נפשות, ומחללין עליה את השבת: קוראין לה תכמה [מילדת] ממקום למקום, וחוזתים את הטבור, וקושרין אותו. ואם היתה צריכה לנר בשעה שהיא מצעקת בתחילה - מדליקין לה את הנר, ואפלו היתה סימה [עוורת], מפני שדעתה מתשבת עליה בנר, ואף על פי שאינה רואה. ואם היתה צריכה לשמן וכיוצא בו, מביאין לה. וכל שאפשר לשנות, משנין בשעת הבאה, כגון שמיא לה תכרתה כלי תלוי בשערה; ואם אי אפשר, מביאה כדרךה. **יב.** אין מילדין את הגויה בשבת, ואפלו בשכר; ואין חוששין לאיבה [שנאה], ואף על פי שאין שם חלול [שבת]. אבל מילדין את בת גר תושב [גוי שקיבל ד' מצוות], מפני שאנו מצוין להחיותו; ואין מחללין עליה את השבת.

יג. חיה ויולדת] - משיתחיל הדם להיות שותת עד שתלד, ואחר שתלד עד שלשה ימים - מחללין עליה את השבת, ועושין לה כל צרכיה, בין שאמרה 'צריכה אני', בין שאמרה 'איני צריכה'. ומשלשה ועד שבעה - אם אמרה 'איני צריכה', אין מחללין עליה; ואם שתקה, ואין צריך לומר אם אמרה 'צריכה אני' - מחללין עליה את השבת. ומשבעה ועד שלשים יום, הרי היא כחולה שאין בו סכנה; ואפלו אמרה 'צריכה אני', אין עושין לה מלאכה אלא על ידי גוי.

יד. עושין מדורה לחיה, ואפלו בימות החמה, מפני שהצנה קשה לחיה הרבה במקומות הקר; אבל אין עושין מדורה לחולה להתחמם בה. הקיז דם ונצטגן - עושין לו מדורה, אפלו בתקופת תמוז. ומרחיצין את הנולד בשבת ביום שנולד, אחר שחזקתו את טבורו, אפלו בחמין שהוחמו בשבת; ומולחין אותו [מפודים עליו מיני בשמים]

פשתן לתנור, והם משתנין והולכין כל השבת בלה. ופורשין מצודות לחיה ולעופות ולדגים עם חשכה, והן צדין והולכין כל השבת בלה. וטוענין [משאות] בקורת בית הבר [להכביד על הזיתים] ובצעגולי הגת [אבנים הסוחטות היין] עם חשכה, והמשקין זבין והולכין כל השבת בלה. ומדליקין את הנר או את המדורה מבערב, והיא דולקת והולכת כל השבת בלה.

ג. מניחין קנדה על גבי האש, או בשר בתנור או על גבי גחלים, והן מתבשלין והולכין כל השבת בלה, ואוכלין אותן בשבת. ויש בדבר זה דרכים שנה אסורין - גזרה, שמה יתה [יגרוף] בגחלים בשבת.

ד. ביצד? תבשיל שלא בשל כל צרכו, וחמין שלא הוחמו כל צרכן, או תבשיל שבשל כל צרכו וכל זמן שמצטמק הוא יפה [משובח] לו - אין משהין אותו על גבי האש בשבת, אף על פי שהנח מבוער יום; גזרה, שמה יתה בגחלים כדי להשלים בשולו, או כדי לצמקו. לפיכך, אם גרף האש, או שפסה אש הפירה באפר או בנערת [פירורין] פשתן הדקה, או שעממו הגחלים [ונפסק האש] שהרי הן כמכסות באפר, או שהסיקה בקש או בגבכה [ענפים דקים] או בגללי בהמה דקה שהרי אין שם גחלים בוצרות - הרי זה מתר לשהות עליה; שהרי הסיח דעתו מזה התבשיל, ואין גוזרין שמה יתה באש.

ה. במה דברים אמורים? בכירה, שהבלה מועט. אבל התנור - אף על פי שגרף האש, או חפה באפר, או שהסיקהו בקש או בגבכה - אין משהין בתוכו, ולא על גביו, ולא סומכין לו [צמוד לו] תבשיל שלא בשל כל צרכו, או שבשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו; הואיל והבלו חם ביותר, אינו מסיח דעתו, וחוששים שמה יתה בזו האש המעוטה, אף על פי שהיא אש קש וגבכה או מכסה. ו. ולמה אסרו לשהות בתנור, אף על פי שגרף? מפני שהגורף אינו גורף אלא רב האש וצממה, ואי אפשר לגרף כל האש עד שלא תשאיר ניצוצה אחת; ומפני שהבלו חם, שמה יתה כדי לנער [ולהבעיר] הניצוצות הנשארות.

ז. הכפח [כירה קטנה] - הבלו רב מהבל הפירה, ומועט מהבל התנור. לפיכך, אם הסיקו בגפת [פסולת זיתים] או בעצים - הרי הוא כתנור, ואין משהין בתוכו ולא על גביו, ולא סומכין לו תבשיל שלא בשל כל צרכו, או מצטמק ויפה לו, אף על פי שגרף או כסה באפר. ואם הסיקהו בקש או בגבכה - הרי הוא ככירה שהסקה בקש ובגבכה, ומשהין עליו. ומתיר לסמך לפירה מבערב, אף על פי שאינה גרופה. ואיזו היא כירה, ואיזה הוא כפח? כירה, מקום שפיתת [הנחת] שתי קדרות; וכפח, מקום שפיתת קדרה אחת.

ח. תבשיל חי שלא בשל כלל, או שבשל כל צרכו ומצטמק ורע לו [ההצטמקות מזיקה לטעמו] - מתר לשהותו על גבי האש, בין בכירה וכפח בין בתנור. וכן תבשיל שבשל ולא בשל כל צרכו, או בשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו - אם השליף לתוכן אבר חי סמוך לבין השמשות,

שהוא מבדיל בו ומקדש, מתר לו לעשות כדי פרנסתו בלבד, כדי שלא ימות. ואסור לו לעשות יותר על פרנסתו, שכל יום ויום ספק שבת הוא; ואם ירע שהיום שמיני ליציאתו, או חמשה עשר ליציאתו, וכיוצא בזה - הרי זה מתר לעשות כל מלאכה באותו היום, שהרי הדבר ודאי שלא יצא בשירה בשבת; ושאר הזמנים חוץ מיום זה, עושה כדי פרנסה בלבד.

כג. גזים שצרו על עירות ישראל - אם באו על עסקי מומן - אין מחללין עליהן את השבת, ואין עושין עמהן מלחמה; ובעיר הסמוכה לספר [גבול], אפלו לא באו אלא על עסקי חבן וקש, יוצאין עליהן בכלי זין, ומחללין עליהן את השבת. ובכל מקום, אם באו על עסקי נפשות, או שערכו מלחמה, או שצרו סתם - יוצאין עליהן בכלי זין, ומחללין עליהן את השבת. ומצוה על כל ישראל שיכולין לבוא, לצאת ולעזר לאחיהם שבמצור ולהצילם מיד הגוים בשבת; ואסור להן להתמהמה למוצאי שבת. וכשיצילו את אחיהן, מתר להם לחזור בכלי זין שלקהם למקומם בשבת, כדי שלא להכשילן לעתיד לבוא [שימנעו מלהביא].

כד. וכן ספינה המטרפת מיטלטלת ביים, או עיר שהקיפה נהר - מצוה לצאת בשבת להצילן, בכל דבר שיכולין להצילן. ואפלו יחיד הנרדף מפני הגוים, או מפני [נחש או דוב] שהוא רודף אתריו להרגו - מצוה להצילו, ואפלו בעשית במה מלאכות בשבת; ואפלו לתקן כלי זין להצילו, מתר. ויוצאין עליהן ומתחננים בשבת, ומתריעין עליהן [בתקיעה] לעזר אותן; ואין מתחננים ולא יוצאין על הדבר בשבת.

כה. צרין על עירות הגוים שלשה ימים קדם לשבת; ועושין עמהן מלחמה בכל יום ויום, ואפלו בשבת, עד שכובשין אותה, ואף על פי שהיא מלחמת הרשות; מפני השמועה למדו: "עד רדתה", ואפלו בשבת. ואין צריך לומר במלחמת מצוה; ולא כבש יהושע יריחו, אלא בשבת.

יום חמישי

הלכות שבת פרק ג

א. מתר להתחיל במלאכה מערב שבת, אף על פי שהיא נגמרת מאליה בשבת; שלא נאסר עלינו, אלא לעשות מלאכה בעצמו של יום; אבל שתעשה המלאכה מעצמה בשבת, מתר לנו להנות במה שנעשה בשבת מאליו.

ב. ביצד? פותקין [פותחים] מים [מצינור] לגנה ערב שבת עם [לפני] חשכה, והיא מתמלאת והולכת כל היום בלו. ומניחין מגמר [בשמים] תחת הכלים [בגדים], והן מתגמרין [נספגים] והולכין כל השבת בלה. ומניחים קילור [משחה] על גבי העין, ואספלגית [תחבושת] על גבי המכה, ומתריפין והולכין כל השבת בלה. ושורין דיו וסממנין [צבע] עם חשכה, והן נשרין והולכין כל השבת בלה. ונותנין צמר לירה [דוד עם מים וצבע], ואונין [אגודות] של

שיצלו מבעוד יום, ויהיו ראויין לאכילה. ואם נשארו אחר
 כן על האש בשבת עד שיצלו הרבה - מתר, מפני שהן
 כמצטמק ורע לו; שאם חתה - יחרף (ישורף מעט) אותן,
 שעל גוף האש הם. ומפני זה מניחין המגמר (בשמים)
 תחת הפלים (בגדים) עם חשכה, שאם חתה בגחלים -
 ישרף המגמר ויעשן הפלים [יעלה עשן בבגדים].

יז. הא למדת, שכל דבר שאנו אוסרין בענין זה, אינו
 אסור משום שהוא נעשה בשבת, אלא גזירה - שמא יחתה
 בגחלים. לפיכך, אין נותנין צמר ליורה (לצובעו), אלא אם
 כן היתה עקורה (מוגבהת) מעל האש - שמא יחתה
 בגחלים; והוא שיהיה פיה טוח [סגור] בטיט - שמא יגיס
 בה משחשכה.

יח. אין נותנין את הפת בתנור עם חשכה, ולא הרבה
 [עוגה דקה] על גבי הגחלים - אלא כדי שיקרמו (ישחימו)
 פנים שאינן מדבקים בתנור או באש (חלקה העליון). ואם
 נשארו אחרי כן עד שיגמר אפינתן - מתר; שאם יחתה,
 יפסיד אותן. ואם נתן סמוך לחשכה, וחשכה ועדין לא
 קרמו פניה - אם במזיד - אסור לאכל מהן עד מוצאי
 שבת, וימתין בכדי שיעשו. ואם בשוגג - מתר לו לרדות
 [- להוציא מן התנור] ממנה מזון שלש סעודות בשבת;
 וכשהוא רודה - לא ירדה במרדה [- כלי מיוחד לכוך] פדרף
 שהוא עושה כחל, אלא בסכין וכיוצא בה.

יט. עושה אדם מדורה מפל דבר שירצה, בין על גבי
 קרקע בין על גבי מנורה, ומדליקה מבעוד יום, ומשתמש
 לאורה או מתחמם כנגדה בשבת. וצריך שידליק רב
 המדורה קדם חשכה, עד שתהא שלהבת עולה מאליה
 קדם השבת; ואם לא הדליק רבה, אסור להנות בה בשבת
 - גזירה, שמא יחתה בה ויגיד העצים כדי שתעלה
 השלהבת. ואם הדליק עץ יחיד, צריך להדליק רב עביו
 ורב הקפו מבעוד יום.

כ. במה דברים אמורים? בגבולין (בשאר מקומות); אבל
 במקדש, מאחיזין את האור בעצים במדורת בית המוקד
 עם [- לפני] חשכה, ואין חוששין שמא יחתה, שהכהנים
 זריזין (זהירים) הן.

כא. היתה מדורה של קנים או של גרעינים - אינו צריך
 להדליק הרב; אלא בינו שהתחיל בה האש קדם השבת,
 מתר להשתמש בה, מפני שהאש נתלית בהן במהרה,
 ואינו צריך לחתות. לפיכך, אם אגד קנים, או הניח
 הגרעינין בחותלות (סלים) - הרי הן פעצים, וצריך
 שתעלה בהן השלהבת מאליה קדם השבת.

כב. מדורה של זפת, או של גפרית, או של רכב (כל דבר
 שמנוני), או של קירה (שעוה), או של קש, או של גבכה
 [עצים דקים] - אינו צריך להדליק רבה קדם השבת, מפני
 שהאש מדלקת אותם במהרה.

הלכות שבת פרק ד

א. יש דברים, שאם טמן בהן התבשיל - הוא מתחמם,
 ומוסיפין בבשולו כעין האש, כגון: גפת (פסולת זיתים),

נעשה הכל כתבשיל חי, ומתר לשהותו על האש אף על
 פי שלא גרף ולא כסה; מפני שכבר הסיח דעתו ממנו,
 ואינו בא לחתות בגחלים.

ט. כל תבשיל שאסור לשהותו - אם עבר ושהה אותו -
 אסור לאכלו עד מוצאי שבת, וימתין בכדי שיעשה (שיעור
 זמן שיוכל לבשל אותו בישול). ואם שקחו - אם תבשיל
 שלא בשל כל צרכו הוא, אסור עד מוצאי שבת; ואם
 תבשיל שבשל כל צרכו הוא ומצטמק ויפה לו, מתר
 לאכלו בשבת.

י. כל שמתר לשהותו על גבי האש - בשנוטלין אותו
 בשבת, אסור להחזירו למקומו. ואין מחזירין לעולם, אלא
 על גבי פירה גרופה או מכסה, או בכירה וכפח שהסקו
 בקש וגבכה; והוא, שלא הניח הקורה על גבי קרקע;
 אבל משהניחה על גבי הקרקע, אין מחזירין אותה, ואפלו
 על גבי גרופה, או מכסה. ואין מחזירין לתנור ולא לכפח
 שהסקו בגפת או בעצים, אף על פי שגרף או כסה, מפני
 שהבלן חם ביותר. וכל שאין מחזירין עליו, אין סומכין
 לו [צמוד לו] בשבת.

יא. אסור להכניס מגרפה (כף) לקורה, והיא על האש,
 להוציא ממנה בשבת; מפני שמגיס (מערבב) בה, וזה
 מצרכי הבשול הוא, ונמצא כמבשל בשבת. ומתר להחזיר
 מכירה לכירה, אפלו מכירה שהבלה מועט לכירה שהבלה
 מרבה; אבל לא מכירה לטמינה (בתנור לשמור חומה), ולא
 משמינה לכירה.

יב. לא ימלא אדם קורה עססיות (רגירי תבואה כתושים)
 ותמוסין (מין קטניות), או חבית של מים, ויתן לתוף
 התנור ערב שבת עם חשכה, וישהה אותן - שאלו וכל
 כיוצא בהן, אף על פי שלא בשלו כל עקר, כתבשיל שלא
 בשל כל צרכו הן, מפני שאינן צריכין בשול הרבה, ודעתו
 עליהן לאכלן לאלתר, ולפיכך אסור לשהותן בתנור. ואם
 עבר ושהה - אסורין עד מוצאי שבת, וימתין בכדי
 שיעשו.

יג. תנור שנתן לתוכו בשר מבעוד יום, ושהה אותו
 בשבת - אם בשר גדי הוא וכיוצא בו, מתר; שאם יחתה
 בגחלים, יתחרף (ישורף מעט) הבשר, שאינו צריך אלא
 תמימות האש בלבד; ואם בשר עז או שור הוא, אסור,
 שמא יחתה בגחלים לבשלו. ואם טח פי התנור בטיט -
 מתר, שאם בא לפתח התנור ולחתות, תכנס הרוח,
 ויתקשה הבשר ויפסד, ויצטנן התנור.

יד. וכן כל דבר שהרוח מפסדת אותו, אין גוזרין עליו
 שמא יגלהו ויחתה; ומפני זה נותנין אונין של פשתן לתוף
 התנור עם חשכה, שאם גלהו - יפסד.

טו. נתן גדי שלם לתוף התנור - הרי הוא כבשר העז או
 בשר שור, ואסור לשהותו, שמא יחתה בגחלים, אלא אם
 כן טח התנור. ומתר לשלשל כבש הפסח לתנור עם
 חשכה, אף על פי שאינו טח, מפני שבני חבורה זריזין
 [זהירים] הן.

טז. אין צולין בשר בצל וכיוצא על גבי האש, אלא כדי

בביתיהן גר דלוק בשבת. אפלו אין לו מה יאכל - שואל על הפתחים, ולוקח שמן ומדליק את הנר; שנה בכלל ענג שבת. ותיב לברך קדם הדלקה: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו להדליק גר של שבת' - בדרך שמברך על כל הדברים שהוא חייב בהם מדברי סופרים.

ב. מתר להשתמש לגר השבת, והוא שלא יהיה הדבר צריך עיון הרבה; אבל דבר שצריך לדקדק בראיתו, אסור להבחינו לאור הנר - גזרה שמא יטה [הנר לקרב השמן לפתילה].

ג. המדליק צריך להדליק מבעוד יום, קדם שקיעת החמה. ונשים מצוות על דבר זה יותר מן האנשים, לפי שהן מצויות בביתם, והן העסוקות במלאכת הבית; ואף על פי כן, צריך האיש להזהירן ולבדק אותן על כך, ולומר לאנשי ביתו ערב שבת קדם שפתחיה: 'הדליקו את הנר'. ספק חשכה ונכנס השבת, ספק לא נכנס - אין מדליקין.

ד. משתשקע החמה עד שיראו שלשה כוכבים בינוניים - הוא הזמן הנקרא 'בין השמשות' בכל מקום, והוא ספק מן היום, ספק מן הלילה; ודנין בו להחמיר בכל מקום. ולפיכך אין מדליקין בו, והעושה מלאכה בין השמשות ערב שבת ובין השמשות במוצאי שבת, בשוגג - חייב חטאת מכל מקום. וכוכבים אלו - לא גדולים הנראים ביום, ולא קטנים שאינן נראין אלא בלילה; ומשיראו שלשה כוכבים אלו הבינוניים, הרי זה לילה ודאי.

ה. פתילה שמדליקין בה לשבת, אין עושין אותה מדבר שהאור מסכסכת [קופצת] בו - כגון צמר, ושער, ומשי, וצמר הארז, ופשתן שלא נפץ [נוקה], וסיב ה של דקל, ומיני העץ הרכים, וכיוצא בהן; אלא מדבר שהאור נתלית בו - כגון פשתה נפוצה [נקיה], ובגדי שש, וצמר גפן, וכיוצא בהן מדבר שהאור נתלית בו. והמדליק - צריך שיידליק ברב היוצא מן הפתילה.

ו. הכורך דבר שמדליקין בו על דבר שאין מדליקין בו - אם להעבות הפתילה כדי להוסיף אורה, אסור; ואם להקשות הפתילה כדי שתהא עומדת ולא תשתלשל [תפול] למטה, מתר.

ז. נותנין גרגר של מלח וגרים [גרגר] של פול על פי הנר בערב שבת, כדי שיהא דולק [זמן רב] בלילי שבת. וכל הפתילות שאין מדליקין בהן, עושין מהן מדורה - בין להתחמם כנגדה, בין להשתמש לאורה, בין על גבי מנורה, בין על גבי קרקע; ולא אסרו אלא לעשותן פתילה לגר, בלבד.

ח. שמן שמדליקין בו לשבת, צריך שיהא נמשך אחר הפתילה; אבל שמנין שאין נמשכין אחר הפתילה - כגון זפת, ושענה, ושמן קיק [מעט הקוינו], ואלה [זנב הכבש], וחלב - אין מדליקין בהן. ומפני זה אין מדליקין בפתילות שאין האור נתלית בהן, ולא בשמנים שאין נמשכים אחר הפתילה - גזרה, שמא יהיה אור הנר אפל [חלש], ויטה אותה בשעה שישתמש לאורה.

וזבל [שדות], ומלח, וסיד, וחל, או זוגין [קליפות ענבים] ומוכין [אגודות צמר] ועשבים בזמן ששלשתן [האחרונים] לחין מחמת עצמן; ודברים אלו, נקראין 'דבר המוסיף'. ויש דברים, שאם טמן בהן התבשיל - ישאר בתמימותו בלבד, ואינן מוסיפין לו בשול, אלא מונעין אותו מלהצטנן, כגון: זוגין ומוכין ועשבים יבשים, וכסות, ופרות, וכנפי [- נוצות] יונה, ונערת [- פירורין] הפשתן, ונסרת תרשים [נגרים], ושלחין [עור בהמה בשערותיה], וגזי צמר; ודברים אלו, נקראין 'דבר שאינו מוסיף'.

ב. מן הדין היה, שטומנין בדרך המוסיף מבעוד יום, וישאר התבשיל טמון בשבת, שהרי משהין על גבי האש בשבת; אבל אסרו חכמים להטמין בדרך המוסיף, מבעוד יום, גזרה שמא תפתח הקדרה בשבת, ויצטרף לגלותה עד שתגיש הרתיחה, ויחזור ויכסה בשבת, ונמצא טמון בדרך המוסיף בשבת, שהוא אסור. לפיכך, מתר להטמין בדרך המוסיף, בין השמשות [999 יום 999 לילה] - שסתם קדרות בין השמשות, כבר רתחו ונחו מבעבוען, וכינן שנחו, שוב אינן רוטחין.

ג. וכן מן הדין היה, לטמן התבשיל בדרך שאינו מוסיף, בשבת עצמה; אבל אסרו חכמים דבר זה - גזרה שמא יטמין ברמץ [אפר חס], ויהיה בו ניצוצות של אש, ונמצא חותה [גורף] בגחלים; לפיכך, אסרו להטמין דבר חם בשבת, ואפלו בדרך שאינו מוסיף.

ד. ספק חשכה ספק לא חשכה [- בין השמשות], מתר לטמן את דבר חם. ומתר לטמן דבר הצונן בשבת, בדרך שאינו מוסיף, כדי שלא יצטנן ביותר, או כדי שתפוג [תחלש] צנתו. חמין שטמנו מערב שבת, ונתגלו בשבת - מתר לכסותן, שהרי אינו מוסיף; ומתר להחליף הכסוי בשבת. כיצד? נוטל כסות ומניח כנפי יונה, או נוטל כנפי יונה ומניח הכסות.

ה. פנה התבשיל או המים החמין, מקלי לכלי אחר - מתר להטמין הכלי האחר בשבת בדרך שאינו מוסיף, כמו הדבר הצונן; שלא אסרו להטמין בשבת, אלא דבר חם שהוא בכלי ראשון שנתבשל בו; אבל אם פנהו, מתר.

ו. מניחין מחם [דוד מים] על גבי מחם בשבת, וקדרה על גבי קדרה, וקדרה על גבי מחם, ומחם על גבי קדרה - וטח [סותם] פיהם בכצק; לא בשביל שיוחמו, אלא בשביל שיעמדו על חמם; שלא אסרו אלא להטמין בשבת, אבל להניח כלי חם על גבי כלי חם, כדי שיהיו עומדין בתמימותן - מתר. אבל אין מניחין כלי שיש בו דבר צונן על גבי כלי חם בשבת, שהרי מוליד בו חם בשבת; ואם הניחו [- בעוד יום] מבערב - מתר, ואינו כטומן בדרך המוסיף.

הלכות שבת פרק ה

א. הדלקת גר בשבת אינה רשות, אם רצה מדליק ואם רצה אינו מדליק; ולא מצוה שאינו חייב לרדף אחריה עד שיעשנה, כגון ערובי תצרות או נטילת ידים לאכילה; אלא חובה. ואחד אנשים ואחד נשים, חייבין להיות

מפני שהוא מכבדו; אלא יזהר בשעה שפותח ובשעה שנועל. ואסור לפתח את הדלת כנגד המדורה בשבת כדי שתהא הרוח מנשבת בה, ואף על פי שאין שם אלא רוח מצויה. ומניחין הגר של שבת על גבי אילן המחבר לקרקע, ואינו חושש.

יח. כל מדינות ועירות של ישראל, תוקעין בהן שש תקיעות בערב שבת; ובמקום גבוה היו תוקעין, כדי להשמיע כל אנשי המדינה [העיר] וכל אנשי המגרש שלה [סביבותיה].

יט. תקיעה ראשונה - נמנעו העומדים בשדות מלחרש ומלעדר ומלעשות מלאכה שבשדה; ואין הקורבין [לעיר] ורשאים לפנס לעיר, עד שיבואו רחוקים ויפנסו כלם בבת אחת; ועדין התגיות פתוחות, והתריסין [המשמשים גם כדוכן] מנחין. התחיל לתקע שניה - נסתלקו התריסין, וננעלו התגיות; ועדין החמין והקדרות מנחות על גבי פינה. התחיל לתקע תקיעה שלישית - סלק המסלק [את הקדרות מהכירה] והטמין המטמין, והדליקו את הגרות. ושוהה כדי לצלות דג, או כדי להדביק [להכניס] פת בתנור, ותוקע ומריע ותוקע, ושוכת.

כ. תקיעה ראשונה, תוקע אותה במנחה; והשלישית, קדם לשקיעת החמה. וכן תוקעין במוצאי שבת אחר צאת הכוכבים, להחיר העם למצטיהן.

כא. יום הפפורים שחל להיות בערב שבת, לא היו תוקעין; חל להיות במוצאי שבת, לא תוקעין ולא מבדילין. יום טוב שחל להיות בערב שבת, תוקעין ולא מבדילין; חל להיות לאחר השבת, מבדילין ולא תוקעין.

יום שישי

הלכות שבת פּרָק ו

א. אסור לומר לגוי לעשות לנו מלאכה בשבת - אף על פי שאינו מצוה על השבת, ואף על פי שאמר לו מקדם השבת, ואף על פי שאינו צריך לאותה מלאכה אלא לאחר השבת; ודבר זה - אסורו מדברי סופרים, כדי שלא תהיה שבת קלה בעיניהן, ויבואו לעשות בעצמן.

ב. גוי שעשה מלאכה מעצמו בשבת - אם בשביל ישראל עשה אותה - אסור להנות באותה מלאכה עד מוצאי שבת, ונמתיך בכדי שתעשה [שיעור זמן שיוכל לעשות המלאכה]; והוא שלא יהא הדבר בפרהסיא, עד שיגיעו בו רבים שדבר זה בשביל פלוני הוא נעשה בשבת. ואם בשביל עצמו בלבד עשה, מתר להנות בה בשבת.

ג. כיצד? גוי שהדליק את הנר, משתמש לאורו ישראל; ואם בשביל ישראל, אסור. עשה כבש לירד בו מן הספינה, ירד אחריו ישראל; ואם בשביל ישראל, אסור. מלא מים להשקות בהמתו, משקה אחריו ישראל; לקט עשבים להאכיל לבהמתו, מניח ישראל בהמתו לאכל מהן; והוא, שלא יהא אותו הגוי מפיר לאותו ישראל - שמא ירבה במלאכתו בשבילו, ונמצא עושה בשביל ישראל. וכן כל דבר שאפשר להרבות בו - לא יהנה בו בשבת, אלא אם כן אינו מפירו.

ט. חלב שהתיכו, וקרבי דגים שנמחו - נותן לתוכן שמן כל שהוא, ומדליק; אבל שמנין שאין מדליקין בהן - אפלו ערבן בשמן משמנים שמדליקין בהן - לא ידליק, מפני שאין [השמנים הלא דליקים] נמשכין [אחר השמן הדליק].

י. אין מדליקין בעטרן [פסולת הזפת], מפני שריחו רע - שמא יניחנו ויצא, וחובה עליו לישב לאור הנר. ולא בצרי [שרף עץ], מפני שריחו טוב - שמא יקח ממנו מן הנר; ועוד, מפני שהוא עף [באוויר ויכול לגרום דליקה]. ולא בגפט לבן, ואפלו בחל - מפני שהוא עף, ויבוא לידי סכנה.

יא. מתר להדליק לכתחלה בשאר שמנים - כגון שמן צנון, ושמשמן, ולפת, וכל פיוצא בהן; אין אסור אלא אלו שמנו חכמים בלבד.

יב. לא יתן אדם כלי מנוקב מלא שמן על פי הנר, בשביל שיהא מנשף, ולא מלא קערה שמן ויתננה בצד הנר ויתן ראש הפתילה לתוכה, בשביל שתהא שואבת - גזרה, שמא יקח מן השמן שבפלי, שהרי לא נמאס בנר, ואסור להנות בשבת מן השמן שהדלק בו, ואפלו בכתה הנר, ואפלו נטף מן הנר - מפני שהוא מקצה מחמת אסור - מיעוד ומיוחד למלאכת איסור. ואם חבר הכלי שיש בו השמן אל הנר בסיד ובחרשית וכיוצא בהן - מתר.

יג. אין נותנין כלי תחת הנר לקבל בו שמן בשבת, שהרי מבטל הכלי מהכנו [ממה שהיה מוכן להעשות בו]; ואם נתנו מבעוד יום, מתר. ונותנין כלי תחת הנר בשבת לקבל גיצוצות [המינותין מהאש] - מפני שאין בהן ממש, והרי לא בשלו מלטלטלו; ואסור לתן לתוכו מים, ואפלו מערב שבת - מפני שהוא מקרב את כפוי הגיצוצות.

יד. אין פולין [בדיקת בגד מכינים] לאור הנר, ולא קורין לאור הנר, ואפלו גבוה שתי קומות; ואפלו עשרה בתים זה על גב זה, והנר בעליונה - לא יקרא ולא יפלה לאורו בתחתונה, שמא ישפח ויטה. ואם היו שנים קורין בעגן אחד - מתרין לקרות לפני הנר; שכל אחד מהן מזכיר חברו אם שכח; אבל לא בשני ענינות, שכל אחד מהן טרוד בענינו.

טו. התינוקות - קורין לפני רבן לאור הנר, מפני שהרב משמרן; אבל הוא לא יקרא, מפני שאין אימתן עליו. ויש לו לראות בספר לאור הנר, עד שיראה ראש הפרשה שהוא צריך להקרותו, ואחר כך נותן הספר בידו, והן קוראין לפניו.

טז. בלים הדומין זה לזה, ואינן נפרין אלא בעיני הרבה - אסור להקריבן לאור הנר ולהבחין ביניהן; שמא ישפח, ויטה. לפיכך, שמש שאינו קבוע - אסור לו לבדק כוסות וקערות לאור הנר, מפני שאינו מכירן, בין בנר של שמן, בין בנר של גפס שאורו רב; אבל שמש קבוע - מתר לו לבדק לאור הנר כוסות וקערות, מפני שאינו צריך עיון הרבה. ואם היה נר של שמן זית - אין מורין לו לבדק, ואף על פי שהוא מתר; גזרה, שמא יסתפק [יקח] ממנו.

יז. גר שאחורי הדלת - אסור לפתח הדלת ולנעל פדרכו,

לכתב לו השטר בשבת - שאמירה לגוי אסורה מדברי סופרים, ומשום ישוב ארץ ישראל לא גזרו בדבר זה. וכן הלוקח מהן בית בסוריא, שסוריא כארץ ישראל לדבר זה. **יב.** פוסק [מסכת] אדם עם הגוי על המלאכה וקוצץ [קוצב] דמים, והגוי עושה לעצמו; ואף על פי שהוא עושה בשבת, מתר. וכן השוכר את הגוי לימים הרבה - מתר, אף על פי שהוא עושה בשבת. כיצד? כגון ששכר הגוי לשנה או לשנים, שיקתב לו [ספר] או שיארג לו [בגד] - הרי זה כותב ואורג בשבת, ומת, כאלו קצץ עמו שיקתב לו ספר או שיארג לו בגד, שהוא עושה בכל עת שיירצה. והוא שלא יחשב [יחשבון] עמו יום יום.

יג. במה דברים אמורים? בצנעה, שאין הכל מפירין שזו המלאכה הנעשית בשבת של ישראל היא; אבל אם היתה ידועה וגלויה ומפורסמת - אסורה; שהרואה את הגוי עושה, אינו יודע שקצץ [קצב דמיו מראש], ואומר שפלוני שכר הגוי לעשות לו בשבת.

יד. לפיכך, הפוסק עם הגוי לבנות לו חצר, או בתלו, או לקצר את שדהו, או ששכרו שנה או שנים לבנות לו חצר, או לשטע לו כרם - אם היתה המלאכה במדינה [בעיר], או בתוך התחום [אלפיים אמה] - אסור לו להניחו לעשות בשבת, מפני הרואים שאינם יודעים שפסק; ואם היתה המלאכה חוץ לתחום - מתר, שאין שם ישראל שיראה את הפועלים בשהן עושין בשבת.

טו. וכן מתר לאדם להשפיר פרמו או שדהו לגוי, אף על פי שהוא זורע ונוטע בשבת; שהרואה יודע ששכורין הן, או בארסות ירד להן [לעבוד תמורת יבול]. ודבר ששם ישראל בעליו קרוי עליו, ואין דרך רב אנשי אותו המקום להשפירו או לתנו בארסות - אסור להשפירו לגוי; מפני שהגוי עושה באותו המקום מלאכה בשבת, והוא נקרא על שם הישראל בעליו.

טז. מתר להשאל כלים ולהשפירן לגוי, ואף על פי שהוא עושה בהן מלאכה בשבת - מפני שאין אנו מצוים על שבייתת הכלים; אבל בהמתו ועבדו [של יהודי] - אסור, מפני שאנו מצוים על שבייתת בהמה ועבד.

יז. המשפתף עם הגוי במלאכה, או בסחורה, או בחנות - אם התנו בתחלה שיהיה שוכר השבת לגוי לבדו אם מעט ואם הרבה, ושכר יום אחר כנגד יום השבת לישראל לבדו - מתר. ואם לא התנו בתחלה - כשיבואו לחלק, נוטל הגוי שכר השבתות כגון לבדו, והשאיר חולקין אותו; ואינו מוציא לו כלום כנגד יום השבת, אלא אם כן התנה בתחלה. וכן אם קבלו שדה בשתפוף, דין אהד הוא.

יח. ואם לא התנו, ויבא לחלק השוכר, ולא היה שוכר שבת ידוע - יראה לי שהגוי נוטל לבדו שביע השכר, והשאיר חולקין. הנותן מעות לגוי להתעסק בהן [לעשות בהם עסק] - אף על פי שהגוי נושא ונותן בשבת, חולק עמו שוכר בשנה; וכן הורו כל הגאונים.

יט. לא יתן אדם בערב שבת כלים לאמן גוי לעשותן, אף על פי שפסק עמו [מראש] - אלא בכדי [שיעור זמן]

ד. אבל דבר שאין בו להרבות ולמעט, כגון גר וכבש - הואיל ועשה בשביל עצמו, נהנה אחריו ישראל בשבת, ואף על פי שהוא מפירו. גר הדלוק במסכה בשבת - אם רב ישראל, אסור להשתמש לאורה; שהמדליק, על דעת הרב מדליק. ואם רב גוים, מתר להשתמש לאורה. מחצה למחצה, אסור. נפלה דלקה בשבת, ויבא גוי לכבות - אין אומרים לו 'כבה' ו'אל תכבה', מפני שאין שבייתתו עלינו; וכן כל כיוצא בזה.

ה. מת [יהודי] שעשה לו גוים ארון, וחרפו לו קבר בשבת, או הביאו לו חלילין לספד בהן - אם בצנעה - ימתין בכדי שיעשו למוצאי שבת, ויקבר בו. ואם היה הקבר בסרטא [רחוב] גדולה, והארון על גביו, וכל העוברים והשבים אומרים שנה שהגוים עושין עכשו בשבת, לפלוני הוא - הרי זה לא יקבר בו אותו ישראל עולמית, מפני שהוא בפרהסיא. ומתו לקבר בו ישראל אחר - והוא, שימתין בכדי שיעשה. וכן כל כיוצא בזה. **ו.** גוי שהביא חלילין בשבת למת - אף על פי שהביאן מצד החומה - ימתין למוצאי שבת בכדי שיבואו מקום קרוב, ואחר כך יספדו בהן; שמא בלילה הביאום מקום אחר עד החומה, ובבקר נכנסו בהן. ואם ידע בודאי שמקום פלוני הביאום בשבת, ימתין כדי שיבואו מאותו מקום אחר השבת - והוא שלא יהיה הדבר בפרהסיא גדולה, כמו שאמרנו.

ז. עיר שישאל וגוים דרין בתוכה, והיתה בה מרחץ המרחצת בשבת - אם רב גוים, מתר לרחץ בה למוצאי שבת מיד; ואם רב ישראל, ימתין בכדי שיחמו חמין; שבשביל הרב הוחמו. מחצה למחצה, ימתין בכדי שיחמו חמין. וכן כל כיוצא בזה.

ח. ישראל שאמר לגוי לעשות לו מלאכה זו בשבת - אף על פי שעבר ומפין אותו מפת מרהות [מלקות מדרבנן] - מתר לו להנות באותה מלאכה לערב [במוצ"ש], אחר שימתין בכדי שתעשה. ולא אסרו בכל מקום עד שימתין בכדי שיעשו, אלא מפני דבר זה, שאם תאמר זה מתר מיד - שמא יאמר לגוי לעשות לו, וימצא הדבר מוכן מיד; וכיון שאסרו עד שימתין בכדי שיעשו, לא יאמר לגוי לעשות לו, שהרי אינו משתכר [מדווח] כלום, מפני שהוא מתעכב לערב בכדי שיעשה דבר זה שנעשה בשבת.

ט. דבר שאינו מלאכה, ואין אסור לעשותו בשבת אלא משום שבות [איסור מדרבנן להרבות השביתה] - מתר לישראל לומר לגוי לעשותו בשבת, והוא שיהיה שם מקצת חלי, או יהיה צריך לדבר צרך הרבה, או מפני מצוה.

י. כיצד? אומר ישראל לגוי לעלות באילן בשבת או לשוט על פני המים, כדי להביא לו שופר, או סמין למילה; או מביא לו מחצר לחצר שאין ביניהן ערויב, מים חמין להרחיץ בהם קטן או [אדם] מצטער. וכן כל כיוצא בזה.

יא. הלוקח [קונה] בית בארץ ישראל, מתר לו לומר לגוי

אחריות שבת עליו. ולא יאמר לו: 'תן לי שכרי של שבת', אלא אומר לו: 'תן לי שכרי של שנה', או 'של עשרה ימים'.

הלכות שבת פּרָק ז

א. מלאכות שחייבין עליהן סקילה וְכַרְתּ בְּמִזְדֵּי, או קרבן חטאת בשגגה - מהן [אלו שהיו במלאכת המשכן] אבות [=ראשי קבוצות], ומהן תולדות [הדומות לאבות]; ומגן כל אבות מלאכות - ארבעים חסר אחת. ואלו הן: התרישה, והזריעה, והקצירה, והעמור [איסור תבואה], והדישה [הפרדת קליפה בגידולי הקרקע], והזריה [וזריקה לטילוק הפסולת], והברייה, והטחינה, והתקנה [בנפה], והלישה, והאפה, והגזיה, והלבון [ניקוי הצמר], והנפוץ [סירוק וניעור הצמר], והצביעה, והטויה, ועשית הנירין [פריסת חוטי השתי], והנככת המטכה [העמדת מטרק האריגה], והאריגה, והבציעה [התרת אריג], והקשירה, וההתרה, והתפירה, והקריעה, והבגן, והסתירה, והתפיה בפטיש [=כל מעשה של גמר מלאכה], והצידה, והשחיטה, והפשטה [עור מבעל חי], והעבדה [עיבוד עורות], ומחיקת [החלקת] העור, והתוכו, והתביה, והמחיקה, והשרטוט, וההכערה, והכפוי, וההוצאה מרשות לרשות.

ב. כל אלו המלאכות וכל שהוא מענין [הדומה להם], הן הנקראין 'אבות מלאכות'. כיצד הוא ענין? אַחַד הַחֹרֵשׁ, או החורש, או העושה חריץ - הרי זה אב מלאכה; שְׁפָל אַחַת וְאַחַת מֵהֶן - חפירה בקרקע, וענין אחד הוא.

ג. וכן אחד הזורע זרעים, או הנוטע אילנות, או המבריך אילנות [מכופף ענף ומכסהו באדמה], או המרכיב [אילן באילן], או הזומר - כל אלו אב אחד הן מאבות מלאכות, וענין אחד הוא; שְׁפָל אַחַת מֵהֶן - לצמח דבר הוא מתפון.

ד. וכן אחד הקוצר תבואה או קטנית, או הבורר ענבים, או הגודר תמרים, או המוסק זיתים, או האורה [קוטף] תאנים - כל אלו אב מלאכה אחת הן; שְׁפָל אַחַת מֵהֶן - לעקר דבר מגדוליו מתפון. ועל דרך זו, שאר האבות.

ה. התולדה, היא המלאכה הדומה לאב מאלו האבות. כיצד? המחתף את הירק מעט מעט [דק דק] לבשלו, הרי זה חֵיב - שזו המלאכה תולדת טחינה, שהטוחן לוקח גוף אחד ומחלקו לגופים הרבה; וכל העושה דבר הדומה לזה, הרי זה תולדת טוחן. וכן הלוקח לשון של מתכת, ושוף [שייף] אותו כדי לקח מעפרו כדרך שעושים צורפי הנהב - הרי זה תולדת טחינה.

ו. וכן הלוקח חלב, ונתן בו קבה כדי לחבצו [לעשותו חמאה] - הרי זה חֵיב משום תולדת בורר, שהרי הפריש הקוס [החמוץ] מן החלב; ואם גבנו ועשהו גבינה, חֵיב משום בונה - שְׁפָל הַמְקַבֵּץ חֵלֶק אֶל חֵלֶק וְדַבֵּק הַכֹּל עַד שֶׁיַּעֲשֶׂהוּ גוֹף אֶחָד, הרי זה דומה לבגן. וכן לכל מלאכה ומלאכה מאלו האבות, יש להן תולדות על דרך זו שאמרנו; ומגוף המלאכה הנעשית בשבת, תדע מעין איזה אב היא, ותולדת איזה אב היא.

שיצא בהן [הגוי] מביתו [של היהודי] קדם שחשכה; וכן לא ימכר אדם חפצו לגוי, ולא ישאלנו, ולא ילנו, ולא ימשכנו, ולא יתן לו במתנה - אלא בכדי שיצא באותו חפץ מפתח ביתו, קדם השבת; שְׁפָל זְמַן שֶׁהוּא בְּבֵיתוֹ, אִין אָדָם יוֹדֵעַ אִימְתֵי נֶתַן לוֹ, וְכִשְׁנֵצָא הַגּוֹי מִבֵּיתוֹ בְּשַׁבַּת וְחִפֵּץ יִשְׂרָאֵל בְּיָדוֹ, יִרְאֶה כְּמִי שֶׁהִלְוֵהוּ לַגּוֹי או מִשְׁכַּנּוּ או פֶּסֶק עִמּוֹ או מִכַּר לוֹ בְּשַׁבַּת.

כ. הנותן אגרת לגוי להוליקה לעיר אחרת - אם קצץ עמו [מראש] שכר הולכה - מתר, ואפלו נתנה לו ערב שבת עם חשכה; והוא שיצא בה מפתח ביתו קדם השבת. ואם לא קצץ - אם יש במדינה אדם קבוע שהוא מקבץ האגרות ושולח אותן לכל מדינה ומדינה עם שלוחיו, מתר לתן לגוי האגרת; והוא שיהיה שהות ביום כדי שיגיע לבית הסמוך לחומה קדם השבת - שפא זה שמקבץ האגרות ושולחן, ביתו סמוך לחומה הוא. ואם אין שם אדם קבוע לכה, אלא הגוי שנותנין לו האגרות, הוא שמוליקה לעיר אחרת - אסור לשלח ביד גוי האגרת לעולם, אלא אם כן קצץ לו דמים.

כא. גוי שהביא חפציו בשבת, והכניסן לבית ישראל - מתר; ואפלו אמר לו: 'הניחן בזוית זו', הרי זה מתר. ומזמנין את הגוי בשבת, ונותנין לפניו מזונות לאכלן; ואם נטלן ויצא - אין נזקקין לו, מפני שאין שביחתו עליו. וכן נותנין מזונות לפני הבלב בחצר; ואם נטלן ויצא, אין נזקקין לו.

כב. מי שהיה בא בדרך, וקדש עליו היום, והיו עמו מעות - נותן פיסו לנכרי להוליקו לו, ולמוצאי שבת לזקחו ממנו. ואף על פי שלא נתן לו שכר על זה, ואף על פי שנתנו לו משחשכה - מתר; מפני שאדם בהול על ממונו, ואי אפשר שישליכו; ואם לא תתיר לו דבר זה שאין אסורו אלא מדברי סופרים - יבוא להביאו בידו, ועובר על מלאכה של תורה. במה דברים אמורים? בכיסו; אבל מציאה, לא יתן לנכרי, אלא מוליקה פחות פחות מארבע אמות.

כג. ישראל שעשה מלאכה בשבת - אם עבר ועשה בזדון, אסור לו להנות באותה מלאכה לעולם; וישאר ישראל, מתר להם להנות בה למוצאי שבת מיד, שגאמר: 'ושמרתם את השבת, כי קדש הוא' - היא קדש, ואין מעשיה קדש [- אסורין]. כיצד? ישראל שבשל בשבת במזיד, למוצאי שבת יאכל לאחרים; אבל לו, לא יאכל עולמית. ואם בשל בשגגה - למוצאי שבת יאכל בין הוא בין אחרים מיד. וכן כל פיוצא בזה.

כד. פרות שיצאו חוץ לתחום וחרזו - בשוגג, יאכלו בשבת, שהרי לא נעשה בגופן מעשה, ולא נשתנו; במזיד, לא יאכלו עד מוצאי שבת.

כה. השוכר את הפועל לשמר לו את הפרה ואת התינוק, לא יתן לו שכרו של שבת - לפיכך אין אחריות [הפרה והתינוק ב-] שבת עליו; ואם היה השכיר שכיר שבת [שבוט] או שכיר שנה, נותן לו שכרו משלם - לפיכך

תאנים שִׁבְשׁוּ בְּאֵיבֵיהֶן [- בעודו על העץ], וְכֵן אֵילָן שִׁבְשׁוּ פְרוֹתָיו בּוֹ - הַתּוֹלֵשׁ מִהֶן בְּשֶׁבֶת חֵיב, אִף עַל פִּי שֶׁהֵן כְּעֵקוּרֵין לַעֲנַן [קבלת] טְמֵאָה.

ה. הַתּוֹלֵשׁ עֲלֵשִׁים [מִיּוֹן צַמַח], וְהַמְזַרֵד וְזָרְדִין [עֲנָפִים לַחִים] - אִם לֹאכִילָה, שְׁעוּרוֹ כְּגֵרוּגְרָת; וְאִם לְבַהֲמָה, שְׁעוּרוֹ כְּמֵלֵא פִי גְדִי; וְאִם לְהַסְקָה, שְׁעוּרוֹ כְּדִי לְבִשְׁל בִּיצָה. הַמְעַמֵר [אֹסוּס] אֶכְלִין, שְׁעוּרוֹ כְּגֵרוּגְרָת; וְאִם עֵמֵר לְבַהֲמָה, שְׁעוּרוֹ כְּמֵלֵא פִי גְדִי; וְאִם לְהַסְקָה, שְׁעוּרוֹ כְּדִי לְבִשְׁל בִּיצָה. וּבִיצָה הָאֲמוּרָה כָּכֵל מְקוֹם, הִיא בִּיצָה בִּינוּנִית שֶׁל תְּרַנְגוּלִין; וְכָל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'כְּדִי לְבִשְׁל בִּיצָה', הוּא כְּדִי לְבִשְׁל כְּגֵרוּגְרָת מִבִּיצָה; וְגֵרוּגְרָת, אֶחָד מְשַׁלְשֵׁה בְּבִיצָה. וְאֵין עֵמֵר, אֲלָא בְּגֵדוּלֵי קֶרְקַע.

ו. הַמְקַבֵּץ דְּבִלָה [תאנים יבשות] וְעֵשָׂה מִמֶּנָּה עֲגוּל [גוש], או שְׁנֵקֵב תְּאֵנִים וְהַכְּנִיס הַחֶבֶל בְּהֶן עַד שֶׁנִּתְקַבְּצוּ גוּף אֶחָד - הֵרִי זֶה תּוֹלְדֵת מְעַמֵר, וְחֵיב. וְכֵן כֹּל כִּיּוֹצֵא בָּזָה.

ז. הַדָּשׁ [מִפְרִיד קְלִיפַת גִּידוּלֵי קֶרְקַע] כְּגֵרוּגְרָת, חֵיב; וְאֵין דִּישָׁה, אֲלָא בְּגֵדוּלֵי קֶרְקַע. וְהַמְפָּרֵק [דגו משבלין], הֵרִי הוּא תּוֹלְדֵת הַדָּשׁ. הַחוּלֵב אֶת הַבְּהֵמָה - חֵיב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְפָרֵק. וְכֵן הַחוּלֵב בְּחֵי שֵׁשׁ לוֹ עוֹר, חֵיב מִשּׁוּם מְפָרֵק - וְהוּא, שִׁיְהֵי צְרִיף לְדָם שִׁיּוֹצֵא מִן הַחֲבוּרָה; אֲכָל אִם נִתְפַּנֵּן לְהִזִּיק בְּלֶבֶד - פְּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקַלְקֵל. וְאֵינוֹ חֵיב, עַד שִׁיְהֵי בְּדָם אוֹ בְּחֵלֵב שֶׁהוֹצִיא, כְּגֵרוּגְרָת.

ח. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בְּחוּבֵל בְּבַהֲמָה וְחֵיב וְכִיּוֹצֵא בְּהֶן. אֲכָל הַחוּבֵל בְּחֶבֶר - אִף עַל פִּי שֶׁנִּתְפַּנֵּן לְהִזִּיק - חֵיב, מִפְּנֵי נַחַת רִוּחוֹ; שֶׁהֵרִי נִתְקַרְרָה [נתישבח] דַּעַתוֹ וְשִׁכְחָה חֲמָתוֹ, וְהֵרִי הוּא כְּמִתְקַן; וְאִף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צְרִיף לְדָם שֶׁהוֹצִיא מִמֶּנּוּ, חֵיב.

ט. שְׂמוּנָה שְׂרָצִים הָאֲמוּרִים בְּתוֹרָה, הֵן שֵׁשׁ לֶהֶן עוֹרוֹת [שְׂנוּסָם בְּלַתֵי הַפִּיר] לַעֲנַן [לדיני] שֶׁבֶת כְּמוֹ חֵיב וּבַהֲמָה וְעוֹף. אֲכָל שָׂאֵר שְׂרָצִים וְרִמָּשִׁים, אֵין לֶהֶן עוֹר; לְפִיכֵךְ, הַחוּבֵל בְּהֶן - פְּטוּר. וְאֶחָד הַחוּבֵל בְּבַהֲמָה חֵיב וְעוֹף, אוֹ בְּשְׂמוּנָה שְׂרָצִים, וְעֵשָׂה חֲבוּרָה וְיִצָא דָם, אוֹ שֶׁנֶּצְרַר [נאסא] דָּם [תחת העור] אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא יִצָא - חֵיב.

י. הַסּוֹחֵט אֶת הַפְּרוֹת, חֵיב מִשּׁוּם מְפָרֵק; וְאֵינוֹ חֵיב, עַד שִׁיְהֵי בְּמִשְׁקֵין שֶׁסָּחַט כְּגֵרוּגְרָת. וְאֵין חֵיבִים מִן הַתּוֹרָה, אֲלָא עַל דְּרִיכַת זֵיתִים [סחיטת] וְעִנְבִים בְּלֶבֶד. וּמִתַּר לְסָחַט אֲשָׁכּוּל שֶׁל עִנְבִים לְתוֹף הָאֶכָל, שֶׁמִּשְׁקָה הֵבֵא לְאֶכָל - אֶכָל הוּא, וְנִמְצָא כְּמִפְּרָק אֶכָל מֵאֶכָל; אֲכָל אִם סָחַט לְכָלִי שֶׁאֵין בּוֹ אֶכָל - הֵרִי זֶה דוֹרֵף, וְחֵיב. וְהַחוּלֵב לְתוֹף הָאֶכָל, אוֹ הֵינִיגַן בְּפִיו - פְּטוּר, וְאֵינוֹ חֵיב עַד שִׁיְחַלֵּב לְתוֹף הַכְּלִי.

יא. הַזּוֹרֵה אוֹ הַבוֹרֵר כְּגֵרוּגְרָת, חֵיב; וְהַמְחַבֵּץ [עושה חמאה], הֵרִי הוּא תּוֹלְדֵת הַבוֹרֵר. וְכֵן הַמְמַחֵה [מוציא] שְׂמָרִים מִתּוֹף הַמִּשְׁקֵין - הֵרִי זֶה תּוֹלְדֵת בּוֹרֵר אוֹ תּוֹלְדֵת מְרַקֵד, וְחֵיב; שֶׁהַזּוֹרֵה וְהַבוֹרֵר וְהַמְרַקֵד, דוֹמִין עֲנִינְיָהֶם זֶה לְזֶה; וּמִפְּנֵי מָה מִנּוּ אוֹתָן בְּשִׁלְשָׁה? מִפְּנֵי שֶׁכָּל מְלָאכָה שֶׁהִיָּתְהָ בְּמִשְׁכָּן, מוֹנִין אוֹתָהּ בְּפָנֵי עֲצֻמָּה.

יב. הַבוֹרֵר אֶכָל מִתּוֹף פְּסֻלָּת, אוֹ שֶׁהִיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי מִינֵי אֶכְלִין וּבָרַר מִיֵן מִמֵּיֵן אַחֵר - בְּנִפְּהָ וּבְכִבְרָה [נפה גדולה],

ז. אֶחָד הַעוֹשֶׂה אֶב מֵאֲבוֹת מְלָאכּוֹת, אוֹ תּוֹלְדָה מִן הַתּוֹלְדוֹת - כְּמֵזִיד, חֵיב כְּרַת, וְאִם בָּאוּ עַדִים, נִסְקָל; כְּשׁוֹגֵג, חֵיב חֲטָאת קְבוּעָה [בין עני בין עשיר חייב בקרבן בהמה]. אִם כֵּן, מָה הַפָּרֵשׁ יֵשׁ בֵּין הָאֲבוֹת וְהַתּוֹלְדוֹת? אֵין בִּינֵיהֶן הַפָּרֵשׁ, אֲלָא לַעֲנַן הַקָּרְבָן בְּלֶבֶד - שֶׁהַעוֹשֶׂה בְּשׁוֹגֵג - אִם עֵשָׂה אֲבוֹת הַרְבֵּה בְּהַעֲלֵם [בשוגג] אֶחָד, חֵיב חֲטָאת עַל כָּל אֶב וְאֶב; וְאִם עֵשָׂה אֶב וְתוֹלְדוֹתָיו בְּהַעֲלֵם אֶחָד, אֵינוֹ חֵיב אֲלָא חֲטָאת אַחַת.

ח. כִּיּוֹצֵד? הֵרִי שְׁתָּרַשׁ, וְזָרַע, וְקָצַר בְּשֶׁבֶת בְּהַעֲלֵם אֶחָד - חֵיב שְׁלֹשׁ חֲטָאוֹת; וְאִפְלוּ עֵשָׂה הָאֲרָבָעִים חֶסֶר אַחַת בְּשִׁנְגָּה, כְּגוֹן שֶׁשִׁכַּח שְׂאֵלוֹ הַמְּלָאכּוֹת אֲסוּרוֹת לַעֲשׂוֹת בְּשֶׁבֶת - חֵיב עַל כָּל מְלָאכָה וּמְלָאכָה חֲטָאת אַחַת. אֲכָל אִם טָחַן, וְחִתַּף הֵרֵק, וְשָׁף לְשׁוֹן שֶׁל מִתְכַּת בְּהַעֲלֵם אֶחָד - אֵינוֹ חֵיב אֲלָא חֲטָאת אַחַת, שֶׁהֵרִי לֹא עֵשָׂה אֲלָא אֶב אֶחָד וְתוֹלְדוֹתָיו. וְכֵן כֹּל כִּיּוֹצֵא בָּזָה.

ט. הַעוֹשֶׂה מְלָאכּוֹת הַרְבֵּה מֵעֵין מְלָאכָה אַחַת בְּהַעֲלֵם אֶחָד, אֵינוֹ חֵיב אֲלָא חֲטָאת אַחַת. כִּיּוֹצֵד? הֵרִי שְׁזָרַע, וְנָטַע, וְהַכְרִיף, וְהַרְפִּיב, וְזָמַר בְּהַעֲלֵם אֶחָד - אֵינוֹ חֵיב אֲלָא חֲטָאת אַחַת, שֶׁכָּלֵן אֶב אֶחָד הֵן. וְכֵן כֹּל כִּיּוֹצֵא בָּזָה.

הַלְכוֹת שֶׁבֶת פָּרֵק ח

א. הַחוֹרֵשׁ כָּל שֶׁהוּא, חֵיב. הַמְנַבֵּשׁ [עוקר עשבים שוטים] בְּעֵקְרֵי [סמוך לשורש] הָאֵילָנוֹת, וְהַמְקַרְסֵם [כורת] עֲשָׂבִים, אוֹ הַמְזַרֵד [חותך] אֶת הַשְּׂרִיגִים [של הגפן], כְּדִי לִיפּוֹת הַקֶּרְקַע - הֵרִי זֶה תּוֹלְדֵת חוֹרֵשׁ; וּמִשִּׁיעֵשָׂה כָּל שֶׁהוּא, חֵיב. וְכֵן הַמְשֻׁנָּה פְּנֵי הַשְּׂדֵה - כְּגוֹן שֶׁהַשְּׁפִיל הִתֵּל וְרָדְדוּ [השווהו לפני הקרקע], אוֹ מֵלֵא הִגְיָא [גומא] - חֵיב מִשּׁוּם חוֹרֵשׁ; וְשְׁעוּרָן, כָּל שֶׁהוּא. וְכֵן כָּל הַמְשֻׁנָּה גְמוֹת, שְׁעוּרָן כָּל שֶׁהוּא.

ב. הַזּוֹרֵעַ כָּל שֶׁהוּא, חֵיב. הַזּוֹמֵר אֶת הָאֵילָן כְּדִי שִׁיעֵמַח - הֵרִי זֶה מֵעֵין זוֹרַע. אֲכָל הַמְשַׁקֵּה צְמַחִין וְאֵילָנוֹת בְּשֶׁבֶת - הֵרִי זֶה תּוֹלְדֵת זוֹרַע, וְחֵיב כְּכֹל שֶׁהוּא; וְכֵן הַשְּׂוֹרֵה חֲטִין וְשְׁעוּרִין וְכִיּוֹצֵא בְּהֶן בְּמֵים - הֵרִי זֶה תּוֹלְדֵת זוֹרַע, וְחֵיב. ג. הַקּוֹצֵר כְּגֵרוּגְרָת [- כשליש ביצה], חֵיב. וְהַתּוֹלֵשׁ, תּוֹלְדֵת קוֹצֵר הוּא; וְכָל הַעוֹקֵר דְּכָר מִגֵּדוּלָיו, חֵיב מִשּׁוּם קוֹצֵר. לְפִיכֵךְ, צְרוּר [רגב אדמה] שֶׁעָלוּ בּוֹ עֲשָׂבִים, וְכִשּׁוֹת [מִיּוֹן עֵשֶׁב] שֶׁעָלָה בְּסָנְהָ, וְעֲשָׂבִים שֶׁצִּמְחוּ עַל גִּב הַחֲבִית - הַתּוֹלֵשׁ מִהֶן, חֵיב; שֶׁזֶה הוּא מְקוֹם גֵּדוּלוֹ. אֲכָל הַתּוֹלֵשׁ מֵעֲצִין שֶׁאֵינוֹ נְקוּב - פְּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין זֶה מְקוֹם גֵּדוּלוֹ. וְעֲצִין נְקוּב כְּדִי שֶׁרָשׁ קָטָן, הֵרִי הוּא כְּאֶרֶץ; וְהַתּוֹלֵשׁ מִמֶּנּוּ, חֵיב.

ד. כָּל זָרַע שֶׁקָּצִירָתוֹ מִצְמַחַת אוֹתוֹ וּמִגֵּדָלָתוֹ, כְּגוֹן אֶסְפֶּסְתָּא [חציר] וְסִלְקָא [טלח] - הַקּוֹצֵרוֹ בְּשִׁנְגָּה, חֵיב שְׁתֵּי חֲטָאוֹת: אַחַת מִפְּנֵי שֶׁהוּא קוֹצֵר, וְאַחַת מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹטֵעַ. וְכֵן הַזּוֹמֵר, וְהוּא צְרִיף לַעֲצִים - חֵיב מִשּׁוּם קוֹצֵר, וּמִשּׁוּם נוֹטֵעַ. גְּבִשׁוּשִׁית שֶׁל עֶפְרָה שֶׁעָלוּ בָּהּ עֲשָׂבִים - הַגְּבִיחָה מֵעַל הָאֶרֶץ וְהַנִּיחָה עַל גְּבִי יְתוּדוֹת, חֵיב מִשּׁוּם תּוֹלֵשׁ; הַיְתָה עַל גְּבִי יְתוּדוֹת וְהַנִּיחָה עַל הָאֶרֶץ, חֵיב מִשּׁוּם זוֹרַע.

יְרַךְ בְּיוֹתֵר - הָרִי זֶה חֵיב; שֶׁהִדְחִיק בְּחִמּוֹ, זֶה הוּא גִמְרָה בְּשׂוּלָן. וְכֵן כָּל כִּיּוּצֵי בְּהֵן.

ג. הַמַּפְקִיעַ (שׁוֹבֵר) אֶת הַבִּיצָה בְּבָגֵד חֵם, אוּ בַחֹל וּבְאָבֵק דְּרָכִים שֶׁחַן חִמּוֹ מִפְּנֵי הַשָּׁמֶשׁ - אִף עַל פִּי שְׂנֵצֶלֶת, פְּטוּר; שֶׁתּוֹלְדוֹת חִמָּה אֵינָן כְּתוֹלְדוֹת הָאֵשׁ, אֲבָל גְּזָרוּ עֲלֵיהֶן מִפְּנֵי תּוֹלְדוֹת הָאוּר. וְכֵן הַמְּבַשֵּׁל בְּחִמּוֹ טְבֻרְיָה וְכִיּוּצֵי בְּהֵן, פְּטוּר. הַמְּבַשֵּׁל עַל הָאוּר דָּבָר שֶׁהֵיחָה מְבַשֵּׁל כָּל צְרָכּוֹ, אוּ דָבָר שֶׁאֵינּוּ צָרִיךְ בַּשּׁוּל כָּל־ל - פְּטוּר.

ד. אֶחָד נִתֵּן אֶת הָאוּר, וְאֶחָד נִתֵּן אֶת הָעֲצִים, וְאֶחָד נִתֵּן אֶת הַקְּדָרָה, וְאֶחָד נִתֵּן אֶת הַמֵּיִם, וְאֶחָד נִתֵּן אֶת הַבָּשָׂר, וְאֶחָד נִתֵּן אֶת הַתְּבַלְיִין, וְיָבֵא אֶחָד וְהִגִּיס [עֲרַבֵב] - כָּלֵם חֵיבִים מִשּׁוֹם מְבַשֵּׁל; שֶׁכָּל הַעוֹשֶׂה דָבָר מִצְרָכֵי הַבַּשּׁוּל, הָרִי זֶה מְבַשֵּׁל. אֲבָל אִם שִׁפְתָּ [הַנִּיחַ] אֶחָד אֶת הַקְּדָרָה תְּחִלָּה, וְיָבֵא אַחֵר וְנִתֵּן אֶת הַמֵּיִם, וְיָבֵא אַחֵר וְנִתֵּן אֶת הַבָּשָׂר, וְיָבֵא אַחֵר וְנִתֵּן אֶת הַתְּבַלְיִין, וְיָבֵא אַחֵר וְנִתֵּן אֶת הָאוּר, וְיָבֵא אַחֵר וְנִתֵּן עֲצִים עַל הָאוּר, וְיָבֵא אַחֵר וְהִגִּיס - שְׁנַיִם הַאֲחֵרוֹנִים בְּלֶבֶד חֵיבִין מִשּׁוֹם מְבַשֵּׁל.

ה. הַנִּיחַ בָּשָׂר עַל גְּבִי גָחִילִים - אִם נָצְלָה בּוֹ כְּגֵרוּגְרָת, אֲפֹלוּ בְּשָׁנִים וְשִׁלְשָׁה מְקוֹמוֹת - חֵיב; לֹא נָצְלָה בּוֹ כְּגֵרוּגְרָת, אֲבָל נִתְבַּשֵּׁל כְּלוּ חֲצִי בַשּׁוּל - חֵיב. וְנִתְבַּשֵּׁל חֲצִי בַשּׁוּל מִצַּד אֶחָד - פְּטוּר, עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ וְיִתְבַּשֵּׁל חֲצִי בַשּׁוּל מִשְׁנֵי צְדָדֵינוּ. שֶׁכַּח וְהַדְּבִיק [הַנִּיחַ] פֶּת בַּתְּנוּרָה בְּשִׁבְתָּ, וְנִזְכָּר - מִתֵּר לּוֹ לְרִדְוֹתָהּ [לְהוֹצִיאָהּ], קִדְּם שֶׁתְּאַפְּהָ וְיָבִיא לִידֵי מְלֶאכֶה.

ו. הַמַּתִּיף [מִמֵּיִם] אֶחָד מִמֵּינֵי מַתְכוֹת כָּל שֶׁהוּא, אוּ הַמְחַמֵּם אֶת הַמַּתְכָּת עַד שֶׁתַּעֲשֶׂה גַחֲלֵת - הָרִי זֶה תּוֹלְדֵת מְבַשֵּׁל. וְכֵן הַמְּמַסֵּם אֶת הַדוֹג [שַׁעוֹחַ], אוּ אֶת הַחֶלֶב, אוּ אֶת הַזָּפֶת, וְהַכֶּפֶר [מִמֵּינוֹ זֶפֶת], וְהַגְּפְרִית [חֹמוֹר דְּלִיק מַעֲמָקֵי הָאֲדָמָה], וְכִיּוּצֵי בְּהֵם - הָרִי זֶה תּוֹלְדֵת מְבַשֵּׁל. וְכֵן הַמְּבַשֵּׁל כְּלֵי אֲדָמָה עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה חֲרָשׁ, חֵיב מִשּׁוֹם מְבַשֵּׁל. כָּלֵלוּ שֶׁל דָּבָר: בֵּין שֶׁרָפָה גּוּף קָשָׁה בְּאֵשׁ, אוּ שֶׁהַקְּשָׁה גּוּף רַךְ - הָרִי זֶה חֵיב מִשּׁוֹם מְבַשֵּׁל.

ז. הַגּוֹזֵז צִמְרָה אוּ שֶׁעֵר - בֵּין מִן הַבְּהֵמָה בֵּין מִן הַחַיָּה, בֵּין מִן הַחַי בֵּין מִן הַמֵּת, אֲפֹלוּ מִן הַשְּׁלַח שֶׁלֹּהֵן [עוֹר שׁוֹפֵט מִהֵם] - חֵיב. כְּמָה שֶׁעוֹרוֹ? כְּדִי לְטוֹת מְמוֹנוּ חוּט שֶׁאֲרָכּוּ כְּרָחֵב הַסֵּיט כְּפוּל; וְכְמָה רָחֵב הַסֵּיט? [שׁוּם מִדָּה] כְּדִי לִמְתַּח מִן בְּהֵן שֶׁל יָד עַד הָאֲצָבַע הָרֵאשׁוֹנָה, כְּשִׁיפְתַּח בִּיגִיחַן בְּכַל כַּחוֹ, וְהוּא קְרוֹב לְשָׁנֵי שְׁלִישֵׁי זֵרָת. הַתּוֹלֵשׁ כְּנֶפֶס מִן הַעוֹף, הָרִי זֶה תּוֹלְדֵת גּוֹזֵז. הַטּוֹנָה אֶת הַצִּמְרָה מִן [עַל] הַחַי - פְּטוּר, שֶׁאֵין דֶּרֶךְ גְּזִיזָה בְּכָף, וְאֵין דֶּרֶךְ נַפּוּץ [סִירוּק] בְּכָף, וְאֵין דֶּרֶךְ טוֹיָה בְּכָף.

ח. הַנוֹטֵל צִפְרָנְיָו, אוּ שְׁעָרוֹ, אוּ שְׁפָמוֹ, אוּ זָקְנוֹ - הָרִי זֶה תּוֹלְדֵת גּוֹזֵז, וְחֵיב; וְהוּא, שִׁיטֵל בְּכַלִּי; אֲבָל אִם נָטָל בְּיָדוֹ, בֵּין לֹא בֵּין לְאַחֵר - פְּטוּר. וְכֵן הַחֹתֵף זְבֻלָּת מַגּוּפוֹ, בֵּין בְּיָד בֵּין בְּכַלִּי - פְּטוּר, בֵּין לֹא בֵּין לְאַחֵר. וְמִתֵּר לְחַתֵּף זְבֻלָּת בְּמַקְדָּשׁ בְּיָד, אֲבָל לֹא בְּכַלִּי; וְאִם הִיחָה בְּבִשָּׁה - חֹתֵמָה אִף בְּכַלִּי, וְעוֹבֵד [עַבְדוּתוֹ, הַכְּהוֹן].

ט. הַנוֹטֵל [גּוֹזֵר] שְׁעָרוֹ בְּכַלִּי, כְּמָה יִטֵּל וְיִהְיֶה חֵיב? שְׁתֵּי

חֵיב; בְּקַנּוּן [צִינּוּר הַמִּשְׁמַשׁ לְבַרִירָה] וּבְחִמּוֹחַי [קַעֲרָה גְדוֹלָה], פְּטוּר; וְאִם בָּרֵךְ בְּיָדוֹ לְאַכֵּל לְאַלְתֵּר, מִתֵּר.

יג. וְהַבוֹרֵר פְּסֻלַת מִתּוֹף הָאֵכָל, אֲפֹלוּ בְּיָדוֹ - חֵיב. וְהַבוֹרֵר תּוֹרְמוֹסִין [מִיּוֹן קַטְנִית] מִתּוֹף פְּסֻלַת שְׁלֵהֵן - חֵיב, מִפְּנֵי שֶׁהַפְּסֻלַת שְׁלֵהֵן מִמַּתְקַת אוֹתָן כְּשִׁישָׁלְקוּ [יִתְבַּשְׁלוּ] עִמָּה, וְנִמְצָא כְּבוֹרֵר פְּסֻלַת מִתּוֹף אֵכָל, וְחֵיב. הַבוֹרֵר אֲכָל מִתּוֹף פְּסֻלַת בְּיָדוֹ לְהַנִּיחוֹ [לְאַחַר זֶמַן], אֲפֹלוּ לְבוֹ בְּיוֹם - נַעֲשֶׂה כְּבוֹרֵר לְאוּצֵר [לְאַחַר זֶמַן], וְחֵיב. הַיּוֹ לְפָנָיו שְׁנֵי מֵינֵי אֲכָלִין מְעֻרְבִין - בוֹרֵר אֶחָד מְאַחֵד, וּמִנִּיחַ לְאַכֵּל מִיָּד; וְאִם בָּרֵךְ וְהַנִּיחַ לְאַחַר זְמַן, אֲפֹלוּ לְבוֹ בְּיוֹם - כְּגוֹן שֶׁבָּרַר בְּשִׁתְרִית לְאַכֵּל בֵּין הָעַרְפֵּים - חֵיב.

יד. הַמְּשַׁמֵּר [מִסְנוֹן] זֵין אוּ שְׁמָן אוּ מַיִם [מִשְׁמָרִים], וְכֵן שְׁאָר הַמְּשָׁקִין, בְּמִשְׁמַרְתָּ [מִסְנוֹת] שְׁלֵהֵן - חֵיב; וְהוּא, שִׁישְׁמַר כְּגֵרוּגְרָת. אֲבָל מְסַנְנִין זֵין שֶׁאֵין בּוֹ שְׁמָרִים, אוּ מַיִם צְלוּלִין, כְּסוּדָרִין וּבְכַפִּיפָה מְצָרִית [- סַל], כְּדִי שִׁיחָה צְלוּל בְּיוֹתֵר. וְנוֹחֲנִין מַיִם עַל גְּבֵי שְׁמָרִים [שִׁבְחִסְנוֹת] בְּשִׁבִיל שִׁיעָלוֹ [יִהְיוּ צְלוּלִים וְנִקִּיִּים]. וְנוֹחֲנִין בִּיצָה טְרוּפָה [מְעוּרְבָת] לְמַסְנַנְתָּ שֶׁל [גֵּרְעִינִי] חֶרְדָּל כְּדִי שִׁיעָל [הַחֲרַדָּל]; וְחֶרְדָּל שֶׁלְשׁוֹ מְעֻרְבָ שִׁבְתָּ - לְמַחַר מִמְחוֹ [עוֹשֶׂהוּ נַחַל], בֵּין בְּיָד בֵּין בְּכַלִּי. וְכֵן זֵין מְגַתּוֹ, כָּל זְמַן שֶׁהוּא תּוֹסֵס - טוֹרֵף [מְעַרְבֵב] חֶבֶת בְּשְׁמָרִיָּה, וְנוֹתֵן לְתוֹף הַסּוּדָרִין; שְׁעָרִין לֹא נַפְרָשׁוּ הַשְּׁמָרִים מִן הַזֵּין זְפָה יָפָה, וְכָל הַזֵּין כְּגוֹף אֶחָד הוּא. וְכֵן הַחֶרְדָּל, וְכֵל כִּיּוּצֵי בּוֹ.

טו. הַטּוֹחֵן כְּגֵרוּגְרָת, חֵיב. וְכָל הַשּׁוֹחֵק [כּוֹתֵשׁ] תְּבַלְיִין וְסַמְנִין בְּמַכְתֶּשֶׁת - הָרִי זֶה טוֹחֵן, וְחֵיב. הַמַּתְחֵף יָרַק [דַּק דַּק] מְלוּשׁ, הָרִי זֶה תּוֹלְדֵת טוֹחֵן. וְכֵן הַנוֹסֵר עֲצִים לְהַנּוֹת בְּנִסְרָת שְׁלֵהֵן, אוּ שִׁשָּׁף [גֵּרָד] לְשׁוֹן שֶׁל מַתְכָּת - חֵיב מִשְׁשִׁיּוֹף כָּל שֶׁהוּא; אֲבָל הַמַּתְחֵף עֲצִים, אֵינּוּ חֵיב עַד שֶׁיִּדְקַק [יַחַתוֹר דַּק] מֵהֵן כְּדִי לְבַשֵּׁל כְּגֵרוּגְרָת מְבִיצָה.

טז. וְהַמְרָקֵד [מִנְפָּה] כְּגֵרוּגְרָת, חֵיב. הַלֵּשׁ כְּגֵרוּגְרָת, חֵיב. וְהַמְגַבֵּל [מְעַרְבֵב] אֶת הָעֶפֶר, הָרִי זֶה תּוֹלְדֵת לֵשׁ; וְכְמָה שֶׁעוֹרוֹ? כְּדִי לְעַשׂוֹת פִּי [שַׁפֵּת] כּוֹר שֶׁל צוּרְפֵי זֶהָ. וְאֵין גְּבוּל בְּאַפְּרָה, וְלֹא בַחֹל הַגָּס, וְלֹא בְּמַרְסָן [קְלִיפּוֹת תְּבוּאָה עֲבוּת], וְלֹא כִּיּוּצֵי בְּהֵן. וְהַנּוֹחֵן זֶרַע שֶׁמְשָׁמִין אוּ זֶרַע פֶּשֶׁתָן וְכִיּוּצֵי בְּהֵן בְּמַיִם - חֵיב מִשּׁוֹם לֵשׁ, מִפְּנֵי שֶׁחַן מַתְעַרְבִין וְנִתְלִין [נִדְבָקִין] זֶה בְּזֶה.

שבת קודש

הִלְכוֹת שֶׁבֶת פֶּרֶק ט

א. הָאוּפָה כְּגֵרוּגְרָת [- כְּשִׁלִּישׁ בִּיצָה], חֵיב. אֶחָד הָאוּפָה אֶת הַפֶּת, אוּ הַמְּבַשֵּׁל אֶת הַמְּאַכֵּל אוּ אֶת הַסַּמְנִין [צַבְעוּ], אוּ הַמְּחַמֵּם אֶת הַמֵּיִם - הַכֹּל מִצֵּין [עֵינִין] אֶחָד הוּא. שְׁעוֹר הַמְּחַמֵּם אֶת הַמֵּיִם, כְּדִי לְרַחֵץ בְּהֵן אֲבָר קֶטָן; וְשְׁעוֹר מְבַשֵּׁל סַמְנִין, כְּדִי שִׁיחָיו רְאוּיִין לְדָבָר שֶׁמְבַשֵּׁלִין אוֹתָן לוֹ.

ב. הַנּוֹחֵן בִּיצָה בְּצַד הַמַּחֵם [דוּד] בְּשִׁבִיל שֶׁתְּתַלְגֵּל [תַּחֲבַשְׁל מִעֵט], וְנִתְתַלְגֵּלָה - חֵיב; שֶׁהַמְּבַשֵּׁל בְּתוֹלְדֵת הָאוּר, כְּמְבַשֵּׁל בְּאוּר עֲצָמָה. וְכֵן הַמְּדִיחַ בְּחִמּוֹ [דַּג] מְלִיחַ הִישָׁן [שֶׁנִּמְלַח לִפְנֵי שֶׁנָּח], אוּ קוֹלֵס הָאֶסְפָּנוֹן וְהוּא דָּג דָּק

וברחבה, ושנים אוחזין זה מכאן וזה מכאן, ואחד שובט בשבט על החוטין [מפריד ומותח באמצעות מקל] ומתקן אותן זה בצד זה, עד שתעשה פלה שתי בלא ערב. ומתיחת החוטין בדרך האורגין, היא הנסכת המסכה; וזה המותח, נקרא 'מסף'. וכשכופלין אותה ומתחיל להכניס הערב בשתי, נקרא 'אורג'.

יח. המסף חב, והיא מלאכה מאבות מלאכות. והשובט [- מותח] על החוטין עד שיתפרקו [מסבכיהם] ויתקנם, הרי זה תולדת מסף. וכמה שעורן? משיתקן רחב שתי אצבעות. וכן האורג שני חוטין ברחב שתי אצבעות, חב. בין שארגן בתחלה, בין שהיה מקצת הבגד ארוג וארג על הארג - שעורו שני חוטין; ואם ארג חוט אחד, והשלים [סיים] בו [מלאכת] הבגד - חב. ארג בשפת היריעה שני חוטין ברחב שלשה בתי גירין - חב; הא למה זה דומה? לאורג צלצול קטן [- חגורה] ברחב שלשה בתי גירין.

יט. המדקדק את החוטין [מפרידם לפני האריגה], והמפרידן בעת האריגה - הרי זה תולדת אורג. וכן הקולע [- קליעה] את הנימין [חוטים הבולטים מן הבגד], הרי זה תולדת אורג; ושעורו, משיעשה קליעה בארץ שתי אצבעות.

כ. הבוצע [חותך] שני חוטין, חב; ובוצע, הוא המפריד [חותך] את [שאירת] האריג [- שבמכונת האריגה]. בין שהוציא הערב מן השתי, או שהעביר השתי מעל הערב, הרי זה בוצע וחב; והוא, שלא יהיה מקלקל, אלא יתפון לתקן, בדרך שעושין אלו שמאחין [תופרים] את הבגדים הקלים ביותר - שבוצעין, ואחר כך מאחין, וחוזרין ואורגין חוטין שבצעו, עד שיעשו שני הבגדים או שני הקרעים אחד. והסותר את הקליעה לתקן, הרי זה תולדת בוצע; ושעורו, כשעור הבוצע.

הלכות שבת פרק י

א. הקושר קשר של קימה, והוא מעשה אמן [- קשר חזק] - חב; כגון קשר הגמלין, וקשר הספנין, וקשרי רצועות מנעל וסנדל שקושרין הרצענין בשעת צשימתן, וכן כל פיוצא בזה. אבל הקושר קשר של קימה, ואינו מעשה אמן - פטור; וקשר שאינו של קימה, ואינו מעשה אמן - מתר לקשרו לכתחלה.

ב. ביצד? נפסקה [נקרעה] לו רצועה [של נעלו] וקשרה, נפסק החבל וקשרו, או שקשר חבל בדלי, או שקשר רסן בהמה - הרי זה פטור; וכן כל פיוצא באלו הקשרים, שהן מעשה הדיוט וכל אדם קושר אותן לקימה. וכל קשר שאינו של קימה - אם קשרו קשר אמן, הרי זה אסור.

ג. קושרת אשה מפתחי החלוק, אף על פי שיש לו שני פתחים [ויכולה לפושטה בהתרת קשר אחד]; וחטי סבכה [כיפה עבה], אף על פי שהיא רפוי [אינו צמוד וניתן להסירו ללא התרת הקשר]; ורצועות מנעל וסנדל שקושרין אותן על הרגל בשעת מלבוש; ונודות זין ושמן, אף על פי שיש לו שתי אוננים [פתחי יציאת המסקה]; וקברה של בשר, אף

שערות; ואם לקט לבנות מתוך שחרות - אפלו אחת, חב. צפרן שפרש רבה, וציצין של עור [- קילופי עור] שפרשו רבן [וקרובים להיתלש] - אם פרשו כלפי מעלה, ומצערות אותו - מתר לטל אותן בידו, אבל לא בכלי; ואם נטלן בכלי, פטור. ואם אינן מצערות אותו, אפלו בידו אסור. ואם לא פרש רבן - אפלו מצערות אותו, אסור לטלן בידו; ואם נטלן בכלי, חב.

י. המלבן [מכבס] את הצמר, או את הפשתן, או את השני [מלבנים אותו לפני צביעתו], וכן כל פיוצא בהן ממה שדרבן להתלבן - חב. וכמה שעורו? כדי לטוות ממנו חוט אחד, ארכו כמלא רחב הפיט כפול, שהוא ארץ ארבעה טפחים.

יא. והמכבס בגדים - הרי הוא תולדת המלבן, וחב. והסוחט את הבגד עד שיוציא המים שבו - הרי זה מכבסו, וחב; שהסחיטה מצרכי כבוס היא, כמו שההגסה [ערבוב] מצרכי הבשול. ואין סחיטה בשער; והוא הדין לעור, שאין חבין על סחיטתו.

יב. המנפץ [מסרק ומנער] את הצמר, או את הפשתן, או את השני, וכיוצא בהן - חב. וכמה שעורו? כדי לטוות ממנו חוט אחד, ארכו ארבעה טפחים. והמנפץ את הגידים עד שיעשו כצמר, כדי לטוות אותן - הרי זה תולדת מנפץ, וחב.

יג. הצובע חוט שארכו ארבעה טפחים, או דבר שאפשר לטוות ממנו חוט כזה [- כגון צמר] - חב. ואין הצובע חב, עד שיהיה צבע המתקנים [בר קיימא]; אבל צבע שאינו מתקנים כלל, כגון שהעביר סרק [צבע צהוב] או ששר [צבע אדום] על גבי ברזל או נחשת וצבעו - פטור; שהרי אתה מעבירו לשעתו, ואינו צובע כלום; וכל שאין מלאכתו מתקמת בשבת, פטור.

יד. העושה עין הצבע [- מראה של צבע] - הרי זה תולדת צובע, וחב. ביצד? כגון שנתן לקנתוס לתוף מי עפצא [- מיני זיו], שנעשה הכל שחר; או שנתן איסטוס לתוף מי כרסם [- מיני צבעים], שנעשה הכל ירק; וכן כל פיוצא בזה. וכמה שעורו? כדי לצבע בו חוט שארכו ארבעה טפחים.

טו. הטווה ארץ ארבעה טפחים מכל דבר הנטוה, חב; אחד הטווה את הצמר, או את הפשתן, או את השער, או את הנוצה, או את הגידין, וכן כל פיוצא בהן. העושה את הלכד [בגד עשוי מכבישת צמר ללא אריגה] - הרי זה תולדת טווה, וחב; והוא, שלכד דבר שאפשר לטוות ממנו ארץ ארבעה טפחים בעלי בינוני.

טז. העושה שני בתי גירין [מכניס חוטי השתי למקומם במכשיר האריגה], חב. העושה נפה, או כברה, או סל, או סבכה [כיסוי לראש], או שפרג מטה בתבליים - הרי זה תולדת עושה גירין; ומשיעשה שני בתים [- שתי וערב] באחד מכל אלו, חב. וכן כל העושה שני בתים בדבר שעושין אותו בתים בתים כגון אלו, חב.

יז. דרך האורגין, שמתחין החוטין תחלה בארץ היריעה

וכיוצא בו - הרי זה תולדת תופר, וחיב. וכן המפרק נירות דבוקין או עורות דבוקין, ולא נתפנון לקלקל בלבד - הרי זה תולדת קורע.

יב. הבונה כל שהוא, חיב. המשוה פני הקרקע בפית, כגון שהשפיל התל, או מלא גיא [גומא] - הרי זה בונה, וחיב. אחד נמן את האבן, ואחד נמן את השיט - הנותן את השיט חיב; ובנדבך [שורת אבנים] העליון, אפלו העלה את האבן והניחה על גבי השיט - חיב, שהרי אין מניחין עליו שיט. והבונה על גבי פלים, פטור.

יג. העושה אהל קבוע - הרי זה תולדת בונה, וחיב. וכן העושה פלי אדמה, כגון תנור וחיבת קדם שישרפו [בכבשן לטיוס מלאכתו] - הרי זה תולדת בונה, וחיב. וכן המגבן את הגבינה, הרי זה תולדת בונה; ואינו חיב, עד שיעבן כגרוגרת. המכניס יד [קת] הקרדם [הגרוג] בתוך העין [החור] שלו, הרי זה תולדת בונה; וכן כל כיוצא בו. וכן כל התוקע עץ בעץ - בין שתקע במסמר, בין שתקע בעץ עצמו [חתיכת עץ בחברתה] עד שנתאחד - הרי זה תולדת בונה, וחיב.

יד. העושה נקב כל שהוא בלול של תרנגולין, כדי שיעכס להם האור - חיב משום בונה. המחזיר דלת של בור, ושל דות [בור הבנוי מעל הקרקע], ושל יציע [חדרו] שלפני הבית - חיב משום בונה.

טו. הסותר כל שהוא, חיב; והוא, שישתר על מנת לבנות; אבל אם סתר דרך השחתה, פטור. הסותר אהל קבוע, או שפרק עץ תקוע - הרי זה תולדת סותר, וחיב; והוא, שיתפנון לתמן.

טז. המכה בפטיש הפיה אחת, חיב. וכל העושה דבר שהוא גמר מלאכה - הרי זה תולדת מכה בפטיש, וחיב. כיצד? המנפח בכלי זכוכית, והצר בכלי צורה אפלו מקצת הצורה, והמגרד [מיישר הבליטות] כל שהוא, והעושה נקב כל שהוא בין בעץ בין בבגן בין במתכת בין בכלים - הרי זה תולדת מכה בפטיש, וחיב. וכל פתח שאינו עשוי להכניס ולהוציא, אין חיבין על עשייתו.

יז. המפיש [מבקע] שחין [ובו מוגלה] בשבת כדי להרחיב פי המכה כדרך שהרופאין עושין, שהן מתפניין ברפואה להרחיב פי המכה - הרי זה חיב משום מכה בפטיש, שזו היא מלאכת הרופא; ואם הפישה להוציא ממנה הלחה שבה, הרי זה מתר.

יח. המסתת את האבן כל שהוא, חיב משום מכה בפטיש. המצדד [מסדר] את האבן ביסוד הבגן, ומקנה בידו והושיבה במקום הראוי לה - חיב משום מכה בפטיש. הלוקח יבלת שעל הבגדים [נסורת עץ שנתערבה בבגד] בידו, כגון אלו היבולות שבכלי צמר - חיב משום מכה בפטיש; והוא, שיקפיד עליהן; אבל אם הסירן דרך עסק [בלי כוונה], הרי זה פטור. המנער טלית חדשה שחרה, כדי לנאותה ולהסיר הצהוב הלכך הנתלה בה, כדרך שהאמנין עושין - חיב חטאת; ואם אינו מקפיד, מתר.

על פי שיכולה להוציא הבשר ולא תתיר הקשר. וקושרין דלי במשיחה [חבל דק] או באבנט וכיוצא בו - אבל לא בחבל [עבה]. וקושרין לפני הבהמה או ברגלה, בשביל שלא תצא, אף על פי שיש לה שני אפרות [קשרים]. וחבל שהיה קשור בפנה, קושרו באבוס [כלי להאכלת הבהמה]; היה קשור באבוס, קושרו בפנה. אבל לא יביא חבל מתוף ביתו, ויקשר בפנה ובאבוס; ואם היה חבל גרדי [- אורג] שמתר לטלטלו, הרי זה מביא וקושר בפנה ובאבוס. מפני שכל אלו הקשרים, מעשה הדיוט הן, ואינן לקימה, אלא פעם קושר ופעם מתיר, ולפיכך מתר לקשר אותן לכתחלה. חתולות [סלים] של תמרים ושל גרוגרות [תאנים יבשים] - מתיר [קשירת הסל], ומפקיע [קשרי התאנים], וחותך [התאנים], ונוטל ואוכל.

ד. כל שאריו למאכל בהמה, מתר לקשר אותו בשבת; לפיכך, אם נפסקה רצועות סנדלו בכרמלית [מקום שאינו רח"ר ואינו רה"י] - נוטל גמי לח הראוי למאכל בהמה, וכורף עליו וקושר הגמי. נשמטה לו רצועות מנעל וסנדל, או שנשמט רב הרגל [מהסן] - מתר להחזיר הרצועות למקומן, ובלבד שלא יקשר.

ה. העניבה - מתרת, לפי שאינה מתחלפת בקשירה [ואין צורך לגזור עליה]; לפיכך, החבל שגפסק - מקבץ שני קצותיו, וכורף עליו משיחה [חבל דק], ועונב עניבה.

ו. מתר לקשר קשר שאינו של קימה לדבר מצוה, כגון שיקשר למדד שעור משעורי התורה. נימת [מיתר] כנור שגפסקה - קושרין אותה במקדש, אבל לא במדינה [שאר המקומות]; ולא יקשר נימא לכתחלה, אפלו במקדש.

ז. כל קשר שחיבין על קשורו, כף חיבין על התרו; וכל קשר שהקושר אותו פטור, כף המתיר אותו פטור; וכל קשר שמתר לקשרו, כף מתר להתירו.

ח. הפותל [שזור] חבלים מן ההוצין [עלי התמר], ומן החלף [מיו צמח עשב], או מחוטי צמר, או מחוטי פשתן, או חוטי שער, וכיוצא בהן - הרי זה תולדת קושר, וחיב. ושעורו, כדי שיעמד החבל בפיתלתו בלא קשירה - שגמצאת מלאכתו מתקנת [בת-קיום]. וכן המפריד את הפתיל - הרי זה תולדת מתיר, וחיב; והוא, שלא יתפנון לקלקל בלבד. ושעורו, כשעור הפותל.

ט. התופר שתי תפירות, חיב; והוא, שקשר ראשי החוט מכאן ומכאן, כדי שתעמד התפירה ולא תשטט. אבל אם תפר יתר על שתי תפירות - אף על פי שלא קשר, חיב; שהרי מתקנת התפירה. והמותח חוט של תפירה בשבת - חיב, מפני שהוא מצרכי התפירה.

י. הקורע כדי [שיעור קריעה שאפשר ממנה] לתפר שתי תפירות על מנת לתפר שתי תפירות - חיב; אבל הקורע להפסידה - פטור, מפני שהוא מקלקל. הקורע בחמתו [בכעסו], או על מת שהוא חיב לקרע עליו - חיב; מפני שמלישב את דעתו בדבר זה, ויגונח יצרו, והואיל וחמתו שוככת בדבר זה, הרי הוא כמתקן, וחיב. והפותח בית הצואר בשבת, חיב.

יא. המדבק נירות או עורות בקולן [דבק] של סופרים

יט. הצד דבר שדרך מינו לצוד אותו - ח'ב, כגון ח'ה ועופות ודגים; והוא, שיעור אותן למקום שאינו מחסר צידה. ביצד? כגון שדרך אחר צבי עד שהכניסו לבית או לגנה או לחצר, ונצל עליו, או שהפריח את העוף עד שהכניסו למגדל, ונצל עליו, או ששלה דג מן הים, בתוף ספל של מים - הרי זה ח'ב. אבל אם הפריח צפור לבית, ונצל עליו, או שהפריח דג ועקרו מן הים לברכה של מים, או שדרך אחר צבי עד שנקנס לטרקלין ר'חב, ונצל עליו - הרי זה פטור; שאין זו צידה גמורה - שאם יבוא לקחתו, צריך לרדף אחריו ולצוד אותו משם. לפיכך, הצד ארי - אינו ח'ב עד שיעניסנו לכפה [חדר קטן] שלו שהוא נאסר בה.

כ. כל מקום שאם ירוץ בו יגיע לחיה בשחיה [תנועה] אחת, או שהיו הפתלים קרובין זה לזה עד שישל צל שניהם לאמצע כאחד - הרי זה מקום קטן; ואם הכריח הצבי וכיוצא בו לתוכו, ח'ב. ומקום שהוא גדול מזה - המבריח חיה לתוכו, פטור.

כא. אחד שמונה שרצים האמורין בתורה, ואחד שאר שרצים ומשמים שיש למינם צידה - הצד אחד מכלן, בין לצרף בין שלא לצרף אלא לשחק בהם - ח'ב, הואיל ונתפון לצוד וצד; שמלאכה שאינה צריכה לגופה, ח'ב עליה. הצד את הישן ואת הסומה - ח'ב.

כב. המשלח כלבים כדי שיעצרו צבאים וארנבים וכיוצא בהן, וברח הצבי מפני הכלב, והיה הוא ורדף אחר הצבי או שעמד בפניו והבהילו, עד שהגיע הכלב ותפש - הרי זה תולדת הצד, וח'ב. וכן העושה פדרף הזו בעופות. כג. צבי שנקנס לבית, ונצל אחד בפניו - ח'ב. ונצלוהו שנים, פטורין; אם אין אחד יכול לנצל, ונצלוהו שנים - ח'ב. וישב אחד על הפתח לא מלהו [- לא שתמה], וישב השני ומלהו - השני ח'ב; וישב הראשון ומלהו, ויבא השני וישב בצדו - אף על פי שעמד הראשון והלך לו, הראשון ח'ב; והשני לא עשה כלום, ומתן לו לישב במקומו עד הערב ולקח הצבי. למה זה דומה? לנוצל ביתו לשמרו ונמצא צבי שמור בתוכו, שלא עשה כלום. נכנסה לו צפור תחת כנפיו [- בגדו] - יושב ומשמרה עד שתחשף, ומתן. כד. הצד צבי זקן, או חגר, או חולה, או קטן - פטור. המפרק בהמה חיה ועוף מן המצודה [מלכות], פטור. הצד חיה ועוף שברשותו, כגון ארזין ותרגולין ויוני עליה - פטור. הצד דבר שאין במינו צידה, כגון חגבים וזיוזין [מין דבורים] צרעין ויתושין ופרעושין וכיוצא באלו - הרי זה פטור.

כה. רמשים המזיקין, כגון נחשים ועקרבים וכיוצא בהן - אף על פי שאינן ממיתין - הואיל ונושכין, מתן לצוד אותן בשבת; והוא, שיתפון להנצל מנשיכתן. ביצד הוא עושה? כופה עליהן כלי, או מקיף עליהן [חוסם דרכם], או קושרן - כדי שלא יזיקו.

הלכות שבת פרק יא
א. השוחט, ח'ב. ולא שוחט בלבד, אלא כל הנוטל

ג. המפלה כליו [מנכה בגדיו מבינים] בשבת - מולל [משפשו באצבעותיו] את הכנים, וזורקן; ומתן להרג את הכנים בשבת, מפני שהן מן הנוצה.

ד. חיה ורמש שהם נושכין וממיתין ודאי - כגון זבוב שבמצרים, וצרעה שבגינה, ועקרב שבחדר, ונחש שבארץ ישראל, וכלב שוטה בכל מקום - מתן להרגן בשבת, כשיראו. ושאר כל המזיקין - אם היו רצין אחריו, מתן להרגן; ואם היו יושבין במקומן או בורחין מלפניו, אסור להרגן; ואם דרסן לפי תמו בשעת הלוכו והרגן, מתן.

ה. המפשיט מן העור פדי לעשות [לכסות] קמיע [קלף עם שמות הקודש לסגולה ורפואה], ח'ב. וכן המעבד מן העור פדי לעשות קמיע, ח'ב. ואחד המעבד, ואחד המולח - שהמליחה, מין עבוד הוא. ואין עבוד באכלין. וכן המוחק מן העור פדי לעשות קמיע, ח'ב. ואיזה הוא מוחק? זה המעביר שער או הצמר מעל העור אחר מיתה, עד שיחליק פני העור.

ו. המפרק [מפריד] דוכסוסטוס [- העור החיצוני] מעל הקלף [- העור הפנימי] - הרי זה תולדת מפשיט, וח'ב. הדורס על העור ברגלו עד שיתקשה, או המרפכו בידו ומושכו ומשנה אותו פדרף שהרצענין עושין - הרי זה תולדת מעבד, וח'ב. המורט נוצה מן האברה [כנף העוף] - הרי זה תולדת מוחק, וח'ב. וכן הממרמ רטצה [תחבושת] כל שהוא, או שענה, או זפת, וכיוצא בהן מדברים המתמרחין, עד שיחליק פנים [- פניהם] - ח'ב משום מוחק. וכן השף בידו על העור המתוח בין העמודים, ח'ב משום מוחק.

ז. המחתך מן העור פדי לעשות קמיע, ח'ב; והוא שיתפון למידת ארכו ומדת רחבו, ויתחך בכונה - הוא שהיא מלאכה; אבל אם חתך דרך הפסד [השחתה], או בלא כונה למידתו, אלא כמתעסק [בלי כוונה] או כמשחק - הרי זה פטור. והקומט את הפגף [חותך ראשו הקשה] - הרי זה תולדת מחתך, וח'ב. וכן המגרד ראשי פלונסות [קרחים] של ארז, ח'ב משום מחתך. וכן כל חתיכה שיחתך חרש [נגר] העץ מן העצים [שדרכו לחתוך], או חרש מתכת מן המתכות - ח'ב משום מחתך. הנוטל קיסם

ח. רמשים המזיקין, כגון נחשים ועקרבים וכיוצא בהן - אף על פי שאינן ממיתין - הואיל ונושכין, מתן לצוד אותן בשבת; והוא, שיתפון להנצל מנשיכתן. ביצד הוא עושה? כופה עליהן כלי, או מקיף עליהן [חוסם דרכם], או קושרן - כדי שלא יזיקו.

הלכות שבת פרק יא
א. השוחט, ח'ב. ולא שוחט בלבד, אלא כל הנוטל

אותה שתיים - כגון שחלק גג החית, ונעשה שני זיגין - ח'ב. וכן כל פיוצא בזה.

יד. הכותב בשמאלו, או לאחר ידו, ברגלו, בפיו, וכמ'פקו - פטור. אטר שכתב בימינו, שהיא לו כשמאל כל אדם - פטור; ואם כתב בשמאלו, ח'ב. והשולט בשתי ידיו בשנה, וכתב בין בימינו בין בשמאלו - ח'ב. קטן אחז בקלמוס, וגדול אחז בידו וכותב - ח'ב; גדול אחז בקלמוס, וקטן אחז בידו וכותב - פטור.

טו. אין הכותב ח'ב - עד שייכתב בידו הרושם ועומד [- מתקיים], כגון דיו, ושחור, וסקרה, וקמוס, וקלקנתוס, וכיוצא בהם; ויכתב על דבר שמתקיים הכתב עליו, כגון עור, וקלף, ונר, ועץ, וכיוצא בהן. אכל הכותב בידו שאין רשומו עומד, כגון משקין ומי פרות, או שכתב בידו וכיוצא בו על עלי ירקות ועל כל דבר שאינו עומד - פטור. אינו ח'ב - עד שייכתב בידו העומד, על דבר העומד; וכן אין המוחק ח'ב - עד שיימחק כתב העומד, מעל דבר העומד.

טז. הכותב על בשרו - ח'ב, מפני שהוא עור; אף על פי שחמימות בשרו מעברת הכתב לאחר זמן, הרי זה דומה לכתב שנמחק. אכל המשרט על בשרו צורת כתב, פטור. הקורע על העור כתבנית כתב, ח'ב משום פותב; הרושם על העור כתבנית כתב, פטור. המעביר דיו [שחור] על גבי סקרא [דיו אדום] - ח'ב שתיים; אחת משום פותב, ואחת משום מוחק. המעביר דיו על גבי דיו, וסקרא על גבי סקרא, או סקרא על גבי דיו - פטור.

יז. רושם, תולדת כתב הוא. כיצד? הרושם רשמי וצורות ככתל [מכחול העין] ובקשר [צבע אדום] וכיוצא בהן, כדרך שהצירין רושמיין - הרי זה ח'ב משום פותב; וכן המוחק את הרשום [על מנת] לתקן - הרי זה תולדת מוחק, וח'ב. המשרטט [קו] כדי לכתב שתי אותות פחת אותו שרטוט, ח'ב. חרשי [- נגרין] העצים שמעבירין חוט של סקרא [פס אדום] על גבי הקורה כדי שינסר בשנה - הרי זה תולדת משרטט; וכן הגבלים [מסתתי אבנים] שעושין בן באבנים כדי שיפצל האבן בשנה. ואחד המשרטט בצבע, או בלא צבע - הרי זה ח'ב.

של עץ מלפניו, וקטמו [עשאו חד] להצות בו שניו או לפתח בו את הדלת - ח'ב.

ח. כל דבר שהוא ראוי למאכל בהמה - כגון תבן, ועשבים לחים, והוצין [עלי התמר], וכיוצא בהן - מתר לקטם אותן [לחותכם ביד] בשבת, מפני שאין בהן תקון כלים. ומתר לקטם עצי בשמים להריח בהן, ואף על פי שהן קשים ויבשין; ומפשת [שובר] מהן כל שירצה, בין שפשח עץ גדול, בין שפשח עץ קטן.

ט. הכותב שתי אותות [אותיות], ח'ב. והמוחק כתב על מנת לכתב במקום המחק שתי אותות, ח'ב. הכותב אות אחת גדולה בשתיים, פטור; מחק אות אחת גדולה, ויש במקומה כדי לכתב שתיים - ח'ב. כתב אות אחת והשלים [טיי] בה את הספר, ח'ב. הכותב על מנת לקלקל העור - ח'ב; שאין חיובו על מקום הכתב, אלא על הכתב; אכל המוחק על מנת לקלקל, פטור. נפלה דיו על גבי ספר ומחק אותה, נפלה שעה על גבי הפנקס [לוח רשימות] ומחק אותה - אם יש במקומה כדי לכתב שתי אותות, ח'ב.

י. הכותב אות כפולה פעמים והוא שם אחד [- בעל משמעות], כגון רת גג - ח'ב. והפוחת בכל כתב ובכל לשון - ח'ב, ואפלו משני סמיונות [ב' סוגי דיו].

יא. הכותב אות אחת סמוך לכתב, או כתב על גבי כתב [כותב על אותיות שכבר כתובות], המתפנן לכתב חית וכותב שני זיגין, וכן כל פיוצא בזה משאר אותיות, הכותב אות אחת בארץ ואות אחת בקורה שהרי אין נהגין [נקראים] זה עם זה, או שכתב שתי אותיות בשני דפי פנקס ואין נהגין זה עם זה - פטור; כתב בשני כתלי זרית, או בשני דפי פנקס [הסמוכים], והן נהגין זה עם זה - ח'ב.

יב. לקח גויל [עור מעובד] וכיוצא בו, וכתב עליו אות אחת במדינה זו, והלך באותו היום, וכתב אות שניה במדינה אחרת במגלה אחרת - ח'ב; שבזמן שמקורבו נהגין זה עם זה, ואינן מחסרין מעשה לקריבתן.

יג. הכותב אות אחת - אף על פי שקורין ממנה תבה שלמה, פטור. כיצד? כגון שכתב מם, והפל קורין אותה מעשר, או שכתבה במקום מנן [מספר], שהרי היא כמי שכתב ארבעים - הרי זה פטור. המגיה אות אחת, ועשה

שיעור רמב"ם פרק אחד ליום - י"ז אלול-כ"ג אלול ה'תשס"ו

יום ראשון

הלכות תלמוד תורה פּרָק ה

רבו ואחר כך פודה את אביו; אם הנה אביו תלמיד חכמים, פודה את אביו תחלה. וכן אם הנה אביו חכם, אף על פי שאינו שקול כנגד רבו - משיב אבדתו, ואחר כך משיב אבדת רבו. ואין לה פבור גדול מכבוד הרב, ולא מורא יתר ממורא הרב. אמרו חכמים: 'מורא רבך כמורא שמים'. לפיכך אמרו חכמים: 'כל החולק על רבו - כחולק על השכינה, שגאמר: "בהצתם על ה'". וכל העושה מריבה עם רבו - פְּעוּשָׁה עִם הַשְּׂכִינָה, שגאמר: "אשר רבו בני ישראל את ה'". וכל המתרעם על רבו -

א. כשם שאדם מצוה בכבוד אביו וביראתו - כך הוא ח'ב בכבוד רבו ויראתו. ורבו, יתר מאביו; שאביו הביאו לחיי העולם הזה, ורבו שלמדו חכמה, הביאו לחיי העולם הבא. ראה אבדת אביו ואבדת רבו, של רבו קודמת לשל אביו. אביו ורבו נשואים במשא, מניח את של רבו ואחר כך את של אביו. אביו ורבו שבוים בשביה, פודה את

ז. ותיב לעמד מפני רבו, משיראנו מרחוק מלא עיניו, עד שיתפסה מפניו ולא יראה קומתו; ואחר כך ישב. ותיב אדם להקביל את פני רבו ברגל.

ח. אין חולקין כבוד לתלמיד בפני הרב, אלא אם כן היה דרך רבו לחלק לו כבוד. וכל מלאכות שהעבד עושה לרבו, תלמיד עושה לרבו; ואם היה במקום שאין מפירין אותו, ולא היו לו תפלין, וחס שמא יאמרו: 'עבד הוא' - אינו נועל לו מנעלו, ואינו חולצו. וכל המונע תלמידו מלשמשו - מונע ממנו חסד, ופורק ממנו יראת שמים; וכל תלמיד שמזלזל בדבר מכל כבוד רבו, גורם לשכינה שתסתלק מישראל.

ט. ראה את רבו עובר על דברי תורה, ואמר לו: 'למדתנו רבנו כך וכך'. וכל זמן שמוכיח שמועה בפניו, ואמר לו: 'כך למדתנו רבנו'. ואל יאמר דבר שלא שמע מרבו, עד שיזכיר שם אומרו. וכשימות רבו - קורע כל בגדיו, עד שהוא מגלה את לבו; ואינו מאחה [תופר תפירה חזקה] לעולם. במה דברים אמורים? ברבו מבקש שלמד ממנו רב חקמתו. אבל אם לא למד ממנו רב חקמתו - הרי זה תלמיד חבר [כמותו], ואינו תיב בכבודו בכל הדברים האלו; אבל עומד מלפניו, וקורע עליו כשם שהוא קורע על כל המתים שהוא מתאבל עליהם. אפלו לא למד ממנו אלא דבר אחד, בין קטן בין גדול - עומד מלפניו, וקורע עליו.

י. וכל תלמיד חכמים שדעותיו מכוננות [ישרות] - אינו מדבר בפני מי שהוא גדול ממנו בחכמה, אף על פי שלא למד ממנו כלום.

יא. הרב המבוקש שרצה למחל על כבודו בכל הדברים האלו, או באחד מהן, לכל תלמידיו, או לאחד מהן - הרשות בידו. ואף על פי שמחל, תיב התלמיד להדרו, ואפלו בשעה שמחל.

יב. כשם שהתלמידים תיבין בכבוד הרב, כך הרב צריך לכבד את תלמידיו ולקרבו; כך אמרו חכמים: 'יהי כבוד תלמידך כתיב עליך כשם הרב'. וצריך אדם להזהר בתלמידיו, ולא תבז, שהן הבנים המהינים [וגורמים הנאה] בעולם הזה ולעולם הבא.

יג. התלמידים מוסיפין חכמת הרב, ומרחיבין לבו. אמרו חכמים: 'הרבה חכמה למדתי מחברי יתר מרבתי, ומתלמידי יתר מכלם'; וכשם שעץ קטן מדליק את עצו גדול, כך תלמיד קטן מחדד את הרב, עד שיוציא ממנו בשאלותיו חכמה מפארה.

יום שני

הלכות תלמוד תורה פירק ו

א. כל תלמיד חכמים - מצוה להדרו [לכבודו], ואף על פי שאינו רבו, שנאמר: 'מפני שיבה תקום, וקהלת פני זקן', זה שקנה חכמה. ומאימתי תיבין לעמד מפני החכם? משיקרב ממנו בארבע אמות, עד שיעבר מנגד פניו.

ב. אין עומדין מפניו לא בבית המרחץ ולא בבית הכסא

כמתרעם על השכינה, שנאמר: 'לא עלינו תלנתיכם, כי על ה'". וכל המהרהר אחר רבו - במהרהר אחר השכינה, שנאמר: 'וידבר העם באלהים ובמשה'".

ב. אי זה הוא חולק על רבו? זה שקובע לו מדרש, ויושב ודורש ומלמד שלא ברשות רבו, ורבו קים; ואף על פי שרבו במדינה אחרת. ואסור לאדם להורות בפני רבו לעולם; וכל המורה הלכה בפני רבו, תיב מיתה.

ג. היה בינו ובין רבו שנים עשר מיל, ושאל לו אדם דבר הלכה - מתר להשיב. ולהפריש מן האסור - אפלו בפני רבו, מתר להורות. ביצד? כגון שראה אדם עושה דבר האסור מפני שלא ידע באסורו, או מפני רשעו - יש לו להפרישו, ולומר לו: 'דבר זה אסור', ואפלו בפני רבו, ואף על פי שלא נתן לו רבו רשות; שכל מקום שיש חלול השם, אין חולקין כבוד לרב. במה דברים אמורים? בדבר שנקרה נקרה; אבל לקבוע עצמו להוראה, ולישב ולהורות לכל שואל - אפלו הוא בסוף העולם, ורבו בסוף העולם - אסור לו להורות עד שימות רבו, אלא אם כן נטל רשות מרבו. ולא כל מי שמת רבו, מתר לו לישיב ולהורות בתורה, אלא אם כן היה תלמיד שהגיע להוראה.

ד. וכל תלמיד שלא הגיע [לא קיבל היתר] להוראה, ומורה - הרי זה שוטה, רשע וגס רוח; ועליו נאמר: 'כי רבים חללים הפילה'. וכן חכם שהגיע להוראה, ואינו מורה - הרי זה מונע תורה, ונותן מכשולות לפני העוררים; ועליו נאמר: 'ועצמים כל הרגיה'. אלו התלמידים הקטנים שלא הרבו תורה פראוי, והם מבקשין להתגדל בפני עמי הארץ וביין אנשי עירם, וקופצין ויושבין בראש לדון ולהורות בישראל - הן המרביץ את המחלקות, והם המתריבין את העולם, והמכביין גרה של תורה, והמחבילים פרם ה' צבאות. ועליהן אמר שלמה בחכמתו: 'אחזו לנו שועלים - שעלים קטנים, מחבילים פרמים'".

ה. ואסור לו לתלמיד לקרות לרבו בשמו, ואפלו שלא בפניו. ולא יזכיר שמו בפניו, ואפלו לקרות לאחרים ששם בשם רבו, כדרך שעושה בשם אביו; אלא ישגה שמן, אפלו לאחר מותם - והוא שיהיה השם פלאי [נדיד], שכל השומע ידע שהוא פלוני. ולא יתן שלום לרבו או יחזיר לו שלום, כדרך שנותנין הרעים ומחזירין זה לזה; אלא שוחה [מתחפז] לפניו, ואומר לו ביראה וכבוד: 'שלום עליך, רבי'. אם נתן לו רבו שלום, יחזיר לו: 'שלום עליך, רבי ומרי'.

ו. וכן לא יחליץ תפלו בפני רבו, ולא יסב, אלא יושב כיושב לפני המלך. ולא יתפלל לפני רבו, ולא לאחר רבו, ולא בצד רבו; ואין צריך לומר, שאסור לו להלך בצדו, אלא יתרחק לאחר רבו, ולא יהיה מבין כנגד אחריו; ואחר כך יתפלל. ולא יפגס עם רבו למרחץ. לא ישיב במקום רבו. ולא יכריע דבריו בפניו [כדעת החולק עליו], ולא יסתור את דבריו. ולא ישיב לפניו, עד שיאמר לו: 'שב'; ולא יעמד מלפניו, עד שיאמר לו: 'עמד', או עד שיטל רשות לעמד. וכשיפטר מרבו, לא יחזיר לו אחריו, אלא נרתע לאחוריו, ופניו כנגד פניו.

[מתנת] המלך. ואין מחיבין אותן לתן הפס, בין מס שהוא קצוב על בני העיר [מס ציבורי] בין מס שהוא קצוב על כל איש ואיש [מס גולגולת], שנגמר: "גם כי יתנו בגוים, עתה אקבצם; ויחלו מעט, ממשא מלך (ו) שרים". וכן אם היתה סחורה לתלמיד חכמים, מניחין אותו למכר תחלה; ואין מניחין אחד מבני השוק למכר, עד שימכר הוא. וכן אם היה לו דין, והוא עומד בכלל בעלי דינין הרבה - מקדימין אותו, ומושיבין אותו.

יא. עון גדול הוא לבזות את החכמים או לשנא אותן; לא חרבה ירושלים, עד שבזו בה תלמידי חכמים - שנגמר: "ויהיו מלעבים במלאכי האלהים, ובזוים דבריו, ומתעטעים בנבאיו"; כלומר, מבזין מלמדי דבריו. וכן זה שאמרה תורה: "ואם בחקתי תמאסו" - ואם במלמדי חקתי תמאסו. וכל המבזה את החכמים - אין לו חלק לעולם הבא, והרי הוא בכלל: "כי דבר ה' בזה".

יב. אף על פי שהמבזה את החכמים אין לו חלק לעולם הבא - אם באו עדים שפגהו, אפלו בדברים - חזיב נדוי, ומנדין אותו בית דין ברבים, וקונסין אותו ליטרא זהב בכל מקום, ונותנין אותה לחכם. והמבזה את החכם בדברים, אפלו לאחר מותו - מנדין אותו בית דין, והן מתירין אותו פשיחור בתשובה; אבל אם היה החכם חי - אין מתירין לו, עד שירצה זה שנדוהו בשבילו. וכן החכם עצמו, מנדה לכבודו לעם הארץ שהפקיר בו, ואין צריך לא עדים ולא התראה; ואין מתירין לו, עד שירצה את החכם. ואם מת החכם, באין שלשה ומתירין לו. ואם רצה החכם למחל לו ולא נדוהו, הרשות בידו.

יג. הרב שגדה לכבודו, חביבין כל תלמידיו לנהג נדוי במגדה; אבל תלמיד שגדה לכבוד עצמו, אין הרב חזיב לנהג בו נדוי, אבל כל העם חביבין לנהג בו נדוי. וכן מגדה לנשיא, מגדה לכל ישראל; מגדה לכל ישראל, אינו מגדה לנשיא. מגדה לעירו, מגדה לעיר אחרת; מגדה לעיר אחרת, אינו מגדה לעירו.

יד. במה דברים אמורים? במי שנדוהו מפני שפגה תלמידי חכמים. אבל מי שנדוהו על שאר דברים שחביבין עליהן נדוי - אפלו נדוהו קטן שבישראל, חזיב הנשיא וכל ישראל לנהג בו נדוי, עד שיעזר בתשובה מדבר שנדוהו בשבילו, ויתירו לו. על ארבעה ועשרים דברים מנדין את האדם, בין איש בין אשה; ואלו הן: (א) המבזה את החכם, ואפלו לאחר מותו; (ב) המבזה שלוח בית דין; (ג) הקורא לחברו 'עבד'; (ד) המזלזל בדבר אהד מדברי סופרים, ואין צריך לומר בדברי תורה; (ה) מי ששלחו לו בית דין וקבעו לו זמן, ולא בא; (ו) מי שלא קבל עליו את הדין, מנדין אותו עד שיתן; (ז) מי שיש ברשותו דבר המזיק, כגון כלב רע או סלם רעוע, מנדין אותו עד שישיר ה'זקו; (ח) המוכר קרקע שלו לגוי, מנדין אותו עד שיקבל עליו כל אגס [ונק] שיבוא מן הגוי לישראל חברו בעל המצר; (ט) המעיד על ישראל בערפאות של גוים והוציא ממנו בעדותו ממון שלא פדין ישראל, מנדין אותו עד

- שנגמר: "תקום, והדרת", קימה שיש בה הדור [כבוד]. ואין בעלי אמניות חביבין לעמד מפני תלמידי חכמים בפעם שעוסקין במלאכתן, שנגמר: "תקום, והדרת" - מה הדור שאין בו חסרון כפי, אף קימה שאין בה חסרון כפי. ומנין שלא יעצים עיניו מן החכם, כדי שלא יראהו עד שלא יעמד מפניו? תלמוד לומר: "ויראת מאלהיך" - הא כל דבר שהוא מסור ללב [רק האדם יודע האמת], נגמר בו: "ויראת מאלהיך".

ג. אין ראוי לחכם שיטריח על העם, ויכון עצמו להן [לעבוד לפניהם דווקא] כדי שיעמדו מפניו; אלא ילך בדרך קצרה, ומתפונן שלא יראה אותו אחד, כדי שלא יטריחו לעמד. והחכמים היו מקיפין והולכין בדרך החיצונה שאין מפריהן מצויין שם, כדי שלא יטריחו.

ד. רוכב, הרי הוא כמהלך, וכשם שעומדין מפני המהלך, כך עומדין מפני הרוכב.

ה. שלשה שהיו מהלכין בדרך - הרב באמצע, גדול מימין, וקטן משמאלו.

ו. הרוצה חכם - אינו עומד מלפניו, עד שיעז לו לארבע אמות; וכוון שעבר, ישב. וראה אב בית דין - עומד מלפניו משיראנו מרחוק מלא עיניו, ואינו יושב עד שיעבר מאחוריו ארבע אמות. וראה את הנשיא - עומד מלפניו משיראנו מרחוק מלא עיניו, ואינו יושב עד שישב במקומו, או עד שיתפסה מעיניו. והנשיא שמחל על כבודו, כבודו מחול. כשהנשיא נכנס, כל העם עומדין; ואין יושבין, עד שיאמר להן: 'שבו'. כשאב בית דין נכנס, עושין לו שתי שורות עומדין מכאן ומכאן, עד שונכנס ויושב במקומו, ושאר העם יושבין במקומן.

ז. חכם שונכנס, כל שיעז לו בארבע אמות עומד מלפניו, אחד עומד ואחד יושב [ולא שורה], עד שונכנס וישב במקומו. בני חכמים ותלמידי חכמים - בזמן שהרבים צריכין להן, מקפצין על ראשי העם ונכנסין למקומן. ואין שבת לתלמיד חכמים שיפגס באחרונה; יצא לצרף, חזר למקומו. בני חכמים - בזמן שיש בהן דעת לשמע, הופכין פניהן כלפי אביהן; אין בהן דעת לשמע, הופכין פניהן כלפי העם.

ח. תלמיד שהוא יושב לפני רבו תמיד, אינו רשאי לעמד מפניו אלא שחרית וערבית בלבד, שלא יהא כבודו מרבה מכבוד שמים.

ט. מי שהוא זקן מפלג בזקנה - אף על פי שאינו חכם, עומדין לפניו. ואפלו החכם שהוא ילד, עומד בפני הזקן המפלג בזקנה; ואינו חזיב לעמד מלא קומתו, אלא כדי להדרו. ואפלו זקן גוי, מהדרין אותו בדברים ונותנין לו יד לסמכו - שנגמר: "מפני שיבה תקום", כל שיבה במשמע.

י. תלמידי חכמים - אינן יוצאין לעשות בעצמן עם כל הקהל בבנין וחפירה של מדינה וכיוצא בהן, כדי שלא יתבזו בפני עמי הארץ. ואין גובין מהן לבנין החומות ותקון השערים ושכר השומרין וכיוצא בהן, ולא לתשורת

לו; אָבֵל שׁוֹנֵה הוּא לְעֲצָמוֹ, כְּדֵי שְׁלֹא יִשְׁכַּח תְּלִמּוּדוֹ. וְאֵינּוּ נִשְׁכָּר, וְאֵין נִשְׁכָּרִין לוֹ; וְאֵין נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין עִמּוֹ, וְאֵין מִתְעַסְקִין עִמּוֹ, אֲלֵא מְעַט עֶסֶק, כְּדֵי פְרִנְסָתוֹ.
ו. מִי שֵׁשֶׁב בְּנִדְוֵי שְׁלִשִׁים יוֹם, וְלֹא בִקֵּשׁ לְהִתִּירוֹ - מִנְדִּין אוֹתוֹ שְׁנֵי; יֵשֵׁב שְׁלִשִׁים יוֹם אַחֲרֵים, וְלֹא בִקֵּשׁ לְהִתִּירוֹ - מִחֲרִימִין אוֹתוֹ.

ז. בְּכִמָּה מִתִּירִין הַנְּדוּי אוֹ הַחֲרָם? בְּשִׁלְשָׁה, אֶפְלוּ הַדְּיוֹטוֹת [שְׁאִינִם ת"ח]; וְיִחִיד מִמְּקַחָה, מִתִּיר הַנְּדוּי לְבָדוֹ. וְיֵשׁ לְתַלְמִיד לְהִתִּיר הַנְּדוּי אוֹ הַחֲרָם, וְאֶפְלוּ בְּמִקּוֹם הַרְבֵּי ט. שְׁלִשָּׁה שָׁנָדוּ וְהִלְכוּ לְהֵן, וְחִזְרוּ זֶה מִדְּבַר שֶׁנִּדְוָהוּ בְּגִלְלוֹ - בְּאֵין שְׁלִשָּׁה אַחֲרֵים, וּמִתִּירִין לוֹ.

י. מִי שְׁלֹא יָדַע מִי נִדְוָהוּ, יִלֵּךְ אֲצֵל הַנְּשִׂיא וְיִתִּיר לוֹ נְדוּיוֹ. יא. נְדוּי עַל תְּנַאי, אֶפְלוּ מִפִּי עֲצָמוֹ - צָרִיף הַפְּרָה [אף אִם לֹא נִתְקִיִים הַתְּנַאִין]. תְּלִמִיד חֲכָמִים שֶׁנִּגְדָּה עֲצָמוֹ, וְאֶפְלוּ נִדָּה עֲצָמוֹ עַל דַּעַת פְּלוֹנִי, וְאֶפְלוּ עַל דְּבַר שֶׁחֵבַע עָלָיו נְדוּי - הָרִי זֶה מִפְּרָע לְעֲצָמוֹ.

יב. מִי שֶׁנִּדְוָהוּ בְּחִלוֹם [חֵלֶם שְׁמִישָׁהוּ מִנְדָּה אוֹתוֹ], אֶפְלוּ יָדַע מִי נִדְוָהוּ - צָרִיף יַעֲשֶׂה בְּנֵי אָדָם שְׁשׁוֹנִין הַלְּכוֹת, לְהִתִּירוֹ מִנְּדוּיוֹ; וְאִם לֹא מִצָּא, טוֹרַח אַחֲרֵיהֶן עַד פְּרָסָה. לֹא מִצָּא, מִתִּירִין לוֹ יַעֲשֶׂה שְׁשׁוֹנִין מִשְׁנָה; לֹא מִצָּא, מִתִּירִין לוֹ מִי שִׁוְדָעִין לְקָרוֹת בַּתּוֹרָה; לֹא מִצָּא, מִתִּירִין לוֹ אֶפְלוּ יַעֲשֶׂה שְׁאֵינֶן יוֹדְעִין לְקָרוֹת. לֹא מִצָּא בְּמִקּוֹמוֹ עֲשֶׂרָה, מִתִּירִין לוֹ אֶפְלוּ שְׁלִשָּׁה.

יג. מִי שֶׁנִּדְוָהוּ בְּפָנָיו, אֵין מִתִּירִין לוֹ אֲלֵא בְּפָנָיו; נְדוּהוּ שְׁלֹא בְּפָנָיו, מִתִּירִין לוֹ בֵּין בְּפָנָיו בֵּין שְׁלֹא בְּפָנָיו. וְאֵין בֵּין נְדוּי לְהַפְּרָה כְּלוֹם, אֲלֵא מִנְדִּין וּמִתִּירִין בְּרַגְעַ אֶחָד, כְּשִׁיחִזְרוּ הַמְּנַגְּדֵי לְמוּטָב. וְאִם רָאוּ בֵּית דִּין לְהַנִּיחַ זֶה בְּנִדְוֵי כְּמָה שְׁנֵים, מִנִּיחִין כְּפִי רְשָׁעוֹ. וְכֵן אִם רָאוּ בֵּית דִּין לְהַחֲרִים לְזֶה לְכַתְּחֵלָה [לְגַלּא נִדְוִי], וְהִלְחֲרִים מִי שֶׁאֲוֹכֵל עִמּוֹ וְשׁוֹתָה עִמּוֹ אוֹ מִי שֶׁיַּעֲמֵד עִמּוֹ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת - מִחֲרִימִין כְּדֵי לְיַסְרוֹ, וְכְדֵי לְעַשׂוֹת סִיג לְתוֹרָה, עַד שְׁלֹא יִפְרָצוּהָ הַחֲטָאִים. אֵף עַל פִּי שֵׁיִשׁ רְשׁוֹת לְחֲכָם לְנִדְוֹת לְכָבוֹדוֹ, אֵינּוּ שִׁבַּח לְתַלְמִיד חֲכָמִים לְהַנְהִיג עֲצָמוֹ בְּדָבָר זֶה, אֲלֵא מֵעַלִּים אֲזַנְּיוּ מִדְּבָרֵי עַמִּי הָאֲרָץ, וְלֹא יֵשִׁית לְבוֹ לְהֵן - כְּעִנְיָן שֶׁאִמְרָה שְׁלֵמָה בְּחֲכָמָתוֹ: "גַּם לְכֹל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר יִדְבְּרוּ, אֵל תִּתֵּן לְבָרְךָ". וְכֵן הִזָּה דְרָף חֲסִידִים הָרַאשׁוֹנִים - שׁוֹמְעִין חֲרַפְתָּן, וְאֵינֶן מְשִׁיבִין; וְלֹא עוֹד, אֲלֵא שְׁמוֹחֲלִין לְמִתְרַף וְסוֹלְחִין לוֹ. וְחֲכָמִים גְּדוֹלִים הֵינּוּ מִשְׁתַּבְּחִין בְּמַעֲשֵׂיהֶן הַנְּאִין, וְאוֹמְרִין שֶׁמְעוֹלָם לֹא נָדוּ אָדָם וְלֹא הִחֲרִימוּהוּ לְכָבוֹדָן. וְזוֹ הִיא דְרָפָן שֶׁל תְּלִמִּידי חֲכָמִים, שְׁרָאוּי לִילֵךְ בָּהּ. כְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁבְחוּהוּ אוֹ חֲרַפוּהוּ בְּסִתְרָה. אֲבָל תְּלִמִּיד חֲכָמִים שֶׁבְּזָהוּ אוֹ חֲרַפוּ אָדָם בְּפְרָהֶסְיָא, אֲסוּר לוֹ לְמַחֵל עַל כְּבוֹדוֹ. וְאִם מְחַל - נִעְנָשׁ, שֶׁזֶה בְּזִיוֹן תּוֹרָה; אֲלֵא נוֹקֵם וְנוֹטֵר הַרְבָּה כְּנִחְשׁ, עַד שֶׁיִּבְקֵשׁ מִמֶּנּוּ מִחִילָה, וְיִסְלַח לוֹ.

בְּרִיף רַחֲמָנָא דְסִיעֵין

שִׁישְׁלָם; (י) טַבַּח [וְלֹא שׁוּחַט] כִּהֵן שְׁאֵינּוּ מִפְּרִישׁ הַמִּתְנַת וְנוֹתְנֵן לְכֹהֵן אַחֵר, מִנְדִּין אוֹתוֹ עַד שִׁיתָן; (יא) הַמְּחַלֵּל יוֹם טוֹב שְׁנֵי שָׁל גְּלִיּוֹת, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מְנַהֵג; (יב) הַעוֹשֶׂה מְלֶאכָה בְּעֶרְבַּ הַפֶּסַח אַחֵר חֲצוֹת; (יג) הַמְּזַכֵּיר שֵׁם שָׁמַיִם לְבִטְלָה, אוֹ לְשִׁבְעָה בְּדָבָרֵי הַבָּאִי [דְּבָרִים שֶׁל מַה-בְּכַךְ]; (יד) הַמְּבִיא אֶת הַרְבִּים לִידֵי חִלוּל הַשֵּׁם; (טו) הַמְּבִיא אֶת הַרְבִּים לִידֵי אֲכִילַת קֶדְשִׁים בַּחוּץ; (טז) הַמְּחַשֵּׁב שְׁנֵים [לְעִבְרָם] וְקוֹבֵעַ חֲדָשִׁים [אִם הַחֹדֶשׁ מִלֵּא אוֹ חֹסֶר] בַּחוּצָה לְאָרֶץ; (יז) הַמְּכַשִּׁיל אֶת הָעוֹר; (יח) הַמְּעַכֵּב הַרְבִּים מִלְּעַשׂוֹת מִצְוָה; (יט) טַבַּח שֶׁיַּצָּאת טְרֵפָה מִתַּחַת יָדוֹ; (כ) טַבַּח שְׁלֹא בְּדַק סְפִינוּ לְפָנֵי חֲכָם; (כא) הַמְּקַשֶּׁה עֲצָמוֹ לְדַעַת; (כב) מִי שֶׁגָּרַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וְעָשָׂה בֵּינוֹ וּבֵינָה שְׁתַּפּוֹת אוֹ מִשָּׂא וּמִתָּן, הַמְּבִיאִין לְהֵן לְהַזְדַּקֵּק זֶה לְזֶה, כְּשִׁיבֹאוּ שְׁנֵיהֶן לְבֵית דִּין מִנְדִּין אוֹתָן; (כג) חֲכָם שֶׁשְׁמוּעָתוֹ רָעָה; (כד) הַמְּנַגֵּה מִי שְׁאֵינּוּ חֵיב נְדוּי.

יום שלישי

הלכות תלמוד תורה פרק ז

א. חֲכָם זָקֵן בְּחֲכָמָה, וְכֵן נְשִׂיא אוֹ אֵב בֵּית דִּין, שֶׁפָּרַח - אֵין מִנְדִּין אוֹתוֹ בְּפְרָהֶסְיָא לְעוֹלָם, אֲלֵא אִם פֶּן עָשָׂה כְּיָרְבָעִים כֹּן נִכְט וְחִבְרִי [שְׁחִטָּאוּ וְהַחֲטִיאוּ אֶת הַרְבִּים]. אֲבָל כְּשִׁחֲטָא שְׁאָר חֲטָאוֹת, מְלַקֵּין אוֹתוֹ בְּצַנְעָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִשְׁלַת הַיּוֹם, וְכִשְׁלַג גַּם נִבִּיא עִמָּךְ לִילָה" - אֵף עַל פִּי שֶׁשָּׁשׁ, כְּפִסְהוּ כְּפִלְיָה. וְאוֹמְרִים לוֹ [כְּשִׁמְנָדִין אוֹתוֹ]: 'הַקְּבֹד וְשִׁב בְּבֵיתְךָ'. וְכֵן כָּל תְּלִמִּיד חֲכָמִים שֶׁנִּתְחַיֵּב נְדוּי - אֲסוּר לְבֵית דִּין לְקַפֵּץ וּלְנִדְוֹתוֹ בְּמַהֲרָה, אֲלֵא בּוֹרְחִין מִדְּבַר זֶה וְנִשְׁמָטִין מִמֶּנּוּ. וְחֲסִידֵי חֲכָמִים הֵינּוּ מִשְׁתַּבְּחִין, שְׁלֹא מִנְּוֹ מַעוֹלָם לְנִדְוֹת תְּלִמִּיד חֲכָמִים, אֵף עַל פִּי שֶׁנִּמְנָיִן לְהִלְקוֹתוֹ אִם נִתְחַיֵּב מְלָקוֹת; וְאֶפְלוּ מִכַּת מְרֻדוֹת [מַלְקוֹת מִדְּרַבְּנָן], נִמְנָיִן עָלֶיהָ לְהַכּוֹתוֹ.

ב. וְכִיצַד הוּא הַנְּדוּי? אוֹמְרִין: 'פְּלוֹנִי בְּשִׁמְתָא'; וְאִם נְדוּהוּ בְּפָנָיו, אוֹמְרִין: 'פְּלוֹנִי זֶה'. וְהַחֲרָם, אוֹמְרִין: 'פְּלוֹנִי מִחֲרָם'. וְאֲרוּר, בּוֹ אֵלָה, בּוֹ שְׁבֻעָה, בּוֹ נְדוּי.

ג. כִּיצַד מִתִּירִין הַנְּדוּי אוֹ הַחֲרָם? אוֹמְרִין לוֹ: 'שְׁרוּי לָךְ וּמְחוּל לָךְ'; וְאִם הִתִּירוּהוּ שְׁלֹא בְּפָנָיו, אוֹמְרִין: 'פְּלוֹנִי, שְׁרוּי לוֹ וּמְחוּל לוֹ'.

ד. מַה הוּא הַמְּנַהֵג שִׁנְהַג הַמְּנַגֵּה בְּעֲצָמוֹ, וְשֶׁנִּדְוָהוּ עִמּוֹ? מְנַגֵּה אֲסוּר לְסַפֵּר וּלְכַבֵּס כְּאֲבָל כָּל יְמֵי נְדוּיוֹ, וְאֵין מְזַמְנִין עָלָיו [מִצְרַפִּין לְבִרְכַת הַמַּזוּן בְּשִׁלוּשָׁה], וְלֹא כּוֹלְלִין אוֹתוֹ בְּעֲשֶׂרָה לְכֹל דְּבַר שֶׁצָּרִיף עָשֶׂרָה, וְלֹא יוֹשְׁבֵין עִמּוֹ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת. אֲבָל שׁוֹנֵה הוּא לְאַחֲרֵים [מִלְּמַד תּוֹרָה], וְשׁוֹנֵין לוֹ; וְנִשְׁכָּר [לְעַשׂוֹת מִלֵּאכָה לְאַחֲרִים], וְשׁוֹכֵר [אַחֲרִים]. וְאִם מֵת בְּנִדְוֵי - בֵּית דִּין שׁוֹלְחִין וּמִנִּיחִין אָבִין עַל אַרְוֹנוֹ, כְּלוֹמַר שֶׁהֵן רוֹגְמִין אוֹתוֹ, לְפִי שֶׁהוּא מְבַדֵּל מִן הַצְּבוּר; וְאֵין צָרִיף לוֹמַר, שְׁאֵין מְסַפִּידִין אוֹתוֹ, וְאֵין מְלוּיִן אֶת מִטָּתוֹ.

ה. יֵתֵר עָלָיו הַמִּתְרָם - שְׁאֵינּוּ שׁוֹנֵה לְאַחֲרֵים, וְאֵין שׁוֹנֵין

יום רביעי

הלכות עבודה זרה וחקות הגוים

להשיג רצון הבורא, בדעתם הרעה. וזה היה עקר עבודה זרה, וכך היו אומרים עובדיה היודעים עקרה, לא שהן אומרים שאין שם אלוה אלא פוכב זה. הוא שיימנה אומר: "מי לא יראך מלך הגוים, כי לך יאתה, כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כמוך, ובאחת יבערו ויכסלו, מוסר הכלים עץ הוא" - כלומר, הפל יודעים שאתה הוא האל לבדך; אבל טעותם וקסילותם, שמדמים שזה ההכל רצונך הוא.

ב. ואחר שארכו הימים, עמדו בבני אדם נביאי שקר, ואמרו שהאל צוה להם ואמר להם: 'עבדו פוכב פלוני', או 'כל הכוכבים, והקריבו לו ונסכו לו כף וכף, ובנו לו היכל, וישו צורתו כדי להשתחות לו כל העם, הנשים והקטנים וישאר עם הארץ'. ומודיע להם צורה שפדה מלבו, ואומר: 'זו היא צורת הפוכב הפלוני שהודיעוהו בנבואתו'. והתחילו על דרך זו לעשות צורות בהיכלות ומחת האילנות ובראשי ההרים ועל הגבעות, ומתקבצים ומשתחווים להם; ואומרים לכל העם, שזו הצורה מטיבה ומרעה, וראוי לעבדה וליראה ממנה. והפומרין אומרים להם: 'שבעבודה זו תרבו ומצליחו', וישו כף וכף, ואל תעשו כף וכף. והתחילו פוכבים אחרים לעמד ולומר שהפוכב עצמו או הגלגל עצמו או המלאך דבר עמהם ואמר להם: 'עבדוני ככף וכף', והודיע להם דרך עבודתו, וישו כף, ואל תעשו כף. ופשט דבר זה בכל העולם, לעבד את הצורות בעבודות משנות זו מזו, ולהקריב להן, ולהשתחות להן. וכיון שארכו הימים, נשתפח השם הנכבד והנורא מפי כל היקום ומדעתם, ולא הפירוהו; ונמצאו כל עם הארץ והנשים והקטנים, אינם יודעים אלא הצורה של עץ ואבן וההיכל של בנין, שנתחנכו מקטנותן להשתחות להן ולעבדן, ולהשבע בשמן. והחכמים שהיו בהם, כגון הכומרים וכיוצא בהן, מדמין שאין שם אלוה אלא הפוכבים והגלגלים שנושאו הצורות האלו בגלגלם ולדמותן. [לפי דמותן] אבל צור העולמים, לא היה שם מכירו ולא יודעו, אלא יחידים בעולם, כגון חנוף ומתושלח ונח ושם ועבר. ועל דרך זו, היה העולם מתגלגל [נמשך] והולך, עד שנוולד צמודו של עולם, שהוא אברהם אבינו עליו השלום.

יש בכללן אחת וחמשים מצוות - שתי מצוות עשה, ותשע וארבעים מצוות לא תעשה; וזה הוא פירושן: (א) שלא לפנות אחר עבודה זרה; (ב) שלא לתור אחר הרהור הלב וראית העינים; (ג) שלא לגדף; (ד) שלא יעבד אותה כדרך עבודתה; (ה) שלא ישתחוה לה; (ו) שלא לעשות פסל לעצמו; (ז) שלא לעשות פסל אפלו לאחרים; (ח) שלא לעשות צורות אפלו לנואי; (ט) שלא להדיח אחרים אחריה; (י) לשרף עיר הנדחת; (יא) שלא לבנותה; (יב) שלא להנות מכל ממונה; (יג) שלא להסית יחיד לעבדה; (יד) שלא לאהב המסית; (טו) שלא לעזב שנתו; (טז) שלא להצילו; (יז) שלא ללמד עליו זכות; (יח) שלא ימנע מללמד עליו חובה; (יט) שלא להתנבא בשמה; (כ) שלא לשמע מן המתנבא בשמה; (כא) שלא להתנבא בשקר, ואפלו בשם ה'; (כב) שלא לגור מהריגת נביא שקר; (כג) שלא לשבע בשם עבודה זרה; (כד) שלא לעשות אוב; (כה) שלא לעשות ידעוני; (כו) שלא להעביר למלך; (כז) שלא להקים מצבה; (כח) שלא להשתחוות על אבן משפית; (כט) שלא לטע אשפה; (ל) לאבד עבודה זרה וכל הנעשה בשבילה; (לא) שלא להנות בעבודה זרה ובכל משמשיה; (לב) שלא להנות בצפוי נעבד; (לג) שלא לכת ברית לעובדי עבודה זרה; (לד) שלא לחן עליהן; (לה) שלא ישבו בארצנו; (לו) שלא להדמות במנהגותן ובמלבושן; (לז) שלא לנחש; (לח) שלא לקסם; (לט) שלא לעונן; (מ) שלא לחבר חבר; (מא) שלא לדרש אל המתים; (מב) שלא לשאל באוב; (מג) שלא לשאל בידעוני; (מד) שלא לכשף; (מה) שלא להקיף פאת ראש; (מו) שלא להשחית פאת זקן; (מז) שלא יעדה איש עדי אשה; (מח) שלא תעדה אשה עדי איש; (מט) שלא לכתב קעקע; (נ) שלא להתגודד; (נא) שלא לעשות קרחה על מת. ובאור כל המצוות האלו - בפירקים אלו.

הלכות עבודה זרה פרק א

א. בימי אנוש [בן שת בן אדם הראשון] טעו בני האדם טעות גדולה, ונבערה [נכסלה] עצת חכמי אותו הדור; ואנוש עצמו, מן הטועים. וזו היתה טעותם: אמרו, הואיל והאל ברא כוכבים אלו וגלגלים אלו להנהיג את העולם, ונתנם בפרום, חלק להם כבוד, והן שמשין המשמשין לפניו - ראויין הם לשבחם ולפאדם, ולחלק להם כבוד. וזהו רצון האל ברוך הוא, לגדל ולכבד [את] מי שגדלו וכבודו, כמו שהמלך רוצה לכבד עבדיו והעומדים לפניו, וזה הוא כבודו של מלך. כיון שעלה דבר זה על לבם, התחילו לבנות לפוכבים היכלות, ולהקריב להן קרבנות, ולשבחם ולפאדם בדברים, ולהשתחות למולם - כפי

ג. כיון שנגמל [מחלב אימו, בן ג' שנים] איתן זה [=כינוי לאבות], התחיל לשוטט [לחפש] בדעתו והוא קטן, ולחשב ביום ובלילה; והיה תמה: ה'איך אפשר, שיהיה הגלגל הזה נוהג תמיד, ולא יהיה לו מנהיג? ומי יסבב אותו? לפי שאי אפשר שישבב את עצמו! ולא היה לו מלמד ולא מודיע דבר, אלא משקע באור פשדים בין עובדי עבודה זרה הטפשים. ואביו ואמו וכל העם עובדים עבודה זרה, והוא היה עובד עמהם. ולבו משוטט ומבין, עד שהשיג דרך האמת, והבין קו הצדק מדעתו הנכונה; וידע שיש שם [שישנו] אלוה אחד, והוא מנהיג הגלגל, והוא ברא הכל, ואין בכל הנמצא אלוה חוץ ממנו. וידע שכל העם טועים, ודבר שגרים להם לטעות וידע שורש

המנהיגים את העולם, והם שחלק ה' אותם לכל העמים להיותן חיים והיום ונפסדים כמנהגו של עולם, ותאמר שראוי להשתחוות להן ולעבדן. ובענין זה צוה ואמר: "השמרו לכם פן יפתה לבבכם" - כלומר, שלא תטעו בהרהור הלב לעבד אלו, להיותן סרסור [מתוודך] בניכם ובין הבורא.

ב. ספרים רבים חפרו עובדי עבודה זרה בעבודתה, היאך עקר עבודתה ומה משפטיה ומעשיה. צנונו הקדוש ברוך הוא, שלא לקרות באותן הספרים כלל, ולא נהרהר בה, ולא בדבר מדבריה. ואפלו להסתפל בדמות הצורה - אסור, שנאמר: "אל תפנו אל האילים". ובענין זה נאמר: "ופן תדרש לאלהיהם לאמר, איכה יעבדו" - שלא תשאל על דרך עבודתה היאך היא, ואף על פי שאין אתה עובד; שדבר זה גורם לך להפנות אתריה ולעשות כמו שהן עושין, שנאמר: "ואעשה בן גם אני".

ג. וכל הלאוין האלו בענין אחד הן, והוא שלא יפנה [יתענין ויחקור] אחר עבודה זרה; וכל הנפנה אתריה בדרך שהיא עושה בו מעשה [כגון גילה פסל מכוסה על מנת לדאותו], הרי זה לוקה. ולא עבודה זרה בלבד הוא שאסור להפנות אתריה במחשבה, אלא כל מחשבה שגורמת לו לאדם לעקר עקר מעקרי התורה - מזוהרים אנו שלא להעלותה על לבנו, ולא נסיח דעתנו לכף ונחשב ונמשך אחר ההוריה הלב; מפני שדעתו של אדם קצרה, ולא כל הדעות יכולות להשיג האמת על בריו; ואם ימשך כל אדם אחר מחשבות לבו, נמצא מחריב את העולם לפי קצרו דעתו. כיצד? פעמים יתור אחר עבודה זרה; ופעמים יחשב ביחוד הבורא, שמה [אחד] הוא שמה אינו [אחד], מה למעלה מה למטה, מה לפנים [קודם שנברא העולם] מה לאחור [אחריית הימים]; ופעמים בנבואה, שמה היא אמת שמה אינה; ופעמים בתורה, שמה היא מן השמים שמה אינה. ואינו יודע המדות שידון בהן עד שיבדע האמת על בריו, ונמצא יוצא לידי מינות. על ענין זה הזהירה תורה, ונאמר בה: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, אשר אתם זנים" - כלומר, לא ימשך כל אחד מכם אחר דעתו הקצרה, וידמה שמחשבתו משגת האמת. כך אמרו חכמים: "אחרי לבבכם", זו מינות; "ואחרי עיניכם", זו זנות. ולא זה, אף על פי שהוא גורם לאדם לטרוך מן העולם הבא, אין בו מלקות.

ד. מצות עבודה זרה, [שקולה] כנגד כל המצוות בלן היא, שנאמר: "וכי תשגו, ולא תעשו את כל המצוות...". ומפי השמועה למדו [ממרט"ה], שבבעבודה זרה הכתוב מדבר. הא למדת, שכל המודה בעבודה זרה - כופר בכל התורה כלה, ובכל הנביאים, ובכל מה שנוצטו הנביאים, מאדם [הראשון] ועד סוף העולם, שנאמר: "מן היום אשר צוה ה' והלאה לדרתיכם". וכל הכופר בעבודה זרה, מודה בכל התורה כלה; והיא עקר כל המצוות, בלן.

ה. ישאלו שבעבד עבודה זרה - הרי הוא כגוי לכל דבר, ואינו כישאלו שבעבד עברה שיש בה סקילה; ומשמד

טעותם], זה שעובדים את הפוככים ואת הצורות, עד שאבד האמת מדעתם; וכן ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו. פיון שהפיר וידע, התחיל להשיב תשובות [להקשות קושיות] על בני אור כשדים, ולערך דין עמהם, ולומר שאין זו דרך האמת, שאתם הולכים בה. ושבר את הצלמים, והתחיל להודיע לעם, שאין ראוי לעבד אלא לאלוה העולם, ולו ראוי להשתחוות ולהקריב ולנסף - כדי שיכירוהו כל הברואים הבאים; וראוי לאבד ולשבר כל הצורות, כדי שלא יטעו בהן כל העם, כמו אלו שהם מדמים שאין שם אלוה אלא אלו. פיון שגבר עליהם בראיותיו, בקש המלך להרגו; נעשה לו נס, ויצא לתרון. והתחיל לעמד ולקרות בקול גדול לכל העם, ולהודיעם שיש אלוה אחד לכל העולם, ולו ראוי לעבד. והיה מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר ומממלכה לממלכה, עד שהגיע לארץ פנען, והוא קורא, שנאמר: "ויקרא שם בשם ה' אל עולם". וכיון שהיו העם מתקבצין לו ושואלין לו על דבריו, היה מודיע לכל אחד ואחד כפי דעתו עד שיחזירוהו לדרך האמת, עד שנתקבצו אליו אלפים ורכבות, והם אנשי בית אברהם. ושתל בלבם העקר הגדול הזה, וחרבו בו ספרים. והודיעו ליצחק בנו, וישב יצחק מלמד ומחזיר [לדרך האמת]; ויצחק הודיעו ליצחק ומנהו ללמד, וישב מלמד ומחזיר כל הגוים אליו. ויצחק אבינו למד בנו כלם, והבדיל לוי ומנהו ראש, והושיבו בשיבה ללמד דרך ה', ולשמר מצות אברהם; וצוה את בנו שלא יפסיקו מבני לוי ממנה, כדי שלא ישתפח הלמוד. והיה הדבר הולך ומתגבר בבני יצחק ובגוים עליהם, ונעשת בעולם אמה שהיא יודעת את ה', עד שארכו הימים לישאל במצרים, וחרו ללמד מעשיהן ולעבד עבודה זרה כמותן - חוץ משבט לוי, שעמד במצות אבות; ומעולם לא עבד שבט לוי עבודה זרה. וכמעט קט היה, והעקר ששתל אברהם נעקר, וחוורין בני יצחק לטעות העמים ותעיתם. ומאחבת ה' אותנו, ומשמרו את השבועה לאברהם אבינו, עשה משה רבנו ורבן של כל הנביאים, ושלחו. פיון שנתנבא משה רבנו, ובחר ה' בישאל לנחלה, הכתירן במצוות והודיען דרך עבודתו, ומה יהיה משפט עבודה זרה וכל הטועין אחריה.

יום חמישי

הלכות עבודה זרה פרק ב

א. עקר הצווי בעבודה זרה, שלא לעבד אחד מכל הברואים - לא מלאך, ולא גלגל, ולא כוכב, ולא אחד מארבע היסודות, ולא אחד מכל הנבראים מהם. ואף על פי שהעובד יודע שה' הוא האלהים, והוא עובד הנברא הזה על דרך שעבד אנוש ואנשי דורו תחלה - הרי זה עובד עבודה זרה. וענין זה, הוא שהזהירה תורה עליו ואמרה: "ופן תשא עיניך השמימה, וראית את השמש... אשר חלק ה' אלהיך אתם לכל העמים"; כלומר, שמה תשוט בעין לבך [תחשוב בליבו], ותראה שאלו הן

יום שישי

הלכות עבודה זרה פרק ג

א. כל העובד עבודה זרה ברצונו בידון, חייב פרת; ואם היה שם עדים והתראה, נסקל. ואם עבד בשגגה, מביא חטאת קבועה [בין עני בין עשיר מביא בהמה לקרבן].

ב. עבודות הרבה קבעו עובדי עבודה זרה, לכל צלם וצלם ולכל צורה וצורה, ועבודת זה אינה כעבודת זה - כגון פעור, שעבודתו שופער אדם עצמו לו [ויעשה צרכיו מלפניו]; ומרקוליס, שעבודתו שזירק לו אבנים, או נסקל [יפנה] מלפניו אבנים. והרבה עבודות כגון אלו תקנו לשאר צלמים. לפיכך, הפוער עצמו למרקוליס, או שזירק אבן לפעור - פטור; עד שיעבד אותו דרך עבודתו, שנאמר: "איכה יעבדו הגוים האלה את אלהיהם, ואעשה כן גם אני". ומפני זה הענין, צריכין בית דין לידע דרכי העבודות; שאין סוקלין עובד עבודה זרה, עד שידעו שזו היא דרך עבודתה.

ג. ואזהרה של עבודות אלו וכיוצא בהן, הוא שכתוב: "ולא תעבדם". במה דברים אמורים? בשאר עבודות, חוץ ממשפתונה וזבחה ומקטר ומנסף; אבל העובד באחת מארבע עבודות אלו לאחד מכל מיני עבודה זרה - חייב, ואף על פי שאין דרך עבודתו בכך. כיצד? הרי שנסף לפעור או שזבח למרקוליס - חייב, שנאמר: "זבח לאלהים יתרום" [- יומת]. וזבחה בכלל עבודות היתה [ויעבוד אלוקים אחרים], ולמה יצאת? [פורטה במיוחד] לומר לך: מה זבחה מיוחדת שעובדין בה לשם [בבית המקדש], וחייב הזוהב לאל אחר סקילה עליה, בין היתה דרך עבודתה בזבחה, או אינה בזבחה; אף כל עבודה שהיא מיוחדת לשם - אם עבד בה לאל אחר, בין שהיתה דרך עבודתה בכך בין שאינה בכך - חייב עליה. לך נאמר: "לא תשפתנה לאל אחר", לחייב על ההשפתנה, אפלו אין דרך עבודתו בכך. והוא הדין למקטר, ומנסף; וזירק ומנסף - אחד הוא.

ד. ספת לה צואה [הניח לה בפיה], או שנסף לה עביט [כלי] של מימי רגלים - חייב. שחט לה חגב - פטור, אלא אם כן היתה עבודתה בכך; וכן אם שחט לה בהמה מחסרת אבר - פטור, אלא אם כן היתה דרך עבודתה בכך. עבודה זרה שעובדין אותה במקל - שבר מקל בפניה - חייב, ונגאסרת. זרק מקל לפניה - חייב, ואינה נאסרת; שאין זריקת המקל כעין זריקת הדם, שהרי המקל [נשאר] כמות שהוא, והדם מתפזר. המקבל עליו אחד מכל מיני עבודה זרה באלוה, חייב סקילה; אפלו הגביה לבנה ואמר לה: 'אלי את', וכל פיצא בדבור זה - חייב; ואפלו חזר בו בתוך כדי דבור, ואמר: 'אין זה אלי' - אין חזרתו בלום, אלא נסקל.

ה. העובד עבודה זרה בדרך, ואפלו עשה דרך ביזיון - חייב. כיצד? הפוער עצמו לפעור כדי לבזותו, או זרק אבן למרקוליס כדי לבזותו - הואיל ועבודתו בכך - חייב, ומביא קרבן על שגגתו.

לעבודה זרה, הרי הוא משמד לכל התורה בלה. וכן המינים מישראל, אינן פישראל לדבר מן הדברים. ואין מקבלים אותם בתשובה לעולם - שנאמר: "כל באיה לא ישובו, ולא ישיגו ארחות חיים". והמינים, הם התרים אחר מחשבות לבם בסכלות, בדברים שאמרנו, עד שנמצאו עוברים על גופי תורה להכעיס, בשאט בנפש [בולזול] ביד רמה, ואומרים שאין בזה עון. ואסור לספר עמהן ולהשיב עליהן תשובה כלל, שנאמר: "אל תקרב אל פתח ביתה". ומחשבת מין, לעבודה זרה [ואם שוחט בהמה - דינה כתקרובת ע"ז].

ו. כל המודה בעבודה זרה שהיא אמת - אף על פי שלא עבדה, הרי זה מתרה ומגדף את השם הנקבד והנורא; ואחד העובד עבודה זרה, ואחד המגדף את השם [- שווים שניהם בחומרתם] - שנאמר: "והנפש אשר תעשה כיד רמה, מן האזרח ומן הגר - את ה' הוא מגדף". לפיכך תולין עובד עבודה זרה, כמו שתולין את המגדף, וישניהם נסקלין. ומפני זה כללתי דין המגדף בהלכות עבודה זרה, ששניהן כופרין בעקר הן.

ז. ואלו הן דיני המגדף: אין המגדף חייב סקילה, עד שיפרש את השם המיוחד של ארבע אותיות שהוא אלה דלת נון יוד, ויברך [- יקלל] אותו בשם מן השמות שאינם נמחקין [ד' שמות הם] - שנאמר: "ונקב שם ה' - מות יימת", על השם המיוחד חייב סקילה; ועל שאר הכנויים [כגון חנון רחום וכו'], באזהרה [לא]. ויש מי שפרש, שאינו חייב אלא על שם יוד הא ואו הא; ואני אומר, שעל שניהם הוא נסקל.

ח. אזהרה של מגדף מנין? שנאמר: "אלהים לא תקלל". בכל יום ויום דנין את העדים בפניו 'כה יוסי את יוסי' [במקום שם ה' נוקטים שם אחר]. נגמר הדין - מוציאין את כל האדם לחוץ, ושואלים את הגדול שבעדים ואומרים לו: 'אמר מה ששמעת בפרושי'; והוא אומר, והדינים עומדים על רגליהם, וקורעין [בגדיהם] ולא מאחין [לא] תופרים מקום הקריעה לעולם. והעד השני אומר: 'אף אני כמותו ששמעתי'. ואם היו עדים רבים, צריך כל אחד ואחד מהן לומר: 'כזה ששמעתי'.

ט. מגדף שחזר בו בתוך כדי דבור [כדי אמירת] "שלום עליך רבי", אינו בלום, אלא כיון שגדף בעדים, נסקל. מי שגדף את השם בשם עבודה זרה, קנאין פוגעין בו והורגין אותו. ואם לא הרגוהו קנאים, וכא לבית דין - אינו נסקל; עד שיברך בשם מן השמות המיוחדים.

י. כל השומע ברפת השם, חייב לקרע; ואפלו על ברפת הכנוי חייב לקרע; והוא, שישמענה מישראל. ואחד השומע, או השומע מן השומע. אבל השומע מן הגוי, אינו חייב לקרע; ולא קרע אלזקים ושכנא, אלא מפני שברשקה משמד הנה. כל העדים והדינים סומכים את ידיהם אחד אחד על ראש המגדף, ואומר לו: 'דמדך בראשך, שאפתה גרמת לך'. ואין בכל הרוגי בית דין, מי שסומכים עליו, אלא מגדף בלבד, שנאמר: "וסמכו כל השמעים את ידיהם".

שבת קודש

הלכות עבודה זרה פרק ד

א. מדיחי עיר מישראל (לעבודה זרה) - הרי אלו נסקלין, אף על פי שלא עבדו עבודה זרה, אלא הדיחו את יושבי עירם עד שעבדו אותה. ואנשי העיר המדחין, נהרגין בסיף; והוא שעבדו עבודה זרה, או שקבלוה עליהם באלות. ואזקרה למדיח מנין? תלמוד לומר: "לא ישמע על פיך".

ב. אין העיר נעשית עיר הנדחת, עד שיהיו מדיחיה שנים או יתר על שנים, שנאמר: "יצאו אנשים בני בליעל"; ויהיו מדיחיה מאותו שבט ומאותה העיר, שנאמר: "מקרבך וידיחו את יושבי עירם"; ועד שידיחו רבה, ויהיו המדחין ממאה ועד רבו של שבט. אבל אם הדח רבו של שבט, דנין אותם כיהודים, שנאמר: "אנשי העיר" - לא כפר קטן, ולא כפר גדול; וכל פחות ממאה כפר קטן, ורבו של שבט כפר גדול. וכן אם הדיחוה נשים או קטנים, או שהדיחה יחיד, או שהדח מעוטה, או שהדחו מאליהן, או שהיו מדיחיה מחוצה לה - אין דנין בה דין עיר הנדחת, אלא הרי הן כיהודים שעבדו עבודה זרה: סוקלין כל מי שעבד, וממונן ליורשיהן כשאר הרוגי בית דין.

ג. אין דנין דין עיר הנדחת אלא בית דין הגדול של שבעים ואחד, שנאמר: "והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההוא אשר עשו את הדבר הרע הזה, אל שעריך" - יחידים נהרגין בבית דין של כל שער ושער (של כ"ג שבל עיר), ואין המרבין נהרגין אלא בבית דין הגדול.

ד. אין אחת מערי מקלט נעשית עיר הנדחת, שנאמר: "באחת עריך"; ולא ירושלים נעשית עיר הנדחת, לפי שלא נתחלקה לשבטים. ואין עושין עיר הנדחת בספר (בגבול), כדי שלא יפנסו גוים ויחריבו את ארץ ישראל. ואין בית דין אחד עושה שלש עירות הנדחות זו בצד זו; אבל אם היו מרחקות, עושה.

ה. אין עושין עיר הנדחת, עד שידיחוה מדיחיה בלשון רבים ויאמרו להן: 'גלף ונעבד', או 'גלף ונזבח', או 'גלף ונקטר', או 'גלף וננסף', או 'גלף ונשתחוו', או 'גלף ונקבל באלות'; והם שומעים, ועבדו אותה דרך עבודתה, או באחת מארבע עבודות (המנויות), או שקבלו אותה באלות. עיר הנדחת שלא נתקיימו בה ובמדיחיה כל התנאים האלו, היאך עושים להן? מתרין ומעידין בכל אחד ואחד שעבד מהן עבודה זרה, וסוקלין אותן כיהודים; וממונן ליורשיהן.

ו. והיאך דין עיר הנדחת, בזמן שפתה ראויה לעשות עיר הנדחת? בית דין הגדול שולחין ודורשין וחוקרין, עד שיגיעו בראיה ברורה שהדחה כל העיר או רבה, ויחזרו לעבודה זרה. אחר כך שולחין להן שני תלמידי חכמים, להזהיר אותן ולהחזירן. אם חזרו ועשו תשובה, מוטב; ואם עמדו באולתן - בית דין מצוין לכל שראל לעלות

ו. העובד עבודה זרה מאהבה, כגון שחשק בצורה זו מפני מלאכתה שהיתה נאה ביותר, או שעבדה מיראתו לה, שמא תרע לו כמו שהן מדמים עובדיה שהיא מטיבה ומרעה - אם קבלה עליו באלות, חיב סקילה; ואם עבדה כדרך עבודתה או באחת מארבע עבודות מאהבה או מיראה, פטור. המגפף (מחבק) עבודה זרה, והמנשק לה, והמכבד (במטאטא) והמרבץ (מזלף מים) לפניה, והמרחיץ לה, והסף (שמן ובשמים) והמליביש והמנעיל, וכל פיוצא בדברי כבוד האלו - עובר בלא תעשה, שנאמר: "ולא תעבדם"; ודברים אלו, בכלל עבודה זרה. ואף על פי כן אינו לוקה על אחת מהן, לפי שאינן בפרוש; ואם היתה דרך עבודתה באחד מכל הדברים האלו, ועשהו לעבדה - חיב.

ז. ישב לו קוץ ברגלו בפני עבודה זרה - לא ישוח וישלנו, מפני שגראה כמשתתחה לה; נתפזרו לו מעות בפניה - לא ישוח וישלם, מפני שגראה כמשתתחה לה; אלא ישב, ואחר כך יטל.

ח. פרוצפות (פרצופי פנים) המקלחות מים (מפיהם) בפני עבודה זרה - לא יניח פיו על פיהן וישתה, מפני שגראה כמנשק לעבודה זרה.

ט. העושה עבודה זרה לעצמו - אף על פי שלא עשה עבודה זרה (אלא אומן עשאה לבקשתו), ואף על פי שלא עבדה - לוקה, שנאמר: "לא תעשה לה פסל וכל תמונה". וכן העושה עבודה זרה בידו לאחרים - אפלו עשה אותה לגוי - לוקה, שנאמר: "ואלהי מסכה לא תעשו לכם". לפיכך, העושה עבודה זרה בידו לעצמו, לוקה שתים.

י. אסור לעשות צורות (אדם) לנואי, ואף על פי שאינה עבודה זרה, שנאמר: "לא תעשון אתי, אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם" - כלומר, צורות של כסף ושל זהב שהן לנואי, כדי שלא יטעו בהן הטועים וידמו שהם לעבודה זרה. ואין אסור לצור לנואי, אלא צורת האדם בלבד. לפיכך אין צרין, לא בעץ ולא בסיד ולא באבן, צורת האדם; והוא שתהיה הצורה בולטת, כגון הציור והפיור (מישוחים) שבטרקלין וכיוצא בהן; ואם צר, לוקה. אבל אם היתה הצורה משקעת, או צורה של סמנין (צבע), כגון הצורות שעל גבי הלוחות והטבילות, או צורות שרוקמין באריג - הרי אלו מתרות.

יא. טבעת שיש עליה חותם שהוא צורת אדם - אם היתה הצורה בולטת - אסור להניחה (בביתו), ומתיר לחתם בה (כי יוצרת חקיקה); ואם היתה הצורה שוקעת - מתיר להניחה, ואסור לחתם בה, מפני שהנחתם תעשה בו הצורה בולטת. וכן אסור לצור דמות חמה ולבנה כוכבים ומזלות ומלאכים, שנאמר: "לא תעשון אתי" - לא תעשון כדמות שמשין המשמשים לפני במרום, ואפלו על הלווח (שאינן בולטות). צורות הבהמות ושאר נפש חיה מן האדם, וצורות אילנות ודשאים וכיוצא בהן - מתיר לצור אותם, ואפלו היתה הצורה בולטת.

נכסי הרשעים שהדחו שהיו מפקדין במדינה אחרת - אם נקבצו עמה [בעת שריפת כל שללה], נשרפין בכללה; ואם לאו, אין מאבדין אותן, אלא ינתנו ליורשיהן.

יא. בהמה, הקנה של עיר הנדחת וקנה של עיר אחרת, שהיתה בתוכה - הרי זו אסורה. ועסה שהיא בן - מתרת, לפי שאפשר לחלק העסה.

יב. בהמה של עיר הנדחת שנושחטה - אסורה בהנאה, כשור הנסקל שנושחט. שער הראש, בין של אנשים בין של נשים שבה - מתר בהנאה; אבל של פאה נכרית - הרי הוא מכלל שללה, ואסור.

יג. פרות המחברים שבתוכה - מתרין, שנאמר: "תקבץ... ושרפת", מי שאינו מחסר אלא קבוץ ושרפה; וצאו פרות המחברים, שהן מחסרין תלישה וקבוץ ושרפה. והוא הדין, לשער הראש. ואין צריך לומר האילנות עצמן שהן מתרות, והרי הן של יורשיהן. ההקדשות שבתוכה - קדשי מזבח ומתו, שנאמר: "ובח רשעים, תועבה"; קדשי בדיק הבית, לפדו ואחר כך שורפין אותה - שנאמר: "שללה", ולא שלל שמים.

יד. הבכור והמעשר [מעשר בהמה] שבתוכה - תמימין, הרי הם קדשי מזבח ומתו; ובעלי מומין, הרי הן בכלל "בהמתה", ונהרגין. התרומות שבתוכה - אם הגיעו ליד כהן - ירקבו, מפני שהן נכסיו; ואם עדין הן ביד ישראל - ינתנו לכהן של מדינה אחרת, מפני שהן נכסי שמים, וקדשתן קדשת הגוף.

טו. מעשר שני, וכסף מעשר שני, וכתבי הקדש שבתוכה - הרי אלו יגזרו.

טז. כל העושה דין בעיר הנדחת - הרי זה כמקריב עולה כליל, שנאמר: "כליל לה' אלהיך"; ולא עוד, אלא שמסלק חרון אף מישראל, שנאמר: "למען ישוב ה' מחרון אפיו", ומביא עליהם ברכה ורחמים, שנאמר: "ונתן לך רחמים, ורחמך והרבך".

עליהן לצבא, והן צרין עליהן ועורכין עמהם מלחמה, עד שתבקע העיר. כשתבקע העיר, מיד מרבין להם בתי דיגין ודגים אותן. כל מי שבא עליו שני עדים שעבד עבודה זרה אחר שהתרו בו, מפרישין אותו: אם נמצאו כל העובדים מעוטה - סוקלין אותן, ושאר העיר נצול; נמצאו רבה - מעלין אותן לבית דין הגדול וגומרין שם דינם, והורגין כל אלו שעבדו בסיף. ומכין את כל נפש אדם אשר בה לפי חרב, טף ונשים, אם הדחה בלה; ואם נמצאו העובדים רבה, מפים את כל הנשים והטף של עובדים לפי חרב. ובין שהדחה בלה בין שהדחו רבה, סוקלין את מדיחיה. ומקבצין כל שללה אל תוף רחובה. אין לה רחוב, עושין לה רחוב; הנה רחובה [ככר מרכזית] חוצה לה, בונין חומה חוץ ממנו עד שיפגס לתוכה, שנאמר: "אל תוף רחבה". והורגין כל נפש חיה אשר בה. ושורפין את כל שללה עם המדינה באש; ושרפתה מצות עשה, שנאמר: "ושרפת באש את העיר ואת כל שללה". ז. נכסי הצדיקים שבתוכה, והם שאר יושבי העיר שלא הדחו עם רבה - נשרפין בכלל שללה; הואיל וישבו שם, ממונן אבד. וכל הנהגה ממנה בכל שהוא - לוקה אחת, שנאמר: "ולא ידבק בדרך מאימה מן החרם".

ח. ועיר הנדחת שהוזמו עליה, כל המחזיק בנכסיה זכה; ומתר להנות בו, שהרי הוזמו. ולמה זכה בה? שכל אחד ואחד כבר הפקיר ממונו משעה שנגמר דינה. ואינה נבנית לעולם; וכל הבונה אותה - לוקה, שנאמר: "לא תבנה עוד". ומתר לעשותה גנות ופרדסים - שנאמר: "לא תבנה עוד", לא תבנה מדינה [עיר] כמות שהיתה.

ט. שינה העוברת ממקום למקום, אם עברה בעיר הנדחת והדחה עמה - אם שהת שם שלשים יום - נהרגין בסיף, וממונם אבד; ואם לאו - הן בסקילה, וממונם ליורשיהן.

י. נכסי אנשי מדינה [עיר] אחרת שהיו מפקדין בתוכה - אף על פי שקבלו עליהן אחריות - אין נשרפין, אלא יחזרו לבעליהן, שנאמר: "שללה", ולא שלל חרפתה.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות - י"ז אלול-כ"ג אלול ה'תשס"ו

המצוה הרט"ו — הצווי שנוצטוינו להמול, והוא אמרו: תעלה לאברהם: "המול לכם כל-זכר" (בראשית יז, י). ובפרוש הודיעה התורה על הכרת למבטל מצות עשה זו, והוא אמרו: תעלה: "וערל זכר אשר לא-מול את-בשר ערלתו ונכרתה וגו'" (שם שם, יד). וכבר נתבאר דיגי מצוה זו בפרק י"ט משבת (קל). ופרק ד' מיבמות (מוז). ואין האשה מצוה על מילת בנה כמו שהאב מצוה על כך, כמו שנתבאר בקדושין (כט).

יום ראשון

מצות עשה יט. רטו.

המצוה הי"ט — הצווי שנוצטוינו להודות לו: תעלה אחר כל-אכילה, והוא אמרו: תעלה: "ואכלת ושבעת וברכת את-ה' אלהיך וגו'" (דברים ח, י). ולשון התוספתא (ברכות ריש פרק ו): "ברכת המזון מן-התורה, שנאמר: ואכלת ושבעת וברכת את-ה'". וכבר נתבאר דיגי מצוה זו בכמה מקומות במסכת ברכות.

בשבת, והוא אָמרו: "וביום השביעי תשבת" (שמות כג, יב). וכבר נִכְפַּל הַצְּוִי בַּמִּצְוָה זוּ כַּמָּה פְּעָמִים. וּבָאָר לָנוּ יִתְעַלָּה (שמות כ, י), שֶׁהַשְּׁבִיטָה הַזֹּאת מִן־הַמְּלָאכָה הִיא חֹכְבָה לָנוּ וְלִבְהִמְתַּנּוּ וְלַעֲבָדֵינוּ. וּכְבָר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בַּמִּסְכָּת שָׁבַת וְגַם בַּמִּסְכָּת יוֹם טוֹב (ביצה).

יום חמישי

מצות עשה קנד.

הַמִּצְוָה הַקִּנ"ד — הַצְּוִי שֶׁנֶּצְטוּיֵנוּ לְשִׁבּוֹת בַּשָּׁבַת, וְהוּא אָמרו: "וביום השביעי תשבת" (שמות כג, יב). וּכְבָר נִכְפַּל הַצְּוִי בַּמִּצְוָה זוּ כַּמָּה פְּעָמִים. וּבָאָר לָנוּ יִתְעַלָּה (שמות כ, י), שֶׁהַשְּׁבִיטָה הַזֹּאת מִן־הַמְּלָאכָה הִיא חֹכְבָה לָנוּ וְלִבְהִמְתַּנּוּ וְלַעֲבָדֵינוּ. וּכְבָר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בַּמִּסְכָּת שָׁבַת וְגַם בַּמִּסְכָּת יוֹם טוֹב (ביצה).

יום שישי שבת קודש

מצות לא תעשה שכ.

הַמִּצְוָה הַמְּשַׁלְּמָה שְׁלֹשׁ מְאוֹת וְעֶשְׂרִים — הַאֲזִהְרָה שֶׁהַזְּהָרָנוּ מְלַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בַּשָּׁבַת, וְהוּא אָמרו: "לא־תַעֲשֶׂה כָּל־מְלָאכָה" (שמות כ, י). וְהַעֹבֵר עַל לָאוּ זֶה, פִּרַּשׁ בּוֹ הַפְּתוּב (שם לא, יד) שֶׁהוּא בְּכִרְתָּ, אִם לֹא יָדַע בּוֹ הַדִּין, וְאִם נִתְקַיְּמָה עָלָיו הָעֲדוֹת — חָיֵב סְקִילָה. כָּל־זֶה אִם הוּא מְזִיד; וְאִם הִיא שׁוּגֵג — מְקַרֵּיב חֲטָאת קְבוּעָה. וּכְבָר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בַּמִּסְכָּת שָׁבַת.

יום שני

מצות עשה רטו.

הַמִּצְוָה הַרַט"ו — הַצְּוִי שֶׁנֶּצְטוּיֵנוּ לְהַמּוֹל, וְהוּא אָמרו יִתְעַלָּה לְאַבְרָהָם: "הַמּוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר" (בראשית יז, י). וּבְפִרּוֹשׁ הַדְּרִיעָה הַתּוֹרָה עַל הַכִּרְתָּ לְמַבְטֵל מִצְוֹת עֲשֵׂה זוּ, וְהוּא אָמרו יִתְעַלָּה: "וְעָרַל זָכָר אֲשֶׁר לֹא־יְמוֹל אֶת־בְּשָׂר עֶרְלָתוֹ וְנִכְרְתָה וְגו'" (שם שם, יד). וּכְבָר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בַּפֶּרֶק י"ט מִשָּׁבַת (קל). וּפְרָק ד' מִיבְּמוֹת (מז:). וְאִין הָאֲשֶׁה מִצְוָה עַל מִילַת בְּנָה כְּמוֹ שֶׁהָאָב מִצְוָה עַל כָּן, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּקִדּוּשֵׁין (כט:).

סדר תפלות כל השנה, נהגו העם

נדפס לעיל בשיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום עמוד מ"ז
.. ימלוך עלינו וכו' עמוד נ'

יום שלישי

שם: נוסח ברכות התפלה וסדורין. ברוך

אתה נדפס לעיל (בשיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום) עמוד נ'
.. נוסח הוידוי נדפס לעיל עמוד נ"ו
. עושה שלום וכו'. עמוד נ"ז

יום רביעי

שם: נוסח ברכת המזון. ברוך אתה

נדפס לעיל (בשיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום) עמוד נ"ז
.. אישש ביי. עמוד נ"ט
מצות עשה קנד.

הַמִּצְוָה הַקִּנ"ד — הַצְּוִי שֶׁנֶּצְטוּיֵנוּ לְשִׁבּוֹת

פרק ה משנה כב

הוא היה אומר: בן חמש שנים למקרא, בן עשר למשנה, בן שלוש עשרה למצות, בן חמש עשרה לתלמוד, בן שמונה עשרה לחופה, בן עשרים לרדוף, בן שלושים לבוח, בן ארבעים לכינה, בן חמישים לעצה, בן שישים לזקנה, בן שבעים לשיבת, בן שמונים לגבורה, בן תשעים לשוה, בן מאה כאלו מת ועבר ובטל מן העולם.

נקודות משיחת קודש

מדוע אס-כן נהגו בדורות האחרונים להתחיל ללמוד גמרא עם נערים, כמה שנים לפני הגיעם לגיל חמש-עשרה. ניתן להסביר זאת על-פי דברי רבינו הזקן⁹, שעבודת ה' בתורה ומצוות מיוסדת על ענין "רצוא ושוב" (העלאה והתכללות באלוקות, ולאחר מכן המשכת אלוקות למטה). בלימוד התורה מתבטאת עבודת ה"רצוא ושוב" בלימוד באופן של "פלפול דאורייתא" - שזהו לימוד הגמרא - שבו מתייגע השכל בהעלאת סברות לכאן ולכאן, בקושיות ותירוצים; ולאחר שתורצה קושייתו, מתבונן הוא ומעמיק יותר בהענין ומתעוררת אצלו קושייה חדשה, וכן הלאה. מעלה זו של "רצוא ושוב" בלימוד התורה נתגלתה במיוחד בדורות האחרונים, הסמוכים לגאולה העתידה; כי במשך הדורות שבהם התקרבו יותר ויותר אל הגאולה נתגלו הרבה ענינים שהם בדוגמת הגילויים שיהיו לעתיד לבוא ובכלל זה שלימות בלימוד התורה, כולל "פלפול דאורייתא". ולכן דוקא בדורות האחרונים מתחילים ללמוד גמרא עם נערים אפילו לפני גיל חמש עשרה.

(ספר השיחות התש"נ, עמ' 357)

יש הבדל משמעותי בין עבודת האדם קודם הגיעו לגיל עשרים לעבודתו לאחר גיל עשרים: עד גיל עשרים עיקר עבודתו היא בלימוד התורה - "בן חמש למקרא, בן עשר למשנה, בן חמש עשרה לגמרא". כאשר האדם עסוק בלימוד, עיקר עבודתו היא עם עצמו¹⁰. זאת ועוד: לצורך לימוד התורה בהבנה ובהעמקה, ישנה מעלה בהתבודדות של האדם ובהתנתקותו מהעולם. אך בהגיעו לגיל עשרים, אומרת המשנה - "בן עשרים לרדוף"; "מ"בן עשרים שנה ומעלה" נקרא האדם "רצוא צבא" ועליו לצאת החוצה ו"לכבוש" את העולם, באופן ד"פרו ורבו ומילאו את הארץ וכבשוה"¹¹. על-ידי זה "עושים" את העולם דירה לה' יתברך.

(לקוטי שיחות, כרך ד, עמ' 1021)

"דכתיב איש או אשה אשר יעשו מכל חטאות האדם וגו' ואין קרוי איש עד שהוא בן שלוש-עשרה וכדאשכחן התם ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה ואז היה לוי בן שלוש-עשרה שנה" - רש"י.

מכיון שכל עניני התורה הם בדיוק מוחלט, יש לתמוה אס-כן, כיצד יתכן שענין כל-כך עיקרי ביהדות - זמן קבלת עול המצוות וזמן כניסת היצר טוב¹, נלמד דוקא מ"ויקחו.. איש חרבו", הנהגה בלתי רצויה, וכפי שהוכיחם יעקב אביהם קודם פטירתו² "שמעון ולוי אחים כלי חמס מכרותיהם"? בהכרח לומר כי יש גם ענין חיובי במעשה זה של שמעון ולוי, וכמובן מדברי המדרש³ על הפסוק "כי באפם הרגו איש" - "שלא היו כולם לפני הקב"ה אלא כאיש אחד". מזה מובן שהדבר לא היה מנוגד לרצון העליון, שאם לא כן מה הקשר בין פעולתם לבין העובדה ש"לפני הקב"ה חשובים הם כאיש אחד"!

נמצא אפוא שתוכחתו של יעקב לא היתה מכוונת לעצם החלטתם לפעול, שבמהות הענין היתה חיובית, אלא על האופן בו הם פעלו - אופן הענישה שלהם נעשה בצורה שגרמה לחילול ה' (עכרתם אותי להבאישיני"⁴).

ואכן בגמרא⁵ מבואר הענין החיובי שבמעשיהם, שזו היתה קנאות של קדושה דוגמת פינחס שקינא את קנאת ה' במעשהו לזמרי בן סלוא. ואדרבה, פעולתם של שמעון ולוי היוותה דוגמה לפינחס "שקינא במעשה דינה דכתיב "הכזונה יעשה את אחותנו"⁶.

זוהי ההוראה לכל יהודי בקבלתו עול מצוות: כאשר הוא עומד בפני נסיון של חטא, שהרי על כל עבירות התורה נאמר⁷ "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם"; כיון שעל-ידי עבירות נעשים "נפרדים" מהקב"ה (רחמנא-ליצלן) בדוגמת זונה שנאסרת על בעלה⁸ - בכל ענין כזה צריך אדם להעמיד את עצמו באופן של מסירות-נפש, למעלה מכל מדידה והגבלה וזהו אכן ה"יסוד" לקבלת עול מצוות.

אחרי ההקדמה של מסירות נפש זו מתחילה העבודה באופן של "איש" - על-פי טעם ודעת (אבל היסוד הוא, כאמור, מסירות-נפש של קדושה).

(לקוטי שיחות, כרך ה, עמ' 150)

(1) קהלת רבה על הפסוק ד, יג. (2) ויחי מט, ה. (3) בראשית רבה צט, ז. (4) וישלח לד ל. (5) סנהדרין פב, ב. (6) רש"י סנהדרין שם. (7) שלח טו, לט. (8) ראה לקוטי-תורה קורח נג, ג. (9) לקוטי-תורה חוקת נו, א. (10) ראה מאמרי חז"ל (עירובין נד, א) בצורך שיש לעבודת האדם עם עצמו כדי ללמוד תורה. (11) בראשית א, כח.

לקוטי תורה (מבואר) אני לדודי (פרק ה)

ולכן העצה לעשות כלים לאור ה', והם אותיות התורה, כי בית אמי זו תורה שנכתב וחדר הורתי זו תורה שבעל פה.

הכלים לאור ה' הם אותיות התורה, וזהו שממשיך בכתוב "עד שהבאתיו אל בית אמי ואל חדר הורתי", ד"אמי . . הורתי" קאי על אותיות התורה (של תורה שבכתב ושל תורה שבעל פה), שהן ה"כלים" לאור ה'.

וכמ"ש כי הוי' אלקיך אש אוכלה הוא, וכשם שאי אפשר לאש להאחו בלי פתילה או שום דבר הנאחו בו, כך אחזתיו ולא ארפנו עד שהבאתיו בו'.

מצד תכונה זו שבאור ה', שמצד עצמו הי' מסתלק למעלה וצריך "כלים" שיתקיים למטה, נמשל אורו יתברך ל"אש", כי זוהי תכונת האש שזקוקה לפתילה וכיו"ב להאחו בה ובלעדה לא תתקיים האש, "מפני שאור האש חפץ בטבע ליפרד מהפתילה ולידבק בשרשו למעלה".

ובדאיתא בזהר על פסוק הרועה בשושנים, שושנים ששונה הלכות בו'.

עבודה זו ד"עשיית כלים" ע"י אותיות התורה נרמז גם בכתוב "אני לדודי גו'" - בתיבות "הרועה בשושנים", וכמו שמפרש בזהר "שושנים - ששונים הלכות", שהוא ענין התורה.

ולכן כתיב הרועה, כי ישראל מפרנסין לאביהם שבשמים, מפני שע"י עסק התורה שהוא רצונו יתברך, רוח אייתי רוח ואמשיך רוח להיות שורה ומתגלה בו בחינת פנימיות רצונו ית'.

ומדייק "הרועה בשושנים", דרועה הוא המאכיל את הצאן, שהמרעה נעשה דם ובשר מבשרם, וכן הוא ברוחניות, דהנה אמרו רז"ל "ישראל מפרנסין לאביהם שבשמים", ולכאור' תמוה איך שייך לומר זה כלפי שמיא, אך הכוונה בזה לענין התלבשות אור השכינה בבני ישראל, דבני ישראל גורמים שהשפע העליון יומשך ויתלבש בהם. דעל ידי עסק התורה שהיא רצונו יתברך, הרי מדה כנגד מדה, גורמים להמשיך פנימיות רצונו יתברך בנפשם, וכהכלל בזהר "רוח אייתי רוח ואמשיך רוח" (רוח והתעוררות האדם מביא וממשיך "רוח" מלמעלה).

כמו שע"י אכילת האדם מחבר נשמתו בגופו

תוכן הפרק: הצורך להלביש את רגש ההתעוררות שבלב בתוך "כלים" - בלימוד התורה ועשיית חסד [בפרק זה מוסיף, דגם לאחרי שאדם הצליח בהעבודה ד"ובקשתם משם את ה' אלקיך", נדרשת ממנו עוד עבודה רוחנית בשביל "קבלת" הארת פנים העליונים:]

אך עוד אחת היא צריך לשיית עצות בנפשו, מ"ש בשווקים וברחובות אנקשה את שאהבה נפשי וגו' עד שמצאתי את שאהבה נפשי אחזתיו ולא ארפנו עד שהבאתיו אל בית אמי ואל חדר הורתי.

בפסוק זה "בשווקים גו' אבקשה את שאהבה נפשי גו'" מתאר את ה"חיפוש" לגלות את הניצוץ האלקי שבאדם, שזהו ענין "את שאהבה נפשי", שהיא האהבה הטבעית שבנפשות כל ישראל, הנקראת "אהבה מסותרת", לפי שסיבת אהבה זו היא הניצוץ האלקי המחי את הנפש, שהוא "גנוז" ו"בכחינת הסתר והעלם מאד בטבעו".

ועל זה מדגיש הכתוב, דגם לאחרי שמצא את האהבה, צ"ל "אחזתיו ולא ארפנו" [וכפי שהולך ומבאר:]

והנה בחינת החיפוש הוא בשווקים וברחובות במקום האבדה. אך אף גם אם מצא את האבדה הנה לא יתקיים בו אור ה' בלתי כלים, כי זה גורם הסתלקות האור כנודע.

והענין הוא:

כבר נתבאר לעיל דהחיפוש הוא במקום האבדה, וזהו "בשווקים וברחובות אבקשה גו'", שהם המעשים דיבורים ומחשבות אשר לא לה' המה. אך גם כשמוצא ומגלה אהבת ה' בליבו צ"ל "אחזתיו ולא ארפנו", שענינו ברוחניות הוא "עשיית כלים", דאם אין "כלים" לאור הרי זה גורם שהאור יסתלק, לפי שאור טבעו לעלות למעלה לשרשו (כמו שמביא בסמוך משל לזה מאש גשמי). ולפיכך, כדי שיתקיים באדם אור השם וההתגלות האלקית מהניצוץ האלקי שבקרבו, צריך "להלביש" את האור בכלים.

וכך הוא ב"אור האהבה" - "את שאהבה נפשי" - דאם אין לאהבה "כלי ולבוש במה שתשרה ותתלבש האהבה, שתבוא האהבה לידי גילוי בפועל ממש", תתבטל האהבה, "כי אין אור בלא כלי ולבוש".

[וזוה ענין עשיית כלים" שעל ידם יתקיים אור ה' בנפש האדם, שהאור נעשה כמו מזון לנפש].

גם ע"י מצות הצדקה שהוא מדת החסד, שהוא היצוניות וכלי לבחינת האור והאהבה בחינת פנימיותו.

עבודה זו ד"עשיית כלים" לאור ה' כוללת גם ענין שני - מצות הצדקה, לפי שעשיית חסד היא ה"כלי" וה"היצוניות" למידת האהבה, דרגש האהבה שבלב היא הסיבה וה"פנימיות" של מעשה החסד, ונמצא שהאהבה שבלב היא כמו "אור" ומעשה הצדקה הוא ה"כלי" לאור האהבה.

וכמ"ש כי באור פניך נתת לנו תורת חיים ואהבת חסד, פירוש, כי לאור פני ה' שהוא בחינת האור, יש שני כלים, שהם תורה וחסד כנ"ל.

וזהו הפירוש הפנימי בתפילת שים שלום - כי באור פניך נתת לנו תורת חיים ואהבת חסד: "ב"אור פניך" היא הארת פנים העליונים, שהוא אור ה' המאיר בנפש, ויש לאור זה שני "כלים" - תורה וחסד, כנ"ל.

שיתפשטו בו כוחות נשמתו בהרחבה, כך כביכול ישראל מפרנסין לאביהם שבשמים, על ידי התורה ומצות שהם רצונו ית' רוח אייתי רוח ואמשיך רוח להיות שורה ומתגלה בחינת הארת רצון העליון בהארת פנים בו' ע"י אותיות התורה.

וכמשל מזון גשמי, שעל ידו מתפשטת הנפש כאברי הגוף ומתלכשת בהם להחיותם - כך פועלים בני ישראל (על ידי עבודתם) להמשיך חיות אלקות בנפשם, ונמצא שתורתם הוי כמו "מזון לנפש", וזהו ענין "מפרנסין לאביהם שבשמים" (המשכת השכינה למטה).

ו"פרנסה" זו ("הרועה") היא ע"י תורה דייקא ("בשושנים - ששונים הלכות"), כי על ידי עיון התורה, שחכמת התורה נתפסת ומתאחדת עם מוח ושכל האדם כמו מזון גשמי שנעשה דם וכשר כבשרו, הנה מדה כנגד מדה (רוח אייתי [מביא] רוח ואמשיך רוח) ה"ז גורם שאור ה', פנימיות רצונו יתברך (שהיא הארת פנים דלמעלה), יהי שורה ומתגלה באדם בבחינת פנימיות.

משולחן ערוך אדמו"ר הזקן - הלכות השכמת הבוקר סימן ג'

ג הנהגת בית הפסא סעיפים חיד:

בבקצה — צריך להתרחק עד מקום שלא יוכל חברו לראות את מה שמוגלה מבשרו בפעוה שנופנה. ואף-על-פי שחברו שומע קול עטושו שלמטה — אפלו הכי אין צריך להתרחק יותר. ואם יש מחצה מפסקת בינו לבני אדם, בין שנופנה אחריו פתל בית, בין שנופנה בבקצה אחריו גדר — יכול לפנות מיד סמוך למחצה אף-על-פי שחברו שומע קול עטושו שלמטה — אף-על-פי-כן אין צריך להתרחק כלל:

יג לא ישב ויפנה במהרה ובחזק, לפי שנופתח הנקב בחזקה ונתקים שני הפרכשתא. וכן מטעם זה, לא יאגס לדחק את עצמו יותר מדאי:

יד לא יקנח את עצמו בידי זמין, מפני שבימין קושר את התפלין על השמאל, לכן אין ראוי לקנח את עצמו בה. ואשר יד — מקנח בשמאלו שהוא זמין של כל אדם. ואפלו מי שעושה כל מעשיו בימין אלא שכותב בשמאל — לא יקנח בשמאל שכותב בה, מפני שבה קושר תפלין על הימין, כמו שיתבאר בסימן כז סעיף ט:

ח ואפלו להסך ורגליו, אם יש מחצה לצד מערב — מותר לפנות סמוך למחצה אם מחזיר אחריו למערב, ואם המחצה לצד מזרח — מחזיר אחריו למזרח:

ט כשם שאסור לפנות בין מזרח למערב — כך אסור לישן בין מזרח למערב אם אשתו עמו במטה ודעתו לשמש, אלא יכון שתהא ראש המטה ומרגלותיה זה לצפון וזה לדרום. ונכון להזהר אפלו אין אשתו עמו:

י מי שאי אפשר לו בקלות להסב מטתו בין צפון לדרום — אין עליו אסור לשמש מטתו בין מזרח למערב. ויש לסמוך על ספר הזהר, שמצריך שיהא דוקא ראש המטה ומרגלותיה זה למזרח וזה למערב:

יא המטיל מים מן הצופים (פרוש כל מקום סביבות ירושלים שיכולין לראות את בית המקדש משם ומשם ואילך אין יכולים לראות — נקרא אותו מקום צופים) ולפנים — לא יטיל ופניו ממש כלפי הקדש, אלא יחזיר פניו לצד אחר מעט:

יב שנופנה במקום שאין מחצה מפסקת בינו לבין אדם כגון

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

יהודים עוזבים את פוזנא – פרק ק"ל

הקהילה היהודית בפוזנא, בהנהגתו של ר' משה, היתה מאורגנת בצורה נפלאה. הרעיון של "כל ישראל ערבים זה בזה" היה ביסוד כל התקנות שקבע ראש הקהילה. בזמנים טובים ובזמנים גרועים, רחמנא ליצלן, נשמר בקפדנות העקרון שצרכי הכלל הם מעל האינטרסים הפרטיים של זה או אחר, ולשם כך הונהגה משמעת קפדנית.

עתה, כאשר באו על יהודי פוזנא זמנים קשים והתברר כי הדרך הטובה היא שיעזבו את העיר ויחפשו להם מקום אחר - נוצר ההכרח לדאוג שלא תפרוץ מנוסת בהלה בלתי מסודרת שתגרום נזק גדול. הדבר היה חייב להישמר בסוד מפני השלטונות והאוכלוסיה הלא-יהודית, ולכן היתה צריכה העזיבה להיות בהדרגה ובאופן בלתי מורגש. אילו היו צוררי היהודים יודעים מן ההחלטה היו מנסים להשתלט על נכסים ורכוש באמתלאות שונות. משום כך נקבע סדר של עזיבה בשלבים, של קבוצות קטנות ופזורות, על-פי הגרלה. מי שזכה בהגרלה היתה לו הזכות לעזוב מיד את העיר, אך בתנאי שלא יורגש בכך. העוזב היה צריך למצוא הסבר שיתקבל על דעת בני העיר, כגון - צרכי מסחר, פרנסה או סיבה משפחתית.

יחד עם זה הובטחו עניניהם של עניי הקהילה, ולשם כך נקבע שכל משפחה בעלת יכולת תפריש רבע מרכושה לצרכי הקהילה וענייה.

כשהגיע תורו של ר' משה עצמו - החליט לעקור למינסק, לאחר שהפריש רבע מרכושו הרב. מינסק היתה מקום תורה וחכמה, וגם מרכז למסחר. הדבר היה בשנת ת"פ.

צאצאיו של ר' משה היו נשואים ולא כולם הצטרפו אליו. בנו רבי שניאור זלמן, שסירב, כזכור, לעסוק במסחר, החליט להתיישב בוויטבסק, עם אשתו המלומדת רחל. ר' שניאור זלמן היה חלוש בגופו, אך היה מרביץ תורה גדול. הוא עסק במלמדות, אך לא נטל שכר לימוד. כן לא לקח תמיכה מאביו. הוא חי מן הכסף שנתן לו אביו לאחר נישואיו. מכסף זה הפריש רבע לצרכי הקהילה בפוזנא כדי לא להיכנס לחשש רחוק של רבית לא השתמש בממונו, כאחרים, להלוואות בעיסקא, ומשום כך נאלץ לחיות בצמצום מן הקרן.

ר' קדיש, גיסו של ר' שניאור זלמן, הצטרף אל ר' שניאור זלמן ונסע אתו לוויטבסק. ר' קדיש היה קשור מאד לר' שניאור זלמן. כזכור, פגעה בו מחלה קשה שגרמה לכך שישכח את לימודו. עברו שנים עד שר' קדיש רכש לעצמו ידיעות חדשות בתורה, אך לדרגתו הקודמת בחריפות ובקיאות לא הגיע. ר' שניאור זלמן קירבו מאד כל העת ולמד איתו. משום כך היה ר' קדיש קשור אליו בלבו ונפשו מאידך הרי למרות שהמחלה השפיעה גם על מצבו הגופני של ר' קדיש יכל להתמסר למסחר, ומצבו הכלכלי היה שפיר מזה של גיסו.

כל הפרטים האמורים על משפחה זו נודעו עתה לברוך, בנו של ר' שניאור זלמן, מפי ר' יצחק שאול (ראה לעיל, פרקים קי"ט-ק"כ), וכך קיבל מושג מדוייק על סבו, ר' משה, על דודיו ודודותיו, ועל אביו. הוא החל להבין יותר את דבורה לאה אחותו, אשר היתה משודכת, כזכור, לעילוי משאריי, הגאון ראש הישיבה ר' יוסף יצחק.

בשעתו, לאחר הכנסו למצוות, כאשר עזב את וויטבסק, ולאחר שנתייתם מהוריו, לא חש כל קשר נפשי לאחותו המבוגרת ממנו. מעולם לא הקשיב לה ולא הבין אותה הוא העדיף ללכת על פני תבל ולחפש את דרכו העצמאית בעבודת הבורא.

ברוך נזכר כי אחותו מסרה לו, לאחר פטירת אמם, כתב־יד שנכתב על ידי דבורה לאה עצמה ואמרה לו: "קרא את מה שכתבתי בשפה המדוברת ממה ששמעתי מפי אמנו, עליה השלום, שהיתה מלומדת גדולה. היא ידעה את כל סדר היוחסין של משפחתנו, וכל מה שסיפרה לי רשמתי כאן. כשתקרא את האמור כאן יתווספו לך ידיעות רבות".

אילו השכיל ברוך לשמוע בקול אחותו היה יודע מיד דברים שנודעו לו רק לאחר שנים רבות. יתכן שהיה אז מסגל לעצמו יחס שונה לאחותו, ועל־ידי־כך לכל משפחתו אף אין זה מופרך שבמצב כזה לא היה עוזב את וויטבסק, והיה מונע מעצמו שנות נידודים. אלא שהיה לו רגש של הסתייגות כלפי אחותו. ראשית, הניח, היא מבינה מעט מאד, שהרי היא - "אשה". בכלל, הקשר שהיה בינו לבינה שוב אינו קיים מאז נפטרו הוריהם. נוסף לכל נכתבו הדפים, שאחותו רצתה למסור לו, בשפה המדוברת.

ברוך החזיר אז, איפוא, את כתב־היד לאחותו, בנמקו כי סיפורי מעשיות הנכתבים באידיש נועדו לנשים בלבד. גברים לומדים גמרא וספרי קודש אחרים. כך ניתק עצמו ברוך ממקור נובע מים חיים שהיה פוקח את עיניו. הוא היה מתוודע לשורה של אישים גדולים בכמה דורות, סביו ואבות־סביו עד למאות שנים אחורנית. הוא היה מתוודע לא רק אל קורותיהם כי אם גם אל רעיונותיהם והלך מחשבותיהם. ודאי היה גם מוצא מענה לשאלות רבות שהציקו לו.

אך מסבב כל הסיבות הביא לכך שברוך ינדוד על פני ערים ועיירות, ובעיר דוברומיסל ישמע מפי ר' יצחק שאול, האברך החסידי שהיה חתנו של הנפח, דברים שיוליכו אותו אל סבו ר' משה, שהיה חי אז עדיין במינסק. משום כך החל ברוך לחשוב על ביקור במינסק כדי להכיר את סבו. רגש הניכור והזרות שחש אל קרוביו החל לפוג, ואת מקומו החלה לתפוס תחושת קירבה ושאיפה להכירם יותר.

באותה עת כבר לא היה ברוך נער בר־מצוה כי אם בחור מגודל שהגיע לפרקו. ר' יצחק שאול חשב לשדכו עם אחותו, וכתב על כך לאביו, שהיה, כזכור, אחד מחסידיו הראשונים של רבי ישראל בעל־שם־טוב, אך כיוון שטרם קיבל מענה מאביו לא רצה לדבר על כך עם ברוך. ברם, ר' יצחק שאול לא ידע כי למעשה נמצא ברוך כבר בשלב של כעין קשר שידוכין קיים.

ר' אברהם הגנן, שברוך הועסק אצלו זמן מסויים כשומר פרדסיו, היה זה ששאף ופעל לשדכו עם רבקה בתו.

בביקוריו של ר' אברהם בוויטבסק חקר על מוצאו של ברוך, וכך התברר לו כי מבחינת היחוס המשפחתי מתאים ברוך להיות בן זוגה של רבקה. בידעו כי ברוך קובע את עניניו באופן עצמאי, על דעתו שלו בלבד, דיבר אתו בשעתו על הצעת הנכבדות, ולהפתעתו השיב אז ברוך כי במקרה זה אינו רוצה להישען על בינתו והוא מעוניין שאחותו הנשואה דבורה לאה תחווה דעתה בענין. ר' אברהם היה מוכן לדבר על כך עם דבורה לאה ועם בעלה, העילוי משאריי, שעליו שמע הרבה. הוא הניח כי בשיחה אתם יגיעו לידי הסכמה, אלא שאז נעלמו עקבותיו של ברוך.

ר' אברהם ידע כי הוא נוהג לנדוד ממקום למקום. שוהה במקום אחד זמן מסויים ועוסק שם בשקידה בתורה ובעבודה. לא היה מקום קבוע שבו היה אפשר למצוא אותו.

אך ר' אברהם היה חדור אמונה כי ימצא את ברוך במוקדם או במאוחר.

ט אַתֶּם נִצְבִים הַיּוֹם כְּלָכֶם לִפְנֵי יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם רְאִשֵׁיכֶם שְׂבֻטֵיכֶם וְזַנְיֹתֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם
 כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל כְּשִׁי׃ י טַפְּכֶם נְשִׁיכֶם וְגֵרְךָ
 אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ מִחֲנֻךְ מִחֻטְבַּ עֲצִיף עַד שֹׂאב
 מִיַּיִךְ כְּשִׁי׃ יא לְעִבְרְךָ בְּבִרְיֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 וּבְאַלְתּוֹ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּירַת עִמָּךְ
 הַיּוֹם כְּשִׁי׃ יב לְמַעַן הִקִּים-אֶתְךָ הַיּוֹם | לֹא לְעַם
 וְהוּא יִהְיֶה-לְךָ לְאֱלֹהִים כַּאֲשֶׁר דִּבַּר-לְךָ
 וְכַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
 וְלְיַעֲקֹב כְּשִׁי׃ יג וְלֹא אֶתְכֶם לְבַדְכֶם אֲנֹכִי כִירַת
 אֶת-הַבְּרִית הַזֹּאת וְאֶת-הָאֱלֹהִים הַזֹּאת׃ יד כִּי

ט אַתּוֹן קִימִין יוֹמָא דִּין קְלָכוֹן
 קְדָם יי אֱלֹהֵכוֹן רִישֵׁיכוֹן
 שְׂבֻטֵיכוֹן סְבִיכוֹן וְסָרְכִיכוֹן כָּל
 אָנָּשׁ יִשְׂרָאֵל׃ י טַפְלָכוֹן נְשִׁיכוֹן
 וְגֵיּוֹרְךָ דִּי בְּגוּ מִשְׁרִיתֶיךָ מִלְּקַט
 אֲעִיף עַד מְלֵי מִיַּיִךְ׃
 יא לְאַעְלוֹתֶיךָ בְּקִנְמָא דִּי אֱלֹהֶיךָ
 וּבְמוֹמְתָהּ דִּי יי אֱלֹהֶיךָ גִּזְרַת עִמָּךְ
 יוֹמָא דִּין׃ יב בְּדִיל לְאַקְמָא יִתֵּךְ
 יוֹמָא דִּין קְדָמוּהֵי לְעַמָּא וְהוּא
 יְהִי לְךָ לְאֱלֹהֵי כְּמָא דִּי מְלִיל לְךָ
 וְכַמָּא דִּי קִיִּים לְאַבְרָהָם לְאַבְרָהָם
 לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב׃ יג וְלֹא עִמְכוֹן
 בְּלַחֲדִיכוֹן אָנָּא גִּזְרַת יְתָ קִימָא
 הָדָא וְיִתָּ מוֹמְתָא הָדָא׃ יד אֲרִי
 יְתָ מִן דְּאִיתוּהֵי הָכָא עִמְנָא קָאם

רש"י

תקניטוהו אחר שהוא אינו יכל להבדל מכם. עד
 כאן פרשתי לפי פשוטו של פְּרָשָׁה. ומדרש אגדה:
 (תנחומא) לְמָה נִסְמְכָה פְּרָשַׁת "אַתֶּם נִצְבִים"
 לְקַלְלוֹת? לְפִי שֶׁשָּׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל מֵאַה קַלְלוֹת חֹסֵר
 שְׂפִתִים, חוץ מ"ט שְׁבַתֹּרֶת כֹּהֲנִים, הוֹרִיקוּ פְּנֵיהֶם,
 וְאָמְרוּ: מִי יוּכַל לְעַמֵּד בְּאֵלּוּ? הַתְּחִיל מֹשֶׁה
 לְפִיָּסָם: "אַתֶּם נִצְבִים הַיּוֹם", הִרְבָּה הַכְּעֻסָּתָם
 לְמִקּוֹם וְלֹא עָשָׂה אֶתְכֶם כְּלֵיָה, וְהָרִי אֶתְּם קִימִים
 לְפָנָיו: הַיּוֹם. (סנהדרין ק"ב ב) פִּיּוֹם הַזֶּה שֶׁהוּא קִיָּם
 וְהוּא מֵאַפִּיל וּמְאִיר, כִּף הָאִיר לְכֶם וְכִף עֲתִיד
 לְהָאִיר לְכֶם, וְהַקְּלָלוֹת וְהִיסוּרִין מְקִימִין אֶתְכֶם
 וּמְצִיבִין אֶתְכֶם לְפָנָיו. וְאַף הַפְּרָשָׁה שֶׁלְמַעַלָּה מִזוֹ
 פִּיּוֹסִין הֵם: "אַתֶּם רְאִיתֶם אֵת כָּל אֲשֶׁר וָגו'". דָּבָר
 אַחֵר: "אַתֶּם נִצְבִים", לְפִי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל יוֹצֵאִין
 מִפְּרָנָס לְפְרָנָס, מִמִּשְׁעָה לְיְהוֹשֻׁעַ, לְפִיכֶף עָשָׂה אוֹתָם
 מִצְבָּה כְּדִי לְזַרְזֵם, וְכֵן עָשָׂה יְהוֹשֻׁעַ וְכֵן שְׂמוּאֵל:
 (שמואל א יב) "הִתְצַבּוּ וְאַשְׁפֹּטָה אֶתְכֶם", כְּשִׁיִּצְאוּ
 מִדָּו וְנִכְנסוּ לְדָוִד שֶׁל שְׂאוּל: (יד) וְאֵת אֲשֶׁר
 אֵינְנוּ פֹה. וְאַף עִם דּוֹרוֹת הַעֲתִידִים לְהִיּוֹת:

(ט) אַתֶּם נִצְבִים. מְלַמֵּד שֶׁכְּנִסְם מֹשֶׁה לְפָנָי
 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּיוֹם מוֹתוֹ לְהַכְנִיסֶם בְּבִרְיֹת:
 רְאִשֵׁיכֶם שְׂבֻטֵיכֶם. רְאִשֵׁיכֶם לְשְׂבֻטֵיכֶם: זַנְיֹתֵיכֶם
 וְשֹׁטְרֵיכֶם. הַחֲשׁוֹב חֲשׁוֹב קוֹדֵם, וְאַחֵר כִּף "כָּל
 אִישׁ יִשְׂרָאֵל": (י) מִחֻטְבַּ עֲצִיף. (תנחומא) מְלַמֵּד
 שֶׁבָּאוּ כְּנֻעֲנִים לְהַתְּגַיֵּר בִּימֵי מֹשֶׁה, כְּדָרְךָ שֶׁבָּאוּ
 גְּבֻעֻנִים בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ, וְזֶהוּ הָאָמֹר בְּגֻבְעוֹנִים:
 (יהושע ט) "וַיַּעֲשׂוּ גַם הֵמָּה בְּעַרְמָה", וּנְתַנֵּם מֹשֶׁה
 חוֹטְבֵי עֲצִים וְשׂוֹאֲבֵי מַיִם: (יא) לְעִבְרְךָ. לְהִיּוֹתֶיךָ
 עוֹבֵר בְּבִרְיֹת. וְלֹא יִתְּכֵן לְפָרְשׁוֹ כְּמוֹ 'לְהַעֲבִירֶךָ',
 אֶלָּא כְּמוֹ (לעיל ד) 'לְעַשׂוֹתְכֶם אוֹתָם': לְעִבְרְךָ
 בְּבִרְיֹת. דָּרְךָ הַעֲבָרָה. כִּף הָיוּ כּוֹרְתֵי בְּרִיתוֹת עוֹשִׂין
 מִחֻצָּה מִכָּאן וּמִחֻצָּה מִכָּאן, וְעוֹבְרִים בְּנִתִים, כְּמוֹ
 שְׂנַאֲמַר: (ירמיה לז) "הַעֲגֵל אֲשֶׁר כָּרְתוּ לְשָׁנִים,
 וַיַּעֲבְרוּ בֵּין בְּתָרְיוֹ": (יב) לְמַעַן הִקִּים-אֶתְךָ הַיּוֹם
 לֹא לְעַם. כָּל כִּף הוּא נִכְנָס לְטָרַח לְמַעַן קִיָּם אוֹתֶיךָ
 לְפָנָיו לְעַם: וְהוּא יִהְיֶה לְךָ לְאֱלֹהִים. לְפִי שֶׁדָּבָר
 לְךָ וְנִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם שֶׁלֹּא לְהַחֲלִיף אֵת זְרַעֲם בְּאַמָּה
 אַחֲרָת, לְכִף הוּא אוֹסֵר אֶתְכֶם בְּשִׁבּוּעוֹת הַלְלוֹ שֶׁלֹּא

את אשר ישנו פה עמנו עמד היום לפני
 יהוה אלהינו ואת אשר איננו פה עמנו
 היום כס"י: טו כִּי־אַתֶּם יִדְעֶתֶם אֵת אֲשֶׁר־יִשְׁבְּנוּ
 בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֵת אֲשֶׁר־עֲבַרְנוּ בְּקֶרֶב הַגּוֹיִם
 אֲשֶׁר עֲבַרְתֶּם כס"י: טז וְתִרְאוּ אֶת־שְׁקוּצֵיהֶם
 וְאֵת גְּלִלְיָהֶם עֵץ וְאֶבֶן כֶּסֶף וְזָהָב אֲשֶׁר
 עֲמָהֶם כס"י: יז פְּנֵי־יֵשׁ בְּכֶם אִישׁ אִו־אִשָּׁה אֹ
 מִשְׁפָּחָה אִו־שִׁבְט אֲשֶׁר לְבָבוֹ פְּנֵה הַיּוֹם מֵעַם
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לָלֶכֶת לַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם
 הָהֵם פְּנֵי־יֵשׁ בְּכֶם שְׂרֵשׁ פְּרָה רֹאשׁ וְלַעֲנָה כס"י:
 יח וְהָיָה בְּשִׁמְעוֹ אֶת־דְּבָרֵי הָאֱלֹהִים הַזֹּאת
 וְהִתְבָּרַךְ בְּלִבּוֹ לֵאמֹר שָׁלוֹם יִהְיֶה־לִּי כִּי
 בְּשִׁרְרוֹת לְבִי אֵלֶךְ לְמַעַן סְפוֹת הַרְוּהָ אֶת־
 הַצִּמְאָה כס"י: יט לֹא־יֵאבֶה יְהוָה סִלַּח לוֹ כִּי אֹ

יומא דין קדם יי אלהנא וית די
 ליתוהי הקא עמנא יומא דין:
 טו ארי אתון ידעתון ית דיתבנא
 בארעא דמצרים וית די עברנא
 בגו עממא די עברתון:
 טז וזנתון ית שקוציהון וית
 טעותהון אעא ואבנא כספא
 ודחבא די עמהון: יז דילמא אית
 בכון גבר או אתתא או זרעית או
 שבטא די לבה פני יומא דין
 מדחלתא דיי אלהנא למהף
 למפלח ית טעות עממא האנון
 דילמא אית בכון גבר מהרהר
 חטאין או זדון: יח ויהי
 במשמעה ית פתגמי מומתא קדא
 ויחשב בלבה למימר שלמא יהי
 לי ארי בהרהור לפי אנא אזיל
 בדיל לאוספא לה (לה) חטאי
 שלותא על זדנותא: יט לא ייבי
 למשפק לה ארי בכון יתקף

רש"י

הללו, אף שלום יהיה לי: ויהתברך. בנדיר"א
 שוי"א בלע"ז, כמו: "והתגלח", "והתפלל":
 בשררות לפי אלף. במראית לבי, כמו: (במדבר כד)
 "אשוננו ולא קרוב", כלומר: מה שלפי רואה
 לעשות: למען ספות הרנה. לפי שאוסף לו
 פרענות על מה שעשה עד הנה בשוגג, והייתי
 מעביר עליהם, וגורם עתה שאצטרפם עם המזיד,
 ואפרע ממנו הפל. וכן תרגם אונקלוס: 'בדיל
 לאוספא לה חטאי שלותא על זדנותא', שאוסף
 לו אני השגנות על הזדנות: הרנה. שוגג, שהוא
 עושה כאדם שכור שהוא עושה שלא מדעת:
 הצמאה. שהוא עושה מדעת ובתאוה:
 (יט) יעשן אף-ה'. על ידי פעס, הגוף מתחמם
 והעשן יוצא מן האף, וכן: (ש"ב כב) "עלה עשן
 באפו", ואף על פי שאין זו לפני המקום, הכתוב

(טו) כִּי־אַתֶּם יִדְעֶתֶם וְגו'. לפי שראיתם
 האומות, ושמא השיא לב אחד מכם אותו ללכת
 אחריהם: (טז) וְתִרְאוּ אֶת־שְׁקוּצֵיהֶם. על שם
 שהם מאוסים כשקצים: גלליהם. שמסרחים
 ומאוסין כגלל: עץ ואבן. אותן של עצים ושל
 אבנים ראיתם בגלוי לפי שאין העובדי כוכבים
 יראים שמא יגנבו, אבל של כסף וזהב - עמהם,
 בחדרי משפיתם הם, לפי שהם יראים שמא יגנבו:
 (יז) פְּנֵי־יֵשׁ בְּכֶם וְגו'. לפיכך אני צריך
 להשביעכם: פְּנֵי־יֵשׁ בְּכֶם. שמא יש בכם: אשר
 לבבו פנה היום. מלקבל עליו הברית: שרש פרה
 ראש ולענה. שרש מגדל עשב מר כגידין שהם
 מרים, כלומר: מפרה ומרבה רשע בקרבכם:
 (יח) וְהִתְבָּרַךְ בְּלִבּוֹ. לשון ברכה. יחשב בלבו
 ברפת שלום לעצמו, לאמר: 'לא יבאוני קללות

יַעֲשֶׂן אֶף־יְהוָה וְקִנְאָתוֹ בְּאִישׁ הֵהוּא וּרְבִצָּה
 בּוֹ כֹּל־הָאֱלֹהִים הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַזֶּה וּמַחֲה
 יְהוָה אֶת־שְׁמוֹ מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם כְּשִׁי: כ וְהִבְדִּילוּ
 יְהוָה לְרַעְיָה מִכָּל שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֱלֹת
 הַבְּרִית הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה כְּשִׁי:
 כא וְאָמַר הַדּוֹר הָאֲחֵרוֹן בְּנִיכֶם אֲשֶׁר יִקְוּמוּ
 מֵאַחֲרֵיכֶם וְהִנְכִּירֵי אֲשֶׁר יָבֹא מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה
 וְרָאוּ אֶת־מִכּוֹת הָאָרֶץ הַהוּא וְאֶת־תַּחֲלָאִיהָ
 אֲשֶׁר־חָלָה יְהוָה בָּהּ: כב גְּפִרִית וּמָלַח שִׁרְפָה
 כָּל־אֲרֻצָּה לֹא תִזְרַע וְלֹא תִצְמַח וְלֹא־יַעֲלֶה
 בָּהּ כָּל־עֵשֶׂב כְּמַהֲפַכַת סֹדֶם וְעַמֶּרֶה אֲדָמָה
 כְּתִיב וְצַבִּיִּים קָרִי וְצַבִּוִּים אֲשֶׁר הֶפְדָּ יְהוָה בְּאִפּוֹ
 וּבְחֻמָּתוֹ: כג וְאָמְרוּ כָּל־הַגּוֹיִם עַל־מָה עָשָׂה
 יְהוָה כִּכָּה לְאֶרֶץ הַזֹּאת מֶה חָרִי הָאֵף הַגָּדוֹל
 הַזֶּה: כד וְאָמְרוּ עַל אֲשֶׁר עֲזָבוּ אֶת־בְּרִית יְהוָה
 אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּם בְּהוֹצִיאֹ אוֹתָם
 מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: כה וַיִּלְכּוּ וַיַּעֲבְדוּ אֱלֹהִים
 אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לָהֶם אֱלֹהִים אֲשֶׁר לֹא־
 יָדְעוּם וְלֹא חָלַק לָהֶם כְּשִׁי: כו וַיַּחֲרֹ־אֵף יְהוָה בְּאֶרֶץ הַהוּא לְהַבְיֵא

רגזא דני וחמתה בגברא ההוא
 ונדבקון בה פל לטיא דכתיבין
 בספרא הדין וימחי יי ית שמה
 מתחות שמיא: כ ויפרשגה יי
 לבישא מפל שבטיא דישראל
 ככל לטי קמא דכתיבין בספרא
 דאורינתא הדין: כא וימר דרא
 בתראה בגיכון די יקומון
 מבתריכון ובר עממין דיימי
 מארעא רחיקא ויחזון ית מחתא
 דארעא ההיא וית מרעקא די
 אמרע יי בה: כב גפריתא ומלחא
 יקידת כל ארעה לא תזרע ולא
 תצמח ולא יסק בה פל עסבא
 כמהפכתא סדם ועמרה אדמה
 וצבויים די הפד יי ברגזה
 ובחמתה: כג וימרון כל עממא
 על מה עבד יי בדין לארעא דרא
 מא תקוף רגזא רבא הדין:
 כד וימרון על דשקו ית קמא
 דיי אלקא דאבהתהון די גזר
 עמהון באפקותה יתהון מארעא
 דמצרים: כה ואלו ופלחו
 לטעות עממא וסגידו להון
 דחלן די לא ידענון ולא אוטיבא
 להון: כו ותקף רגזא דיי בארעא

רש"י

לשונות: בפרשת הקללות הטפחא נתונה תחת
 בספר, והתורה הזאת דבוקים זה לזה, לכך אמר:
 "הזאת", וכאן הטפחא נתונה תחת התורה, נמצא
 ספר התורה דבוקים זה לזה, לפיכך לשון זכר נופל
 אחריו, שהלשון נופל על הספר: (כה) לא־
 ידעום. לא ידעו בהם גבורת אלהות: ולא חלק
 להם. לא נתנם לחלקם. ואונקלוס תרגם: ולא
 אוטיבא להון, לא הטיבו להם שום טובה. ולשון

משמיע את האזן כדרך שהיא רגילה ויכולה
 לשמע, כפי דרך הארץ: וקנאתו. לשון חמה,
 אנפרטמנט, אחיות לבישת נקמה, ואינו מעביר
 על המדה: (כ) הכתובה בספר התורה הזה.
 ולמעלה הוא אומר: (לעיל כח) "בספר התורה
 הזאת, גם כל חלי וכל מכה וגו'?" הזאת, לשון
 נקבה, מוסב על התורה. הזה, לשון זכר, מוסב על
 הספר, ועל ידי פסוק הטעמים הן נחלקים לשתי

עֲלֶיהָ אֶת־כָּל־הַקְּלָלָה הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַזֶּה:
 כו וַיִּתְּשֵׁם יְהוָה מֵעַל אַדְמַתָּם בְּאֶרֶץ וּבְחַמָּה
 וּבְקֶצֶף גָּדוֹל וַיִּשְׁלַכְם אֶל־אֶרֶץ אַחֲרַת בַּיּוֹם
 הַזֶּה כִּסִּי: כח הַנִּסְתָּרוֹת לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהַנִּגְלֹת
 לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד־עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דְּבָרֵי
 הַתּוֹרָה הַזֹּאת כִּסִּי: ס שְׁנֵי ל א וְהָיָה כִּי־יָבֹאוּ
 עֲלֶיךָ כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה
 אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֶיךָ וְהִשְׁכַּחְתָּ אֶל־לְבָבְךָ בְּכָל־
 הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִדְיַחְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה:
 ב וּשְׁכַחְתָּ עַד־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלוֹ בְּכָל־
 אֲשֶׁר־אֲנֹכִי מִצְוֶיךָ הַיּוֹם אֶתָּה וּבְנֶיךָ בְּכָל־
 לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ: ג וְשָׁב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־
 שְׁבוּתְךָ וּרְחַמְךָ וְשָׁב וּקְבַצְךָ מִכָּל־הָעַמִּים
 אֲשֶׁר הִפְיִצְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה כִּסִּי: ד אִם־
 יְהִי נִדְחָךָ בְּקִצֵּה הַשָּׁמַיִם מִשָּׁם יִקְבְּצֶךָ יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם יִקְחֶךָ: ה וְהִבִּיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

ההיא לאיתא עלה ית כל
 לוטיא דכתיבין בספרא הדין:
 כו וטלטלנון יי מעל ארעהון
 ברגז ובהמה ובתקוף רגז ואגלנון
 לארעא אחרי פיומא הדין:
 כח דמטמון קדם יי אלהנא
 ודמגלנו לנא ולבננא עד עלם
 למעבד ית כל פתגמי אורייתא
 הדין: א ויהי ארי ייתון עלך כל
 פתגמיא האליו ברכו ולוטין די
 יהבית גרמך ויתוב ללפך בכל
 עממיא די אגלך יי אלהך לתמן:
 ב ויתוב לדחלפא דיי אלהך
 ותקבל למימרה פכל די אנא
 מפקדך יומא דין את ובניך בכל
 לפך ובכל נפשך: ג ויתוב יי
 אלהך ית שבי גלותך וירחם עלך
 ויתוב ויכנשנך מפל עממיא די
 יבדרנך יי אלהך לתמן: ד אם
 יהי גלותך בספי שמיא מתמן
 יכנשנך יי אלהך ומתמן יקרבנך:
 ה ויעלנך יי אלהך לארעא
 דיריתו אבהתך ותרמה ויוטב לך

רש"י

”לא חלק”, אותו אלה שפחרו להם לא חלק להם שום נחלה ושום חלק: (כו) ויתשם ה' פתרגומו: וטלטלנון, וכן: (ירמיה יב) ”הנני נויתשם מעל אדמתם”: (כח) הנסתרות לה' אלהינו. ואם תאמרו: מה בדינו לעשות, אתה מעניש את הרבים על ההורגי היחיד, שנאמר: ”פן יש בכם איש וגו'”, ואחר כך ”וראו את מכות הארץ ההיא”, והלא אין אדם יודע במטמונותיו של חברו? אין אני מעניש אתכם על הנסתרות, שהן לה' אלהינו, והוא יפרע מאותו יחיד, אבל הנגלות לנו ולבנינו, לבער הרע מקרבנו, ואם לא נעשה דין בהם, יענשו (את) הרבים. (סנהדרין מג) נקוד על

”לנו ולבנינו”, לדרש שאף על הנגלות לא ענש את הרבים עד שעברו את הירדן משקבלו עליהם את השבועה בהר גרזים ובהר עיבל, ונעשו ערכים זה לזה: (ג) ושב ה' אלהיך את־שבותך. הנה לו לכתב: ”והשיב את שבותך”. רבותינו למדו מפאן כביכל שהשכינה שרויה עם ישראל בצרת גלותם, וכשנגאלין הכתיב גאלה לעצמו, שהוא ישוב עמהם. ועוד יש לפרש שגדול יום קבוץ גלויות ובקשי, פאלו הוא עצמו צריך להיות אוחו בידיו ממש איש איש ממקומו, כענין שנאמר: (ישעיה כז) ”ואתם תלקטו לאחד אחד בני ישראל”, ואף בגלויות שאר האמות מצינו כן: (יחזקאל כט)

וְיִסְגְּפוּ מֵאַבְהֶתָּהּ: ו וְיַעֲדֵי יי
 אֱלֹהֶיךָ ית טפשות לבך וית
 טפשות לבך דבניך למרחם ית יי
 אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ
 בְּדִיל חַיִּיךָ: ז ויתן יי אֱלֹהֶיךָ ית
 כָּל לְטוֹטָא הָאֵלִין עַל פְּעֻלֵי דְבִבְךָ
 וְעַל סְנַאָךְ דִּי רַדְפוּךָ: ח ואת
 תתוב ותקבל במימרא דיי ותעבד
 ית כָּל פְּקוּדוֹהֵי דִי אֲנָא מִפְּקֻדָּךְ
 יומא דין: ט ויתרנגו יי אֱלֹהֶיךָ
 בְּכָל עוֹבְדֵי יְדָךְ בּוֹלְדָא דְמַעֲרָךְ
 וּבּוֹלְדָא דְבַעֲרָךְ וּבַאֲפָא דְאַרְעָךְ
 לְטָבָא אַרִי תוֹב יי לְמַחֲדֵי עֲלֶיךָ
 לְטָב כְּמָא דִּי חָדֵי עַל אַבְהֶתָּהּ:
 י אַרִי תִקְבַּל בְּמִימְרָא דִּי אֱלֹהֶיךָ
 לְמַטְר פְּקוּדוֹהֵי וּקְנֻמוֹהֵי דְכְּתִיבִין
 בְּסַפְרָא דְאוּרִיתָא הַדִּין אַרִי תתוב
 קְדָם יי אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְךָ וּבְכָל
 נַפְשְׁךָ: יא אַרִי תִפְקֻדְתָּא הָדָא דִּי
 אֲנָא מִפְּקֻדָּךְ יוֹמָא דִּין לָא
 מִפְּרָשָׁא הִיא מְנָךְ וְלָא רַחֲמִיקָא
 הִיא: יב לָא בְּשִׁמְיָא הִיא לְמִימַר
 מִן יִסְק לָנָא לְשִׁמְיָא וְיִסְבֵּה לָנָא
 וְיִשְׁמַעְנָנָא יתָהּ וְנַעֲבַדְנָהּ: יג וְלָא
 מַעֲבָרָא לְמָא הִיא לְמִימַר מִן
 יַעֲבַר לָנָא לְעִבְרָא דְמָא וְיִסְבֵּה
 לָנָא וְיִשְׁמַעְנָנָא יתָהּ וְנַעֲבַדְנָהּ:
 יד אַרִי קָרִיב לָךְ פְּתַגְמָא לְחַדָּא
 בְּפוּמָךְ וּבְלִבְךָ לְמַעֲבַדְנָהּ: טו חֲזִי

אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְרָשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וִירְשָׁתָהּ
 וְהִיטַבְתָּ וְהִרְבֵּתָ מֵאַבְתֶּיךָ: ו וּמַל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 אֶת־לִבְבְךָ וְאֶת־לִבְבֵי זֵרְעֶךָ לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ לְמַעַן חַיִּיךָ:
 שְׁלִישִׁי וְנָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת כָּל־הָאֱלוֹת
 הָאֵלֹהִים עַל־אֵיבֶיךָ וְעַל־שִׁנְאֶיךָ אֲשֶׁר רָדְפוּךָ:
 ח וְאֵתָהּ תָּשׁוּב וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה וְעָשִׂיתָ
 אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם:
 ט וְהוֹתִירְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל א מַעֲשֵׂה יְדָךְ
 בְּפָרִי בְטֻנְךָ וּבְפָרִי בְהַמְתָּךְ וּבְפָרִי אֲדָמְתָךְ
 לְטָבָה כִּי א יָשׁוּב יְהוָה לְשׂוֹשׁ עֲלֶיךָ לְטוֹב
 כְּאֲשֶׁר־שָׂשׂ עַל־אַבְתֶּיךָ: י כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשָׁמֵר מִצְוֹתָיו וְחֻקְתָּיו הַכְּתוּבָה
 בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה כִּי תָשׁוּב אֶל־יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ: ס יא כִּי
 הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם לֹא־
 נִפְלְאת הוּא מִמֶּךָ וְלֹא־רַחֲקָה הוּא כְּסִי: יב לָא
 בְּשָׁמַיִם הוּא לְאֹמֵר מִי יַעֲלֶה־לָנוּ הַשְּׁמַיְמָה
 וְיִקְחָה לָנוּ וְיִשְׁמַעְנוּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָה כְּסִי: יג וְלֹא־
 מֵעֵבֶר לַיָּם הוּא לְאֹמֵר מִי יַעֲבַר־לָנוּ אֶל־עֵבֶר
 הַיָּם וְיִקְחָה לָנוּ וְיִשְׁמַעְנוּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָה: יד כִּי־קְרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד
 בְּפִיךָ וּבְלִבְבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ כְּסִי: טו רִאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם

רש"י

"וְשִׁבְתִי אֶת שְׁבוֹת מְצֻרִים": (יא) לֹא־נִפְלְאת הוּא מִמֶּךָ. לֹא מְכֻסָּה הִיא מִמֶּךָ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל יז) "כִּי יִפְלֵא", וְתִרְגְּמוּ אַרְי תְּפִסִי, (איכה א) "וְתִרְדַּד פְּלֵאִים", וְתִרְדַּד בְּמִטְמוּנוֹת, מְכֻסָּה תְּבוֹשָׁה בְּטֻמוֹן: (יב) לֹא בְּשָׁמַיִם הוּא. (עירובין נה) שְׁאֵלוּ הַיְזָה בְּשָׁמַיִם, הֵיטָב צָרִיךְ לַעֲלוֹת אַחֲרֶיהָ וְלִלְמַדָּהּ: (יד) כִּי־קְרוֹב אֵלֶיךָ. הַתּוֹרָה נִתְּנָה לָכֶם בְּכַתָּב וּבְעַל פֶּה: (טו) אֶת־הַחַיִּים וְאֶת־הַטּוֹב. זֶה

אֶת־הַחַיִּים וְאֶת־הַטּוֹב וְאֶת־הַמּוֹת וְאֶת־
הָרַע כְּשִׁי׃ טז אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצֹנֶה הַיּוֹם לְאַהֲבָה
אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֵלֶכֶת בְּדַרְכָּיו וּלְשַׁמֵּר
מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחַיִּית וּרְבִית
וּבְרַכָּךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָּא־
שָׂמָה לְרִשְׁתָּהּ כְּשִׁי׃ יז וְאִם־יִפְנֶה לְבַבְךָ וְלֹא
תִשְׁמַע וּנְדַחַת וְהִשְׁתַּחֲוִית לְאֱלֹהִים אֲחֵרִים
וְעַבַדְתָּם כְּשִׁי׃ יח הַגִּדְתִּי לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲבֹד
תֵּאבְדוּן לֹא־תֵאָרִיכוּ יָמִים עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר
אַתָּה עֹבֵר אֶת־הַיַּרְדֵּן לָבוֹא שָׂמָה
לְרִשְׁתָּהּ כְּשִׁי׃ יט הָעַדְתִּי בְּכֶם הַיּוֹם אֶת־
הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמּוֹת נָתַתִּי
לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וּבַחֲרַתְּ בַחַיִּים לְמַעַן
תַּחֲיֶה אֶתָּה וְזָרַעְךָ כְּשִׁי׃ כ לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה

דיהבית קדמך יומא דין ית חיי
וית טבתא וית מותא וית בישא:
טז די אנא מפקדך יומא דין
למרחם ית יי אלהך למחך
בארסן דתקנן קדמוהי ולמטר
פקודוהי וקנמוהי ודינוהי ותיחי
ותסגי ויברכנך יי אלהך בארעא
די את עלל לתמן למירתה:
יז ואם יפני לבך ולא תקבל
ותטעי ותסגוד לטעות עממיא
ותפלחננן: יח חויתי לכון יומא
דין ארי מיבד תיבדון לא תורכון
יומין על ארעא די את עבר ית
ירדנא למעל לתמן למירתה:
יט אסחדיית בכון יומא דין ית
שמיא וית ארעא חיי ומותא
יהבית קדמך ברכן ולוטין
ותתריעי בחיי בדיל דתיחי את
ויבניך: כ למרחם ית יי אלהך
לקבלא למימרה ולא תקרבא

רש"י

השמש". הסתכלו בארץ שבראתי לשמש אתכם,
שמה שנתה מדתה, שמה זרעתם אותה ולא צמחה,
או שמה זרעתם חטים והעלתה שעורים? ומה אלו
שנעשו לא לשכר ולא להפסד, אם זוכין אין
מקבלין שכר, ואם חוטאים אין מקבלין פרענות,
לא שנו את מדתם, אתם שאם זכיתם, תקבלו שכר,
ואם חטאתם, תקבלו פרענות, על אחת כמה
וכמה!: ובחרת בחיים. אני מורה לכם שתבחרו
בחלק החיים, באדם האומר לבנו: 'בחר לך חלק
יפה בנחלתי', ומעמידו על חלק היפה, ואומר לו:
'את זה ברר לך', ועל זה נאמר: (תהלים טז) 'ה'
מנת חלקי וכוסי, אתה תומיך גורלי', הנחת ידי
על גורל הטוב לומר: 'את זה קח לך':

חסלת פרשת נצבים

תלוי בזה: אם תעשה טוב, הרי לך חיים, ואם
תעשה רע, הרי לך המות, והכתוב מפרש והולך
היאך: (טז) אשר אנכי מצוה היום לאהבה. הרי
הטוב, ובו תלוי: וחיית ורבית. הרי החיים:
(יז) ואם יפנה לבבך. הרי הרע: (יח) כי אבד
תאבדון. הרי המות: (יט) העדתי בכם היום
את השמים ואת הארץ. שהם קיימים לעולם,
וכאשר תקרה אתכם הרעה, יהיו עדים שאני
התירתי בכם בכל זאת. (ספרי האזינו) דבר אחר:
"העדתי בכם היום את השמים וגו'", אמר להם
הקדוש ברוך הוא לישראל: 'הסתכלו בשמים
שבראתי לשמש אתכם, שמה שנו את מדתם, שמה
לא עלה גלגל חמה מן המזרח והאיר לכל העולם,
פענן שנאמר: (קהלת א) 'זרח השמש ובא

לדחלתה ארי הוא חייך ואורכות
 יומיך למתב על ארעא די קיים
 וי לאברהם לאברהם ליצחק
 וליעקב למתן להון: פ פ פ

פרשת וילך

א ואזל משה ומליל ית פתגמא
 האלין עם כל ישראל: ב ואמר
 להון פר מאה ועשרין שנין אנא
 יומא דין לית אנא זכיל עוד
 למפק ולמעל וני אמר לי לא
 תעבר ית ירדנא הדין: ג וי
 אלהך מימרה יעבר גדמך הוא
 ישאי ית עממא האלין מקדמך
 ותירתנון יהושע הוא עבר גדמך
 כמא די מליל יי: ד ויעבד יי
 להון כמא די עבד לסיחון ולעוג
 מלכי אמראה ולארעהון די שצי
 יתהון: ה וימסרנון יי גדמיכון
 ותעבדון להון ככל תפקדתא די
 פקדית יתכון: ו תקיפו ואלימו
 לא תדחלון ולא תתברון
 מקדמיהון ארי וי אלהך הוא
 דמדבר גדמך לא ישבגך ולא
 ירטשגך: ז ויקרא משה ליהושע

אלהיך לשמע בקלו ולדבקהבו פי הוא
 חייך וארך ימיו לשבת על-האדמה אשר
 נשבע יהוה לאבתיו לאברהם ליצחק
 וליעקב לתת להם: פפפ

פרשת וילך

לא א וילך משה וידבר את-הדברים האלה
 אל-כל-ישראל כשׁׁ: ב ויאמר אלהם בן-מאה
 ועשרים שנה אנכי היום לא-אוכל עוד
 לצאת ולבוא ויהוה אמר אלי לא תעבר
 את-הירדן הנה כשׁׁ: ג יהוה אלהיך הוא | עבר
 לפניך הוא-ישמיד את-הגוים האלה מלפניך
 וירשתם יהושע הוא עבר לפניך כאשר דבר
 יהוה: ד ועשה יהוה להם כאשר עשה
 לסיחון ולעוג מלכי האמרי ולארצם אשר
 השמיד אתם: ה ונתנם יהוה לפניכם
 ועשיתם להם ככל-המצוה אשר צויתי
 אתכם: ו חזקו ואמצו אל-היראו ואל-תערצו
 מפניהם כי | יהוה אלהיך הוא ההלך עמך לא ירפך ולא
 יעזבך כשׁׁ: ז ויקרא משה ליהושע ויאמר אליו לעיני

רשׁׁ

(ר"ה יא) היום מלאו ימי ושנותי, כיום זה נולדתי,
 וכיום זה אמות. דבר אחר: "לצאת ולבוא", בדברי
 תורה, מלמד שנסתמו ממנו מסורות ומעניות
 החכמה: (ו) לא ירפך. לא יתן לך רפיון, להיות
 נעזב ממנו: (ז) כי אתה תבוא את-העם הזה.
 'ארי את תעול עם עמא הדין, משה אמר ליהושע:

(א) וילך משה וגו': (ב) לא-אוכל עוד לצאת
 ולבוא. יכל שתשש פחו? תלמוד לומר: (לקמן לה)
 "לא כהתה עינו ולא נס לחה". אלא מהו "לא
 אוכל"? איני רשאי, שנטלה ממני הרשות ונתנה
 ליהושע: וה' אמר אלי. זהו פרוש "לא אוכל עוד
 לצאת ולבוא", לפי שה' אמר אלי: אנכי היום.

ואמר לה לעיני כל ישראל תקף
 ואלים ארי את תעול עם עמא
 הדין לארעא די קיים יי
 לאבדהתהון למתן להון ואת
 תחסננה יתהון: ח ווי הוא
 המדבר קדמך מימרה יהי בסעדך
 לא ישקנך ולא יחקנך לא
 תדחל ולא תתבר: ט וכתב משה
 ית אורייתא קדא ויהבה לכהניא
 בני לוי דנטלין ית ארון קמא דיי
 ולכל סבי ישראל: י ופקיד משה
 יתהון למימר מסוף שבע שנין
 בזמן שתא דשמטתא בחגא
 דמטליא: יא במיתי כל ישראל
 לאתחזאה קדם יי אלהך באתרא
 די יתרעי תקרי ית אורייתא קדא
 קדם כל ישראל ותשמעון:
 יב פנוש ית עמא גבריא ונשיא
 וטפלא וגיורך די בקרויך בדיל
 דישמעון ובדיל דילפון (נ"א
 דילפון) וידחלון מקדם יי
 אלהכון ויטרון למעבד ית כל
 פתגמי אורייתא קדא: יג ובגיהון
 די לא ידעון ישמעון וילפון
 (נ"א וילפון) למדחל ית יי
 אלהכון כל יומיא די אתון קימין
 על ארעא די אתון עברין ית

כל-ישראל חזק ואמץ כי אתה תבוא את-
 העם הזה אל-הארץ אשר נשבע יהוה
 לאבתם לתת להם ואתה תנחילנה
 אותם כש"י: ח ויהוה הוא | ההלך לפניך הוא
 יהיה עמך לא ירפך ולא יעזבך לא תירא
 ולא תחת: ט וכתב משה את-התורה הזאת
 ויתנה אל-הכהנים בני לוי הנשאים את-ארון
 ברית יהוה ואל-כל-זקני ישראל כש"י: י ויצו
 משה אותם לאמר מקץ | שבע שנים במעד
 שנת השמטה בחג הסכות כש"י: יא בבוא כל-
 ישראל לראות את-פני יהוה אלהיך במקום
 אשר יבחר תקרא את-התורה הזאת נגד
 כל-ישראל באזניהם כש"י: יב הקהל את-העם
 האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך
 למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את-יהוה
 אלהיכם ושמרו לעשות את-כל-דברי
 התורה הזאת כש"י: יג ובניהם אשר לא-ידעו
 ישמעו ולמדו ליראה את-יהוה אלהיכם
 כל-הימים אשר אתם חיים על-האדמה

רש"י

זקנים שפדור יהיו עמך, הכל לפי דעתן ועצתן,
 אבל הקדוש ברוך הוא אמר ליהושע: "כי אתה
 תביא את בני ישראל אל הארץ אשר נשבעתי
 להם" (לקמן לג), תביא, על פרחם, הכל תלוי בה,
 טל מקל וסהף על קדקדון, דבר אחד לדור ולא שני
 דברים לדור (סנהדרין ח): (ט) וכתב משה וגו'
 ויתנה. פשגמרה פלה נתנה לבני שבטו: (י) מקץ

שבע שנים. בשנה ראשונה של שמטה, שהיא
 שנה השמינית. ולמה קורא אותה "שנת
 השמטה"? שעדין שביעית נוקגת בה, בקציר של
 שביעית היוצא למוצאי שביעית: (יא) תקרא
 את-התורה הזאת. המלך היה קורא מתחלת:
 "אלה הדברים", פדאיתא במסכת סוטה (מא), על
 בימה של עץ שהיו עושין בעזרה: (יב) האנשים.

אֲשֶׁר אִתָּם עֲבָרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה
 לְרִשְׁתָּהּ: פ שְׂשִׁי יָד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֲנִי
 קָרָבִי יַמְיֹד לְמוֹת קָרָא אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וְהִתְיַצְבוּ
 בְּאֵהָל מוֹעֵד וְאֶצְוֶנּוּ וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ
 וַיִּתְיַצְבוּ בְּאֵהָל מוֹעֵד כִּסִּי: טו וַיֵּרָא יְהוָה בְּאֵהָל
 בְּעַמּוּד עָנָן וַיַּעֲמֵד עַמּוּד הָעָנָן עַל־פֶּתַח
 הָאֵהָל: טז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֲנִיךָ שָׂכֵב
 עִם־אֲבֹתֶיךָ וְקָם הָעָם הַזֶּה וְזָנְהוּ אַחֲרַי א
 אֱלֹהֵי גִבְרַת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא בָּא־שָׁמָּה בְּקִרְבִּי
 וְעֹזְבֵנִי וְהִפֵּר אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר כָּרַתִּי אִתּוֹ כִּסִּי:
 יז וְחָרָה אַפִּי בּוֹ בַּיּוֹם־הַהוּא וְעֹזְבֹתָיִם
 וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי מֵהֶם וְהָיָה לָאֵל לְמִצְאָהוּ
 רַעוּת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הֲלֹא
 עַל כִּי־אִין אֱלֹהֵי בְּקִרְבִּי מִצְאֹנֵי הַרְעוּת
 הָאֵלֶּה כִּסִּי: יח וְאֲנֹכִי הִסְתַּר אִסְתִּיר פָּנַי בַּיּוֹם
 הַהוּא עַל כִּלְהַרְעָה אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי פָּנָה
 אֶל־אֱלֹהִים אַחֲרָיִם: יט וְעַתָּה כְּתָבוּ לָכֶם
 אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלִמְדָה אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
 שִׁימָה בְּפִיהֶם לְמַעַן תִּהְיֶה־לִּי הַשִּׁירָה הַזֹּאת
 לְעֵד בְּבִנְיֵי יִשְׂרָאֵל כִּסִּי: שביעי כ כִּי־אֲבִיאֲנֹו
 אֶל־הָאָדָמָה א אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם וְזָבַת
 חֶלֶב וְדָבֶשׁ וְאָכַל וְשָׁבַע וְדָשָׁן וּפְנָה אֶל־אֱלֹהִים אַחֲרָיִם וְעַבְדוּם

יִרְדְּנָא תַּמָּן לְמִירְתָּהּ: יד וְאָמַר יי
 לְמֹשֶׁה הָא קָרִיבִי יוֹמִיךָ לְמַמַּת
 קָרָא ית יהושע ואתעתדו במשפן
 זמנא וּאֶפְקְדָנָה וְאֵזֶל מֹשֶׁה
 וַיְהוֹשֻׁעַ וְאֶתְעַתְדוּ בְּמִשְׁפַּן זְמַנָּא:
 טו וְאֶתְגַּלִּי יי בְּמִשְׁפַּנָּא בְּעַמּוּדָא
 דְּעַנְנָא וְקָם עַמּוּדָא דְּעַנְנָא עַל
 תַּרְעַ מִשְׁפַּנָּא: טז וְאָמַר יי לְמֹשֶׁה
 הָא אַתְּ שָׂכֵב עִם אֲבֹתֶיךָ וַיְקוּם
 עִמָּא הַדִּין וַיִּטְעֵי בְּתַר טַעוּת
 עִמָּמִי אַרְעָא דִּי הוּא עַל תַּמָּן
 בִּינְיָהוֹן וַיִּשְׁבְּקוֹן דְּחִלְתִּי וַיִּשְׁנֹון
 ית קִנְמִי דִּי גִזְרִית עִמָּהוֹן:
 יז וַיִּתְקוּף רַגְזִי בְּהוֹן בְּעִידְנָא
 הֵיחָא וְאַרְחֻקְנוֹן וְאַסְלַק שְׂכַנְתִּי
 מִנְהוֹן וַיְהוֹן לְמַפְזוֹ וַיַּעֲרַעַן יתְהוֹן
 בִּישָׁן סִגְיָאן וְעַקְזוֹ וַיִּימַר בְּעִידְנָא
 הֵיחָא הֲלֹא מְדַלִּית שְׂכִינַת אֱלֹהֵי
 בִּינֵי עֲרַעוֹנֵי בִישָׁא הָאֵלִין:
 יח וְאֲנָא סִלְקָא אֲסִלַּק שְׂכַנְתִּי
 מִנְהוֹן בִּיּוֹמָא הַהוּא עַל כִּל בִּישָׁא
 דִּי עֲבָדוּ אַרִי אֶתְפָּנִיו לְטַעוּת
 עִמָּמִיא: יט וְכַעַן כְּתִיבִי לְכוּן ית
 תִּשְׁבַּחְתָּמָא הָדָא וְאַלְפָּה לְבִנֵי
 יִשְׂרָאֵל שׁוֹנֵה בְּפִמְהוֹן בְּדִיל דְּתִהִי
 קְדָמִי תִּשְׁבַּחְתָּמָא הָדָא לְסַחִיד בְּבִנֵי
 יִשְׂרָאֵל: כ אַרִי אֶעֱלֹנוֹן לְאַרְעָא
 דִּי קִנְמִית לְאַבְרָהָמָה עַבְדָּא חֶלֶב
 וְדָבֶשׁ וַיִּכְלֹון וַיִּשְׁבְּעוֹן וַיִּתְפַּקְנוֹן
 וַיִּתְפַּנוֹן בְּתַר טַעוּת עִמָּמִיא
 וַיִּפְלְחוֹנוֹן וַיִּרְגְּזוֹן קְדָמִי וַיִּשְׁנֹון ית

רש"י

לְלַמֵּד: וְהַנְּשִׁימִים. לְשִׁמְעַ: וְהַטָּף. לְמָה בָּאִים? לְתַת
 שָׁכַר לְמִבְּיֵאִיהֶם: (יד) וְאֶצְוֶנּוּ. וְאֶזְרְזֶנּוּ:
 (טז) גִּבְרַת־הָאָרֶץ. גִּזְרֵי הָאָרֶץ: (יז) וְהִסְתַּרְתִּי
 פָּנַי. כְּמוֹ שְׂאִינֵי רוֹאָה בְּצַרְתָּם: (יט) אֶת־הַשִּׁירָה
 הַזֹּאת. (לְקַמֵּן לֵב) "הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם", עַד "וְכִפַּר
 אֲדָמְתוֹ עִמּוֹ": (כ) וְנִאֲצוּנֵי. וְהִכְעִיסוּנֵי, וְכֵן כָּל

קִנְמִי: כּא וַיְהִי אֲרִי יַעֲרֶעַן יְתֵה
 בִּישָׁן סְגִיאָן וְעֶקֶן וְתַתֵּב תְּשַׁבַּחֲתָא
 הָדָא קְדָמוּהִי לְסֵהִיד אֲרִי לֹא
 תַתְנָשִׁי מִפֶּם בְּנִיהוֹן אֲרִי גְלִי
 קְדָמִי יַת יַצְרָהוֹן דִּי אַנּוֹן עֶבְדִּין
 יוֹמָא דִּין עַד לֹא אַעֲלֵנוּן לְאַרְעָא
 דִּי קִנְמִית: כּב וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה יַת
 תּוֹשַׁבְחֲתָא הָדָא בְּיוֹמָא הַהוּא
 וְאַלְפִנָּה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: כּג וּפְקִיד
 יַת יְהוֹשֻׁעַ בְּר נוֹן וַאֲמַר תְּקַף
 וְאַלִּים אֲרִי אֶת תְּעַל יַת בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל לְאַרְעָא דִּי קִנְמִית לְהוֹן
 וּמִימְרֵי יְהִי בְּסַעֲדָךְ: כּד וַהֲוֵה פִד
 שְׂצִי מֹשֶׁה לְמַכְתֵּב יַת פִּתְגָמֵי
 אֹרִינְתָא הָדָא עַל סְפָרָא עַד
 דְּשָׁלִימוּ: כּה וּפְקִיד מֹשֶׁה יַת
 לְוָאֵי נְטָלֵי אַרְוֹן קִנְמָא דִּי
 לְמִימְרֵ: כּו סִיבּוּ יַת סְפָרָא
 דְּאֹרִינְתָא הָדָא וְתַשׁוּוֹן יְתֵה
 מִסְטֵר אַרְוֹנָא קִנְמָא דִּי אֶלְהַכּוֹן
 וַיְהִי תַמָּן בְּךָ לְסֵהִיד: כּז אֲרִי
 אָנָּא יְדַעְנָא (יְדַעְנָא) יַת סְרַבְנוּתְךָ
 וְיַת קְדָלְךָ דְּקִשְׂיָא הָא כַּעַד אָנָּא
 קִים עִמְכוֹן יוֹמָא דִּין מְסַרְבִּין
 הַוִּיתוֹן קְדָם יְי וְאַף (אֲרִי) פִתֵר
 דְּאַמּוֹת: כּח בְּנִישׁוּ לְוֹתֵי יַת כָּל
 סְבִי שְׁבֻטֵיכוֹן וְסְרַבְיכוֹן וְאַמְלֵל
 קְדָמִיהוֹן יַת פִּתְגָמָא הָאֵלִין
 וְאַסְהִד בְּהוֹן יַת שְׁמִיָּא וְיַת

וַנְּאֲצוּנִי וְהִפֵּר אֶת־בְּרִיתִי כִּשׁׁי: כּא וַהֲוֵה כִּי־
 תִּמְצָאן אֹתוֹ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְעִנְתָּהּ
 הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָיו לְעֵד כִּי לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי
 זִרְעוּ כִּי יִדְעֹתִי אֶת־יַצְרוּ אֲשֶׁר הוּא עֲשָׂה
 הַיּוֹם בְּטָרָם אֲבִיאָנוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
 נִשְׁבַּעְתִּי כִּשׁׁי: כּב וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַשִּׁירָה
 הַזֹּאת בַּיּוֹם הַהוּא וַיְלַמְּדָהּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
 כּג וַיִּצְוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוֹן וַיֹּאמֶר חֹזֶק וְאִמָּץ כִּי
 אֵתָה תָבִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
 נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם וְאַנְכִי אֱהִיָּה עִמָּךְ כִּשׁׁי: כּד וַיְהִי |
 כְּכַלּוֹת מֹשֶׁה לְכַתֵּב אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת
 עַל־סֵפֶר עַד תָּמָם: כּה וַיִּצְוּ מֹשֶׁה אֶת־הַלְוִיִּם
 נְשֵׂאֵי אַרְוֹן בְּרִית־יְהוָה לֵאמֹר: כּו לְקַח אֵת
 סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשִׁמְתֶם אֹתוֹ מִצַּד אַרְוֹן
 בְּרִית־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְהָיָה־שֵׁם בְּךָ לְעֵד כִּשׁׁי:
 כּז כִּי אֲנֹכִי יִדְעֹתִי אֶת־מְרוֹדְךָ וְאֶת־עֲרַפְךָ
 הַקָּשָׁה הֵן בְּעוֹדֵנִי חֵי עִמָּכֶם הַיּוֹם מִמְרִים
 הֵיטֵם עִם־יְהוָה וְאַף כִּי־אַחֲרֵי מוֹתִי: מִפְּסִיד
 כּח הִקְהִילוּ אֵלַי אֶת־כָּל־זִקְנֵי שְׁבֻטֵיכֶם
 וְשִׁמְרִיכֶם וְאַדְבַּרְהָ בְּאָזְנֵיהֶם אֵת הַדְּבָרִים

רש"י

נאמן לשון פעס: (כא) וענתה השירה הזאת
 לפניו לעד. שהתירתי בו בתוכה על כל המוצאות
 אותו: כי לא תשכח מפי זרעו. הרי זו הבטחה
 לישראל, שאין תורה משתפחת מזרעם לגמרי:
 (כג) ויצו את־יהושע בן־נון. מוסב למעלה
 כלפי שכינה, כמו שמפרש: "אל הארץ אשר

נשבעתי להם": (כו) לקח. כמו: "זכור",
 "שמור", "הלוף": מצד ארון ברית־ה'. נחלקו בו
 חכמי ישראל בבבא בתרא: יש מהם אומרים: דף
 היה בולט מן הארון מבחוץ, ושם היה מנח, ויש
 אומרים: מצד הלוחות היה מנח, בתוף הארון:
 (כח) הקהילו אלי. ולא תקעו אותו היום

הָאֱלֹהִים וְאֶעֱיֵדָה בָּכֶם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־
הָאָרֶץ כִּי יִדְעֵתִי אַחֲרַי מוֹתִי כִּי־הִשְׁחַתְתִּי
תְּשַׁחֲתוּן וְסִרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִי
אֶתְכֶם וְקִרְאתֶם אֶתְכֶם הִרְעָה בְּאַחֲרֵי־תֵימֵי
כִּי־תַעֲשׂוּ אֶת־הִרְעָה בְּעֵינַי יְהוָה לְהַכְעִיֵּסוּ
בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם כִּי־: ל וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה בְּאָזְנוֹ כָּל־
קְהַל יִשְׂרָאֵל אֶת־דְּבָרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד

ארעא: כט ארי ידענא (ידענא)
בטר דאמות ארי תבלא תחבלון
ותסטון מן ארקה די פקדית
יתכון ותערע יתכון בשפא בסוף
יומא ארי מעבדון ית דביש קדם
" לארנזא קדמוהי בעוכדי
ידיכון: ל ומליל משה קדם כל
קהלא דישראל ית פתגמי
תושבחתא דא עד דשלימו:

פ פ פ

תמם: ככפ ל' ועם מ' של נצבים ע' פסוקים ארנ"ה סימן

רש"י

במצצרות להקהיל את הקהל, לפי שנאמר: (במדבר
י) "עשה לך", ולא השליט יהושע עליהם, ואף
בתינו נגזזו קדם יום מותו (ספרים אחרים: ביום
מותו), לקים מה שנאמר: (קהלת ח) "ואין שלטון
ביום המות": ואעידה בכם את השמים ואת־
הארץ. ואם תאמר: הרי כבר העיד למעלה: (לעיל
ל) "העידתי בכם היום וגו'": הים לישראל אמר,

אבל לשמים וארץ לא אמר, ועכשו בא לומר:
"האזינו השמים וגו'": (כט) אחרי מותי כי־
השחת תשחתון. והרי כל ימות יהושע לא
השחיתו, שנאמר: (שופטים ב) "ויעבדו ישראל את
ה' כל ימי יהושע"? מפאן שתלמידו של אדם
חביב עליו כגופו, שכל זמן שיהושע חי, היה
נראה למשה כאלו הוא חי: חסלת פרשת וילך

הפטרה לשנים מקרא ואחד תרגום בהושע פרק יד

יד בשובה ישראל עד יהוה אלהיך כי כשלת בעונך: ג קחו עמכם דברים ושובו
אל־יהוה אמרו אליו כל־תשא עון וקח־טוב ונשלמה פרים שפתינו: ד אשור | לא יושיענו
על־סוס לא נרפב ולא־נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו אשר־בך ירחם יתום: ה ארפא
משׁוֹבְתָם אהבם נדבה כי שב אפי ממנו: ו אהיה כטל לישראל יפרח בשושנה ויך
שרשיו פלבנון: ז ילכו יונקותיו ויהי כזית הודו וריח לו פלבנון: ח ישבו ישבי בצל יחיו
דגן ויפרחו כגפן זכרו פיין לבנון: ט אפרים מה־לי עוד לעצבים אני ענית וישורנו אני
כברוש רענן ממני פריך נמצא: י מי חכם ויבן אלה נבון וידעם פי־ישרים דרכי יהוה
וצדקים ילכו כם ופושעים יפשו בו:

ז יח מי־אל כמודך נשא עון ועבר על־פשע לשארית נחלתו לא־תחזיק לעד אפו פי־חפץ
חסד הוא: יט ישוב ירחמנו יכבש עונותינו ותשליך במצלות ים כל־חטאתם: כ תתן אמת
ליעקב חסד לאברהם אשר־נשבעת לאבתינו מימי קדם:

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עִזְחִיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְרָכֵי־נֶעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בְּיָמֶיהָ, בְּשִׂמְחָה עֲשֶׂה וְכָבוֹד. יְהוֹה חָפֵץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוק. * האבנט חוגרים בתחילת שלישי התחתון של הספר תורה. * לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנַבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנֹּאמְרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הַבוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנַבְיָאֵי הָאֵמַת וְצְדָק:

הפטרת נצבים-זולך לקריאה בציבור ולשנים מקרא ואחד תרגום בישיבה פרק סא

סא • שׁוֹשׁ אֲשִׁישׁ בַּיהוָה תִּגַּל נַפְשִׁי בְּאֱלֹהֵי כִּי הִלְבִּישְׁנִי בְּגָדֵי־יִשַׁע מְעִיל צְדָקָה יַעֲטֵנִי כַחֲתָן יִכְתֹּן פֶּאֶר וּכְפֹלָה תַעֲדָה כְּלִיהָ: יי כִּי כְאֶרֶץ תּוֹצִיא צְמֻחָהּ וּכְגִנָּה זְרוּעֶיהָ תַצְמִיחַ כֵּן | אֲדַנִּי יְהוָה יַצְמִיחַ צְדָקָה וְתַהַלְלֶנּוּ כָּל הַגּוֹיִם:

סב • לְמַעַן צִיּוֹן לֹא אֲחַשֶׁה וּלְמַעַן יְרוּשָׁלַיִם לֹא אֶשְׁקוּט עַד־יֵצֵא כְּגִנָּה צְדָקָה וַיִּשְׁוַעֲתָה כְּלַפְדֵי יַבֶּעַר: כ וְרָאוּ גוֹיִם צְדָקָה וְכָל־מְלָכִים כְּבוֹדָהּ וְקָרָא לָהּ שֵׁם חֲדָשׁ אֲשֶׁר פִּי יְהוָה יִקְבְּנוּ: ג וְהָיִית עֹמֶרֶת תַּפְאֶרֶת בִּיד־יְהוָה וַצִּנִּיף מְלוֹכָהּ בְּכַף־אֱלֹהֶיהָ: ד לֹא־יֵאמֶר לָהּ עוֹד עֲזוּבָה וְלֹא־רָצָה לֹא־יֵאמֶר עוֹד שְׂמֻחָה כִּי לָהּ יִקְרָא חֶפְצִי־בָהּ וְלֹא־רָצָה בְּעוֹלָה כִּי־חָפֵץ יְהוָה בָּהּ וְאַרְצָהּ תִּבְעַל: ה כִּי־יִבְעַל בַּחוּר בְּתוּלָה יִבְעֶלוּהָ בְּגִיף וּמִשׁוֹשׁ חֲתָן עַל־כִּלָּה יִשִּׁישׁ עָלֶיהָ אֱלֹהֶיהָ: ו עַל־חֻמּוֹתֶיהָ יְרוּשָׁלַיִם הַפְקִדְתִּי שְׂמֵרִים כָּל־הַיּוֹם וְכָל־הַלַּיְלָה תִּמְדֵי לֹא יִחַשּׁוּ הַמַּזְפִּירִים אֶת־יְהוָה אֶל־דְּמֵי לָכֶם: ז וְאֶל־תִּתְּנוּ דְמֵי לוֹ עַד־יִכּוֹנֵן וְעַד־יִשִּׁים אֶת־יְרוּשָׁלַיִם תְּהַלָּה בְּאַרְצָהּ: ח גִּשְׁבַּע יְהוָה בְּיָמֵינוּ וּבְזֵרוּעַ עֵזוֹ אִם־אֵתָּן אֶת־דַּגְּנָהּ עוֹד מֵאֲכָל לֶאֱיִבֶיהָ וְאִם־יִשְׁתּוּ בְּגִי־נֶכֶד תִּירוּשָׁדָה אֲשֶׁר יַגְעַת בּוֹ: ט כִּי מֵאֲסָפִיו יֵאכְלֶהוּ וְהִלְלוּ אֶת־יְהוָה וּמְקַבְּצֵיו יִשְׁתּוּהוּ בַּחֲצֵרוֹת קְדָשָׁי: י עֲבְרוּ עֲבְרוּ בְּשַׁעֲרֵים פִּנּוּ דֶרֶךְ הָעַם סְלוּ סְלוּ הַמְסֻלָּה סְקְלוּ מֵאֲבֵן הָרִימוּ גַם עַל־הָעַמִּים: יא הִנֵּה יְהוָה הַשְּׁמִיעַ אֶל־קְצֵה הָאָרֶץ אָמְרוּ לְכַת־צִיּוֹן הִנֵּה יִשְׁעָהּ בֵּא הִנֵּה שָׁכְרוּ אֶתּוֹ וּפְעַלְתּוֹ לְפָנָיו: יב וְקָרָאוּ לָהֶם עַם־הַקֹּדֶשׁ גְּאוּלֵי יְהוָה וְלָהּ יִקְרָא דְרוּשָׁה עִיר לֹא נַעֲזָבָה:

סג א מִי־זֶה | בָּא מֵאֲדוּם חֲמוּץ בְּגָדִים מִבְּצֻרָה זֶה הַדּוֹר בְּלִבוֹשׁוֹ צִעָה בְּרַב פְּחוּ אֲנִי
 מְדַבֵּר בְּצִדְקָה רַב לְהוֹשִׁיעַ: כ מְדוּעַ אָדָם לְלִבוֹשֶׁךָ וּבְגָדֶיךָ פְּרוּךְ בְּגַת: ג פּוֹרָה | דִּרְכֹתַי
 לְבָדִי וּמַעֲמִים אֵין־אִישׁ אֹתִי וְאֲדַרְכֵּם בְּאִפִּי וְאַרְמָסֶם בְּחֻמְתִּי וְיִזוּ נִצְחָם עַל־ בְּגָדִי
 וְכָל־מַלְבוּשֵׁי אֲנָאֲלָתִי: ד כִּי יוֹם נָקָם בְּלִבִּי וְשִׁנְתָּ גְאוּלֵי בָאָה: ה וְאֵבִיט וְאֵין עֵזֶר וְאַשְׁתּוּמָם
 וְאֵין סוּמְךָ וְתוֹשֶׁע לִי זִרְעִי וְחֻמְתִּי הִיא סְמֻכְתִּנִּי: ו וְאֶכּוֹס עַמִּים בְּאִפִּי וְאַשְׁכְּרֶם בְּחֻמְתִּי
 וְאוֹרִיד לְאָרֶץ נִצְחָם: ז חֲסָדֵי יְהוָה | א זָכִיר תִּהְיֶה תִּהְיֶה כְּעֵל כָּל אֲשֶׁר־גָּמְלָנוּ יְהוָה
 וְרַב־טוֹב לְבַיִת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־גָּמְלָם בְּרַחֲמָיו וּכְרַב חֲסָדָיו: ח וַיֹּאמֶר אֶדְעִי עַמִּי הִמָּה בְּנִים
 לֹא יִשְׁקְרוּ וַיְהִי לָהֶם לְמוֹשִׁיעַ: ט בְּכָל־צָרְתֶם | יו לֹא צָר וּמִלֶּאֱךָ פָּנִיו הוֹשִׁיעֶם בְּאַהֲבָתוֹ
 וּבְחֻמְלָתוֹ הוּא גָאֵלֶם וַיִּנְטְלֶם וַיִּנְשָׂאֶם כָּל־יְמֵי עוֹלָם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם, צוֹר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל
 הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכָל דְּבָרָיו
 אֱמֶת וְצֶדֶק:

נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְנְאֻמָּנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מְדַבְּרֶיךָ אַחֲזוֹר
 לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מְלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה,
 הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תוֹשִׁיעַ וְתִשְׁמַח בְּמִהְרָה
 בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחְנוּ, יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדֶךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ,
 בְּמִהְרָה יָבוֹא וַיְגַל לְבָנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זֶר, וְלֹא יִנְחָלוּ עוֹד
 אַחֲרָיִם אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְפֶּה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
 בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְגַן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתְּתָ לָנוּ
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וְלְמִנוּחָה, לְכָבוֹד וְלִתְפָאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יְהוָה
 אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד
 לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז הפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף כל־אויב ואורב ולסטים וחיזות רעות בדרך ומפל־פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית, שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606108

ת.ד. 373 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: orhachasidus@dvarmalchus.org

Internet: www.otzar770.com * www.lahak.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס